

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Oğuzhan BİLGAY

ÇEKTE MUHATAP BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Oğuzhan BİLGAY

ÇEKTE MUHATAP BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat TÜRE

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Oğuzhan Bilgay'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa Erdem Can (İmza)

Üye (Danışman) : Dr. Öğr. Üyesi Murat Türe (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mine Karayalçın (İmza)

Tez Başlığı: Çekte Muhatap Bankanın Yükümlülükleri

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 08/05/2024

Mezuniyet Tarihi : 13/06/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çekte Muhatap Bankanın Yükümlülükleri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Oğuzhan BİLGAY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Oğuzhan Bilgay
Öğrenci Numarası	20195225002
Anabilim Dalı	Özel Hukuk A.B.D
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Murat Türe
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Çekte Muhatap Bankanın Yükümlülükleri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2395320322
Rapor Tarihi	04.06.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 7 Alıntılar dahil: %18
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 133 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Murat Türe	
İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
TEŞEKKÜR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEK KAVRAMI VE ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. Çekin Tarihi	2
1.1.1. Genel Olarak.....	2
1.1.2. Çekin Türkiye’deki Tarihi Gelişimi	4
1.2. Çek Kavramı ve Çekin Hukuki Niteliği.....	5
1.2.1. Çek Kavramı.....	5
1.2.2. Çekin Hukuki Niteliği	6
1.2.2.1. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği	6
1.2.2.2. Çekin Havale Niteliği.....	6
1.2.2.3. Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği.....	7
1.2.2.4. Çekin Ödeme Aracı Niteliği.....	8
1.2.2.5. Çek Düzenlemenin İfa Uğruna Edim Olması	8
1.2.3. Çekin Ekonomik İşlevi	9
1.3. Çekin Unsurları	10
1.3.1. Türk Ticaret Kanunu’na Göre Çekin Unsurları.....	11
1.3.1.1. Çek Kelimesi	11
1.3.1.2. Kayıtsız ve Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi	11
1.3.1.3. Muhatapın Ticaret Unvanı	12
1.3.1.4. Düzenleme Tarihi	13
1.3.1.5. Düzenleyenin İmzası	14
1.3.1.6. Ödeme Yeri	15
1.3.1.7. Düzenleme Yeri.....	15
1.3.1.8. Muhatap Banka Tarafından Verilen Seri Numarası	16
1.3.1.9. Karekod	17
1.3.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Çekte Bulunması Gereken Zorunlu Unsurlar...	18
.....	18
1.4. Geçersiz Bir Çeke Uygulanacak Hükümler	18

1.4.1.	Havale Hükümlerinin Uygulanması	19
1.4.2.	Kambiyo Senetlerine İlişkin İcra Takibi Yapılamaması	20

İKİNCİ BÖLÜM

MUHATABIN ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK DEFTERİ VERMEYE DAİR YÜKÜMLÜLÜKLERİ

2.1.	Genel Olarak	21
2.2.	Muhatap Banka ile Çek Düzenleyen Arasındaki İlişki	21
2.2.1.	Karşılık(Provizyon)	22
2.2.2.	Çek Anlaşması	23
2.2.2.1.	Çek Anlaşmasının Tarafları	24
2.2.2.2.	Çek Anlaşmasının Şekli	25
2.2.2.3.	Çek Anlaşmasının Hukuki Niteliği	27
2.2.2.4.	Çek Anlaşmasının Hükümleri	27
2.2.2.5.	Çek Anlaşmasının Sona Ermesi	28
2.3.	Muhatabın Çek Hesabı Açma Hususundaki Yükümlülükleri	29
2.3.1.	Muhatabın Basiret ve Özen Yükümlülüğü	30
2.3.1.1.	Yasaklılık Durumunu Araştırma Yükümlülüğü	30
2.3.1.2.	Ekonomik ve Sosyal Durum Araştırması Yapma Yükümlülüğü	32
2.3.1.3.	Muhatabın Basiret ve Özen Yükümlülüğüne Aykırılığından Doğan Sorumluluk	35
2.3.1.3.1.	Sorumluluğun Hukuki Niteliği	36
2.3.1.3.2.	Sorumluluğun Doğumu ve Dağıtımı Hususunda Özellik Arz Eden Durumlar	37
2.3.2.	Gerekli Belgeleri İsteme ve Bu Belgeleri Saklama Yükümlülüğü	38
2.3.3.	Hesap Sahibinin İmzasını Alma, Tacir, Esnaf Olup Olmadığı Hususlarında Beyanlarını Alma ve Kaydetme Yükümlülüğü	41
2.4.	Muhatabın Çek Karnesi Verme Hususundaki Yükümlülükleri	44
2.4.1.	Muhatabın Gelir İdaresi Başkanlığı'na Hamiline Çek Hesabı ile Hesap Sahibine İlişkin Bilgileri ve Hesaptan Yapılan Ödemeleri Bildirme Yükümlülüğü	44
2.4.2.	Gerçek Kişiye Ait Çek Hesabının Tacir Tüzel kişiye ait Sayılması ve Muhatabın Bildirim Yükümlülüğü	45
2.4.3.	Verilecek Çek Defterinin Türünün Belirlenmesi Yükümlülüğü	47
2.4.4.	Çek Karnesinin Baskı Şekline Dair Yükümlülükler	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN İBRAZI ÜZERİNE MUHATABIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

3.1. Çekin İbrazi.....	53
3.1.1. Genel Olarak İbraz.....	53
3.1.2. İbraz Süresi	54
3.1.2.1. Genel Olarak Süreler ve Sürenin Tayini	54
3.1.2.2. İbraz Sürelerinin Başlangıcı ve Hesaplanması.....	56
3.1.2.3. İbraz Yasağı Durumlarının Sürelere Etkisi	57
3.1.2.4. İbraz Sürelerinin Mücbir Sebeplerle Uzaması	59
3.1.2.5. İleri Düzenleme Tarihli Çeklerin İbrazi (Çekte Vade Sorunu)	60
3.1.2.6. Çeklerin Süresinde İbraz Edilmemesinin Sonuçları.....	62
3.1.3. İbraz Yeri.....	63
3.1.3.1. Muhatap Bankaya İbraz	64
3.1.3.2. Çek Hesabının Bulunduğu Şube Dışındaki Muhatap Banka Şubelerine İbraz	64
3.1.3.3. Başka Bankalar Aracılığıyla Takas Odasına İbraz.....	64
3.2. Muhatap Bankanın Ödeme Öncesi Yükümlülükleri ve Yükümlülüğün İhlalinden Doğabilecek Sorumluluğu	66
3.2.1. Muhatabın İnceleme Yükümlülüğü	66
3.2.1.1. Kimliği Tespit Yükümlülüğü	66
3.2.1.2. Yükümlülüğün Kapsamı	66
3.2.1.2.1. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk.....	67
3.2.1.3. Çeki İnceleme Yükümlülüğü	68
3.2.1.3.1. Yükümlülüğün Kapsamı	68
3.2.1.3.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk.....	69
3.2.1.4. Meşru Hamilin Belirlenmesi ve Ciro Silsilesindeki Kopukluğu İnceleme Yükümlülüğü	70
3.2.1.4.1. Yükümlülüğün Kapsamı	70
3.2.1.4.1.1. Hamiline Yazılı Çekte Meşru Hamil	70
3.2.1.4.1.2. Emre Yazılı Çekte Meşru Hamil	71
3.2.1.4.1.3. Nama Yazılı Çekte Meşru Hamil	74
3.2.1.4.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk.....	76
3.2.1.5. Ödememe Yükümlülüğü Hallerini Araştırma Yükümlülüğü	77
3.2.1.5.1. Çekten Cayma.....	77

3.2.1.5.1.1. Yükümlülüğün Kapsamı	77
3.2.1.5.1.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk	78
3.2.1.5.2. Mahkeme Kararı ve Ödeme Yasağı	79
3.2.1.5.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı	79
3.2.1.5.2.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk	80
3.2.1.5.3. Çek Hesabı Üzerinde Haciz veya Rehin Bulunması.....	80
3.2.1.5.3.1. Yükümlülüğün Kapsamı	80
3.2.1.5.3.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk	81
3.2.1.6. Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekler Üzerindeki Banka Yükümlülükleri.....	82
3.2.1.6.1. Yükümlülüğün Kapsamı	82
3.2.1.6.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk.....	86
3.2.1.7. Tüzel Kişi Yetkililerinin Değişmesi ve Çek Tevdi Bordrosu Uygulaması ..	89
3.3. Muhatap Bankanın Ödeme Aşamasındaki Yükümlülükleri ve Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluğu	92
3.3.1. Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü	92
3.3.2. Ödemede Özellik Arz Eden Durumlar	92
3.3.2.1. TTK’da Yer Alan Durumlar	92
3.3.2.1.1. Çizgili Çekte Ödeme	92
3.3.2.1.2. Muhatabın Çizgili Çek Hükümlerine Aykırılığından Doğan Sorumluluğu... ..	94
3.3.2.1.3. Mahsup Çekinde Ödeme	94
3.3.2.1.4. Muhatabın Mahsup Çekinde Ödeme Yükümlülüğüne Aykırılıktan Doğan Sorumluluğu.....	96
3.3.2.2. TTK’da Yer Almayan Durumlar	96
3.3.2.2.1. Teyitli Çekte Ödeme	96
3.3.2.2.1.1. Yükümlülüğün Kapsamı	96
3.3.2.2.1.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk	98
3.3.2.2.2. Garantili Çekte Ödeme	98
3.3.2.2.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı	98
3.3.2.2.2.2. Yükümlülüğe Aykırılıktan Doğan Sorumluluk	100
3.3.3. Çekin Ödenmesinde Karşılık	100
3.3.3.1. Karşılığı Bulunan Çekin Ödenmesi.....	100
3.3.3.2. Karşılığı Bulunmayan Çekin Ödenmesi Halinde Muhatabın Talep Hakkı.....	100

3.3.4. Çekin Ödenmemesi.....	102
3.3.4.1. Karşılığı Bulunan Çekin Ödenmemesi ve Muhatabın Sorumluluğu.....	102
3.3.4.2. Kısmen veya Tamamen Karşılığın Bulunmaması Sebebiyle Çekin Ödenmemesi	104
3.3.4.2.1. Genel Olarak	104
3.3.4.2.2. Muhatabın Kanuni Garanti Tutarını Ödeme Yükümlülüğü.....	105
3.3.4.2.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı	105
3.3.4.2.2.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk	105
3.3.4.3. Ödediği Çekler Üzerindeki Aslını Kabz Etme ve Onaylı Fotokopi Verme Yükümlülüğü	106
3.3.4.4. Düzenleyene Ait Adres Bilgisini Çek Hamiline Verme Yükümlülüğü	107
3.3.4.5. TCMB'e Bildirim Yükümlülüğü.....	107
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	112
Ö Z G E Ç M İ Ş	118

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş	Anonim Şirketi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
Batider	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CD.	Ceza Dairesi
c.son	Cümle son
ÇekK	Çek Kanunu
dn	dipnot
E.	Esas Numarası
eBK	Eski Borçlar kanunu
eÇekK	Eski Çek Kanunu
eTTK	Eski Türk Ticaret Kanunu
HD.	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
İBBGK	İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu
İİD.	İcra ve İflas Dairesi
İsv. BK	İsviçre Borçlar Kanunu
K.	Karar Numarası
m.	madde
MERNİS	Merkezi Nüfus İdare Sistemi
MERSİS	Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
No	numara
S.	sayı
s.	sayfa
ss.	sayfa aralığı
T.	Tarihi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
Takasbank	İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TCMBK	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu
TL	Türk Lirası
TTK	Türk Ticaret Kanunu
USD	Amerikan doları
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	ve benzeri
Yarg.	Yargıtay

ÖZET

Bir kambiyo senedi olan çek İngiltere’de ilk uygulamalarını göstererek Dünyaya yayılış göstermişse de Türk hukuk sistemine girişi 19. Yüzyılda ancak mümkün olmuştur. Yüz yıldan uzun süredir çek kullanımımızda olmasına rağmen Türk Hukuk sisteminde Kıta Avrupası hukuk sisteminin öngördüğü ödeme aracı olamamış, poliçe ve bono gibi kredi aracı olarak kullanılmıştır. Karşılıksız çek keşide etmenin cezaları sebebiyle de zamanla ticari hayatta poliçe ve bonodan daha geçerli bir kıymetli evrak halini almıştır.

Tüm bu kullanım tecrübesine rağmen ticaret hayatının güncel ihtiyaçlarının sürekli değişmesi ve ilerlemesi ile de Türk hukukunda çek hukuku bir türlü istenilen yerleşik kuruma dönüşmemiş, yıllar içinde sürekli değişiklikler yapılması gerekmiştir.

Doktrinde üzerine sürekli çalışma yapılmasına rağmen 2009 tarihinde 5941 Sayılı Çek Kanunu ile çek hesaplarının açılması, çeklerin baskı şekli, çek defteri verilmesi ve çekin ödenmesi hususlarında 3167 Sayılı kanuna göre neredeyse sil baştan değişiklikler yapılmıştır. Bu yeni Çek Kanunu da yaralara merhem olmakta zorlanmış bunun üzerine TTK ve Çek Kanunu ile başkaca kanunlarda değişiklik içeren 6728 Sayılı Kanun ile pek çok değişiklik yapılması gerekmiştir. Günümüzün gelişen elektronik ortamının etkisi ile halen çeklerin elektronik ortamda düzenlenmesine yönelik çalışmalar da devam etmektedir.

Çalışmamızda banka vekilliği yapmış bir avukat olmanın imkan verdiği uygulamada bizzat gördüğümüz sorunlara da değinerek güncel değişiklikler kapsamında çekin genel bir tanımı ve tarihini özetledikten sonra bankaların çek hesabı açmaları ve çek defteri vermelerine dair yükümlülükleri ile çekin ödenmesi aşamasında doğabilecek ihtilaflarda muhatap banka başta olmak üzere tarafların sorumluluğu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çekin ödenmesinde muhatabın yükümlülüğü, çek hesabı açılması, muhatabın inceleme ve ödeme yükümlülüğü

ABSTRACT

THE LIABILITIES OF THE DRAWEE BANK IN CHEQUES

Although the cheque, which is a bill of exchange, spread throughout the world by showing its first applications in England, it's first usage in the Turkish legal system was only possible in the 19th century. Even if the cheque has been in our use for more than a hundred years, in the Turkish legal system, the cheque could not be the payment instrument envisaged by the continental European legal system, and was used as a credit instrument such as policies and bonds. Due to the penalties for issuing bad checks, over time, it has become a more valid instrument in commercial life than policies and bills.

Despite all this experience of use, the cheque law has not been able to become the desired established institution in Turkish law due to the continuous changes and progress of the current needs of business, and continuous amendments have been required over the years.

Despite the continuous studies on it in our doctrine, with the Cheque Law No. 5941 in 2009, changes were made almost from scratch in terms of opening cheque accounts, printing of cheques, issuance of cheque books and payment of cheques compared to the Law No. 3167. This new Cheque Law also couldn't solve problems, and many amendments had to be made with the Law No. 6728, which includes amendments to the Turkish Commercial Law, the Cheque Law and many other laws. With the effect of today's developing electronic environment, there are still ongoing efforts to issue checks electronically.

In our study, after summarizing the general definition and history of the cheque within the scope of the current amendments, the obligations of banks to open a chequing account and issue a cheque book, and the liability of the parties, especially the drawee bank, in disputes that may arise during the payment of the cheque are examined.

Keywords: Liability of the drawee in the payment of the check, opening a checking account, obligation of the drawee to examine and pay

TEŞEKKÜR

İşçi çocuğu ve çekirdek ailesindeki tek lisans mezunu olduğunuzda çalışmalarınızın gerek aileniz gerek çevreniz tarafından anlaşılmasının zorluğu malumdur. Yüksek lisans eğitiminin, tez yazımının anlaşılması ise katbekat zorlu olsa da tez yazım sürecimde “ödevlerimin bitip bitmediğı” ile ilgilenen ve taşıdığım kitapları gördükçe üzülen anneme,

Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat Türe’ye,

Maddi desteğı ile yanımda olan TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB)’na teşekkürlerimi sunarım.

Oğuzhan BİLGAY

GİRİŞ

Çek hukukunda çekin ödenmemesi halinde çek hamilinin hakları pek çok çalışmada ayrıntılı incelenmiş olmasına rağmen muhatap banka açısından çekin ödenmesi süreci doktrinde yer almasına rağmen başvurma hakları ve karşılıksız çekin müeyyideleri kadar kendisine alan bulamamıştır. Tarafımızın banka vekilliği de yapması sebebiyle çek hesabının açılmasından çekin ödenmesi yahut ödenmemesi aşamasına kadarki sürece dair uygulamada gördüğümüz bazı sorunlar bu çalışmamızda muhatap banka açısından çek hesabının ilk açıldığı andan çekin ibrazı sonrasında ödenmesi yahut ödenmemesi aşamasına kadar muhataba yüklenen yükümlülükler ve muhatap açısından önem arz edebilecek durumlardaki tecrübelerimiz bu çalışmaya aktarılacak istenmiştir.

Çekin ödenmemesi halinde hamilin sahip olduğu başvuru hakları doktrinde yeterince işlendiğinden bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte bazı konuların anlaşılabilmesi için çekle ilgili bazı temel bilgilerin de incelenmesi zarureti bulunduğundan ilgili yerlerde bu bilgilere de yer verilerek konu izah edilmiştir.

Çalışmamızda birinci bölümde çekin tanımı, hukuki niteliği kısaca özetlenmiş ve çekin unsurları ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Nitekim muhatap bankanın çek kendisine ibraz edildiğinde yapacağı incelemelerin en başında gelen hususlardan birisi çekin unsurlarının değerlendirilmesi olacağından çekin unsurlarına tezimizde yer verilmiştir.

İkinci bölümde muhatabın düzenleyen ile arasındaki ilişkiye değinilmiş, bu kapsamda çek hesabının açılması aşamasından çek defterinin verilmesine kadarki muhatap yükümlülükleri incelenmiştir. Bu kapsamda özellikle muhatabın basiret ve özen yükümlülüğü uygulamada da az bilinmesi sebebiyle ayrıntılı incelenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde çekin tedavüle çıkarılmasından sonra tekrar muhatabın etki alanına girdiği ibraz hususu ayrıntılı şekilde incelenmiş ve ibrazın usulünce gerçekleştiği durumda muhatabın inceleme ve ödeme aşamasındaki yükümlülüğü, bu yükümlülüklerine aykırılık halindeki sorumluluğu hususları değişen son kanunlar ölçüsünde ve uygulamada gördüğümüz bazı sorunlar hakkındaki görüşlerimiz Yargıtay kararları ile desteklenmiştir.

Çalışmamızda muhatabın gerek Çek Kanunu'nda gerekse de TTK'da düzenlenen yükümlülükleri inceleme konusu yapılmış ve önem arz eden bazı yükümlülüklerin ihlali halinde doğabilecek sorumluluk ve bu sorumluluğun hukuki niteliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEK KAVRAMI VE ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. Çekin Tarihi

1.1.1. Genel Olarak

İlkçağlardan itibaren yerleşik düzene geçilmesi ile birlikte yapılan birikimin ve artık değerın korunması, muhafaza edilmesi ve değişimi önem arz etmektedir. Bu birikim zamanla belirli merkezlere tevdi edilmeye başlanmış ve daha sonra bunlar üzerinde bizzat tevdi mahalline gitmeden tasarrufta bulunulması ihtiyacı ile havale ilişkisi doğmuştur. Nitekim eski Mısır’da para yerine değişim aracı olarak kullanılan buğday devlete ait ambarlarda muhafaza ediliyor, bir borcun ödenmesi içinse borçlu tarafından hazineye verilen yazılı talimatla tasarrufta bulunuluyordu. Zamanla bu talimatın hazine yerine doğrudan alacaklıya teslimi ile çeke benzer bir uygulama oluşmuştu¹.

Paranın icadı ile birlikte biriken zenginliğin muhafazası önemli bir hal almaya başlamış ve insanlar zamanla para veya diğer değerli şeyleri bir merkez ya da güvenilir kimselere emanet etmek zorunda kalmışlardır. Bu ise devamlı bu kişi veya merkezlere gitmeden tasarrufta bulunabilmeleri ihtiyacını doğurmuş bugünkü anlamda çekten bahsetmek mümkün olmasa da bir havale ilişkisinin gelişmesine sebep olmuştur².

Literatürde baskın kabul edilen görüş ise çekin İngiltere’de gelişip yerleştiğidir³. İngiltere’de bankerlere bırakılan para üzerindeki tasarruf hususundaki havalelerin zamanla ilerlemesiyle gelişim göstermiş, İngiliz Kralının emisyon tekeline bu havalelerin aykırı olup olmadığı tartışılmışsa da İngiliz hukukçuların çekin bir banknot olmadığı, çek keşide edilmesinin İngiltere Merkez Bankası’nın İngiliz kralının Merkez Bankasına tanıdığı emisyon tekeline aykırı olmadığına dair raporlar üzerine çekin gelişimi sürebilmiştir⁴.

Çekin ilk kullanımı ve “çek” kelimesinin kökeni hususunda literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Birtakım yazarlar tarafından “çek” kelimesinin İngilizce ’de yer alan “to

¹ Kendigelen, Abuzer, **Çek Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, OnikiLevha Yayınları, İstanbul, 2021, s.9.

² Kendigelen, s.8.

³ Domaniç, Hayri, **Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi IV**, Ekin Matbaası, İstanbul, 1990, s.540, Kendigelen, s.11, Reisoğlu, s.27, çekin memleketinin İtalyan asilzadeler ve denizasıırı ticaret yapanların oluşturduğuna dair aksi görüş için bkz. Şimşek, Edip, **Hukukta ve Cezada Ticari Senetler**, Yonca Matbaası, Ankara,1982.

⁴ Kendigelen, s.11.

check” kelimesinden geldiği ileri sürülmekteyse de⁵ bazı yazarlar tarafından kelimenin kökeni olarak “exchequer” kelimesinin olduğunun literatürde kabul edildiği savunulmaktadır⁶.

İngiltere’de gelişen çek zamanla Kıta Avrupa’sına da geçmiştir. Fransa’da çek yaklaşık 100 yıl sonra yaygınlaşmaya başlamış olmasına rağmen çek hakkındaki ilk yasal düzenleme Fransa’da 1865 yılında yer almıştır⁷. İngiltere’de ise çekerle ilişkin ilk düzenleme olan “Bill of Exchange Act” 1882 yılında yürürlüğe girmiştir. Zamanla çek İsviçre ve Almanya ile tüm kıta Avrupa’sına yayılmıştır. Her ülkede kendi çek mevzuatının oluşması ve bu mevzuatlardaki farklılıklar sebebiyle çıkan problemler üzerine “Yeknesaklaştırma” adımları atılmıştır. Bu konuda ilk olarak 1912 “La Haye Konferansı” toplanmışsa da araya I. Dünya Savaşı’nın girmesi üzerine bu çalışmalar durmuştur⁸. Savaştan sonra 1931 yılında Cenevre’de ikinci bir konferans gerçekleştirilmiş ve bu konferansta “Çekler Hakkında Tek Tip (Yeknesak) Kanun Projesi’nin Kabulü Hakkında Antlaşma” kısaca “Cenevre Yeknesak Kuralları” kabul edilmiştir. Bu düzenlemeleri Anglosakson hukukun uygulandığı Amerika ve İngiltere gibi birkaç ülke kabul etmemiş ve bunun üzerine çekler hakkında Alman hukukçularının görüşleri etrafında oluşan Kıta Avrupası Sistemi ve “Bill of Exchange Act” e dayanan Anglo-Sakson sistem olmak üzere iki ekol süregelen devam etmektedir⁹.

İki sistem arasındaki farklar kabul yasağı, ileri keşide tarihinden kaynaklanan vade kaydı ve ibraz sürelerinde toplanmaktadır. Anglo-Sakson hukukunda çekte kabul müessesine izin verilmişken Kıta Avrupası sisteminde buna imkân yoktur. Yine Kıta Avrupası sisteminde ileri tarihli çeklerin tarihinden önce ibrazına imkân tanınmış ve çekin kredi amaçlı kullanılması önlenmeye çalışılmışken¹⁰ Anglo-Sakson sistemde ileri keşide tarihli çeki ödeyen muhatap bankanın rizikoyu üstlenmesi kararlaştırılmaktadır. Cenevre Yeknesak Kuralları’nda çekin ibrazı kısa kesin sürelerle tabi tutulmuşken Anglo-Sakson sistemde kesin bir süre bulunmaksızın makul sürede ibrazı gerekmektedir¹¹.

⁵ Reisoğlu, Seza, **Çek Hukuku**, Ankara, 2011, s.27, **Domaniç**, s.539.

⁶ **Kendigelen**, s.8, Poroy, Reha, “Fransız Çek Hukukunda Son Gelişmeler”, **Batider**, C.11, S.2, 1981, ss, 13-32, s.1.

⁷ Barclay, George R, “The Use of Cheques in France”, **Journal of the Society of Comparative Legislation**, Vol 13, No 2, 1913, ss.182-185, **Domaniç**, s. 540, **Reisoğlu**, s. 27(Reisoğlu tarih olarak 1855 tarihini vermiş olmakla birlikte kanun tarihi 1865’tir)

⁸ **Reisoğlu**, s.27, Karayalçın, Yaşar, **Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler, Kambiyo Senetleri**, 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.63.

⁹ **Karayalçın**, s.64, **Kendigelen**, s.16, **Reisoğlu**, s.28.

¹⁰ Türk hukukunda da ileri düzenleme tarihli çek esasen Cenevre Yeknesak Kuralları gereğince görünen düzenleme tarihinden önce ibrazı halinde ödeneceği düzenlenmişken bu maddenin uygulaması pratik sebeplerle uzun zamandır ertelenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz:1.2.5.İleri Düzenleme Tarihli Çeklerin İbrazı

¹¹ **Kendigelen**, s.17.

1.1.2. Çekin Türkiye’deki Tarihi Gelişimi

Osmanlı döneminde esasen ilk kullanımı yaygınlaşan kıymetli evrak poliçedir. Tespit edilebilen ilk poliçeye dair evrak 2 Temmuz 1657 tarihli divan-ı hümayun kayıdır¹². Osmanlı döneminde özellikle taşra memurları tarafından merkez hazinesine para nakli için poliçe kullanılmıştır. Bu sistemde taşra memuru paranın merkeze nakli için kendi bölgesindeki yabancı tüccara başvurur ve parayı onlara teslim ederek karşılığında İstanbul’daki yabancı tüccar üzerinden devlet hazinesi emrine çekilmiş poliçe alınırdı. Bu yolla taşra memurları emniyetsiz kara sevkiyatından kurtulur, tüccarlar da komisyon elde ederdi¹³.

Çekler ise bu dönemde fazlaca yaygınlaşmamıştır. Nitekim çekte bankanın muhatap olması gerekliliği, Osmanlı tebaasının büyük kısmının şehirli olmaması, her şehirde bankanın yaygın olmaması sebepleriyle çekin kullanımı azalmıştır¹⁴.

1850 yılında Kanunname-i Ticaret yürürlüğe girmişse de bu kanunda da poliçe hükümleri ve 2 madde olarak bono hükümleri yer almaktadır¹⁵. Osmanlı döneminde çeklerle ilgili ilk kanun 1914 tarihli “Çekler Hakkında Kanun”dur. Bu kanun 26 maddede çekin tanımı ve çekler hakkındaki cezaları düzenlemiştir. Aynı yıl yürürlüğe giren Ceza Kanunu da benzer şekilde çekte sahtecilik hakkında ceza hükmü içermiştir¹⁶.

1926 tarihli 865 sayılı Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girene kadar Kanunname-i Ticaret yürürlükte kalmıştır. 1926 tarihli Ticareti Berriye Kanunu(Ticaret Kanunu)’nın “*Senedat-ı Ticariye*” başlıklı 3.bap 3. faslında 608 ile 636. maddeler arasında “çekler” düzenlenmiştir¹⁷.

Türkiye Cenevre Yeknesak Kuralları’nın düzenlendiği anlaşılmaya taraf olmamakla birlikte 1957 tarihli 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu büyük ölçüde Cenevre Yeknesak Kuralları’nı kabul eden İsviçre Borçlar Kanunu’ndan tercüme ile alınmış olduğundan ve günümüzde yürürlükte bulunan 6102 Sayılı TTK da bu eTTK’nın dilinin güncelleştirilmesi ile oluştuğundan bu kurallar kanunlarımızda yer almıştır. Günümüzde büyük ölçüde çeke ilişkin düzenlemeler Cenevre Yeknesak Kuralları ile örtüşmektedir¹⁸.

¹² Kıratlı, Metin/Çakıcı, Mustafa, “Osmanlı Devleti İle İslam Dünyasında Kıymetli Evrak ve Türkiye Cumhuriyetine Etkileri”, **Adalet Dergisi**, S. 69,2022, ss. 375-403, s.384.

¹³ Eldem, Edhem, “18. Yüzyılda İstanbul’da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında”, X. Türk Tarih Kongresi, 22-26 Eylül 1986, Ankara, 1671-1684, s. 1673-1674.

¹⁴ **Kıratlı/Çakıcı**, s.395.

¹⁵ Çakıcı, M.(2019).19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Kıymetli Evrakların Hukuki ve İktisadi İşlevleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.İstanbul.s .59.

¹⁶ **Domaniç**, s. 541, Yardımcıoğlu, Mahmut/Gül, Medine Rukiye, “Türk Ticaret Hukuku’nun Tarihsel Süreci”, **Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 2, 2019, ss. 129-135, s. 132.

¹⁷ **Domaniç**, s. 542, Hirsch, Ernest E., **Ticaret Hukuku Dersleri Cilt 3 Kıymetli Evrak**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1939, s.61.

¹⁸ **Reisoğlu**, s. 28, Bozer, Ali/Göle, Celal, **Kıymetli Evrak Hukuku**, T.İş Bankası A.Ş Vakfı, Güncellenmiş Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara, 2017,s.3, **Karayalçın**, s.11.

Ticaret Kanunlarında özellikle karşılıksız kalan çekle ilgili cezalandıran bir hüküm bulunmamakta, TBMM yorum kararı ile karşılıksız kalan çekler hakkında dolandırıcılık hükümlerinin uygulanması bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu eksiklikle ilgili çalışmalar üzerine 3167 Sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir¹⁹.

eÇekK’nun bankaların çek hesabı açarken gerekli araştırma yapmalarını sağlayacak hükümleri içermemesi, gereksiz bildirim, ilan, ihtar ve tebligatların bulunması, karşılıksız çeklerle ilgili yetersiz kalması, buna dair maddenin 3 defa kanunla değiştirilmesi, 3 defa Anayasa Mahkemesi incelemesinden geçmesi, mahkemeler ve Yargıtay’dan gelen şikayetler, bankaların inceleme yükümlülüğünün derinleştirilmesi gerekliliği, sağlıklı çek kullanımının sağlanması, kara para aklanması ve terörün finansmanında EÇekK.’nun yetersiz kalması sebebiyle²⁰ 2009 yılında 5941 Sayılı Çek Kanunu kabul edilmiş olup halen yürürlüktedir.

Son yıllarda Dünya genelinde çek, kredi ve banka kartlarının daha yaygın ve güvenli bir ödeme aracı olması sebebiyle gözden düşmektedir²¹.

1.2. Çek Kavramı ve Çekin Hukuki Niteliği

1.2.1. Çek Kavramı

Çek niteliği itibarı ile havalenin özel bir türüdür. Bu sebeple doktrinde çek hakkındaki tanımların en büyük ortak noktası neredeyse tamamında çekin havale niteliğinin bulunması olmuştur²². Genel bir tanımlama yapılacak olursa Çek, kanunla öngörülen şekil şartlarına havi, belirli bir paranın ödenmesi hususunda muhataba yönelen soyut bir havaledir.

Çek ile düzenleyen, muhatap banka nezdinde açılmış bir hesabı üzerinden hamile ödeme yapılması hususunda muhatap bankaya yetki vermekte, hamile de muhatap bankadan bu çek bedelini talep etme yetkisi vermektedir. Bu açıdan çek bir ödeme aracıdır²³.

Policeden en büyük farkı çekte kabul kaydının yer almamasıdır. Bu da çeke ilişkin düzenlemeler oluşturulurken çekin kredi fonksiyonuna haiz olmaması, çekin bir ödeme aracı

¹⁹ Reisoğlu, s. 30, Karayalçın, s.77, İmregün, Oğuz, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri, Makbuz Senedi-Varant**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2007, s.123, Öztan, Fırat, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncelleştirilmiş 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018,s.294-295.

²⁰ Donay, Süheyl, **Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.22.

²¹ Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Gözden Geçirilmiş 24. Bası**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021, s. 311, **Domanıç**, s.529, **Kendigelen**, s.23, **Şimşek**, s.363.(Pulaşlı, kredi kartı gibi plastik parayla ödemelerin çek kullanımını azaltmadığı, çekin çoğunlukla ticari hayatta tüzel kişi tacirler tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Bkz. Pulaşlı, Hasan, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, Adalet Yayınları, Ankara, 2023, s.292.)

²² **Kendigelen**, s.2, **Domanıç**, s. 529, **Poroy/Tekinalp**, s.310, **Reisoğlu**, s.37, Ayli, Ali, **Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 23, Coşkun, Mahmut, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.581, **Pulaşlı**, s.289, **İmregün**, s.118.

²³ **Ayli**, s.25, **Kendigelen**, s.45, **Bilgili/Demirkapı**, s.833, **Poroy/Tekinalp**, s.311.

olarak geliştirilmesinden ileri gelmektedir²⁴. Ancak ileride izah edileceği üzere günümüzde çekin uygulamada ileri düzenlenme tarihi uygulamasının gelişmesi ve mevzuatın da giderek buna uydurulması sebebiyle kredi fonksiyonu da kazanmaktadır.

1.2.2. Çekin Hukuki Niteliği

1.2.2.1. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği

Çek kıymetli evrak türü olan bir kambyo senedir²⁵. Kambyo senedi kavramı İsviçre Borçlar Kanunu'nda kullanılan Almanca "wertpapier" teriminin karşılığı olmakla birlikte İsviçre hukukunda sadece poliçe ve bono kambyo senedi olarak kabul edilmektedir. Ancak TTK'da kambyo senetleri poliçe, bono ve çek olarak düzenlenmiş olduğundan Türk hukukunda çek bir kambyo senedir²⁶.

Çek de bir kambyo senedi olması sebebiyle mücerret bir senettir. Senette her ne kadar altta bir temel ilişki bulunsa da temel ilişkiye ilişkin bir açıklama yer almaz. Bunun sonucu olarak da temel ilişkideki bir sakatlık ve hükümsüzlük senedin kambyo senedi niteliğini etkilememektedir²⁷. Zaten kambyo senedinin niteliği gereği temel ilişkinin senet metni üzerinde yer alması halinde kambyo niteliği sona ermektedir.

1.2.2.2. Çekin Havale Niteliği

TBK m. 555 gereği havale; "havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini, bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir."

Havale esasen borçlar hukukundaki diğer sözleşmeler veya vekalet gibi temsil ilişkisi olmayıp, "üçlü ilişki içinde çift yetkilendirme içeren tek taraflı bir hukuki işlem"dir²⁸. Havale ilişkisinde havale eden havale ödeyicisine ödeme yetkisi ve ödeme alıcısına da ödemeyi kabul

²⁴ **Poroy/Tekinalp**, s.311, Tekil, Fahiman, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Tekil Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul, 1994 (Tekil, Fahiman), s.165, Ertekin, Erol/Karataş, İzzet, **Uygulamada Ticari Senetler Poliçe-Bono-Çek**, Turhan Kitabevi, Yenilenmiş 3. Baskı, Ankara, 1998, s.211.

²⁵ **Bozer/Göle**, s.205, **Reisoğlu**, s.37, **Kendigelen**, s.42-44, **Domanıç**, s.530, Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan, **Ticaret Hukuku Dersleri**, 2. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2012, s.831, **Öztan**, s.219, TTK tasarısında doktrinde çekin kambyo senedi niteliğinin tartışmasını bitirir mahiyette düzenleme yapılması hakkında Bkz. Kendigelen, Abuzer, "TTK Tasarısının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.25, S.3, 2009, ss.27-66, s.48.(Kendigelen, Değerlendirme)

²⁶ **Ayli**, s.23, **Coşkun**, s.581, **Bilgili/Demirkapı**, s.831, **Pulaşlı**, s.1, 9 ve 289, Can, Mertol, "Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.2, S.2, Ankara, 1998, ss. 63-81, s.66.(bazı müelliflerce 'wechsel' teriminin karşılığı olduğu belirtilmektedir. Bkz. **Karayalçın**, s.39, **Ayli**, s.24.)

²⁷ **Bozer/Göle**, s.210, **Ayli**, s.28.

²⁸ **Öztan**, s.220, **Ayli**, s.24, Eren, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s.851, **Bozer/Göle**, s.209, Teoman, Ömer, **Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap 3:1984-1985**, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1994, s.89.(Teoman, YTH I-3)

yetkisini tek taraflı bir işlemle vermekte olup, borcun ifasına dair özel bir ifa mekanizmasıdır²⁹.

Çek düzenlenmesi de havaleye benzer üçlü bir ilişki içermektedir. Daha önce de izah edildiği üzere çek kanunla şartları düzenlenmiş özel bir havale olduğundan esasen havalenin özel bir türüdür. Çekte de havaledekine benzer şekilde düzenleyen; muhataba, meşru hamile kendi adına bir meblağı ödeme yetkisi, hamile de bunu talep etme yetkisi tanınmaktadır³⁰. Bunun yanında havale ilişkisi de çek düzenlenmesi de soyut bir işlem olup temel ilişkinin geçerliliğine bağlı değildir³¹. Her iki kurumda da üçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Çekin normal havaleden farkları; bu havalenin ödenmemesinden düzenleyenin sorumlu olması ve düzenleyenin bu sorumluluktan kurtulamaması, rücu edememesi, çekte muhatabın ancak bir banka olması³² TBK’da düzenlenen havalede para haricinde şeyler de havale edilebilirken çekte sadece muayyen bir bedelin ödenmesi için havale edilebilmesi ve çekin ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumluluğu yanında ciranta ve avalistin de sorumluluğunun doğabilmesidir³³. Bunun yanında havale kural olarak şekil şartına tabi değilken³⁴ biraz sonra izah edileceği üzere çekin çek vasfını kazabilmesi için TTK’da öngörülen pek çok şekil şartı bulunmaktadır. Çekin geçerliliğine etki etmemekle birlikte ÇekK.’da çekin baskı şekli de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Çekin havale niteliğinin bir sonucu olarak çeke öncelikle TTK hükümleri uygulanacak, ancak TBK’nın havaleye ilişkin hükümleri de Çek Kanunu ve TTK’a aykırı düşmediği ölçüde uygulama alanı bulabilecektir³⁵.

1.2.2.3. Çekin Emre Yazılı Senet Niteliği

Emre yazılı senetler, düzgün bir ciro zincirini içeren bir senetle hakkın ileri sürülebildiği, borçlunun da bu düzgün ciro zincirine istinaden borcunu ödeyerek borcundan kurtulabildiği senetlerdir³⁶. Borçlu senedin şekli hamiline ödeme yaparak borcundan kurtulabilir. Ciro soyut bir işlem olduğundan düzenleyen senet metninden anlaşılan defiler haricinde sonraki hamillere şahsi defilerini ileri süremez.³⁷

²⁹ Eren, s.852, Ayli, s.24.

³⁰ Ayli, s.25, Kendigelen, s.45, Bilgili/Demirkapı, s.833.

³¹ Eren, s.853, Teoman, YTH I-3, s.89.

³² Reisoğlu, s.37, Poroy/Tekinalp, s.311, Ayli, s.25, Kınacıoğlu, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 1999, s.260.

³³ Domaniç, s.530, Kendigelen, s.46.

³⁴ Eren, s.856.

³⁵ Coşkun, s.582, Reisoğlu, s.37, Kendigelen, s.46, Pulaşlı, s.290, Öztan, s.221.

³⁶ Poroy/Tekinalp, s.85-86, Bilgili/Demirkapı, s.723, Coşkun, s.57, Çeker, s.485.

³⁷ Bilgili/Demirkapı, s.723, Çeker, s.485, Reisoğlu, s.39, Karayalçın, s.31, Kayar, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayınevi, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara, 2013, s.35.(Kayar, Kıymetli)

Çek kanunen emre yazılı bir senettir. Bunun sonucu olarak TTK m. 788 gereğince üzerinde emre yazılı olduğu yazmasa bile belirli bir kişinin adına keşide edilen çek emre yazılı olarak kabul edilir. Ancak çek özel olarak nama yahut hamiline de düzenlenebilecektir³⁸.

Emre yazılı senet olmasının sonucu olarak nama yahut hamiline yazılı olmayan bir çek alacak temliki ile değil, ciro ve senedin teslimi yoluyla temlik edilebilmektedir³⁹.

1.2.2.4. Çekin Ödeme Aracı Niteliği

Çekin normal şartlarda, poliçe ve bonodaki gibi kredi fonksiyonu yoktur, çek ödeme aracıdır⁴⁰. Bu husus açıkça kanunda düzenlenmemiştir ancak TTK m. 795 hükmü ile çekin görüldüğünde ödeneceği, bunun aksine kayıtların yazılmamış sayılacağı, 795/2 hükmü ile düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çekin ibraz günü ödeneceğine dair düzenlemeler ileri tarihli bir borçlanma aracı olması önlenmek istenmiştir⁴¹.

Ancak uygulamada çekin giderek kredi aracı olarak kullanımının yaygınlaşması ile ileri düzenleme tarihli çeklerde ibraz yasağı ÇekK. İle geçici süre ile getirilmişse de uzun yıllardır bu süre uzatılmaktadır⁴².

1.2.2.5. Çek Düzenlemenin İfa Uğruna Edim Olması

Konunun izahı için öncelikle "ifa ikamesi" hallerinden olan "ifa uğruna edim" ve "ifa yerine edim" durumlarının izah edilmesi gereklidir.

İfa yerine edim(Datio in solutum)'de İfa safhasında borçlu, alacaklının rızası ile başlangıçta yüklendiği edimden farklı bir edimi yerine getirebilir. Alacaklı bu edimi ifa yerine aldığı takdirde borçlu borcundan kurtulur. Alacaklı bu edimi bir kere kabul ettiği takdirde artık bu edimin değer açısından önceki edime oranla eksik veya fazla olduğunu ileri süremez⁴³.

Görüldüğü üzere borcun niteliğini değiştirmemek üzere ifanın başka bir şeyle yapılması hususunda tarafların anlaşması ve bu yeni şeyin teslimi ile borç sona erer.

İfa Uğruna Edim(Bazı müelliflerce ifaya yönelik eda)'da ise taraflar ifanın niteliğini değiştirmemekle birlikte alacaklıya esas borç sabit kalmak üzere ifa uğruna verilecek şeyle

³⁸ Karayalçın, s. 26, Kendigelen, s.44, Reisoğlu, s.39, Bilgili/Demirkapı, s.833.

³⁹ Reisoğlu, s.39, Karayalçın, s.26.

⁴⁰ Ertekin/Karataş, s.211, Kendigelen, s.47, Ayli, s.26, Öztan, s.222, Pulaşlı, s.290, Karayalçın, s.263, Kayar, Kıymetli, s.161.

⁴¹ Reisoğlu, s.39

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. İleri Düzenleme Tarihli Çeklerin İbrası (Çekte Vade Sorunu)

⁴³ Eren, s.917, Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 6098 Sayılı TBK'a göre güncellenip Genişletilmiş 10. Bası, Cilt 1, Vedat Kitapçılık İstanbul, 2012, s.277.

öncelikle ifanın gerçekleşmesini kararlaştırırlar. Ancak ifa uğruna edim olarak kararlaştırılan şeyle borcun karşılanmaması yahut uğruna vaad edilen edimin verilmemesi halinde asıl borcu devam ettiği için borç sona ermez, alacaklı borçluya eksik kalan borç veya asıl borç için tekrar başvuru imkanına sahiptir⁴⁴.

Taraflar arasındaki temel ilişkinin karşılığında borcun ifası için çek verilmesi halinde bu çek ifa uğruna edim kabul edilir⁴⁵. Nitekim TBK m.133 gereğince borca karşılık bir kambiyo taahhüdünde bulunulması aksi kararlaştırılmadıkça yenileme olarak kabul edilmez⁴⁶. Bunun sonucu olarak da bir borca karşılık çek verilmesi halinde temel borç ilişkisi varlığını devam ettirmektedir, çekin bedelinin ödenmesi ancak bedelin ödendiği oranda temel ilişkiden kaynaklı borcu sona erdirir ve kambiyo senedinden doğan talep hakkı zamanaşımına uğrasa bile alacaklı temel ilişkiye dayalı talep hakkı zamanaşımına uğramamışsa temel ilişkiye dayalı talep hakkını kullanabilir⁴⁷. Çek alacaklıya sadece temel borç ilişkisinden bağımsız yeni bir alacak hakkı sağlar ancak kambiyo taahhüdünde bulunulmuş olması sebebiyle temel ilişkiden doğan talep hakkı kambiyo hakkı kullanılıncaya kadar donmuş olur ve vadesi kambiyo alacağının vadesine kadar uzatılmış olur⁴⁸.

Taraflar TBK m. 133/2 gereğince bunun aksini kararlaştırabileceğinden çekin ifa yerine verildiğinin kararlaştırılması halinde temel ilişki yenileme ile sona ermiş olur ve artık temel ilişkiye dayalı olarak talepte bulunamayacağı gibi temel ilişkiye dayalı şahsi defiler de artık ileri sürülemeyecektir⁴⁹.

1.2.3. Çekin Ekonomik İşlevi

Ekonomide çekin önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Öncelikle düzenleyen açısından en önemli faydası hızlı ve güvenli bir ödeme aracı olmasındadır. Nitekim düzenleyeni özellikle yüklü ödemelerde büyük miktarda nakit paranın taşınması ve muhafazası, bu sıradaki çalınması, kaybolması gibi risklerden kurtarmaktadır⁵⁰. Bu açıdan her ne kadar çek nakit para yerine kullanılabilirse de⁵¹ çek niteliği itibarı ile para değildir⁵².

⁴⁴ Eren, s.918, Oğuzman/Öz, s.278-279.

⁴⁵ Kendigelen, s.51, Poroy/Tekinalp, s.312, Domaniç, s.87, Öztan, s.225.

⁴⁶ Ayli, s.29, Poroy/Tekinalp, s.143, Karayalçın, s.57.

⁴⁷ Ayli, s.30, Kendigelen, s.52, Bilgili/Demirkapı, s.833.

⁴⁸ Karayalçın, s.57-58, Ayli, s.30, Poroy/Tekinalp, s.143, Domaniç, s.88.

⁴⁹ Kendigelen, s.53.

⁵⁰ Kendigelen, s.20, Pulaşlı, s.292, Bilgili/Demirkapı, s.831, Coşkun, s.582, Karayalçın, s.264, Kayar, Kıymetli, s.159, Selçuk, Rıza Nurettin, "Ticaret Hukuku Yönünden Çek", Mali Hukuk Dergisi, S:43, 1993, ss.15-22, s.15, Doğanay, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 2.Cilt, Beta Yayınları, 4. Baskı, 2004, İstanbul, s.2098.

⁵¹ Kendigelen, s.20, Sancar, Türkan, "Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Söylemi" Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanun'la İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, (12 Ocak 2002), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2002, s.21.

⁵² Ayli, s.32, Bilgili/Demirkapı, s.833.

Düzenleyen açısından bir başka faydası da ödemelerin muhatap nezdinde kaydının tutulması ve bu sayede ispat vasıtası olarak banka kayıtlarının kullanılabilmesi⁵³ ve düzenleyenin hesapta paranın kaldığı sürede bu paranın mevduat faizinden yararlanabilmesidir⁵⁴. Günümüzdeki önemli bir faydası da düzenleyen açısından ödemelerinde sorun olmaması halinde çek hesabı kullanımının bankalar arası risk merkezi nezdindeki kayıtları sayesinde düzenleyenin kredibilitesine büyük faydası olmasıdır.

Muhatap banka açısından da çek kullanımı sayesinde nakit paranın mali kuruluşlarda toplanması suretiyle likidite artışı sağlanmış olur⁵⁵. Bankalar kullandırdıkları krediye oranla belirli oranda zorunlu karşılığı nakit olarak bulundurmak zorundadır. Çekle işleyen hesabı olan düzenleyenin muhatap nezdinde tuttuğu bu paralarla muhatap kredi kullandırarak faiz elde etme imkanına sahip olur⁵⁶.

Ekonomi açısından da çek kullanımının büyük faydaları vardır. Nitekim öncelikle çek kullanımı paraya nazaran ekonominin kayıt altına alınmasına büyük fayda sağlar. Nitekim çekler genellikle cirolu olup, paranın izini sürme imkânı bulunmaktadır. Bu da vergi elde edilmesi ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi açısından faydalıdır⁵⁷. Bunun yanında çek kullanımı sayesinde ihtiyaç duyulan nakit para arzındaki azalma sebebiyle ülke ekonomilerinin para basma, paranın tedavülde tutulması maliyetlerinde de azalma meydana gelmektedir⁵⁸.

1.3. Çekin Unsurları

Türk hukukunda çeke ilişkin şekil şartları ve unsurlar hem TTK'da hem de ÇekK.'da düzenlenmiştir. Bu sebeple TTK'da yer alan unsurlar olmadan çekin geçerli olmayacağı şüphesizdir. Ancak ÇekK.'m. 2 gereği TTK'da yer alan unsurları taşıması kaydıyla ÇekK.'da yer alan unsurlarda bir eksiklik çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Bu unsurların bankalara yüklenen bir yükümlülük olduğunu kabul etmek gereklidir⁵⁹.

⁵³ Coşkun, s.582, Bilgili/Demirkapı, s.832, Öztan, s.223, Kendigelen, s.21, Kayar, Kıymetli, s.160.

⁵⁴ Kendigelen, s.21, Bilgili/Demirkapı, s.832, Kınacıoğlu, s.261, Ayli, s.31, Öztan, s.223, Karayalçın, s.264, Kayar, Kıymetli, s.160.

⁵⁵ Kendigelen, s.21, Karayalçın, s.264, Pulaşlı, s.292.

⁵⁶ Pulaşlı, s.293, Coşkun, s. 583, Öztan, s.224, Bilgili/Demirkapı, s.832, Karayalçın, s.264, Doğanay, s.2099.

⁵⁷ Coşkun, s. 583, Arslan/Kayanççek, s. 24, Kendigelen, s.22.

⁵⁸ Pulaşlı, s.292, Bilgili/Demirkapı, s.832, Karayalçın, s.266, Kendigelen, s.21, Coşkun, s.583, Kayar, Kıymetli, s.160.

⁵⁹ Ayli, s.32.

1.3.1. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Çekin Unsurları

1.3.1.1. Çek Kelimesi

“Çek” kelimesinin senet metninde Türkçe olarak geçmesi yahut çek başka bir dilde yazıldıysa o dilde senet metninde yer alması zorunludur. Hangi lisanda olursa olsun bir kısaltma yapılmadan kelimenin yazılması şarttır⁶⁰. Çek yerine aynı anlama gelen “banka havalesi” gibi farklı terimlerin yazması halinde dahi evrak çek vasfını kaybeder⁶¹.

“Çek” ibaresinin senet metninde⁶² ya da bir başlık vb. olarak⁶³ kullanılmasının mümkün olup olmadığı hususunda eTTK döneminde bir tartışma bulunsaydı da TTK’da düzenlenirken açıkça “senet metninde” çek ibaresinin bulunması gerektiği İsv.BK ile paralel hale getirilerek düzenlenmiş ve anılan tartışma sona ermiştir.⁶⁴

1.3.1.2. Kayıtsız ve Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi

Çekin bir diğer geçerlilik şartı kayıtsız ve şartsız bir meblağ ödenmesini ihtiva etmesidir. Çekin üzerinde düzenlenme sebebi, ödemenin şarta bağlanması gibi bir unsur olmamalıdır. Temel ilişkiye atıfta bulunması yahut ödemenin herhangi bir şarta tabi kılınması halinde senet kambyo niteliğini yitirecek olup, tahsili yargılama gerektirebilecektir⁶⁵.

Ödenecek bedelin de senet metninde açıkça yazması gereklidir. Bedel ancak para olabilir. Bu para Türk Lirası olabileceği gibi döviz cinsinden de olabilir⁶⁶. Ancak “1000 dolar veya 1000TL” gibi belirsiz bir para olamaz. Bununla birlikte “1000 USD veya karşılığı TL” şeklindeki ibare geçerlidir⁶⁷. Bunun yanında TTK m. 802/1-2 gereğince düzenleyen çekin hangi kurdan ödeneceğini çek üzerine yazabilir, bu durumda bu kur üzerinden ödeme yapılmalıdır⁶⁸. TTK m. 802/4 gereğince düzenleme ve ödeme ülkelerinde aynı adı taşıyan fakat değerleri birbirinden farklı olan para birimi ile gösterildiği halde ödeme yerindeki para birimi kastedilmiş sayılır. Örneğin; Suriye’de düzenlenip ödeme yeri Türkiye’de olan bir çekte bedel sadece “1000 Lira” şeklinde yazılmışsa Suriye Lirası mı Türk Lirası mı olduğu

⁶⁰ Domaniç, s.545, Reisoğlu, s.60, Kınacıoğlu, s.263, Şimşek, s.371, Bilgili/Demirkapı, s.836, Öztan, s.227, Kaçak, Nazif, Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono-Poliçe-Çek, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s.140.(Kaçak-açıklamalı)

⁶¹ Kendigelen, s.95, Kınacıoğlu, s.262, Bozer/Göle, s.224, Doğanay, s.2099.

⁶² Ertekin/Karataş, s.213, İmregün, s. 124, Kaçak, Açıklamalı, s.140, Karayalçın, s.268, Eriş, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu 4.Cilt, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010,(Eriş,TTK) s.4058.

⁶³ Bozer/Göle, s.223, Kınacıoğlu, s.262-263, Coşkun, s.637, Domaniç, s.545, Şimşek, s.371.

⁶⁴ Kendigelen, Değerlendirme, s.48.

⁶⁵ Coşkun, s.638, Pulaşlı, s.317, Ayli, s.35, Reisoğlu, s.88, Kendigelen, s.97, Kınacıoğlu, s.105, Eriş, TTK, s.4058, Domaniç, s.546, Şimşek, s.372, Kaçak, Açıklamalı, s.140, Ertekin/Karataş, s.213, Bilgili/Demirkapı, s.836.

⁶⁶ Reisoğlu, s.61, Ertekin/Karataş, s.213-214, Coşkun, s.638, Kendigelen, s.98, Eriş, TTK, s.4059, Şimşek, s.371, Bilgili/Demirkapı, s.836, Pulaşlı, s.318, Bozer/Göle, s.225, Doğanay, s.2100.

⁶⁷ Bozer/Göle, s.225, Kendigelen, s.98, Doğanay, s.2101, Kınacıoğlu, s.106, Kayar, Kıymetli, s.167.

⁶⁸ Coşkun, s.638, Öztan, s.227.

hususunda ödeme yeri Türkiye olduğu için Türk Lirası üzerinden düzenlendiği kabul edilecektir.⁶⁹

Bedel hem yazı hem de rakamla gösterilmiş ise TTK m. 818/1-b atfıyla m. 676 gereğince yazı ve rakamla gösterilen tutarlar arasında fark olması halinde yazı ile gösterilen tutar esas alınır⁷⁰. Ancak bu hüküm yerleşik Yargıtay içtihatlarınca ancak her iki bedelde de tahrifat olmaması halinde geçerlidir⁷¹.

Çekin kredi fonksiyonu bulunmadığından TTK m. 786'da herhangi bir faiz şartının yazılmamış sayılacağı hüküm altına alınmıştır⁷².

1.3.1.3. Muhatabın Ticaret Unvanı

TTK m. 780/1-c'de düzenlenen bir diğer zorunlu unsur muhatabın ticaret unvanıdır. eTTK'da yabancı memleketlerde muhatapların gerçek kişi olabileceği de gözetilerek muhatabın ad-soyadı şeklinde bu unsur belirtilmekte ancak Türk hukukunda muhatap sadece banka olabileceğinden bu durum eleştirilmekte ve bunun unvan şeklinde yorumlanması gerektiği kabul edilmekteydi⁷³. TTK'da bu kez unvan olarak düzenlenmiş olup, bu defa da yabancı çekleri kapsamadığı gerekçesi ile eleştiri konusudur⁷⁴.

Banka niteliğinde olmayan bir muhataba düzenlenen çek havale niteliğindedir⁷⁵. Ancak kanunun aradığının çek metninde bir banka adı altında muhatap olması gerektiği, düzenleme tarihi itibarı ile banka niteliğini kaybetmiş olması, bankacılık faaliyetinin durdurulması, hiç böyle bir bankanın olmaması hallerinde de senedin çek olarak kabul edilmesi gerektiği de savunulmaktadır⁷⁶.

⁶⁹ Kayar, Kıymetli, s.167.

⁷⁰ Eriş, TTK, s. 4059, Ertekin/Karataş, s.213, Bilgili/Demirkapı, s.836, Bozer/Göle, s.226.

⁷¹ Ertekin/Karataş, s.213, Yarg.12. HD. T. 06.11.2012, E.2012/14387, K.2012/31958; "TTK.nun 588/1.fikrasına göre senette rakam ve yazı bölümlerinde farklı değerlerin bulunması durumunda tahrifat olmaması koşulu ile yazı ile yazılan kısma itibar edilmesi gerekir"(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası) Yarg. 12. HD. T.09.12.2022, E.2002/25098, K. 2002/25992; "TTK.nun 588. maddesine göre yazı ile ve rakam ile yazılan bedeller arasında fark olması halinde yazı ile yazılı olana itibar edileceği kuralı bu iki bedelde de tahrifat olmaması durumu için geçerlidir. Diğer yandan bedelin rakamla yazılı olan bölümdeki tahrifat senedin kambiyo senedi olma özelliğini ortadan kaldırmaz. Rakam ve yazı ile yazılı vadeler aynı yönde tahrif edildiğinden bu husus senedin vasfını etkilemez." (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası) Yarg. 13. HD. T.24.02.2011, E. 2010/12360, K. 2011/2728; "Ancak Yargıtayın yerleşik uygulamaları gereğince bu kural rakam ile değer bildiren bölümde tahrifat yapılmaması halinde uygulanır.Bu durumda davaya konu senedin yazı ile miktar bildiren kısmına itibar edilemez." (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

⁷² Kaçak, Açıklamalı, s.219, Poroy/Tekinalp, s.315, Ertekin/Karataş, s.213, İmregün, s. 124, Bilgili/Demirkapı, s.836, Coşkun, s.675, Pulaşlı, s.315, Karayalçın, s.269.

⁷³ Domaniç, s.547, Kendigelen, s.104, Reisoğlu, s.63, Eriş, TTK, s. 4059, Doğanay, s.2101, İmregün, s. 124, Şimşek, s.372, Kaçak, Açıklamalı, s.140, Ertekin/Karataş, s.215, Karayalçın, s.268.

⁷⁴ Ayli, s.37, Kendigelen, s.104.

⁷⁵ Bilgili/Demirkapı, s.837, Kınacioğlu, s. 263, Coşkun, s.647, Ayli, s.37, Eriş, TTK, 4059, İmregün, s.124, Şimşek, s.373, Bozer/Göle, s.230.

⁷⁶ Kendigelen, s.105, Kınacioğlu, s.264, aksi görüşte bkz. Domaniç, s.546 ve Pulaşlı, s.321 vd, Bozer/Göle, s.230.

TTK m. 818/1-a atfıyla m. 673 gereğince muhatabın bizzat kendi üzerine çek düzenlemesi(banka çeki) veya muhatap lehtar gösterilerek çek düzenlemesi de mümkündür⁷⁷.

1.3.1.4. Düzenleme Tarihi

Düzenleme tarihi de bir senedin kambiyo vasfına haiz olabilmesi için zorunlu unsurlarındandır. Düzenleme tarihinin bir diğer önemi de ibraz süresinin bu tarihe göre tespit edilmesidir⁷⁸.

Çekte düzenleme tarihi zorunlu bir unsur olmasına karşın bu tarihin gerçek düzenleme tarihini yansıtmaması çekin geçerliliğini etkilememektedir. Düzenleyen bazen ibraz süresini kısaltmak için geçmiş bir tarihi yazabilir, bazen de ibraz süresini uzatmak ve çoğunlukla da çekte bir kredi fonksiyonu tanımak için ileri bir düzenleme tarihi yazıldığı (vadeli çek) görülür⁷⁹.

Düzenleme tarihi belirli bir gün olmalıdır. İster rakamlarla, ister yazıyla istenirse de 15 Aralık 2024 gibi karışık olarak yazılmış olabilir, şüpheyi imkan vermeyecek şekilde kısaltılmış ya da karışıklık oluşmuyorsa ay.gün.yıl ya da yıl.ay.gün gibi formatlarda da olabilir⁸⁰. Ancak ramazan bayramının ilk günü, cumhuriyet bayramı gibi günlerin belirsizlik içerdiğinden yazılamayacağı kabul edilmektedir⁸¹.

Düzenleme tarihinin aynı zamanda mümkün olması da gereklidir. Buradaki imkândan kasıt bir ayın en fazla 31 gün içermesi, en fazla 12 ay olması gibi unsurlara uyan bir şekilde olmasıdır. Örneğin Şubat hiçbir zaman 30 gün içermemesine rağmen düzenleyenin bunu unutarak 30.02.2023 tarihine düzenlediği bir çek ayın son günü düzenlenmiş sayılmalıdır. Yine 30 gün çeken bir ayda ayın 31'ine çek düzenlenmiş olmasındaki hata da çekin geçerliliğini etkilemez. Ayın son günü düzenlenmiş sayılır. Ancak hiç olmayacak 25.13.2025 gibi 13. aya düzenlenen yahut 32.12.2024 gibi ayın 32'nci gününe düzenlenen çeklerdeki düzenleme günü mümkün olmadığından çek geçersiz olacaktır⁸².

Çek farklı takvimlerin uygulandığı bir yerde düzenlenmişse ödeme yerindeki takvim gününe çevrilir⁸³.

⁷⁷ Öztan, s.229, Kendigelen, s.104-105, Bilgili/Demirkapı, s.837.

⁷⁸ Reisoğlu, s.64, Bozer/Göle, s.230, Bilgili/Demirkapı, s.838, Ayli, s.44, Coşkun, s.654, Pulaşlı, s.325, Kayar, Kıymetli, s.169.

⁷⁹ Domaniç, s.552, Öztan, s.230, Kınacioğlu, s.265, Ertekin/Karataş, s.216, Bilgili/Demirkapı, s.839, Reisoğlu, s.64, Eriş, TTK, s. 4062, İmregün, s. 127, Şimşek, s.376, Kaçak, Açıklamalı, s.143, Karayalçın, s.269.

⁸⁰ Kendigelen, s.111, Coşkun, s.655, Pulaşlı, s.327, Ayli, s.45.

⁸¹ Öztan, s.83, Poroy/Tekinalp, s.317, Bilgili/Demirkapı, s.839, Bozer/Göle, s.233.

⁸² Kendigelen, s.113, Ayli, s.46, Eriş, TTK, s. 4062, Kaçak, Açıklamalı, s.143, Bilgili/Demirkapı, s.839, Eriş, Gönen, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Seçkin Yayınevi, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2016, s.927.

⁸³ Poroy/Tekinalp, s.317, Bilgili/Demirkapı, s.839, Bozer/Göle, s.231.

Çekte vade geçersiz olduğundan çeke vade konulması mümkün değildir. Konulmuşsa vade kaydı geçersizdir ancak düzenlenme tarihi bulunmuyor sadece vade tarihi yazıyorsa çek geçersiz hale gelir⁸⁴.

Birden fazla ve birbirinden farklı düzenlenme tarihlerinin bulunması halinde Yargıtay ve pek çok yazar önceki tarihin düzenlenme tarihi, sonraki tarihin vade tarihi olduğunu, vade tarihinin geçersiz olmakla birlikte çekin geçersizliğine sebep olmadığından önceki tarihin düzenlenme tarihi olduğunun kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir⁸⁵. Böyle bir durumda çekin geçersiz olacağını savunan yazarlar olmakla⁸⁶ birlikte bizce de aşırı şekilci olmayan ilk görüş daha isabetlidir.

1.3.1.5. Düzenleyenin İmzası

Düzenleyenin imzası belki de senetteki en önemli unsurdur. İmzasız senet, kambiyo niteliğine haiz olmayacağı gibi tanıkla ispat sınırının aşılması halinde havale ilişkisini bile ispat edemeyebilecektir⁸⁷.

Düzenleyenin sadece imzasının bulunması yeterlidir, adı soyadı yazılı olması şartı esasen yoktur. Ancak 5941 Sayılı Çek Kanunu'na göre artık çekler matbu bastırılırken düzenleyenin adı soyadı yahut unvanı yazılı olarak bastırıldığından eski çekler hariç düzenleyenin ad soyadı bulunmayan bir çek neredeyse kalmamıştır⁸⁸.

TBK m. 15 ve 16'da imzaların el yazısı ile atılacağı, örfi adet gerektirdiği durumda el yazısı dışında bir alet, mühürle atılabileceği, imza atamayanların noter tasdikli parmak izi, işaret yahut mühür kullanabileceği, güvenli elektronik imzanın el ile atılan imza ile aynı hükme sahip olacağı belirtilmiş ancak kambiyo senetlerine özel hükümler saklı tutulmuştur. Gerçekten de kambiyo senetlerinde imzanın el yazısı ile atılması zorunludur. TTK m. 1526/1 gereğince güvenli elektronik imza ile bile kambiyo senedi imza edilemez⁸⁹. Elektronik çekle ilgili gelen talepler, fiziki çekte yaşanan sorunlar sebebiyle günümüzde Ticaret Bakanlığı tarafından çalışmalar sürdürülmekte, 11. Kalkınma Planının mali piyasalar ile ilgili kısmında

⁸⁴ Bozer/Göle, s.235, Reisoğlu, s.66.

⁸⁵ Coşkun, s.654, Kendigelen, s.115, Kayar, Kıymetli, s.170, Pulaşlı, s.327, Yarg. 12. HD. T.20.04.2004, E. 2004/5489, K. 2004/9783; “çeklerde iki tane keşide tarihi bulunması halinde önceki tarihe itibar edilir. Çekte vade olmayacağından daha sonraki tarih yazılmamış sayılır. Takip dayanağı çek önceki keşide tarihine göre yasal sürede muhatap bankaya ibraz edilmiş olup, çek üzerinde ikinci bir tarih yazılı olması kambiyo senedi vasfını ortadan kaldırmaz.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası),

⁸⁶ Ertekin/Karataş, s.215, Reisoğlu, s.66, Öztan, s.230, Bilgili/Demirkapı, s.838.

⁸⁷ Ayli, s.48, Reisoğlu, s.69, Ertekin/Karataş, s.223.

⁸⁸ Reisoğlu, s.69, Eriş, s.928, Kaçak, Açıklamalı, s.144, Bilgili/Demirkapı, s.840.

⁸⁹ Eriş, s.928, Eriş, TTK, s.4063. Ayli, s.49, Bilgili/Demirkapı, s.840, Kınacıoğlu, s.110, Poroy/Tekinalp, s.318, Şimşek, s.377, Ertekin/Karataş, s.181, Pulaşlı, s.324, Kendigelen, Değerlendirme, s.37.

248.5 nolu tedbirinde “elektronik çek ve bono sisteminin kurulması” yer almaktadır⁹⁰. Ancak 12. Kalkınma Planında elektronik çek ve bono hususu yer almamaktadır⁹¹. Bu hususta Türkiye Bankalar Birliği tarafından Elektronik Çek Kanun Taslağı da hazırlanmıştır.⁹²

Tüzel kişi şirketlerde yetkili temsilci tarafından çekin imza edilmesi, tüzel kişilik müşterek imza ile temsil ediliyorsa müşterek imza ile imza edilmesi gereklidir⁹³. 5941 Sayılı ÇekK. öncesinde tüzel kişilerin yetkililerinin unvan yazmadan imza atmaları halinde şahsen sorumlu oldukları, tüzel kişi unvanı altında imza atmaları gerektiği hususu belirtilmekte iken 5941 Sayılı ÇekK.’da düzenleyen tüzel kişi unvanı yazılı olarak çek yaprağı bastırıldığından bu husus hukuken sorun olmaktan çıkmıştır⁹⁴.

1.3.1.6. Ödeme Yeri

Ödeme yeri esasen zorunlu bir unsur olmasına rağmen alternatifli bir zorunlu unsurdur. Çekte ödeme yerinin gösterilmesi muhatap olma ehliyeti, ödeme yeri hukuku, şekli, ibraz süresi gibi konularda hangi ülke hukukunun uygulanacağını tespit için önem arz eder.⁹⁵

TTK m. 781/2 gereğince çekte ödeme yeri yazılı değilse muhatabın ticaret unvanı yanında yazan yer ödeme yeri sayılır, böyle bir kayıt yoksa da bu defa muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir. Şu hâlde esasen muhatabın unvanı çekte bulunduğu sürece ödeme yeri zorunlu bir unsur değildir⁹⁶. ÇekK. ile matbu çek yapraklarının kullanılacağına dair düzenleme, bankalarca çek defterinin bastırılması hususları gözetildiğinde günümüzde çeklerde ödeme yeri eksikliği ile karşılaşılması çok zor hale gelmiştir.

1.3.1.7. Düzenleme Yeri

Düzenleme yeri de alternatifli zorunlu unsurdur. Çek üzerinde hiç bulunmaması halinde diğer alternatifleri de değerlendirmek gereklidir. Nitekim TTK m. 781/3 gereğince düzenleme yeri gösterilmemişse düzenleyenin adı yanında yazılı yer düzenleme yeri kabul edilir. Ancak bu yer de yoksa çek geçerliliğini yitirir, bu durumda havale hükmündedir⁹⁷.

⁹⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı(2019-2023), RG:23.07.2019/30840Mükerrer

⁹¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı(2019-2023), RG:1.11.2023/32356Mükerrer

⁹² Topaloğlu, Mustafa, “Elektronik Ticarete Ödeme Sistemleri: Kredi Kartları, Elektronik Para, Elektronik Çek”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.12, S.130, ss.70-80, s.75.

⁹³ Eriş, s.929.

⁹⁴ Reisoğlu, s.70, Poroy/Tekinalp, s.161.

⁹⁵ Coşkun, s.648,

⁹⁶ Kınacıoğlu, s.264, Ayli, s.37, Poroy/Tekinalp, s.316, Eriş, TTK, s.4060, Domaniç, s.548, İmregün, s. 124, Şimşek, s.378, Kaçak, Açıklamalı, s.141, Bozer/Göle, s.255.

⁹⁷ İmregün, s. 124, Bozer/Göle, s.251-252, Domaniç, s.558, Şimşek, s.378, Pulaşlı, s.329, Bilgili/Demirkapı, s.840.

Düzenleme yerinin belirli ve mümkün olan bir yer olması gereklidir, gerçek düzenleme yerini göstermek zorunda değildir. Yargıtay içtihadı birleştirme kararı gereğince düzenleme yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde kısaltılmış olması halinde çek geçersiz sayılmaz⁹⁸.

Düzenleme yeri idari birim olmalıdır. İl ismi düzenleme yeri olarak yazılabileceği gibi ilçe, bucak, köy ismi de yazılabilir⁹⁹. Ancak bu durumda benzer köy, ilçe isimleri farklı illerde bulunuyorsa ibraz süresinin tespitinde hangi ilin kastedildiğinin tespiti önem arz etmektedir¹⁰⁰. İdari birim niteliğinde olmayan ve hemen hemen her yerde olabilen “Kızılay, Tüyap” gibi düzenleme yerleri ise yasal düzenleme yeri olarak kabul edilmez ve çek geçerliliğini yitirir.¹⁰¹ Birden fazla düzenleme yeri yazıldığında ise senet çek vasfını yitirir¹⁰².

1.3.1.8. Muhatap Banka Tarafından Verilen Seri Numarası

6728 Sayılı Kanun’la TTK m. 780/1-g bendi eklenerek “banka tarafından verilen seri numarası” çekte zorunlu unsurlardan biri halinde getirilmiştir. Banka tarafından bastırılacak çeklerde bu seri numarasının yer alması zorunludur¹⁰³. Bu unsur ÇekK. ile değil TTK ile düzenlendiğinden eksikliği senedin çek vasfını etkileyecektir¹⁰⁴.

TTK’a 6728 Sayılı Kanun’la eklenen geçici m. 11 gereğince 31.12.2016 tarihinden önce basılan çeklerde bu unsur aranmaz. Yine TTK m. 781/4 gereğince yabancı bankalar tarafından bastırılan çeklerde de bu unsur aranmaz¹⁰⁵.

⁹⁸ **Poroy/Tekinalp**, s.318, **Ertekin/Karataş**, s.221, **Bilgili/Demirkapı**, s.840, **Reisoğlu**, s.67, **Pulaşlı**, s.330, **Coşkun**, s.649, **Öztan**, s.231, **Kendigelen**, s.125, **Eriş**, TTK, s. 4060, **Kaçak**, Açıklamalı, s.142, Yarg. İBBGK. T.14.12.1992, E.1992/1, K.1992/5; “çeklerde keşide yerinin, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılamayacağına, içtihatlar arasındaki aykırılığın bu yolda giderilmesine, 14.12.1992 gününde yapılan ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla Yargıtay Kanunu’nun 45. maddesi uyarınca karar verildi.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

⁹⁹ **Reisoğlu**, s.68, **Kendigelen**, s.122, **Bozer/Göle**, s.254, **Eriş**, TTK, s.4061-4062, Bahtiyar, Mehmet, **Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri**, Beta Yayınları, Güncellenmiş 17. Baskı, İstanbul, 2019, s.138.(6360 Sayılı Kanun’dan sonra artık il adının yazılması gerektiği yolunda aksi görüş için Bkz. **Pulaşlı**, s.330-331)

¹⁰⁰ **Reisoğlu**, s.68, **Kendigelen**, s.122, **Pulaşlı**, s.331.

¹⁰¹ **Kaçak**, Açıklamalı, s.142.(Bozer/Göle, çeklerin hızlı tedavül edilmesinin gerektiğini, harita bilgisi gerektiren idari birim zorunluluğunun olduğunu ancak bu zorunluluğun kaldırılması gerektiğini ifade etmektedir. **Bozer/Göle**, s.254-255, Kayar ise Taksim, Ulus gibi herkesçe bilinen yerlerin düzenleme yeri olarak kabul edilmesi ve ibraz sürelerinin bu yerlerin içinde bulunduğu şubeye göre tespit edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz. **Kayar**, Kıymetli, s.172.)

¹⁰² **Öztan**, s.231, **Kendigelen**, s.129.

¹⁰³ **Coşkun**, s.666, **Pulaşlı**, s.327, **Ayli**, s.50, **Bozer/Göle**, s.235.

¹⁰⁴ **Bozer/Göle**, s.235, **Poroy/Tekinalp**, s.321, **Pulaşlı**, s.327.

¹⁰⁵ **Pulaşlı**, s.328, **Coşkun**, s.666, **Bozer/Göle**, s.236.

1.3.1.9. Karekod

6728 Sayılı Kanun’la TTK’a eklenerek çekin unsurlarına eklenen bir diğer unsur da karekoddur. Karekod ile;

- a) Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,*
- b) Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,*
- c) Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı,*
- d) Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı,*
- e) Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı,*
- f) Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve tutarı,*
- g) İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi,*
- h) İbraz edilen son çekin ibraz tarihi,*
- ı) İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi,*
- i) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları,*
- j) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı,*
- k) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören son çekin ibraz tarihi,*
- l) Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi,*
- m) Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı,*
- n) Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi”* görüntülenebilir.

31 Aralık 2016 tarih ve 29935 sayılı Resmi Gazete’nin 3. Mükerrer sayısında yayımlanan “Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ” ile de ayrıntılı olarak karekoda dair sistem düzenlenmiştir. Tebliğin 5. maddesi gereğince Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından “karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemi” kurulması, 6. maddesi ile bankaların çek hesabı açtıkları gerçek ve tüzel kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişi tarafından bildirilen ve tüzel kişi adına tüm işlemleri yapmaya yetkili kılınmış gerçek kişileri sisteme kaydetmesi öngörülmüştür.

Bu sisteme günümüzde Findeks uygulamasıyla erişilmekte olup, sistemdeki bilgiler çek hesabı sahibi yahut cırantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur. Düzenleyen bankadan çek defteri alarak bu bilgilere gerektiğinde ilgililer tarafından erişilmesine zımnen onay vermiş olmaktadır¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Çelik, Beyza Nur, Karekodlu Çek, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul, 2020, s.32-33.

Yine TTK'a eklenen geçici m. 11 ile 31.12.2016 tarihinden önce bastırılan çekler için bu zorunluluk yoktur ve yabancı çeklerde de karekod zorunluluğu aranmaz¹⁰⁷.

Karekodlu çek ile çekte duyulan güvenin artırılması, karşılıksız çek oranının azaltılması, çekin güvenilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır¹⁰⁸.

6728 sayılı Kanun ile ÇekK. m. 3'e eklenen 10.fıkra ile bu karekodlu çeki TTK m. 780/3'te düzenlenen risk merkezi sistemine lehtar tarafından kaydı öngörülmüş, daha sonra düzenleyen tüzel kişi ise tüzel kişilerin yetkililerinde meydana gelecek değişimler sebebiyle tüzel kişinin bu durumda sorumluluğunun kalkmayacağı düzenlenerek karekoda böyle bir vasıf da eklenmiştir¹⁰⁹.

1.3.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Çekte Bulunması Gereken Zorunlu Unsurlar

Daha önce izah edildiği üzere bu bölümde işlenen zorunlu unsurlar ÇekK.'da yer alan unsurlar olup, bu unsurlardaki eksiklik esasen çekin geçerliliğini etkilememektedir, açıklığı sağlayıcı olarak nitelendirilmektedir¹¹⁰. Ancak bankaların bastırması gereken çek defterlerinde bankalar açısından bir yükümlülük olarak aşağıda belirtilen unsurların bulunması zaruridir.

Çek Kanunu'na göre her bir çek yaprağına;

- a) Çek hesabının numarası,
- b) Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,
- c) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,
- ç) Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,
- d) Çekin basıldığı tarih,
- e) Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası,
- f) Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, yazılır.

1.4. Geçersiz Bir Çekte Uygulanacak Hükümler

Bir çekin geçerli olarak kabul edilebilmesi için TTK m. 780'de yer alan unsurların tamamına haiz olması ve bu unsurların geçersizliğine neden olabilecek kayıtların yer almaması gereklidir. Nitekim TTK m. 781; “780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini

¹⁰⁷ Coşkun, s.666, Pulaşlı, s.315, Bozer/Göle, s.239.

¹⁰⁸ Çelik, s.33.

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tüzel Kişi Yetkililerinin Değişmesi

¹¹⁰ Bozer/Göle, s.257, Poroy/Tekinalp, s.391, Kayar, Kıymetli, s.173, Teoman, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I:Hukuki Mütalaalar, Kitap 1:1989-1991, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992, s.25.(Teoman, YTH I-1)

içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz.” hükmü gereğince zorunlu kayıtlardaki eksiklik veya ihtiyari kayıtlardaki diğer olası kayıtların da olmaması halinde çek geçersiz olacaktır¹¹¹. Geçersizliğe neden olabilecek kayıtlar çekin fonksiyonuna ve çekin niteliğine aykırı kayıtlardır. Bu minvalde çeki geçersiz kılan en önemli kayıt çekin verilmesine sebep olan temel ilişkiye istinaden düzenlendiği veya belirli bir hukuki ilişkinin teminatı olduğunu ifade eden çekin mücerretlik ilkesine aykırı kayıtlardır. Yine çekin ödenmesinin şarta bağlandığı durumlarda da kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi şartı ihlal edildiğinden çekin geçersizliği sonucu doğabilecektir¹¹². Çekin geçersizliği halindeki sonuçları; şartları varsa havale hükümlerinin uygulanması, kambiyo takibi yapılamamasıdır.

1.4.1. Havale Hükümlerinin Uygulanması

Çek niteliği itibarı ile özellikli bir havale olduğundan çek niteliğini etkileyen kayıtlar bulunsa bile TBK’da yer alan havale şartlarına haiz ise yani düzenleyenin, lehtarın ve muhatabın belirli olması halinde adi havale hükmünde olacaktır¹¹³. Eğer çek hamiline düzenlenmiş ise bu durumda adi havale olarak bile kabul edilemez. Adi havale hükmüne tabi olması belgenin bir borç senedi olarak bile kabul edilmediği anlamına gelir. Nitekim çek bazen bir ödeme vasıtası bazen de ödünç verme amacıyla dahi düzenlenebilmektedir. Ancak bu durumda belge düzenleyenin imzasına haiz ise yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilebilecek temel ilişki tanıkla ispat edilebilecektir¹¹⁴.

Bu nitelikte bir evrak çek niteliğini kaybedeceğinden emre yazılı nitelikte olmayacak olup, cirolar geçersiz hale gelecektir. Bu sebeple yetkili hamile ödeme yapılamaz. Lehtar tarafından bu minvalde bir çekin ibrazı halinde doktrinde düzenleyen havale talimatından vazgeçmediği sürece muhatap bankanın bunu havale talimatı sayarak ödeme yapabileceği ileri

¹¹¹ Poroy/Tekinalp, s. 321, Bilgili/Demirkapı, s.842, Karayalçın, s.269, Bahtiyar, s.140, Doğanay, s.2107.

¹¹² Eriş, s.924, Bilgili/Demirkapı, s.846, Coşkun, s.675, Reisoğlu, s. 88, Ertekin/Karataş, s.224.

¹¹³ Reisoğlu, s.77-78, Ertekin/Karataş, s. 223, Karayalçın, s.269, Doğanay, s.2107, Ülgen, Hüseyin/Helvaci, Mehmet/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, N. Füsün, Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat kitapçılık, İstanbul 2019, s.285, Şahinalp, Kaan, “Çekte muhatap ve Muhatabın Hukuki Sorumluluğu”, Sayıştay Dergisi, S. 39, 2000, ss. 78-113, s.80.(Doktrinde Kayar tarafından çekin unsurlarından “çek” kelimesinin senette yer almaması halinde çekin geçerli olmaması yanında emre yazılı havale hükmünde de olmayacağı yönünde bir görüşü olsa da havalenin tüm unsurları bu durumda sağlandığından bu görüşe katılma olanağı yoktur. Bkz. Kayar, Kıymetli, s.166.)

¹¹⁴ Reisoğlu, s.77-78, Ertekin/Karataş, s.223, Eriş, s.1005.(Yargıtay bir kararında yazılı delil başlangıcı olarak kabulünü süresinde ibraz şartına bağlamışsa da Reisoğlu aksi görüştedir. Bkz:Reisoğlu, s.79) Yarg. 11.HD. T.19.04.1988, E.1988/597, K.1988/2536; “İcra tetkik merci kararında da belirtildiği üzere davacının talebine dayanak yaptığı belgeler keşide yeri unsurunu içermediğinden çek niteliğinde değildir(TTK madde 692/b.5 ve 692/f.I). Şu halde davacının kıymetli evrak hukukuna dayalı bir alacağının bulunmadığı aşıkardır. Dairemizin 30.03.1982 gün ve 1227-1363 sayılı içtihadında belirtildiği üzere böyle bir belge adi borç senedi sayılamayacağı gibi hamiline yazılı olması nedeniyle BK’nun 457 ve devamı maddelerinde düzenlenen havale olarak da kabul edilemez.”(Ertekin/Karataş, s.304)

sürülmekte¹¹⁵ Yargıtay unsurlarında eksiklik bulunan çekin ödenmesinden bankayı sorumlu tutmaktadır¹¹⁶.

1.4.2. Kambiyo Senetlerine İlişkin İcra Takibi Yapılamaması

Çekin unsurlarından birisindeki eksiklik yahut çeki geçersiz kılan bir kayıt bulunması gibi bir sebeple geçersiz olması halinde senet, çek niteliği yitirilecektir. Kambiyo senetleri, hukukumuzda poliçe, bono ve çek olduğundan ve geçersiz bir çek içerisinde poliçe kelimesi ve kabul beyanı olmayacağından¹¹⁷ poliçe olarak dahi kabul edilemeyeceğinden, kambiyo senedi vasfı yitirilmiş olacaktır. Bu durumdaki bir çeke istinaden de kambiyo senetlerine ilişkin icra takibi yapılamaz. Böyle bir senedin kambiyo senetlerine ilişkin icra takibine konu edilmesi halinde öncelikle icra müdürü tarafından takip talebinin reddi gereklidir. İcra müdürü kambiyo vasfına sahip olmayan bir çek hakkında kambiyo senetlerine ilişkin ödeme emri düzenlerse bu durumda borçlunun 5 gün içinde icra hukuk mahkemesine şikayetle takibin iptaline karar verilmesini talep etmesi gereklidir¹¹⁸.

¹¹⁵ Reisoğlu, s. 79.

¹¹⁶ Yarg. 11.HD. T.01.04.2013, E.2012/6253, K. 2013/6407, “Bankanın verdiği çek yaprağından sorumlu tutulabilmesi için çekin zorunlu unsurları ihtiva etmesi ve süresinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir.”(karararama.yargitay.gov.tr)

¹¹⁷ Reisoğlu, s. 78.

¹¹⁸ Kaçak, Açıklamalı, s. 725, Coşkun, s.667, Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.338-339, Yıldırım, Mehmet Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.278.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHATABIN ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK DEFTERİ VERMEYE DAİR YÜKÜMLÜLÜKLERİ

2.1. Genel Olarak

Önceki bölümde izah edildiği üzere muhatap banka düzenleyen ile çek anlaşması yaparak düzenleyenin muhatap nezdinde tutacağı karşılığı ödemeyi üstlenmektedir. Ancak muhatap banka sırf çek hesabı açabilmek ve bu sayede mevduat elde etmek için tedbirsizce çek anlaşması yapmaması gereklidir. Aksi halde tedavül fonksiyonu olan çekin ekonomide büyük zararlara sebep olması mümkündür. Nitekim Türkiye Bankalar Birliği risk merkezi verilerine göre 2009’da karşılıksız çeklerin ibraz edilen çeklere oranı adet bazında %6,9, tutar bazında %8,2 gibi büyük rakamları bulmuşken alınan önlemler neticesinde bu oran giderek azalmış 2022 yılı itibarı ile adet bazında %0,7, tutar bazında %0,8’e kadar düşmüştür. Ancak 2023’te ekonomik krizin de etkisi ile bu oranlar adet bazında %0,9, tutar bazında ise %1,2’e yükselmiştir. Bu verilere göre 2023 yılında karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin değeri 57 Milyar TL olmuştur¹¹⁹.

Şüphesiz ki bu rakamların düşüşünde elektronik ödeme sistemlerinin yaygınlaşmasının da etkisi bulunmaktadır. Ancak kredi kartı gibi elektronik ödeme sistemlerinde borcun ödenmemesinin riskini tamamen banka üstlenirken çeklerde bu risk bazı istisnalar dışında büyük oranda hamilde kalmaktadır. Bu sebeple bankaların çek defteri verirken ve çek hesabı açarken seçici davranması gerektiği ortadadır.

Bankaların hangi şartlarda ve kimlere çek hesabı açacakları ÇekK. ile sıkı bir düzenleme altına alınmış olup, bankaların bu yükümlülüklerine aykırılıkları halinde de bir kısım sorumlulukları doğacağı muhakkaktır. Bu kapsamda muhatap bankalara çek hesabı açmada, çek defteri vermede ve çekin baskısına dair kapsamlı yükümlülükler hüküm altına alınmıştır.

2.2. Muhatap Banka ile Çek Düzenleyen Arasındaki İlişki

Çekin ödenmesi yani üçüncü kişilerle olan ilişkilere değinmeden önce çek karnesinin daha düzenlenmesinden önce muhatap ile çek hesabı sahibi arasındaki ilişkiyi incelemek gereklidir. Nitekim muhatapın müşterisine çek karnesi vermesi, çek hesabı açması ibraz edilecek çekler üzerinde aşağıda ayrıntısı izah edilecek inceleme yükümlülüğü altına girmesi ve hatta hatalı işlemlerinden sorumluluğunun doğacağı bir ilişki içerisinde bulunması taraflar

¹¹⁹ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi, Bankalara İbraz Edilen ve Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Bilgileri, [https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23\(erişim tarihi:9.04.2024\)](https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23(erişim tarihi:9.04.2024))

arasındaki bir sözleşmeyi ve bu sözleşmenin ifası için tutulacak bir bedeli(karşılığı) gerekli kılar. Ancak TTK m. 783/1.c.son gereğince gerek çek anlaşmasının gerekse de karşılığın bulunmaması çekin geçerliliği üzerinde etkili değildir.

2.2.1. Karşılık(Provizyon)

TTK'da karşılığın tanımı net olarak yapılmamış¹²⁰ ancak m. 783'te şu şekilde düzenlenmiştir. *“Bir çekin düzenlenmesi için, muhatapın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır. Ancak, bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez.”*

TTK'da tam bir tanım yapılmamış olması sebebiyle doktrinde farklı tanımlamalar yapılmış ve genel olarak geniş yorumlanmıştır. Doktrinde genel olarak karşılığın “muhatap nezdinde bulunan, tasarruf hakkı düzenleyene ait olan ve para olması” unsurlarıyla tanımlanması yoluna gidilmiş ve “hesap sahibine üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf imkanı tanınan ve muhatap nezdindeki bir miktar para”¹²¹ “düzenleyenin banka nezdinde bulunan ve tasarruf etme yetkisine sahip olduğu bir miktar para”¹²² “çeki ödemeye yetecek meblağın çek yaprağı üzerinde gösterilen çek hesabında var olması ve hesap sahibinin emrine amade tutulması”¹²³ gibi tanımlamalar getirilmiştir.

Bu paranın düzenleyenin kendisi tarafından yatırılmış olması şart değildir. Para düzenleyenin ticari ilişkide olduğu üçüncü kişiler, alacak kaynaklı, takasa verdiği başkaca senet ya da çeklerden dolayı hesapta bulunabilir¹²⁴. Bununla birlikte düzenleyen ile banka arasında mevcut bir kredi anlaşmasından kaynaklı olarak hesapta para bulunmasa bile banka düzenleyene sağladığı krediden veya kredi limitinden kullanarak karşılığı ödeyebilir. Bu durumda da karşılık vardır¹²⁵.

Karşılığın çek üzerinde yazan, çekin bağlı olduğu hesaptan ödenmesi gereklidir. Düzenleyenin çekin bağlı bulunduğu hesap haricinde başkaca mevduat ya da çek hesapları bulunması halinde muhatap tarafından kendiliğinden düzenleyene ait diğer hesaplardaki para

¹²⁰ Ayli, s.54, Kendigelen, s.68, Arslan, Çetin/Kayanççek, Murat, 5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi Hukuk-Ceza, Ankara, 2010, s.101.

¹²¹ Kendigelen, s.68.

¹²² Ayli, s.53, benzer tanım için bkz; Ertekin/Karataş, s.243, Tekil, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1997, s.25.

¹²³ Arslan/Kayanççek, s.100.

¹²⁴ Ayli, s.53, Kendigelen, s.68, Bilgili/Demirkapı, s.850, Öztan, s.242.

¹²⁵ Kendigelen, s.68, Şimşek, s.405, Kınacıoğlu, s.270, Ayli, s.54, Arslan/Kayanççek, s.101, Bilgili/Demirkapı, s.850, Tekil, s.25, İmregün, s.123, Coşkun, s.764, Pulaşlı, s.309.

karşılık olarak değerlendirilemez¹²⁶. Ancak muhataba verilmiş bir “virman” yetkisi varsa muhatap bu hesaplarda karşılık olup olmadığını da araştırmalı ve virman yetkisini kullanarak karşılığı ödemelidir. Bu durumda karşılığın olmadığından bahsedilemez¹²⁷. Aksine muhatapın virman yetkisi varken bu yetkisini kullanmayarak karşılıksızdır işlemine sebebiyet vermesinin muhatapın sorumluluğunu doğuracağı kabul edilmektedir¹²⁸.

Çekin karşılığının bulunmaması veya çek hesabının kapatılmış olması da çekin geçerliliğine etkili değildir¹²⁹.

Karşılığın hangi anda bulunması gerektiği ise doktrinde çok büyük çoğunlukla ibraz anında bulunması gerektiği hususu kabul edilmektedir¹³⁰. 5941 Sayılı ÇekK. m. 5/1’de de “ibrazında” karşılığın bulunmaması cezalandırılmaktadır.

2.2.2. Çek Anlaşması

TTK m. 783’ün aradığı ikinci şart çek anlaşmasıdır. Tekil’e göre çek anlaşması; *“keşideci(düzenleyen) ile muhatap banka arasında akdedilen ve bankanın keşideci(düzenleyen) tarafından düzenlenmiş çekleri, nezdinde keşidecinin(düzenleyenin) emrine tahsis edilmiş şekilde bulunan provizyondan ödemeyi taahhüt ettiği sözleşmedir*¹³¹.” Muhatap bankada sadece bir karşılığın bulunması çek düzenlemek için yeterli değildir. Taraflar arasında aşağıda hükümleri ve tarafların edimleri düzenlenmiş çek anlaşması da bulunmalıdır¹³². Hatırlatmak gereklidir ki çek anlaşmasının bulunmaması da senedin çek niteliğini etkilemez¹³³. Ancak çekin geçerli olması iyiniyetli hamilleri korumaya yönelik ve düzenleyen ile diğer sorumlulara başvurulabilmesine imkân tanımak için getirilmiş bir hükümdür. Muhatap ile düzenleyen arasında bir çek anlaşmasının olmaması halinde çekin ödeme aracı işlevini yerine getirebilmesi yani muhatap bankanın kendisine sunulan bir çeki düzenleyen ile arasında anlaşma bulunmaksızın ödemesi imkânı tabiki bulunmamaktadır.

¹²⁶ Ayli, s.56, Poroy/Tekinalp, s.332, Kendigelen, s.70, Coşkun, s.619, Bozer/Göle, s.321, Ertekin/Karataş, s.244.

¹²⁷ Kendigelen, s.70, Ayli, s.55, Bozer/Göle, s.321, Arslan/Kayanççek, s.101, Poroy/Tekinalp, s.332, Tekil, s.26, Coşkun, s.619, Ertekin/Karataş, s.245.

¹²⁸ Kendigelen, s.70.

¹²⁹ Coşkun, s.619, Arslan/Kayanççek, s.101, Bilgili/Demirkapı, s.850, Domaniç, s.569, Öztan, s.243, Şimşek, s.406.

¹³⁰ Ertekin/Karataş, s.243, Tekil, s.25, Kendigelen, s.69, Öztan, s.242, Doğanay, s.2117, Coşkun, s.619, Kayar, Kıymetli, s.180, Şimşek, s.405, Bilgili/Demirkapı, s.850, (düzenleme anında karşılığın bulunması gerektiği yönünde bkz:Kınacıoğlu, s.271.)

¹³¹ Tekil, s.16.

¹³² Kendigelen, s.71, Eriş, TTK, s.4138, Şimşek, s.407, Bilgili/Demirkapı, s.851, Ertekin/Karataş, s.243.

¹³³ Eriş, TTK, s.4138, Kendigelen, s. 67, Bozer/Göle, s.312, Şimşek, s.407, (Ancak OĞUZ tarafından çek anlaşması olmadan çekte banka tarafından verilen seri numarası ve karekod olmayacağından bu iki unsurun eksikliği sebebiyle çek düzenlenemeyeceği de savunulmaktadır. Bkz. Oğuz, Sefer, “Muhatap Bankanın Çekten Doğan Hukuki Sorumlulukları”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.10 S. 2, 2022, ss. 371-393, s.375)

Kanun, hamile kambiyo hukukundan kaynaklanan haklarını kullanabilme imkânı getirebilmek için bu düzenleme yoluna gitmiştir¹³⁴.

2.2.2.1. Çek Anlaşmasının Tarafları

Çek anlaşmasının tarafları muhatap banka ve düzenleyendir. Muhatap bankanın çek ehliyeti pasif çek ehliyeti, düzenleyenin çek ehliyeti aktif çek ehliyeti olarak adlandırılmaktadır¹³⁵.

Fiil ehliyetine sahip her gerçek ve tüzel kişinin çek çekebilme ehliyetine de sahip olduğu kabul edilmektedir. Ancak ÇekK. m. 2/2’de çek defteri verilecek kişileri düzenlenirken bu kişilerin yasaklı olmamasını, ekonomik ve sosyal durumunun uygun olmasını da şart koşturmaktadır¹³⁶.

Muhatap ise hukukumuzda TTK m. 782’de sadece bir banka olabilecek şekilde düzenlenmiştir. TTK m. 815’te ise “Bu Kısımda geçen “banka”dan amaç, Bankacılık Kanununa tabi olan kuruluşlardır.” denilmek sureti ile bankadan kastın sadece 5411 sayılı Bankacılık Kanunu tarafından banka olarak kabul edilen “*Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları*”¹³⁷ olduğu açıklanmıştır. Fakat kalkınma ve yatırım bankaları mevduat toplama yetkisine sahip olmadığından çekte muhatap olarak kabul edilemeyecektir¹³⁸. Muhatabın bir banka olmaması durumunda TTK m. 782/2 hükmünde bunun çek olmayacağı, ancak evrakın “havale” hükmünde olduğu kabul edilmiştir.

Uygulamada muhatabın aynı zamanda düzenleyen olduğu veya düzenleyenin bir banka, muhatabın başka bir banka olduğu çekler de bulunmaktadır. Bu tip çeklere “Banka Çeki” denilmektedir¹³⁹. İlk durumda banka kendi bankasında bulunan bir hesap adına kendisine çek karnesi düzenlemektedir. İkinci durumda zaten farklı hükmi şahıslar olduğundan bir banka başka bir bankadaki hesabı üzerine çek düzenlemektedir. Bu uygulamanın amacı bankanın müşterisinin ticari ilişkide bulunacağı üçüncü kişilere müşterisinin ödeme gücünü garanti etmektir. Çoğu zaman da zaten çek bedeli bankanın lehine çek düzenlediği müşteri tarafından öncelikle bankaya teminat olarak bırakılmaktadır. Bu şekilde örneğin taşınmaz alımı, ticari işletme devri gibi işlem anında yüklü miktarda

¹³⁴ Tekil, s.16-17.

¹³⁵ Kendigelen, s.71, Arslan/Kayanççek, s.97, Bilgili/Demirkapı, s.851, Ayli, s.58-60, Öztan, s.244.

¹³⁶ Bilgili/Demirkapı, s.851-852, Ayli, s.58.

¹³⁷ Oğuz, s.374, Ayli, s.58, Reisoğlu, s.111, Kendigelen, s.62, Eriş, s.1008, Pulaşlı, s.319, İmregün, s. 120, Uzun Şenol, Pınar, “Çekte Muhatap Banka Sorumluluğunun Kapsamı”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8 S. 2, 2013, ss.945-967, s.947, Şahinalp, s.88.

¹³⁸ Kendigelen, s. 62, Eriş, TTK, s. 4136, Şahinalp, s.89.(Aksi görüşte olan Pulaşlı, Bankacılık Kanunu’nda bu bankaların mevduat toplama imkanı olmadığını ancak çek hesabı açmasını engeller bir hüküm olmadığından bu bankalarca da çek hesabı açılabilceği görüşündedir. Bkz. Pulaşlı, s.320)

¹³⁹ Şimşek, s.375, Coşkun, s.584. Pulaşlı, s.295.

ödemelerin yapılması gereken ama tarafların da birbirlerine karşı güvensizlik içinde olduğu ticari işlemlere imkân tanınmakta banka güven kurumu olarak ödemeyi garanti altına almış olmaktadır.

Bankanın başka bir bankanın muhatap olduğu bir çek kullanmasında hiçbir hukuki engel yoktur. Ancak uygulamada banka çeki olarak tanımlanan çeklerde genellikle muhatap banka kendi bankası üzerine çek düzenlemektedir. Doktrinde bu durumda her ne kadar karşılık olsa bile bankanın kendi kendisi ile anlaşma yapmasına imkân olmadığından çek anlaşması olmadığı ve bu sebeple bu çeklerin çek olarak nitelendirilemeyeceğine dair görüş de bulunmaktadır¹⁴⁰. Ancak tarafımızca bu görüşe katılma imkânı yoktur. Nitekim TTK m. 783'ün son cümlesinde açıkça “bu hükümlere uyulmamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini” yani çek anlaşması ya da karşılık olmasa bile çekin çek olarak geçerli olduğu açık şekilde düzenlenmiştir. Bizce de banka çekinde geçerli bir çek anlaşması imkânı bir kişinin kendi kendisi ile sözleşme yapması mümkün olmadığı için bulunmamaktadır. Ancak bu çekin geçerliliğini etkilemediğinden ve başvurma borçluları düzenleyen olan bankaya çek geçerli olduğundan başvurup, çekten kaynaklanan her türlü hakları da kullanabildiğinden çekin hem geçerli olduğu hem de başvurma borçluları açısından haklarını kullanmalarına engel bir durumun da bulunmaması sebebiyle pratikte normal bir çekten farkı bulunmadığı kabul edilmelidir.

2.2.2.2. Çek Anlaşmasının Şekli

Çek anlaşması aktif çek ehliyeti sahibi düzenleyen ile pasif çek ehliyeti sahibi muhatap arasında TTK m. 783'ün açık hükmü gereği yazılı veya sözlü hatta zımni olarak bile yapılabilir. Muhatap bankanın düzenleyene çek defteri basmış olması, çek defterini teslim etmesi zımni anlaşmaya örnek olarak gösterilebilir¹⁴¹.

Bazı yazarlar tarafından banka tarafından düzenlenmemiş ve çek anlaşması bulunmazken düzenleyen tarafından düzenlenmiş bir çekin karşılığı bulunurken ödenmesini de zımni çek anlaşması olarak nitelendirmişlerdir¹⁴².

Pek çok müellifin de belirttiği ve bizim de katıldığımız üzere 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle muhatap bankalara yüklenen çek defterini basma, üzerine düzenleyen ve çek hesabının yazılması, muhatabın hangi şubesi tarafından basıldığı ve muhatabın hangi şubesine ait olduğunun yazılması, karekod vb. çekin geçerliliğine etkili

¹⁴⁰ Ayli, s.59, Pulaşlı, s. 297, Teoman, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I:Hukuki Mütalaalar, Kitap 6:1994, Beta Yayınevi,İstanbul, 1995, s.89 vd.(Teoman, YTH I-6)

¹⁴¹ Poroy/Tekinalp, s.332, Kendigelen, s.72, Kınacioğlu, s.267, Ayli, s.56-57, İmregün, s. 120, Şimşek, s.407, Bilgili/Demirkapı, s.854, Kayar, Kıymetli, s.179.

¹⁴² Kendigelen, s.72, Ayli, s.57, Kayar, Kıymetli, s.180.

şartlar gözetildiğinde artık zımni çek anlaşması yapılmasına imkân kalmadığı değerlendirilmektedir¹⁴³. Nitekim bu unsurların bulunmaması çeki geçersiz kılacak olup, bu şartların zımninden yerine getirilme imkânı kalmamıştır. Hatta Çek Kanunu’nun 2/3 fıkrasında “çek hesabı ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz” şeklindeki hüküm gözetildiğinde sözlü çek anlaşmasının bile artık uygulama imkânı kalmadığı savunulmaktadır¹⁴⁴. Bununla birlikte 5941 Sayılı Çek Kanunu’na göre artık zımninden çek sözleşmesi yapılamayacağından bu yasanın TTK’nın 783. maddesini zımninden değiştirmiş sayılacağına dair görüş¹⁴⁵ de bulunmakta ise de tarafımızca bu görüşe katılma imkânı bulunmamaktadır. Nitekim kanunun bir maddesinin başka bir kanunla uygulama imkânı kalmaması halinde uygulama imkânı kalmayan kanunun değiştirildiği şeklinde yorumlanmasına imkân bulunmamaktadır. İleride uygulama imkânı bırakmayan kanunun mülgası halinde uygulama imkânı kalmayan kanun yeniden uygulanabilir hale gelecektir, bu durumda kanunun zımninden değiştirildiğini iddia etmek güçtür.

Uygulamada bankaların değil zımni, sözlü çek anlaşması bile yapmalarına kolay kolay rastlanmamaktadır. Genellikle cari hesap sözleşmesinin eki olarak bir taahhütname imzalatılmakta olup bu taahhütname çek anlaşmasına dair hükümler de içermekte olduğundan çek anlaşması yazılı olarak yapılmaktadır¹⁴⁶. Bu taahhütnamede muhatap bankanın kendisini sorumluluktan kurtarmak amacıyla hazırlanmış, bankayı hiçbir hususta sorumlu kılmayan “sahte ve tahrif edilmiş çekler dolayısıyla yapılan ödemelerden bankayı kurtarmayı amaçlayan” hükümler genellikle bulunmaktadır. Bu nevi hükümler bankanın ağırlaştırılmış sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 115/3(eBK m.99) ve TTK m. 812 (eTTK m. 724) hükmü karşısında geçersiz olduğu değerlendirilmelidir¹⁴⁷. Yargıtay’ın da taahhütname hükümlerinin TTK’nın 724. maddesindeki sorumluluğu ortadan kaldırmayacağını ancak sahte çekin düzenleyenin çek defterini iyi saklamamasından kaynaklanan bir sebeple düzenlenmiş olması durumunda düzenleyen ile muhatap TTK m. 724 hükmü gereğince müterafik kusurlu bulunduğu kararları da mevcuttur¹⁴⁸.

¹⁴³ Bozer/Göle, s.313-314, Kendigelen, s.72, Ayli, s.57(Ayli ihtiyatlı davranarak artık zımni çek anlaşması imkanının yok denecek kadar az kaldığını belirtmiştir), Eriş, s.1011, Tekil, s.17, Pulaşlı, s.308.

¹⁴⁴ Reisoğlu, s.123, Kendigelen, s.72, Arslan/Kayanççek, s.98.

¹⁴⁵ Eriş, s.1011.

¹⁴⁶ Kendigelen, s.73, Reisoğlu, s.125, Tekil, 22, Bilgili/Demirkapı, s.854, Öztan, s.243.

¹⁴⁷ Şahinalp, s. 88, Reisoğlu, s.125, Arslan/Kayanççek, s.98, Tekil, s.23, Ertekin/Karataş, s.251, Teoman, YTH I-1, s.20, Pulaşlı, s.311.

¹⁴⁸ Yarg. 11.HD. T. 05.06.2003, E. 2002/13371, K. 2003/5992; “Dava, sahte çeki ödemiş olmasından doğan zararın, muhatap bankadan tazmini istemine ilişkindir. **TTK’nun 724. maddesinde, sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden kaynaklanan zararın muhatap bankaya ait olacağı hükme bağlanmıştır.** Davacının çek karnesinin çalındığını veya kaybolduğunu davalı bankaya bildirmemek ve anılan mevduat hesabından çek keşide etmeye devam etmek suretiyle kusurlu bulunduğu sabit ise de, davalı banka şubesinin de keşideci imzasının sıhhatini kontrol olanağı bulunduğu halde bu kontrolü yapmayarak kusurlu bulunduğu kabulü

2.2.2.3. Çek Anlaşmasının Hukuki Niteliği

Çek anlaşması iki tarafa da borç yükleyen bir akit olup hukuki niteliği tartışmalıdır. Nitekim muhatap ile düzenleyen arasındaki ilişki kambiyo ilişkisi değildir¹⁴⁹. Çek anlaşmasının hukuki niteliği konusunda “temsil teorisi”, “üçüncü şahıs lehine akit teorisi”, “hizmet akdi teorisi”, “vekalet akdi teorisi”, “iş görme akdi teorisi”, “bozucu şarta bağlı mücerret borç görme tanıma teorisi”, “alacağın temlik teorisi”, “sui generis akit” teorisi gibi teoriler,¹⁵⁰ somut duruma göre farklı türlere bürünen karma bir sözleşme olduğu¹⁵¹ gibi teoriler bulunmaktadır.

Doktrinde ağırlıklı olarak “sui generis akit” olduğu kabul edilmekte ve bu sebeple vekalet sözleşmesinin hükümlerinin niteliğinin uygun düştüğü ölçüde uygulanacağı belirtilmektedir¹⁵².

2.2.2.4. Çek Anlaşmasının Hükümleri

Çek anlaşması ile muhatap düzenleyen tarafından düzenlenecek çeklerin karşılığı bulunması halinde bu karşılığı ödemeyi, düzenleyen ise karşılık kadar miktarı muhatap bankada bulundurmayı asli borç olarak yüklenmektedir. Bununla birlikte muhatap, çekin karşılığının bulunmaması halinde (kanunen çek yaprağı başına ödemekle yükümlü olduğu tutar hariç) herhangi bir hukuki sorumluluk altında değildir. Nitekim çek anlaşması muhatap

zorunludur. Bankanın iç ilişkilerini düzenleyen tamimler ve taraflar arasında **imzalanan taahhütname hükümleri, TTK.nun 724. maddesinde düzenlenen sorumluluk ilkelerini ortadan kaldırmaz**. O halde mahkemece, davacının da müterafik kusurunun bulunduğu kabul edilerek, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

Yarg. 11.HD. T.11.10.2004, E. 2004/581, K. 2004/9645; “Davalı vekili, dava konusu çekin çalındığının davacı tarafça bildirilmediğini, çek hesabının Rize Şubesi'ne ait olması nedeniyle imza kontrolü yapılamayacağını, cironun bulunduğunu, **taraflar arasında imzalanan taahhütnamenin 4 ve 6 ncı maddeleri uyarınca müvekkilinin sorumluluğunun bulunmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir**.

...

2- Dava, sahte çekin ödenmiş olmasından doğan zararın, TTK.nun 724 ncü maddesi uyarınca muhatap bankadan tazmini istemine ilişkindir.

Ancak, **davacının çek karnesinin çalındığını veya kaybolduğunu davalı bankaya bildirmemek ve mevduat hesabından çek keşide etmeye devam etmekle zararın doğmasında davalı banka kadar kusurlu olduğunun kabulü ile sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir.** (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası).

¹⁴⁹ Ayli, s.60, Kendigelen, s.86, Pulaşlı, s.310, Poroy/Tekinalp, s.332.

¹⁵⁰ Ayli, s.60, Domaniç, s.531-533, Öztan, s.247, Pulaşlı, s.310.

¹⁵¹ Can, Mustafa Erdem, “Çek Muhatabı Bankanın Yasal Miktarı Ödeme Sorumluluğu”, **Legal Hukuk Dergisi**, S.80, 2009, ss.2361-2386, s.2365.

¹⁵² Pulaşlı, s.310, Kendigelen, s.85, Eriş, s.1012, Öztan, s.247, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.299, Bilgili/Demirkapı, s.854, Kınacioğlu, s.268, Ayli, s.61, Oğuz, s.377, Tekil, s.17, Poroy/Tekinalp ise tam bir sözleşme tipi belirtmemekle birlikte “vekalete benzeyen bir sözleşmedir” şeklinde görüş belirtmiştir. Bkz: **Poroy/Tekinalp**, s.332.

ile çek hesabı sahibi arasında kurulmuş bir ilişki ve akit olup, çeki elinde bulunduran hamile karşı muhatabın çekin karşılıksız çıkmasından kaynaklı bir yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁵³.

Çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmasına rağmen muhatabın ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı hususu doktrinde tartışılmakta olup, çekin ödenmesi hususunda ileride bu husus ayrıntılı incelenecektir¹⁵⁴.

Çekin bağlı bulunduğu hesapta karşılık olmasa dahi muhataba verilmiş bir virman yetkisi ya da muhatap tarafından çek hesabı sahibine açılmış çek bedelini karşılamaya yeter bir kredi limiti varsa da muhatap çekin karşılığını ödemekle sorumlu olup, bu yetkileri kullanmak zorunda olmadığını ileri süremez¹⁵⁵. Bu sorumluluk kambiyo hukukundan değil, sözleşme hukukundan ileri gelen bir sorumluluktur¹⁵⁶.

Ayrıca muhatabın çekin ödenmesi sırasında kendisinden beklenen özeni göstererek çekin düzenleyen tarafından düzenlenip düzenlenmediğini, çeklerde tahrifat olup olmadığı, çekin sahte çek olup olmadığı, ciro silsilesinde kopukluk olup olmadığı, hamilin yetkili hamil olup olmadığı, hamilin temsilci vasıtası ile çeki ibrazı halinde temsilcinin temsil yetkisinin bulunup bulunmadığı, başkaca bir ödeme engeli olup olmadığı gibi hususları inceleme yükümlülüğü de bulunmaktadır¹⁵⁷. Banka bu yükümlülüğüne aykırı davranarak ya da kendisinden beklenen özeni göstermemesi sebebiyle yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde ödediği bedelleri düzenleyenden talep edemeyecektir¹⁵⁸.

Çek hesabı sahibinin de çek defterlerini korumak, çek yapraklarını doldurmak konusunda özen göstermek yükümlülüğü yan edimlerindendir¹⁵⁹.

2.2.2.5. Çek Anlaşmasının Sona Ermesi

Taraflarca çek anlaşması sona erdirilebileceği gibi, tek taraflı fesih ihbarı yolu ile sona erdirilebilir¹⁶⁰. Yine çek anlaşması eğer daha geniş kapsamlı bir sözleşmenin bir kısmını

¹⁵³ Kendigelen, s.87, Ayli, s.61, Eriş, s.1012, Bilgili/Demirkapı, s.854-855, Pulaşlı, s.310, Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.299.

¹⁵⁴ Bkz:Ödeme Yükümlülüğü/Karşılığı bulunan çekin ödenmesi

¹⁵⁵ Ayli, s.61, Öztan, s.248.

¹⁵⁶ Kendigelen, s.87, Ayli, s.62.

¹⁵⁷ Kendigelen, s.87, Tekil, s.18.

¹⁵⁸ Yarg. HGK T.20.04.2021, E. 2017/37 K. 2021/512; “Ödeme için ibraz edilen çek üzerinde muhatap banka tarafından bir kısım incelemelerin de yapılması zorunludur. Bu anlamda çekin yasal unsurları haiz gerçek bir çek olup olmadığı, süresinde ibraz edilip edilmediği, ibraz edenin meşru hamil olup olmadığı, emre yazılı çeklerde ciro zincirinin muntazam olup olmadığı, keşideciye atfen atılan imzanın keşideci yahut temsilcisine ait olup olmadığı, çekte ayrıca bir tahrifatın bulunup bulunmadığı ve başkaca bir ödeme engeli bulunup bulunmadığı hususlarında inceleme yükümlülüğü altında olan muhatap bankanın, gerekli özeni göstererek ödemeye engel bir hususu tespiti hâlinde ödeme yapmaktan kaçınması gerekmektedir. Aksi durumda yapılan ödemeyi keşideciden talep edemeyecektir.” (Legalbank.com elektronik hukuk bankası).

¹⁵⁹ Kendigelen, s.87, Bilgili/Demirkapı, s.855.

oluşturuyorsa, cari hesap sözleşmesinin eki ya da taahhütname içeriğinde çek anlaşmasına dair maddeler bulunması gibi, bu geniş kapsamlı anlaşmanın sona erdirilmesi ile de sona erer¹⁶¹.

Bankacılık Kanunu gereğince on yıl işlem yapılmayan hesaplar zamanaşımına uğrayacak olup, zamanaşımına uğrayan hesapları hesap sahibi veya banka resen de kapatabilir¹⁶². Uygulamada karşılaşılmassa da süreye bağlı olarak yapılabildiğinden sürenin sona ermesi ile de çek anlaşması sona erer.

Yine taraflardan birinin iflası halinde mükellefiyetler yerine getirilemeyecek olup, bu durumda da çek anlaşması sona erer. Ayrıca çek hesabı sahibi hakkında yasaklılık kararı verilmesi halinde de ÇekK. m. 2/10 gereğince hesabın kapatılması gereklidir¹⁶³.

Uygulamada çek hesabı sahibi tarafından çek anlaşmasının sona erdirilmesi veya çek hesabı sahibinin iflası halinde muhatap banka tarafından çek hesabı sahibinden varsa çek hesabı dolayısıyla karşılık ödemek için kullandırılan kredi ile bankaya geri dönmemiş çek yapraklarından doğan risklerin ödenmesi yahut çek yapraklarının iadesi talep edilmektedir.

Çek hesabının kapatılmış olması çeklerin geçerliliğini etkilememekte olup, sadece kapatılan hesap dolayısıyla çek hesabı sahibinden bir virman yetkisi de verilmemişse çeklerin karşılıksız çıkması sonucunu doğurmaktadır¹⁶⁴.

2.3. Muhatabın Çek Hesabı Açma Hususundaki Yükümlülükleri

5941 Sayılı Çek Kanunu'nun 2. maddesi ile bankalara çek hesabının açılması sırasında bir kısım yükümlülükler yüklenmiştir. Buna göre bankalar çek hesabı açmak isteyenini yasaklılık durumunu araştırmak, ilgili kişinin sosyoekonomik durumunun çek hesabı kullanmaya uygun olup olmadığını incelemek gibi yükümlülükler altına sokulmuştur¹⁶⁵.

Bunun yanında 2. maddenin 2. fıkrasında da bankalara bir kısım belgeleri almak, saklamak yükümlülükleri düzenlenmiş, maddenin devamında çek defterlerinin şekli, kimlere verileceği, kimlerin alamayacağı gibi hususlar ayrıntılı düzenlenmiştir.

Muhatap banka bu yükümlülükleri uymakla yükümlü olup, yükümlülüklerinin ihmal sebebiyle zarara uğrayanların zararlarının giderilmesi zorunda kalabileceği gibi gerek personelin gerek bankanın cezai yaptırımlara maruz kalma tehlikesi de bulunmaktadır.

¹⁶⁰ Reisoğlu, s.96, Poroy/Tekinalp, s.391, Öztan, s.257, Tekil, s.24, Bilgili/Demirkapı, s.859, Çatıkkaş, Özgür/Duran, Hüsamettin, "5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Bankaların Yükümlülükleri", Maliye ve Finans Yazıları Dergisi, C. 1, S. 95, 2012, ss. 23-58, s.45.

¹⁶¹ Bilgili/Demirkapı, s.859, Öztan, s.257.

¹⁶² Reisoğlu, s.96, Çatıkkaş/Duran, s.45, Bozer/Göle, s.320, Poroy/Tekinalp, s.391, Öztan, s.257.

¹⁶³ Poroy/Tekinalp, s.392, Arslan/Kayanççek, s.192, Çatıkkaş/Duran, s.45, Bilgili/Demirkapı, s.859.

¹⁶⁴ Tekil, s.24, Poroy/Tekinalp, s.392, Arslan/Kayanççek, s.193-194, Pulaşlı, s.407.

¹⁶⁵ Donay, s.44, Coşkun, s.597, Pulaşlı, s.397, Bozer/Göle, s.314, Kayar, Kıymetli, s.212.

Bu bölümde yer alan hükümler bankaların çek hesabı açılmasındaki yükümlülüklerini düzenlemekte ve çek hesabı açılmayacak kişi ve kurumları belirtmekte ise de unutulmamalıdır ki bankalar bu yükümlülükleri yerine getiren herkese çek hesabı açmak zorunluluğu altında da değildir. Bir başka deyişle bankaların şartlara haiz kimselere çek hesabı açmama ve çek karnesi vermeme hakkı bulunmaktadır¹⁶⁶.

2.3.1. Muhatabın Basiret ve Özen Yükümlülüğü

2.3.1.1. Yasaklılık Durumunu Araştırma Yükümlülüğü

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı mahkemelerce konulmakta olup bankalar da çek hesabı açılması sırasında çek hesabı açtırmak isteyen gerçek ya da tüzel kişinin çek yasaklısı olup olmadığını araştırma yükümlülüğü altındadır¹⁶⁷. ÇekK. m. 2/2’de de “bankalar çek hesabı açmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi kayıtlarını saklamakla yükümlüdür” şeklinde düzenlenmiştir.

Çek yasaklılığı Kanun’un 5/8 fıkrasında şu şekilde düzenlenmektedir; “Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilir.” Maddenin devamında bu bildirimler ve bankalara yapılacak duyurulara dair esasların Adalet Bakanlığı’nın uygun görüşünün alınarak Risk Merkezi tarafından belirleneceği düzenlenmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi’nce bu konuda 30037 Sayı ve 13.07.2017 tarihli Resmi Gazete’de “Çek Düzenleme Ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine Ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ” yayınlanmıştır. Bu tebliğe göre 5941 Sayılı Kanun’un 5. ve 6. maddeleri kapsamında verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile bu yasağın kaldırılmasına ilişkin kararlar, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra kararlara ait bilgiler, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminden (UYAP) elektronik ortamda günlük olarak alınarak bildirilir.

Bu bildirimlerde;

¹⁶⁶ Tekil, s.49, Reisoğlu, s.111, Şahinalp, s.92, s.46, Eriş, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s.738(Eriş, Uygulamalı)

¹⁶⁷ Reisoğlu, s.117, Ayli, s.64, Kaçak, Açıklamalı, s.1170, Pulaşlı, s.402, Bilgili/Demirkapı, s.852, Uzun Şenol, s.952, Poroy/Tekinalp, s.386, Çatıkkaş/Duran, s.39, Özdemir, Semih Sırrı, “Çek Kanunu Çerçevesinde Bankanın Hesap Açtırmak İsteyen kişiye İlişkin Araştırma Yükümlülüğü Üzerine Değerlendirmeler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 70, S.03, 2021, ss. 761-799, s.771.

a) Kararın türü (çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı/çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması kararı),

b) Yargı merciinin adı,

c) Karar tarihi,

ç) Karar numarası,

d) Dosya tarihi, numarası ve türü,

e) Çek yasaklısı; gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası, adı ve soyadı, baba adı, anne adı, doğum yeri, doğum tarihi, nüfusa kayıtlı olduğu il/ilçe/mah./köy bilgileri, tüzel kişi ise Vergi Kimlik Numarası ve/veya MERSİS numarası ve unvanı yer alır.

ÇekK. m. 2/4'te açıkça hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Kanun çek defteri verilmeyeceğini belirtmişse de Kanun'un gerekçesinde çek hesabı da açılmayacağı belirtilmiştir. Bu durumda bankanın yeni çek defteri vermemek yanında talep halinde çek hesabı da açmaması gereklidir¹⁶⁸. Kanun tasarı halinde iken "tacir tüzel kişiler" in yetkililerinin çek yasaklısı olması halinde bu tüzel kişilere çek hesabı açılmayacağı şeklinde taslak bulunmakta iken TBMM adalet komisyonu müzakereleri sırasında bu kısım "tüzel kişiye" şeklinde değiştirilmiş, böylelikle tacir olmasa bile dernek, vakıf, siyasi parti ya da kamu tüzel kişilerinin de temsilcilerinin çek yasaklısı olması halinde bu kurumlara çek hesabı açılmayacağı hüküm altına alınmıştır¹⁶⁹. Ancak bu hükmün Anayasa'ya uygunluğu tartışma konusudur. Nitekim tüzel kişinin yönetim kurulunda yer alan ancak imza yetkisi olmayan bir üyenin bulunması halinde bile tüzel kişiye çek hesabı açılmamakta ve çek defteri verilememekte olup, bunun cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olduğu, dolaylı olarak tüzel kişiyi de cezalandırdığı savunulmaktadır¹⁷⁰.

ÇekK. m. 2/3'te sadece tüzel kişilerin çek yasaklısı olmamasının yanında "tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi" olan kişilerin de çek yasaklısı olmadığına dair beyanname alınması şart kılınmıştır. Maddede sadece beyanname alınması belirtildiği için bu husus doktrinde ve uygulamada bankaların bu durumda sadece beyanname alma yükümlülüğü olduğu, beyannamenin gerçeğe uygunluğu hususunda tüzel kişi yetkililerin yasaklılık durumunu inceleme yükümlülüğü olmadığı

¹⁶⁸ Reisoğlu, s.121, Arslan/Kayanççek, s.50, Pulaşlı, s.403, Bozer/Göle, s.314.

¹⁶⁹ Arslan/Kayanççek, s.84, Coşkun, s.593.

¹⁷⁰ Pulaşlı, s.403-404, Arslan/Kayanççek, s.86, Kendigelen, s.156, Kendigelen, Abuzer, **Makalelerim Cilt II:2001-2017**, Genişletilmiş II. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, (Kendigelen: Makalelerim II) s.291, Helvacı, Mehmet, "Çek Kanunu Tasarısının Genel Olarak Değerlendirilmesi", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 25, S. 4, 2019, ss. 229-251, s.242.

şeklinde yorumlara neden olmuştur¹⁷¹. Ancak 6728 Sayılı Kanun'un 61. maddesi ile ÇekK.'nin 2/3 fıkrasına “*Muhatap banka; gerçek veya tüzel kişi adına açılması talep olunan çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunmadığı hususunu kontrol ederek, yasağın bulunmadığına ilişkin sorgulama sonucunu muhafaza eder.*” hükmü eklenerek bu tartışma sona erdirilmiştir. Hatta aynı kanunla bankalara çek hesabı açtıkları tüzel kişiler tarafından bildirilen işlem yetkililerini sisteme kayıt yükümlülüğü de getirilmiştir. Bu hükümden sonra doktrinde bankanın tüzel kişilerin yetkililerinin çek yasaklılığının da araştırılması gerekliliği kabul edilmektedir¹⁷².

Kanun'un 7. maddesinde de hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi hakkında da üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı düzenlenerek bankanın bundan doğan hukuki sorumluluğunun yanında personel için de şahsen cezai sorumluluk düzenlenmiştir.

Yasaklılık kararına rağmen açılmış bir çek hesabı bulunması durumunda ne yapılacaktır? Arslan/Kayanççek'in görüşüne göre daha önce de izah ettiğimiz ÇekK. m. 2/3 hükmü TTK'nın 783. maddesinde çek anlaşmasının zımnen dahi yapılabileceğine dair hükmü değiştirmemektedir. Bunun sonucu olarak da hesabın banka tarafından resen kapatılamayacağı, çek hesabı açılmışsa geçerli olacağı, aksi durumun çeklerin ödenmesini imkânsız hale getireceği ileri sürülmektedir¹⁷³.

2.3.1.2. Ekonomik ve Sosyal Durum Araştırması Yapma Yükümlülüğü

ÇekK. m. 2'de bankalara “*ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler.*” hükmü ile çek hesabı açmak isteyen kişilerin sadece gerekli şekli koşulları sağlayıp sağlamadığını araştırmak değil aynı zamanda çek kullanabilecek ekonomik ve sosyal durumda olup olmadığını “basiret ve özenle inceleme” yükümlülüğü de yüklenmiştir.

Maddenin hükümet gerekçesinde de bu husus “*yasaklılık durumu bulunmamakla birlikte, kişinin ekonomik ve sosyal durumunun da çek hesabı açmasına imkân tanınması gerekir. Bu bakımdan banka, kişinin ekonomik durumunun müsait olmasının yanı sıra, kişinin, çek hesabı açtırmayı gerektirecek bir sosyal konuma sahip olması gerekir. Bu suretle bir ödeme aracı olan çeke duyulan güven korunmuş olacaktır.*” şeklinde ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere ekonomik durumunun yeterli olmasının çek hesabı açtırılmasında yeterli

¹⁷¹ Reisoğlu, s.122.

¹⁷² Poroy/Tekinalp, s.387, Arslan/Kayanççek, s.50, Coşkun, s.598, Pulaşlı, s.402.

¹⁷³ Arslan/Kayanççek, s.51.

görülmemiş, çekin ticari hayatta yer alan konumu ve tedavül fonksiyonu, çeke duyulan güven gözetilerek ancak ekonomik ve sosyal durum itibarı ile bunu kullanabilecek kişilere çek defteri verilmesi amaçlanmıştır¹⁷⁴. Esasen 3167 Sayılı Eski Çek Kanunu'nda da benzer şekilde bankaya çek hesabı açmak isteyen kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basireti göstermesi yükümü yer almaktadır¹⁷⁵.

Bu basiret ve özenin ölçüsü ne olacaktır? Reisoğlu bunu “çek hesabı açmadan ve çek defteri vermeden önce tıpkı bir kredi müşterisi gibi hesap sahibi hakkında istihbarat yapmasını ve ancak güvenilir kişilere çek defteri verilmesi” olarak nitelemektedir¹⁷⁶. Oğurlu, bankanın “elindeki bütün imkanları kullanmak zorunda olduğu, çek hamillerinin de özen göstermesi gereğini hesaba katmaksızın, hamillerin hukukunun korunması için gereken çabayı göstermesi”¹⁷⁷ gerektiği belirtilmektedir. Bozer/Göle ise bankanın bu konudaki yükümlülüğünü izah ettikten sonra “bankanın aşırıya kaçan bir titizlikte bulunmasının çek kullanımını etkileyeceğini, amacın çek kullanımının yaygınlaştırılmasının engellenmesi olmadığını” belirtmektedir¹⁷⁸.

Kanun'da ekonomik ve sosyal durumdan ne anlaşılması gerektiğinin nasıl tespit edileceği hususunda bir ölçü belirlenmemiştir. Ekonomik durum çek hesabı sahibinin çek düzenlemeye gerekli finansal imkanlara sahip olması demektir¹⁷⁹. Ekonomik durum için kişinin geliri, vergi kayıtları, banka hesapları, malvarlığı gibi hususlar yol göstericidir¹⁸⁰. Ancak bununla sınırlı kalmamakla bankanın eldeki tüm imkanlarla çek hesabı açmak isteyen kimsenin mali durumunu, diğer kurum ve kuruluşlara olan borçları ve risk durumunu incelemesi gereklidir. Günümüzde hali hazırda bankalar ek olarak kredi notu uygulamasına geçmiş olup, kredi notunu değerlendirmekte, ayrıca Risk Merkezi üzerinden kişinin başka kurumlara ne kadar kredi veya borç riski olduğunu da gözeterek toplam malvarlığının risklerine oranını da göz önünde bulundurmaktadırlar.

Sosyal durum ise tanımlanması ve değerlendirilmesi çok daha zor ve kanunda da karşılıksız bırakılmış bir kavramdır. Arslan/Kayaçiçek tarafından; “*isteklinin toplum içindeki makamı, yeri ve ticari şöhreti*” olarak tanımlanmakta ve “*batakçı, ödeme ahlaki zayıf, işletmenin içini boşaltma ve bilanço sahtekarlığı yapmaya yönelik dolanlı işlemler yapan,*

¹⁷⁴ Reisoğlu, s.113, Poroy/Tekinalp, s.385, Ayli, s.66, Uzun Şenol, s.951, Özdemir, s.771, Donay, s.47, Bilgili/Demirkapı, s.852.

¹⁷⁵ Arslan/Kayaçiçek, s.46, Reisoğlu, s.112, Şahinalp, s.92-93.

¹⁷⁶ Reisoğlu, s.113.

¹⁷⁷ Oğurlu, Yücel, “Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S.1, 1997, ss. 333-343, s.337.

¹⁷⁸ Bozer/Göle, s.318.

¹⁷⁹ Arslan/Kayaçiçek, s. 56.

¹⁸⁰ Pulaşlı, s.404, Malkoç, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu, Ankara, 2010, s.7.

karmaşık ilişkilere giren kimselere çek hesabı açılmaması gerektiği” belirtilmektedir¹⁸¹. Bu açıdan da bankaların çek hesabı talep eden kişinin ehliyeti, mesleği, ahlaki durumu, (yüz kızartıcı bir suç veya ekonomik bir suçtan ceza alıp almadığı) hususlarını da araştırması önem arz etmektedir¹⁸². Öyle ki hesap sahibinin veya hesap sahibi tüzel kişi ise bunun yetkilisinin adresinde ziyaret edilmesi ve araştırılmasının dahi gerektiğini belirten yargı kararları mevcuttur¹⁸³. Bu durumda kişinin ekonomik durumu elverse dahi sosyal durumunun elvermemesi halinde de kişiye çek defteri verilmemelidir¹⁸⁴.

Bununla birlikte yeni kurulmuş tüzel kişiler ya da yeni ticaret hayatına atılan tacir ve esnaflara çek hesabı açmak konusunda muhatap bankanın çok daha özenli olması da gerekmektedir¹⁸⁵. Nitekim yargı kararlarında bu husus bankaya özen yükümlülüğüne aykırı davranışı sebebiyle kusur olarak yüklenmektedir¹⁸⁶. Tabi ki bir şirketin yeni kurulmuş olması tek başına çek karnesi verilmesine engel teşkil etmemekte ise de muhatabın yeni kurulan şirketlere karşı çok daha ihtimamlı davranması, şirketi bir süre izlemesi, işlem profilini ve

¹⁸¹ Arslan/Kayaçiçek, s.56.

¹⁸² Tekil, s.48.

¹⁸³ Yarg. 11. HD. T. 19.12.2014 E. 2014/2237 K. 2014/20101 “Somut olayda, mahkemece davalı bankanın kendisine yapılan çek karnesi talebine yönelik başvuruyu usulüne uygun olarak incelediği ve gerekli araştırmayı yaptığı, basiretli bir tacir gibi hareket ettiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş ise de, yapılan değerlendirme dosya kapsamı ile uyuşmamaktadır. Zira, 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 4814 sayılı Yasa ile değişik 2. maddesine göre, bankanın sadece hesap sahibinin sunduğu belgelerle yetinmeyip, hem hesap sahibinin hem de çek hesabı açacak şirketin yetkilisinin adresinden ekonomik durumlarını araştırması gerekmektedir. Bu itibarla, mahkemece uyuşmazlığın 3167 sayılı Kanun'un 2. maddesi hükümleri ve yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde ele alınması ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.” (Özdemir, s. 775)

¹⁸⁴ Bozer/Göle, s.314, Reisoğlu, Seza, “Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 76, 2011, ss. 21-41, (Reisoğlu, Uygulama Sorunları), s.22.

¹⁸⁵ Özdemir, s. 776, Pulaşlı, s.403.

¹⁸⁶ Yarg. 11.HD. T.10.06.2013, E.2012/13287, K.2013/12048, “Mahkemece, iddia, savunma, uyulan bozma ilamı ve tüm dosya kapsamına göre, Bankanın, mevduat çalışması olmayan, daha 3.5 ay önce kurulmuş bulunan firmaya yeterli araştırma yapmadan çek karnesi verdiği, bu nedenlerle özen borcuna aykırı davrandığı, davacının da gerekli araştırmayı yapmadan kar ortağı olarak birlikte çalışmak üzere dolandırıcılık faili ile bir takım ticari faaliyette bulunduğu kusuru olmakla birlikte bahse konu kusurunun davacı bankanın kusurundan bağımsız olduğu ve bankanın özen borcundan kaynaklanan sorumluluğunun kalkmasını gerektirecek nitelikte bulunmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne, 4.900,00 TL asıl alacak, 11.250,00 TL uğranılan faiz zararı olmak üzere 16.150,00 TL'nin davalıdan tahsiline, asıl alacağı dava tarihinden itibaren avans faizi uygulanmasına karar verilmiştir. Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara, mahkemece uyulan bozma kararı gereğince hüküm verilmiş olmasına ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davalı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, davalı vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA,”(kararname.yargitay.gov.tr) İstanbul BAM 12. HD. T. 08.03.2018, E. 2018/11 K. 2018/213; “Davalı Bankanın henüz yeni kurulmuş bir şirkete çek karnesi verilmesi talebi üzerine şirket ve ortakları hakkında mali ve sosyal durum araştırması yapmadan , mal varlığı ve ticari geçmişleri hakkında bilgi bulunmayan şirkete çek karnesi teslim etmekle özen yükümlülüğüne aykırı davrandığı , öte yandan davacının da , çekle ödemeyi kabul etmek ve çek sahibinin gücünü araştırmamak suretiyle basiretli tacir gibi davranmadığı anlaşılmakla eşit kusurlu bulundukları yolunda ki ilk derece mahkemesinin kabul ve tesbitinde isabetsizlik bulunmamaktadır.” (Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası)

kapasitesini öğrenmesi, şirket ve ortaklarını araştırması gerektiği yargı kararları ile kabul edilmektedir¹⁸⁷.

2.3.1.3. Muhatabın Basiret ve Özen Yükümlülüğüne Aykırılığından Doğan Sorumluluk

Bankanın basiret ve özen yükümlülüğü, hamillerin korunması ve çeke duyulan güvenin korunması için elzem bir düzenlemedir. Her ne kadar muhatap, çeklerde kambiyo ilişkisinin tarafı olmasa da muhatap bankanın bu yükümlülüğüne aykırılığı sebebiyle karşılıksız çıkan çeklerden dolayı sorumluluğu doğabilecektir.

Bankanın basiret ve özen yükümlülüğüne aykırı davranması ve özellikle gerçekte olmayan bir şirkete ya da sahte kimliğe dayanarak çek karnesi vermesi halinde de hukuki sorumluluğu doğacaktır¹⁸⁸.

Bunun yanında başkaca durumlar sebebiyle de muhatapın sorumluluğu doğabilecektir. Örneğin muhatapın çek hesabı talep eden kimsenin hesaplarında haciz veya rehin olduğunu bilmesi halinde de hukuken çek defteri verilebilirse de bu hacizli hesaptan ödeme yapılamayacağından çekin karşılıksız olacağı baştan itibaren belirlidir. Böyle bir durumdaki kişiye de muhatapın çek defteri vermesi sorumluluğunu doğurabilecektir¹⁸⁹.

Yine muhatapın iflas etmiş veya çek yasaklısı bir kişinin bir başkası adına çek hesabı açtırmak istemesi durumunda da dikkatli davranması gereklidir. Ülkemizde özellikle müflisin eş ve çocukları adına ticarete devam ettiği, bu kişilerden çek hesabı açmak ve çek defteri almak hususunda vekaletname alarak çek hesabı açtığı, bu kişiler üzerinden ticaretine devam ettiği bilinen bir gerçektir. Vekâletnamesiz dahi olsa aile fertlerinden birisinin böyle bir durumunun bilinmesi halinde bu kişilere çek defteri verirken dikkatli olunması gereklidir. Vekil çek defteri verilmemesi gereken bir kişi ise bu vekil eli ile çek defteri de verilmemesi bankanın sorumluluğunun doğmaması için önem arz etmektedir¹⁹⁰.

¹⁸⁷ İstanbul BAM 14. HD. T. 07.11.2019 E. 2018/1582 K.2019/1419; “Keşideci şirketin yeni tescil edilmiş bir şirket olması tek başına, çek karnesi verme talebinin reddine gerekçe olamaz. Ancak, davalı banka yeni kurulmuş bir firmaya çekle işleyecek hesap açarken ve yasanın, mevzuatın öngördüğü görev ve yükümlülükleri yerine getirirken bu işin gerektirdiği basiret ve özeni göstermesi gerekir. Müşterisi ile yeterli ve zorunlu bir süre çalışmadan, işlem profilini ve kapasitesini öğrenip ticari faaliyetini izlemeden, ayrıca şirketin ve ortakların malvarlığını araştırmadan, şirketin bulunduğu mahalde istihbarat çalışması yapmadan, çok kısa bir süre sonra çek karnesi vermekte kusurlu sayılmalıdır.” (Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası)

¹⁸⁸ Coşkun, s.599, Kendigelen, s.75, Tekil, s.47, Bozer/Göle, s.319, Ayli, s.81, Pulaşlı, Hasan, **Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.16, Tenekeci, Cüneyt, “Çek Kanunu 2. Madde Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 13, S. 143, 2018, ss. 157-167, s. 160 (Pulaşlı, Yeni Çek), Berberoğlu Yenipınar, Filiz, **Uygulamada Çek Davaları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.394, Teoman, YTH I-1, s.224.

¹⁸⁹ Tekil, s.50.

¹⁹⁰ Tekil, s.50-51.

2.3.1.3.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Muhatabın basiret ve özen yükümlülüğüne aykırılığından zarar gören kişilerden ilk sırada gelen çek hamili olup bu sebeple talep ve dava hakkının olduğu doktrinde ve yargı kararlarında kabul edilmektedir¹⁹¹. Bankanın basiret ve özen yükümlülüğüne aykırılığı halinde hukuki sorumluluğunun dayanağını ise doktrin çoğunlukla ve Yargıtay haksız fiil sorumluluğuna dayandırmaktadır¹⁹².

Doktrinde Poroy/Tekinalp ise haksız fiil sorumluluğunu kabul etmekte ancak ek olarak çek hesabı sahibi ile banka arasındaki çek anlaşmasının üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme olduğundan hareketle sorumluluğun sözleşmesel olduğu sonucuna da varılabileceğini belirtmektedir¹⁹³.

Sorumluluğun haksız fiil sorumluluğu olmasının bir sonucu olarak haksız fiilin unsurları olan hukuka aykırı bir fiilin bulunması, failin kusuru, illiyet bağı, zarar şartlarının her olayda gerçekleşip gerçekleşmediği aranmalıdır¹⁹⁴.

Hamil haricinde bir kısım kimselerin de muhatabın bu hukuka aykırı fiilinden zarar görmüş olma ihtimali mevcuttur. Nitekim başkasının kimliği kullanılarak bir kimse adına çek hesabı açılması halinde hiçbir şekilde sözleşmenin tarafı olmayan ancak ismi yahut unvanı kullanılan gerçek ya da tüzel kişi düzenleyen olarak icra takibine, kredibilite kaybına, cezai yaptırımlara maruz kalabilecektir. Aynı zamanda başvurma borçluları da icra takibi ve kredibilite kaybı sebebiyle zarara uğrayabilecektir. Böyle bir durumda muhatabın hukuka aykırı fiilinden dolayı zarar gören düzenleyen olarak görünen ya da başvurma borçlularının da

¹⁹¹ **Reisoğlu**, s.117, **Poroy/Tekinalp**, s.386. **Pulaşlı**, s.401.

¹⁹² **Bozer/Göle**, s.319, **Kendigelen**, s.78, **Tekil**, s.52, **Reisoğlu**, s. 116, **Tenekeci**, s.161, **Şahinalp**, s.94, **Pulaşlı**, s.401, **Ayli**, s.81, Yarg. 19. HD. T.19.03.1993, E.1992/6584, K.1993/2158; "Davalı bankanın kendi genel müdürlüğüne yazdığı 25.02.1988 tarihli yazı ile İ.'nin yasaklılar listesinde adının bulunup bulunmadığını sorduğu, ancak bu yazının cevabını beklemeden 2.03.1988 tarihinde İ.'e çek karnesini verdiği, böylece çek kullanılmasına olanak sağladığı, genel müdürlüğün bilahare gelen 7.03.1988 tarihli cevabı yazısında ise, adı geçen çek kullanmada yasaklılar listesinde olduğunun bildirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, davalı bankanın kendi genel müdürlüğüne yazdığı yazının cevabını beklemeden 3167 sayılı Kanunun 9. maddesine göre bir yıl süreyle yasaklı olan şahsa çek hesabı açmak ve çek karnesi vermek suretiyle bu yasa hükmüne aykırı davrandığı sabit olup, aynı Yasanın 2. ve TTK.un 20/f-2. maddesinde öngörülen basiret ve itinaı göstermemek suretiyle kusurlu olduğunun ve bu davranışının sonuçlarına katlanması gerektiğinin kabulü icap eder. 3167 sayılı Kanunda çek kullanmaktan yasaklı şahsa çek karnesi verilmesi nedeniyle oluşan zarardan dolayı bankanın sorumluluğunu düzenleyen açık bir hüküm yoksa da anılan Yasanın 1/f-2. hükmünde "bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır" denilmek suretiyle genel hükümlere gönderme yapılmış olduğundan davalı bankanın kusurlu davranışının değerlendirilmesini yapmak gerekir ki, söz konusu ihmali hareketinin haksız fiil oluşturduğunu ve doğmuş bir zarar mevcutsa bu zararla illiyet bağının varlığını kabul etmek icap eder." (**Pulaşlı**, s.401 dn.31, kararın tam metni, Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

¹⁹³ **Poroy/Tekinalp**, s.386.

¹⁹⁴ **Tekil**, s.52, **Oğuzman**, **Kemal/Öz**, **Turgut**, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 6098 Sayılı TBK'a göre güncellenip Genişletilmiş 11. Bası, Cilt 2, Vedat Kitapçılık İstanbul, 2014 (Oğuzman/Öz, Cilt 2), s.12.

haksız fiil hükümlerine göre zarar ile illiyet bağı kurulduğu ölçüde dava ikame imkânı olduğu kabul edilmelidir¹⁹⁵.

2.3.1.3.2. Sorumluluğun Doğumu ve Dağıtımı Hususunda Özellik Arz Eden Durumlar

Hamilin zararının hangi aşamada oluştuğu ve ne zaman talep edilebileceği hususunda Yargıtay öncelikle düzenleyen ve cirantalara karşı yapılan takibin semeresiz kalması, aciz vesikası alınmış olması halinde muhataba karşı takibe girişebileceğine hükmetmektedir¹⁹⁶. Doktrinde bir kısım yazarlar ise çekin ibraz edilmesine rağmen ödenmediği anda hamilin zararının oluştuğunu, muhatabın ÇekK. m. 2 anlamında kusuru varsa doğrudan dava açma imkânı olması gerektiğini savunmaktadır¹⁹⁷.

Sorumluluğun dağıtımı da bu hususta önem arz etmektedir. Nitekim muhatap banka her ne kadar çek hesabı açarken, çek defteri verirken dikkat ve özeni göstermekle yükümlü ise de hamilin de çek kullanırken gerekli dikkat ve özeni göstermesi, düzenleyen şirketin kimliği, hayali bir şirket olup olmadığı, çeklerinin sağlamlığını araştırması gereklidir¹⁹⁸. Bu sebeple Yargıtay'ın müterafik kusura hükmettiği kararları bulunmaktadır. Kusurun dağıtımı her somut olay için farklılık arz edeceğinden her somut olayda muhatap ve hamilin kusur durumunun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁵ Özsoy, Ahmet, **Muhatabın Çek Kanunu'na Dayalı Hukuki Sorumluluğu**, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s.64-65.

¹⁹⁶ Yarg. 19. HD. T. 19.03.1993, E.1993/6584, K. 1993/2158, "Davalı bankanın Bir yıl süre ile yasaklı olan şahsa çek hesabı açmak ve çek karnesi vermek suretiyle bu yasa hükmüne aykırı davranışı olduğu sabit olup, ... basiret ve itinaı göstermemek suretiyle kusurlu olduğunu ve bu davranışının sonuçlarına katlanması gerektiğini, ... söz konusu ihmal hareketin haksız fiil oluşturduğunu ve doğmuş bir zarar mevcutsa bu zararla illiyet bağının varlığını kabul etmek icap eder. Bunun için davacı önce dava konusu üç adet çek ile asıl borçlu olanları takip etmeli ve tüm yasal girişimlere rağmen çeklerin bedelini tahsil edememiş olmalıdır." (Kendigelen, s.76.)

Yarg. 11. HD. T.28.02.2014, E.2013/14430, K.2014/3758;"Dava, banka tarafından çek hesabı açılırken gerekli özenin gösterilmemesinden kaynaklanan tazminat istemine ilişkin olup, mahkemece davacının çek bedelini tahsil için yasal yollara başvurduğu, keşideci şirket yeni kurulduğu halde durumunu yeterince araştırmadığı gerekçesiyle, davanın kabulüne karar verilmiştir.

...

Somut olayda; davacı hamil, keşideci ve cirantalar hakkında yasal yollara başvurmuş, keşideci ve ciranta Y. İnş. Ltd. yönünden aciz vesikası alınmakla birlikte, diğer cirantalar H. Ö. ve D. Ç. yönünden takibin sonuçlanmadığı, icra dosyasının tebligat için adreslerin araştırılma aşamasında olduğu anlaşılmıştır. Bu itibarla, mahkemece davalı cirantalar yönünden takibin semeresiz kalmadığı, davanın erken açıldığı nazara alınarak reddine karar vermek gerekirken, yanılığılı değerlendirmelerle yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir." (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

¹⁹⁷ Tekil, s.53, Şahinalp, s.94, Kendigelen, s.78, Ayli, s83.(Aksi görüş için bkz. Bozer/Göle, s.319, Özdemir, s.781, Pulaşlı, Yeni Çek, s.21)

¹⁹⁸ Reisoğlu, s.113-114, Ayli, s.81, Özdemir, s. 782, Tenekeci, s.162.(Pulaşlı aksi görüşte olup ÇekK.'na aykırı eylemin başlı başına haksız fiil olduğu ve tüm kusurun bankaya ait olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. Pulaşlı, Yeni Çek, s.17-18, Arslan/Kayanççek ise hamilin tacir olması halinde böyle bir yükümlülüğü olduğunu dile getirmektedir. Bkz. Arslan/Kayanççek, s.57)

¹⁹⁹ Reisoğlu, s.115, Arslan/Kayanççek, s.60. Yarg. 11. HD. T. 20.03.2012, E. 2010/13483, K. 2012/4224, "Zira, davalı bankanın dava dışı kişinin ekonomik ve sosyal durumunu araştırmaksızın çek karinesi verdiği ve bu nedenle de davaya konu zararın meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu durumda mahkemece, olay nedeniyle tarafların müterafik kusurlu olduğu kabul edilerek kusur durumlarının tespiti ve sonucuna göre karar verilmesi

2.3.2. Gerekli Belgeleri İsteme ve Bu Belgeleri Saklama Yükümlülüğü

ÇekK. m. 2/2'e göre; *“Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdür.”*

Bankaların belge saklama yükümlülüğü 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 42. maddesinde de paralel şekilde yer almaktadır. Buna göre; *“Alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hâllerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usûlleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde on yıl süreyle saklanır.”*²⁰⁰

Çek Kanunu'nda alınması gereken belgeler tahdidi olarak sayılmış olup, asgari olarak Çek Kanunu'nda yer alan;

- Risk Merkezi Kayıtları,
- Adli Sicil Kaydı,
- Fotoğraflı nüfus cüzdanı veya pasaport veya sürücü belgesi örnekleri,
- Yerleşim yeri belgeleri,
- Vergi kimlik numaraları,
- Tacir olanların ticaret sicili kayıtları,
- Esnaf ve sanatkar olanların esnaf ve sanatkar sicil kayıtları, mutlaka banka tarafından alınarak saklanmalıdır.

Risk merkezi kayıtları daha önce izah edildiği üzere Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'nce bu konuda 30037 Sayı ve 13.07.2017 tarihli Resmî Gazete 'de “Çek Düzenleme

gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış, kararın bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

Yarg. 11. HD. T. 05.11.2014, E. 2014/7007, K.2014/16915; “Dava, bankanın özensiz davranması sonucu sahte belgelerle açılan çek hesabı nedeniyle uğranıldığı iddia edilen zararın tazmini istemine ilişkin olup, mahkemece yukarıda özetlenen gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmiştir. Ancak, her ne kadar davacı %50 kusuru bulunduğunu kabul etmiş ise de, kusur oranı hususunda bilirkişi incelemesi yapılmadan karar verilmesi doğru olmadığı gibi, davacının akidi aleyhine yaptığı icra takibinde akidin adresinde bulunmadığı ve davacının akidinden tahsilat yapamadığı göz önüne alındığında zararın meydana gelmesinde akidini iyi seçmeyen ve ticari ilişkiye girdiği kişileri yeterince araştırmayan davacının da bu suretle kusurlu olduğu gözetildiğinde mahkemece davalının tamamen kusurlu olduğunun kabulü de doğru değildir. Bu durumda, somut olayın özellikleri de değerlendirilmek suretiyle tarafların kusur oranlarının tespiti için bilirkişi incelemesi yaptırılarak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken eksik incelemeye dayalı olarak yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

Benzer mahiyette Bkz. Yarg. HGK. T.26.09.2019, E.2017/411, K.2019/962(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

²⁰⁰ Ayli, s.69, **Kaçak**, Açıklamalı, s.1175.

Ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine Ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ” hükümlerine göre bankalarla paylaşılmakta olup, bankaların çek hesabı açmak isteyen kişinin bu kayıtlarını inceleyip, örneğini de saklaması gereklidir.

Ekonomik ve sosyal durum incelemesinin bir görünümü olarak da adli sicil kaydının alınması zorunlu tutulmuştur. Nitekim bankanın kişinin geçmiş sabıka durumunu ve ekonomik veya yüz kızartıcı bir suçtan ceza alıp almadığını incelemesinin en etkin yolu budur. Bu sayede banka hem çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bulunup bulunmadığını bir daha kontrol edecek hem de kişinin ekonomik ve sosyal durumuna dair bu yolla bilgi sahibi olacaktır²⁰¹.

Kimlik tespiti açısından ise Kanun sadece fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesini kabul etmiştir. Kanun gereği başka belgeler kabul edilememektedir²⁰². Bizce bu husus hatalı olmuştur. Nitekim Kanun’un bu belgeleri talep etmesindeki amaç kişinin gerçek kimliğini tespit etmektir. Oysa kimlik tespitine yarar özel kanunlarla kimlik yerine geçen pek çok belge daha bulunmaktadır. Nitekim 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu’nun m. 9/4/c. son göre Avukat kimlikleri, yine 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun’un ek madde 1’inde de, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı (TBMM)’nce Milletvekilleri, Yasama Organı eski üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlara verilen kimlik belgeleri, bununla birlikte 1512 sayılı Noter Kanunu’nun m. 24/3 hükmü gereği Noterlik kimliği, Basın Kartı gibi özel kanunlarda resmi kimlik hükmünde olduğu belirtilen pek çok belge vardır.

Bu belgelerin ÇekK.’nda düzenlenmemesi geçmişteki bir eksikliğin halen devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim 09.01.2008 Tarih ve 26751 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe giren “Suç Gelirlerinin Aklanmasının Ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik”in gerçek kişilerde kimlik tespiti başlıklı 6. maddesi ile bankaların ne şekilde kimlik tespiti yapacağı düzenlenmektedir. Bu yönetmeliğin ilk halinde m. 6/2-a bendinde Türk Uyruklularda kimlik tespiti için sadece “T.C. nüfus cüzdanı, T.C. sürücü belgesi veya pasaport,” geçerli bir kimlik tespitine yarar belge olarak kabul edilmiştir. 2008 tarihli bu yönetmelikle paralel olarak da 14.12.2009 tarihli Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe giren 5941 Sayılı ÇekK.’nda da çek hesabı açılması hususunda aynı belgelerin alınması paralel olarak düzenlenmiştir. Ancak uygulamada yukarıda izah ettiğimiz pek çok resmi kimlik olduğu, bu kimliklerin de özel kanunlarla diğer kimliklerle eşit geçerliliğe sahip olması sebebiyle başta avukatlar ile bankalar

²⁰¹ Arslan/Kayanççek, s.67.

²⁰² Reisoğlu, s.119, Arslan/Kayanççek, s.69, Kırca, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu, Konferans (22 Ocak 2010), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 7.

arasında kimlik tespitinde sorunlar baş göstermiştir. Bu sorunlar üzerine Suç Gelirlerinin Aklanmasının Ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik'in 6/2-a bendi "30/10/2017 tarihli ve 2017/10938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki Yönetmeliğin 1 inci maddesiyle değiştirilmiş ve " *Türk uyruklular için T.C. nüfus cüzdanı, T.C. sürücü belgesi veya pasaport ile üzerinde T.C kimlik numarası bulunan ve özel kanunlarında resmi kimlik hükmünde olduğu açıkça belirtilen kimlik belgeleri*" şeklinde değiştirilerek özel kanunlarda resmi kimlik olduğu belirtilen tüm kimlikler kimlik tespiti açısından yeterli hale getirilmiştir.

Her ne kadar kimlik tespitine dair yönetmelik değiştirilmişse de ÇekK. değiştirilmemiş, çek hesabı açmak için istenecek belgeler sadece kimlik, pasaport ve ehliyetle sınırlı kalmaya devam etmiştir. Amacın kimliği tespit etmek olduğu, hatta resmi kimlik hükmündeki diğer belgelerin avukat, milletvekili, noter, basın mensubu gibi sosyal durum ortaya koyan ve geçmiş, işi, adli kayıtları araştırılarak verilen, özetle güven veren meslek sahiplerine verildiği gözetildiğinde sosyal durum araştırması açısından da daha faydalı bir belge olduğu aşikar olup Kanun'daki bu eksikliğin giderilmesi ve resmi kimliklerin tamamının kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kanun yerleşim yeri belgelerinin de alınmasını şart koşturmuştur. Nitekim yukarıda da açıklandığı üzere bankanın özen yükümlülüğünün bir gereği olarak çek karnesi verdiği kişilerin ikametlerinin gerçeği yansıttığını dahi uygun vasıtalarla zaten incelemesi gereklidir. Bunun yanında Kanun'un 2/2 c.son ile bankalara kısmen veya tamamen çekin karşılıksız çıkması halinde düzenleyene ait bankaca bilinen adreslerin hamile verilmesi zorunludur. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için de geçerli bir yerleşim yeri belgesi gerekliliği bulunmaktadır.

Ancak Reisoğlu'nun da haklı olarak eleştirdiği üzere artık bunu belge olarak çek hesabı düzenlemek isteyen talep etmek hatalıdır. Nitekim 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 45. maddesi gereği bankaların kimlik paylaşım sistemine bağlanması mümkün olup, banka tarafından Mernis sistemindeki bilgilere doğrudan erişim imkânı bulunmaktadır. Bu durumda bankanın yerleşim yeri belgesi istemesi gerekliliğinin ortadan kalktığı savunulmaktadır²⁰³. Tabi ki bu saklanması gereken belgeler olduğundan çek hesabı açmak isteyen kişiden talep etme gerekliliği olmasa da bankanın bu belgeleri sistem üzerinden erişip dosyasında saklaması gerekmekte olduğu düşüncesindeyiz.

Yerleşim yerinin Türkiye dışında olmasını ise ÇekK. kabul etmemekte, Türkiye dışında yerleşim yeri olanların Türkiye'de bir adres bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Ancak

²⁰³ Reisoğlu, s.120, Arslan/Kayanççek, s.71, Donay, s.51.

bu kişilerden yerleşim yeri belgesi isteme zorunluluğu olmadığını kabul eden yazarlar bulunmaktadır²⁰⁴.

Bir başka gerekli belge de vergi kimlik numarasıdır. Bankaların çek yaprakları üzerine çek hesabı sahibinin vergi kimlik numarasını yazması bir zorunluluktur. Bu sebeple gerçek ve tüzel kişilerin vergi kimlik numaralarını gösteren belgeleri bankaya ibraz etmeleri zorunludur²⁰⁵. Ülkemizde gerçek ve tüzel kişilere vergi numarası verilmekte ise de gerçek kişiler açısından Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan 3 nolu Vergi Genel Tebliği ile on haneli vergi kimlik numaraları on bir haneli T.C. kimlik numaralarına dönüştürülmüş ve fiilen de bu T.C. kimlik numaraları vergi dairelerinde kullanılmaktadır. Vergi kimlik numarası bulunmayan yabancı gerçek ve tüzel kişiler ise yetkili vergi dairesine başvurarak vergi kimlik numarası alabilmektedirler²⁰⁶.

Bu belgelerin çek hesabı açılırken alınması gerekmekte olup, her yeni çek defteri verilmesi sırasında yeniden belgelerin alınmasına gerek bulunmamaktadır²⁰⁷.

Alınan belgeler Kanun'da da belirtildiği üzere çek hesabının kapatılmasından itibaren on yıl süre ile saklanması gereklidir. Saklama yükümlülüğü 3167 Sayılı Kanun'da beş yıl iken 5941 Sayılı Kanun'da bu süre 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'ndaki belgelerin saklanması dair on yıllık yükümlülük ve TTK m. 68/1'de yer alan tacirin on yıl belge saklama yükümlülüğüne paralel olarak on yıla çıkarılmıştır²⁰⁸.

2.3.3. Hesap Sahibinin İmzasını Alma, Tacir, Esnaf Olup Olmadığı Hususlarında Beyanlarını Alma ve Kaydetme Yükümlülüğü

ÇekK. m. 2/3'e göre; *“Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz. Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir.”*

²⁰⁴ Donay, s.52, Bozer/Göle, s.316.

²⁰⁵ Arslan/Kayanççek, s.74.

²⁰⁶ Reisoğlu, s.119.

²⁰⁷ Arslan/Kayanççek, s.67, Coşkun, s.598. Donay, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra eÇekK.'na göre alınan belgelerin yeterli olmadığı 5941 Sayılı ÇekK.'na göre yeni hesap açıyormuş gibi belgelerin yeniden alınması gerektiği kanaatindedir. Donay, s.51.

²⁰⁸ Kaçak, Nazif, *Yeni Çek Kanunu Şerhi Hukuk-Ceza*, Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 2010, s. 61, Arslan/Kayanççek, s.86, Donay, s.52, Coşkun, s.598.

Maddenin ilk cümlesinde görüldüğü üzere “vekilin veya yasal temsilcinin” imzası şart koşulmaktadır. Bu hüküm gözetildiğinde TTK m. 783’te yer alan çek anlaşmasının sözlü ya da zımni olabileceği hükmünü daha önce de bahsedildiği üzere uygulama imkânı kalmamıştır. Ancak hüküm ayakta olduğundan imza alınmamış olsa veya zımni yahut sözlü çek anlaşması yapılmış olsa da çekin geçerliliği bundan etkilenmemektedir²⁰⁹.

TBK m. 15 gereğince imzanın el yazısı ile atılması gerekli olmakla birlikte güvenli elektronik imza da elle atılan imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurur. Doktrinde çek anlaşmasının güvenli elektronik imza ile atılabileceğini savunan yazarlar bulunduğu gibi²¹⁰ TTK’nın poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceğine dair hükmü gereği her halükârda çeklerin ıslak imza ile imzalanması gerektiği, hamilin çeki ibrazı anında düzenleyen imzasının incelenmesi gerekeceği, bunun için de ıslak imza alınmış olması gerektiği²¹¹ de savunulmaktadır. İkinci görüşe katılma imkânı bulunmamaktadır. Nitekim her ne kadar gerçekten uygulamada bankalarca halen elektronik imzalar yaygın şekilde kullanılmamakta (banka içi ya da kurumlarla yazışmalar haricinde) ise de ve çeklerin ıslak imza ile imzalanması yasal bir zorunluluksa da çek hesabı açılırken alınacak imzanın ıslak imzalı olması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Kaldı ki günümüzde elektronik çekte geçilmesi tartışmaları da devam etmekte olup aksine bir yorum elektronik imzaya geçişte zorlaştıracı bir yorum olacaktır. Çek üzerindeki imzanın düzenleyene aitliğinin sorgulanması için ise bankanın çek anlaşmasına ve beyannamelere ıslak imza alma zorunluluğunu doğurmaz. Nitekim uygulamada zaten tüzel kişiler için noter onaylı imza sirkülerleri talep edilmektedir. Bununla birlikte zaten bankanın özen yükümlülüğünün bir gereği olarak bir süre müşterisini izlemesi ve onun ekonomik ve sosyal durumunun çek hesabı açılmasına ve çek kullanmasına imkân verip vermediğini incelemesi gerekliliği daha önce izah edilmişti. Bankanın elinde mutlaka düzenleyenin imzasını teşhise yarar sayıda imza örneği bulunması zorunluluğunu kabul etmekle birlikte bu zorunluluğun çek anlaşmasını ıslak imza ile imzalanması zorunluluğu gibi yorumlanamayacağını düşünmekteyiz.

Kanun’da “ilgilinin, vekilinin veya temsilcisinin” imzasının alınması aranmaktadır. “İlgili” ile kastedilen çek hesabı açmak isteyen kişinin kendisidir²¹². İleride izah edileceği üzere gerçek kişilerde çekin vekil tarafından imzalanamaması ile hesabın vekil tarafından

²⁰⁹ **Reisoğlu**, s.123 (Reisoğlu tarafından çek anlaşmasının artık geçerliliğinin yazılı şekle tabi hale geldiği ancak imzadaki bir eksikliğin TTK m. 783 hükmünün ayakta olması sebebiyle çekin geçerliliğini etkilemediği savunulmaktadır.), **Arslan/Kayanççek**, s.84.

²¹⁰ **Malkoç**, s.19.

²¹¹ **Ayli**, s.70-71.

²¹² **Bilgili/Demirkapı**, s.853, **Arslan/Kayanççek**, s.83.

açılması hususu birbirine karıştırılmamalıdır. Vekil tarafından özel vekaleti olmak kaydı ile çek hesabı açılabilecektir²¹³. Kanun'un "vekilinin veya temsilcisinin" imzasını aramış olması sebebiyle gerek iradi temsilin gerekse de yasal temsilin çek hesabı açılmasında mümkün olduğu görülmektedir. Zaten bu karışıklığa meydan vermemek için adalet komisyonu tarafından "vekili" ibaresi de eklenmiş ve iradi temsilin de mümkün olduğu açıkça ortaya konulmuştur²¹⁴. Yasal temsilcinin imzasının da geçerli olduğu gözetildiğinde gerçek kişinin velisi ya da vasisi, tüzel kişiyi temsil eden kayyım gibi temsilcilerin de imzalarının yeterli olacağı kabul edilmektedir²¹⁵.

ÇekK. m. 2/3'te yer alan "*Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur*" hükmü gereği çek hesabı açmak isteyen kişiden bir beyanname alınır.

Bu beyannamede çek hesabı açmak isteyen kişi;

- a) Tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı,
- b) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olup olmadığı, tüzel kişi ise tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olup olmadığı hususlarında yazılı beyanda bulunur.

Kanun'da yer alan "her defasında" ibaresi sebebiyle her yeni çek defteri verilmesi veya yeni çek hesabı açılması sırasında tekrar bu yazılı beyanın alınması gereklidir²¹⁶.

Beyanname verilirken yanlış beyanda bulunmak suç olarak düzenlenmiştir. Ancak beyanname verildikten sonra çek yasaklısı konumuna düşülmesi, tüzel kişilerde ilgili veya yöneticilerden birisinin çek yasaklısı olması halinde bir bildirim yükümlülüğü düzenlenmemiştir. Bu kişilere muhatap bankanın her defasında beyanname alma ve bu bilgilerin gerçeğe uygunluğunu denetleme yükümlülüğü gereği bir sonraki çek defteri taleplerinde çek defteri verilemeyecektir²¹⁷.

Kanun'da gerçek dışı beyanda bulunan kişi hakkında üç aydan iki yıla kadar hapis cezası uygulanacağı öngörülmüştür. Bunun yanında beyanname almadan veya beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin

²¹³ Pulaşlı, s.407, Arslan/Kayanççek, s.83, Donay, s.53.

²¹⁴ Arslan/Kayanççek, s.83.

²¹⁵ Reisoğlu, s.123.

²¹⁶ Donay, s.56, Kaçak, Açıklamalı, s.131, Coşkun, s.593, 598, Arslan/Kayanççek, s.78, Bilgili/Demirkapı, s.853.

²¹⁷ Tenekeci, s. 166, Bilgili/Demirkapı, s.853, Arslan/Kayanççek, s.80, Bozer/Göle, s.316.

yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmekle bu eylemler suç olarak düzenlenmiştir.

2.4. Muhatabın Çek Karnesi Verme Hususundaki Yükümlülükleri

2.4.1. Muhatabın Gelir İdaresi Başkanlığı'na Hamiline Çek Hesabı ile Hesap Sahibine İlişkin Bilgileri ve Hesaptan Yapılan Ödemeleri Bildirme Yükümlülüğü

5941 Sayılı ÇekK.'nın 4. maddesinin 1. fıkrasına göre: *“Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler, ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilir.”*

Madde metninden anlaşıldığı üzere “hamiline” çek hesabı sahiplerinin bir kısım bilgilerinin Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirilmesi bankalar açısından şart koşulmaktadır. Şüphesiz ki kanun koyucu bu hükümle hamiline çeklerin sebep olabileceği kara para ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele amaçlarını gütmektedir²¹⁸. Nitekim 5941 sayılı ÇekK.'nın hükümet tasarısının genel gerekçelerinde de şu ifadelere yer verilmekle bu hususa dikkat çekilmektedir; *“Hamiline çek, vergi denetiminde vergi yönetimine güçlükler çıkarmakta, bu Çekin nakit gibi dolaşımını, işlemler zincirinin yani kayıt dışı işlem sürecinin izlenmesini imkansız hale getirerek kayıtdışı ekonominin işlemesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, hamiline çek, kara para kullanmasında ve terörün finansmanında etkili rol oynamaktadır.”*

Kanun gereği aşağıdaki durumlarda bildirim gereklidir:

- Hamiline çek hesabı açılması halinde;
 - Hesap sahiplerinin açık kimlikleri,
 - Adresleri,
 - Vergi kimlik numaraları
 - Bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bilgiler
 - Bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere yapılan ödeme tutarları
- Üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler.

Maddenin devamında bu yükümlülüğe ilişkin bildirim dönemleri ve süreleri'nin Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

²¹⁸ Bozer/Göle, s.318, Pulaşlı, s.406, Arslan/Kayanççek, s.329, Helvacı, s.247, Donay, s.74.

Kanun'da her ne kadar bildirim yükümlülüğü getirilmiş de bankaların bu bildirim yükümlülüğüne aykırı davranmalarına dair bir yaptırım getirilmemiştir²¹⁹.

2.4.2. Gerçek Kişiyeye Ait Çek Hesabının Tacir Tüzel kişiyeye ait Sayılması ve Muhatabın Bildirim Yükümlülüğü

5941 Sayılı ÇekK.'nun 4/2 fıkrası ile bir kısım gerçek kişilerin çekleri tacir tüzel kişiyeye ait kabul edildiğine dair karine getirilmiştir. Madde şu şekildedir; *“Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiyeye ait kabul edilir. Söz konusu ilişkinin varlığına yönelik emarelerin bulunması hâlinde, hesabın bulunduğu banka şubesi durumu Gelir İdaresi Başkanlığına bildirir.”*

Maddenin lafzından anlaşıldığı üzere öncelikle şu gerçek kişiler adına açılmış çek hesapları “tüzel kişinin faaliyeti ile ilişkilendirilmek kaydıyla” tacir tüzel kişiyeye ait kabul edilir;

- tüzel kişinin ortakları gerçek kişiler,
- bu ortakların ilgili bulunduğu gerçek kişiler,
- tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler,
- tüzel kişinin yönetim organında görev alan gerçek kişiler,
- tüzel kişinin temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler.

Maddenin amacı tacir tüzel kişilerin muvazaa veya vergi kaçırmak için ortaklarının şahısları adına işlemlerle çek hesabı kullanmasının engellenmesidir. Nitekim madde esasen Maliye ve Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından komisyona ısrarla gerçek kişilerin tüzel kişi adına kendi çekleri ile yaptıkları işlemlere dair bir çözüm bulunması talebi üzerine getirilmiştir²²⁰.

Ancak bu madde doktrinde de çok büyük eleştirilere neden olmuştur²²¹. Bir kısım yazarlar bu düzenlemenin tüzel kişilik perdesinin aralanması anlamına gelebileceğini savunmuş,²²² bir kısım yazarlar tarafından ise bu düzenlemenin amacının sadece Gelir İdaresi

²¹⁹ Arslan/Kayanççek, s.329, Pulaşlı, s.422, Bozer/Göle, s.318.

²²⁰ Poroy/Tekinalp, s.383, Reisoğlu, s.127.

²²¹ Pulaşlı, s.419, Reisoğlu, s.127, Arslan/Kayanççek, s.332, Ayli, s.78, Helvacı, s.249, Doğan, Beşir Fatih, “5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.1, 2010, ss.86-107, s.91, Topçuoğlu, Metin, “Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Tüzel Kişilerin Temsili ve Sonuçları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.14, s.2, 2010, ss.141-167,(Topçuoğlu, Tüzel), s.152.

²²² Helvacı, s.249, Ulusoy, Erol, “Çek Kanunu Tüzel kişilik Perdesini Aralıyor”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 2010, ss. 68-84, s.72.

Başkanlığı'na bildirim yapılmasından ibaret olup, bu uygulama neticesinde vergi incelemesi yapmanın Gelir İdaresi Başkanlığı'na ait olduğu, bunun da maddi anlamda bir sonuç doğurmadığı ancak vergi yükümlülüğü doğabileceği savunulmuştur²²³.

Madde metni incelendiğinde maalesef pek çok belirsiz ve tanımlı yapılmayan düzenleme olması sebebiyle bizce de bu düzenlemenin hatalı yanları çoktur. Nitekim ilk cümlede geçen “tacir veya tüzel kişinin faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla” bu bildirimin yapılacağına dair düzenleme incelendiğinde “faaliyetlerle nasıl ilişkilendirileceği” açıklanmamaktadır. Bir gerçek kişinin şahsi çek hesabı sahibi olması da gayet tabii olup, bu çek hesabını peşinen tüzel kişinin iş ve işlemlerinde kullanacağını kabul etmek imkânı bulunmamaktadır. Bankanın da bu konuda nasıl bir ilişki kuracağı açıkça belirtilmemiştir. Bu hususta ilişkinin nasıl kurulması gerektiğini Poroy/Tekinalp hangi işlemlerin faaliyetle ilişkilendirileceğini *“tacir tüzel kişinin organlarının, imzaya yetkili temsilcilerinin, yöneticilerinin; bir iş sözleşmesine dayalı olsun olmasın müstahdemlerinin; gerçek kişi ortaklarının; gerçek kişi ortakların ortak ve müstahdemlerinin, tacir tüzel kişinin açıkça veya örtülü şekilde borçlandığı veya borçlanması icap eden işlemlere ilişkin ödemeleri veya banka işlemlerini içeren; İşin niteliği gereği tacir tüzel kişi tarafından yapılması icap eden ödemeleri, ön ödemeleri, havaleleri, transferleri ve tersine işlemleri, benzeri diğer işlemler ile ilgili hesap hareketlerine yer veren işlemler”*²²⁴ olarak izah etmektedir.

Bunun yanında Kanun söz konusu ilişkinin varlığına yönelik “emarelerin” bulunması hâlinde, hesabın bulunduğu banka şubesinin durumu Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirmesini şart koşmaktadır. Kanunda emare kelimesinin kullanılması da bizce hatalı olmuştur. Nitekim hukuki bir tanımlı olmayan belirsiz bu gibi ibarelerin kullanılması kanun yapma tekniği açısından hatalıdır. Ayli, bu durumu *“emarenin belirti, iz anlamına geldiği, kesinlik arz eden bir kanıt niteliğine sahip olmayan, fakat belli bir hususta şüphe uyandıran durumları ihtiva ettiği, bundan yola çıkılarak kesin bir ilişkinin ispatı aranmaksızın bankadan da bu yönde bir araştırma yükümlülüğü beklenmeksizin, ilişkinin varlığına yönelik şüphe halinde bildirim yapılması gerektiği”* şeklinde açıklamaktadır²²⁵.

Maddenin getirdiği böyle bir durum bankanın kendi müşterisini ihbar etmesini, sürekli hesaplarını incelemesini ve ticareti ile ilgili bir işlem mi, ödeme mi yoksa şahsi işlemi mi olduğunu incelemesini, hesapları adeta bir ajan ve muhbir gibi kontrol altında tutmasını gerektirir ki böyle bir yükümlülüğün bankacılık teamülleri ile, bankanın güven kurumu niteliği ile uyumadığını düşünmekteyiz. Kaldı ki bankanın hatalı bir yorumla ihbarda

²²³ Kendigelen, s.160.

²²⁴ Poroy/Tekinalp, s.384.

²²⁵ Ayli, s.78.

bulunması ve Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından müşterisinin vergi incelemesi geçirmesi ve bunun sonucunda ise müşterinin vergisel yükümlülüklerinde eksiklik olmamasına rağmen bankanın hatalı yorumu sebebiyle ticari itibarı sarsılması, inceleme geçirmesi, bunun stresi altına giren çek hesabı sahibinin belki bu uğurda yapacağı mali müşavir masrafları gibi maddi zararı ile oluşan manevi zararın sorumlusu bu durumda kim olacaktır? Böyle bir durumda hatalı şekilde değerlendirmede bulunan bankanın sorumluluğu kanunen doğmayacaktır. Nitekim banka emare bile bulunduğunda bildirmekle yükümlüdür. Ancak bu durumda çek hesabı sahibinin kendisini ihbar eden muhatap banka ile çalışmaya devam edeceğini tahayyül etmek de zordur. Bu halde ihbar yükümlülüğüne aykırılığın cezai müeyyidesi bulunmazken bankaların gerçekten şüpheli işlemler haricinde müşterilerini rızaen bildirmesini beklemek de hayalci bir yaklaşımdır.

Doktrinde kanunda belirtilen durum ve kişilere ait hesapların tüzel kişiye “ait kabul edilir” şeklindeki ibarenin de hukuki sonucu tartışılmaktadır. Böyle bir durumda belirtilen hesapların tüzel kişiye ait kabul edilmesi halinde tüzel kişi hesabında yeterli karşılık bulunmazsa kanunen bankanın bu gerçek kişilere ait hesaptan karşılığı ödeyip ödeyemeyeceği önem arz etmektedir. Reisoğlu karşılığın hesapta bulunması halinde bu hesaptan ödeme yapması gerektiğini belirtirken²²⁶ bizim de katıldığımız Arslan/Kayanççek ise “ait kabul edilme” ibaresinin hukuki olmaktan çok ekonomik olduğu bankanın virman yetkisi yoksa yine de ait kabul edilen hesaptan ödeme yapamayacağını belirtmektedir²²⁷.

Kanundaki bu düzenlemenin kanuni bir karine getirdiğine şüphe bulunmamaktadır²²⁸. Bu karinenin “adi karine” mi yoksa “kesin karine” mi olduğu hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak ekseriyetle bu karinenin adi karine olduğu, aksinin ispat edilebileceği savunulmaktadır²²⁹.

2.4.3. Verilecek Çek Defterinin Türünün Belirlenmesi Yükümlülüğü

5941 Sayılı ÇekK. ile Cenevre Yeknesak Kuralları’nda da bulunmayan çek türleri ihdas edilmiştir. ÇekK. m. 2/6’a göre; “*Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları*

²²⁶ Reisoğlu, s.127.

²²⁷ Arslan/Kayanççek, s.335.

²²⁸ Coşkun, s.624, Pulaşlı, Yeni Çek, s.30.

²²⁹ Arslan/Kayanççek, s.333, Kırca, s.22-24, Coşkun, Topçuoğlu, Tüzel, s.153, s.592, Reisoğlu, Seza,(29.12.2009), “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, TBB/Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum, 1-19, (Reisoğlu, Yeni Çek), s.3, Aksi yönde bkz: Poroy/Tekinalp, s.383, Doğan, s.91.

açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde “hamiline” ibaresi matbu olarak yer alır.”

Buna göre 5941 Sayılı ÇekK. ile getirilen sisteme göre çekler “tacir çeki”, “tacir olmayan çeki” ve matbu “hamiline çek” olarak üçe ayrılmıştır²³⁰.

Kanun’un genel gerekçesinde “*Çekler hakkında Cenevre Yeknesak Kanunu dolayısıyla Birliğe dahil Avrupa Ülkeleri ile Türk Ticaret Kanunu’nun bu Anlaşmadan alınmış çeklere ilişkin hükümlerinde, tacirlerin düzenledikleri çekler “tacir çeki” ile “tacir olmayan kişilere ait çekler” arasında hüküm farkı yoktur.”* denilmektedir. Buradan da hareketle farklı tiplerde çeklere dair bu düzenlemenin amacının hüküm farklılığı oluşturmak değil, vergi denetiminde kolaylık sağlanması, kara paranın aklanmasının ve terörün finansmanına engel olmaya çalışılmasıdır²³¹. Her ne kadar hukuki olarak çekler arasında bir fark bulunmasa da yeni düzenleme ile Cenevre Yeknesak Kuralları’ndan ayrılmış olduğu ve uluslararası kurallara uygun çek şeklinin yok edildiği belirtilmekte ve bu durum doktrinde eleştirilmektedir²³².

Kanun hamiline çekler için ayrı çek hesabı açılmasını şart koşturmuştur. Bu durumda “tacir çeki hesabı” üzerinden tacir çeki, “tacir olmayan çeki hesabı” üzerinden tacir olmayan çeki verilebilecekken hamiline çek hesabı üzerinden hem “tacir çeki” hem de “tacir olmayan çeki” verilebilecektir²³³.

Tacir çeki gerçek veya tüzel kişi tacirler ile esnaf ve sanatkârlar odasına kayıtlı esnaf ve sanatkârlar tarafından düzenlenebilir²³⁴.

Gerçek kişi tacir TTK m. 12’de “bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kişi” olarak tanımlanmaktadır. Kişinin ticaret siciline kayıtlı olması gerekmemektedir²³⁵. Ancak ticaret siciline kayıtlıysa TTK m. 12/2 gereği fiilen işletmeye başlamamış bile olsa tacir sayılır.

Tüzel kişi tacir TTK m. 16’da düzenlenmiştir. Hükme göre “*Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları*

²³⁰ **Reisoğlu**, s.107, **Arslan/Kayanççek**, s. 157, **Ayli**, s. 73, **Çatıkkaş/Duran**, s. 44, **Narbay, Şafak**, “5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 43,2010, ss. 65-97, s.74, **Yıldız, Şükrü**, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Çek Hukukuna Etkileri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 18, 2010, ss. 71-83, s.76, **Doğan**, s.88. (Tacir çeki ve matbu hamiline çek olarak iki tür olarak sınıflandıran müellifler için Bkz: **Poroy/Tekinalp**, s.379, **Kendigelen**, s.158, **Pulaşlı**, **Yeni Çek**, s.23-32, **Öztan**, s.236, tacir çeki, tacir olmayan çeki, tacir hamiline ve tacir olmayan hamiline olarak 4 tür olarak sınıflandırma için bkz. **Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan**, s.286)

²³¹ **Reisoğlu**, s.107, **Arslan/Kayanççek**, s.157, **Pulaşlı**, **Yeni Çek**, s.23, **Doğan**, s.88.

²³² **Pulaşlı**, **Yeni Çek**, s.25, **Reisoğlu**, s.107.(TTK ve Cenevre Yeknesak Kuralları’na aykırı olmadığı görüşünde olanlar için bkz. **Doğan**, s.88)

²³³ **Arslan/Kayanççek**, s.158, **Ayli**, s.75, **Pulaşlı**, s.417.

²³⁴ **Coşkun**, s.591, **Pulaşlı**, s.413, **Doğan**, s.90.

²³⁵ **Pulaşlı**, s.414, **Doğan**, s.90, **Arslan/Kayanççek**, s.160.

gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar.”

Esnaf ise TTK m.17’de “İster gezici olsunlar, ister bir dükkanda veya bir sokağın muayyen yerlerinde sabit bulunsunlar, iktisadi faaliyeti nakdi sermayesinden ziyade bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan sanat ve ticaret sahipleri” olarak şu düzenlenmektedir. Ancak esnaf ve sanatkârlar zorunlu olarak tacir çeki kullanmamaktadır. ÇekK. m. 2/11 “Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında bu Kanunun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır.” hükmünün esnaf ve sanatkarlara sadece bir imkân tanıdığı istemlerinin olmaması halinde tacir çeki kullanmayabilecekleri kabul edilmektedir²³⁶. Her ne kadar tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında ÇekK.’nun tacirlere ilişkin hükmünün uygulanabileceği şeklinde bir düzenleme yer alsa da bu tacir çeki kullanan kişilerin TTK anlamında tacir sayılmaları sonucunu doğurmamaktadır. Sadece ÇekK.’nda düzenlenen tacir çeki alabilecekler bakımından tacir gibi değerlendirilmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır²³⁷.

Kanun çek defterinin türünü belirleme yükümlülüğünü bankalara vermiştir. Müşterinin kendi talebi ile şartları taşııyorsa tacir çeki kullanma imkânı bulunmamaktadır. Bu sebeple bankanın tacir kişilere çek defteri verirken dikkatli davranması gereklidir. Nitekim ÇekK. m. 7/2’de de tacir olmayan kişiye tacir çek defteri veren banka görevlisinin elli günden başlayan adli para cezası ile cezalandırılacağına dair hüküm bulunmaktadır²³⁸.

2.4.4. Çek Karnesinin Baskı Şekline Dair Yükümlülükler

5941 sayılı ÇekK.’nun 2/6 ve 2/7 fıkralarında çek karnesinin bankalarca nasıl basılacağına ve şekline dair genel düzenlemelere yer vermiştir. Buna göre, “Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca Resmî Gazete’de yayımlanacak tebliğle düzenlenir. Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde “hamiline” ibaresi matbu olarak yer alır.

²³⁶ Poroy/Tekinalp, s.381, Ayli, s.75, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.287, Reisoğlu, s.109, Bozer/Göle, s.217, Coşkun, s.593, Arslan/Kayanççek, s. 63-64.(Pulaşlı ise esnafın Esnaf ve Sanatkar Odasına kayıtlı ise tacir çeki, kayıtlı değilse tacir olmayan çeki kullanacağını ileri sürmektedir. Bkz. Pulaşlı, s.414.)

²³⁷ Bozer/Göle, s.217, Arslan/Kayanççek, s.164.

²³⁸ Donay, s.59.

(7) *Çek defterinin her bir yaprağına;*

- a) *Çek hesabının numarası,*
- b) *Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,*
- c) *Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,*
- ç) *Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,*
- d) *Çekin basıldığı tarih,*
- e) *Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası,*
- f) *Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, yazılır.*

Her ne kadar 7.fıkarda yazılı olması gereken unsurlar sıralanmışsa da 9. fıkarda yer alan “*Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.*” hükmü gereği çekin geçerliliği yine TTK’daki şekil şartlarına göre tespit edilecektir. Burada yer alması kararlaştırılan kayıtlar açıklığı sağlayıcı olarak nitelendirilmektedir²³⁹.

TTK’da çekin şekil şartları ise m. 780’de şu şekilde düzenlenmiştir;

“-(1) *Çek;*

- a) *Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe’den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimayı,*
- b) *Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi,*
- c) *Ödeyecek kişinin, “muhatabın” ticaret unvanını,*
- d) *Ödeme yerini,*
- e) *Düzenlenme tarihini ve yerini,*
- f) *Düzenleyenin imzasını,*
- g) *Banka tarafından verilen seri numarasını,*
- h) *Karekodu, içerir”*

Özetle ÇekK’nda yer alan ancak TTK’da yer verilmeyen “çek hesabı numarası, çek hesabının bulunduğu banka şube adı(muhatap bankanın unvanı yer almak kaydıyla), vergi numarası, çekin baskı tarihi, T.C. no veya MERSİS no” yazılı olmasa dahi çek hukuken geçerlidir. Ancak uygulamada bankalar gerek ÇekK. gerekse de TTK’da yer alan şartların tamamını çek defterlerine eksiksiz olarak basmaktadırlar.

²³⁹ **Poroy/Tekinalp**, s.391, **Coşkun**, s.596, **Bozer/Göle**, s.213, **Donay**, s.63.(Reisoğlu ise bu hükmün sadece bankanın çek defteri basarken ÇekK.’nunda belirtilen unsurlarda eksiklik olması halinde anlam ifade ettiğini ancak çeklerin banka tarafından bastırılmasının geçerlilik şartı olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. **Reisoğlu**, s. 106.)

Kanaatimizce ÇekK. ve TTK'da çekin şekli ve geçerliliği ile ilgili farklı farklı düzenlemelere gidilmesi doğru olmamakla birlikte Cenevre Yeknesak kurallarından ayrılmamak ve yabancı çeklerin geçerliliği ile ilgili bir soruna mahal verilmemesi için ÇekK.'ndaki ilave düzenlemelerin çekin geçerliliğini etkilemeyeceğine dair hüküm bulunması da yerinde olmuştur. Kanun koyucunun benzer şekilde TTK m. 781/3 hükmü ile Cenevre Yeknesak Kuralları'nda yer almayan karekod ve seri numarası şartlarının da yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde aranmayacağını belirterek yabancı çeklerin geçerliliği ile bir tartışmaya mahal verilmesini istemediği ve bu durumun kanun koyucu tarafından Cenevre Yeknesak Kuralları'ndan ayrılmamaya çalışıldığını da göstermektedir.

Çeklerin şekline dair TCMB tarafından 20 Ocak 2010 tarihli ve 27468 sayılı Resmî Gazete'de "Çek Defterlerinin Baskı Şekline Ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ (Sayı: 2010/2)" yayımlanmıştır. Bu tebliğde çek yapraklarının güvenlik ve boyutları, bulunması gereken filigranlar, kâğıdın cinsi gibi pek çok düzenleme yer almakta olup, çeklerin türlerine göre ne şekilde olması gerektiği de ayrıntılı olarak tarif edilmiştir²⁴⁰.

Tebliğ'in 3/1-d bendinde tacir, tacir olmayan ve hamiline çeklerin şekli ve genel özellikleri şu şekilde düzenlenmektedir;

"d) Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekleri açıkça ayırt edebilmek amacıyla aşağıda yer alan esaslar uygulanır.

1) Tacir çeklerinde zemini lacivert (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR" ibaresi yer alır.

2) Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

3) Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR OLMAYAN" ibaresi yer alır.

4) Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR OLMAYAN

²⁴⁰ Coşkun, s.596, Bozer/Göle, s.211, Donay, s.60, Kaçak, Açıklamalı, s.137, Reisoğlu, s.106, Bilgili/Demirkapı, s.846, Pulaşlı, s.407.

HAMİLINE” ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda “HAMİLINE” ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.”

Tebliğ’in m. 3/1-h bendinde çek karnesinde yer alacak çek yaprağı sayısına bir sınırlama getirilmemiş, “Kanunun 2’nci maddesi çerçevesinde yapacakları değerlendirme sonucu üstlenecekleri riskler de dikkate alınarak bankalarca tespit edilir.” denilmiştir. Bankalar basiretli tacir olarak çek hesabı sahibini değerlendirecek, bu kişilerin çeklerinin karşılıksızdır işlemine tabi olması halinde ödeyeceği yaprak bedeli ve banka nezdinde tam tanınmayan ve güvenilirliğini sorguladığı bir tacire çok fazla çek yaprağı vermesi halinde özen yükümlülüğüne aykırılık ihtimali doğabileceğini de gözетerek kendisi karar verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN İBRAZI ÜZERİNE MUHATAP BANKANIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

3.1. Çekin İbrazi

3.1.1. Genel Olarak İbraz

“İbraz” çekin ödenmek üzere muhatap bankaya sunulması, ödenmesi talebidir. Çek aranılacak bir alacak içermekte olduğundan muhatap bankaya götürülmeli ve “aranmalıdır”, nitekim çek bir ibraz senedidir²⁴¹. Çek hamilinin çekten kaynaklanan haklarını kullanabilmesi için çekin ibrazı gereklidir²⁴². Çekin niteliği gereği ibrazı diğer kambiyo senetlerine göre farklı özellikler barındırmaktadır.

ÇekK. m. 3/1’de çekin ibrazı şu şekilde düzenlenmektedir; “*Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.*”

İbraz edilen bir çeki alan muhatabın çekin arkasına ibraz tarihini yazması gereklidir. Bu yükümlülüğe uyulmaması ve ibraz süresinin geçmesi halinde çek kambiyo senedi niteliğini yitirecektir. Bu durum da hamilin zarara uğramasına sebep olabilecektir. Elbette hamil bu sebeple bir zarara uğraması halinde bu zararını muhataptan talep hakkına sahipse de Yargıtay öncelikle zararın doğumunu şart koşmakta, bu sebeple çek sorumlularından tahsil edilememesi halinde bankanın sorumluluğuna hükmetmektedir. Bu sebeple de gerek düzenleyen gerekse de çek cirantalarına karşı tüm yasal yolların tüketilmemesi halinde davanın erken açıldığından bahisle davanın reddine karar verilmektedir²⁴³.

²⁴¹ Coşkun, s.687, Poroy/Tekinalp, s.321, Ertekin/Karataş, s.224, Kendigelen, s.278, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.306, Bilgili/Demirkapı, s.866, Narbay, Şafak/Çelik, Ferhat, “Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”, *Legal Hukuk Dergisi*, C.14, s.167, ss.6039-6073,s.6041.

²⁴² Kınacıoğlu, s.282, Coşkun, s.681, Bilgili/Demirkapı, s.866, Pulaşlı, s.425, Narbay/Çelik, s.6042, Ülgen, Hüseyin/Helvaci, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Güncellenmiş 7. Baskıdan Onuncu Tıpkı Baskı, İstanbul, 2015, s.260.

²⁴³ Reisoğlu, s.197, Yarg. 11. HD, T.22.02.2007, E. 2005/11682, K. 2007/3309 “Mahkemece tüm bu hususlar gözetilerek davacının keşideci hakkındaki tüm yolları tükettiği ve çek bedelini tahsil edemediği kanısına varılarak davalı muhatap hakkında kısmen kabul kararı verilmiş ise de, davacının keşideci dışında kendi akidi olan ilk hamil Cimsit P.'dan alacağını tahsil etme yoluna tevessül etmediği gözetilmemiştir.

Zira davacının muhatapa karşı talepte bulunabilmesi için kendinden önceki çek hamili ve aynı zamanda davacının akidi olan kişiye karşı akdi ilişkiye dayalı olarak alacağını tahsil yoluna gitmesi ve buradan da sonuç alamadığını kanıtlaması gerekmektedir.

O halde, davalı muhatap hakkında erken açılmış bulunan bu davanın reddine karar verilmesi gerekir iken, yazılı gerekçeyle kısmen kabulüne karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

Geçerli bir ibraz için çekin fiilen ibrazı zorunludur. “telefon”, “faks”, “posta” aracılığıyla bankaya sunumu ya da banka kayıtlarında bulunsa ve bankanın bunu belgelemesi ibraz yerine geçmez²⁴⁴.

TTK m. 808’de ibrazın ne şekilde ispatlanacağı şu şekilde düzenlenmiştir;

“Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli; a) Resmî bir belge, “protesto” ile, b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla, c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla, sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir.”

Görüldüğü üzere kanun koyucu ibrazı protesto ile yapmayı, bankaya ibraz edip bankadan çekin arkasına ibraz şerhi vurdurarak yapmayı ya da takas odasına ibraz şeklinde yapılmasını şart koşturmuştur.

Yargıtay bir kararında bankaya ibraz edilmeden sorumlular hakkında icra takibine girilmiş bir çek hakkında yapılan icra takibini de “protesto benzeri işlem” sayarak ibraz edildiğini kabul etmiştir²⁴⁵.

Çekin hamil veya vekili tarafından ibrazı mümkündür. Vekilin çeki ibraz ve tahsili hususunda özel yetkili olması gerekmez ancak “ahzu kabz” yetkisine sahip olması gerekir²⁴⁶.

3.1.2. İbraz Süresi

3.1.2.1. Genel Olarak Süreler ve Sürenin Tayini

TTK m. 796’da çeklerin ibraz süreleri özel olarak düzenlenmektedir. Buna göre *“Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse*

²⁴⁴ Reisoğlu, s.198, Bozer/Göle, s.338.

²⁴⁵ Eriş, s.1189, Yarg. 12. HD. T.24.10.2016, E. 2016/28257, K. 2016/22143; “Alacaklı tarafından borçlu hakkında 25.05.2016 tarihinde çeke dayalı olarak kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile icra takibine geçildiği, örnek 10 numaralı ödeme emrinin tebliği üzerine borçlu tarafından icra mahkemesine başvurulmuş, çekte ibraz tarihinin olmadığı, dolayısıyla çekin kambiyo vasfında bulunmadığına yönelik şikayette ve ayrıca imzaya ve borca itirazda bulunulduğu, mahkemece çekte ibraz tarihinin yazılı olmadığı gerekçesiyle takibin iptaline karar verildiği görülmektedir.

6102 sayılı TTK.nun 796. ve 808. maddeleri gereğince; çekin yasal süresinde ödenmek üzere muhataba ibraz edilmesi zorunludur. Süresinde ibraz edilmiş olan çekin ödenmediğinin, aynı Kanunun 808/1-b maddesi gereğince; “muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla” belirlenmesi halinde, hamilin, cirantalar, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkının varlığından söz edilebilir.

TTK.nun 809/1.maddesine göre de; çekin ibraz müddeti içinde muhatap bankaya ibrazı, protesto veya buna denk olan işlemle tespit edildiği takdirde, yasal şekilde ibraz edildiğinin kabulü gerekir.

Somut olayda, takip dayanağı 17.05.2016 keşide tarihli çekin, muhatap bankaya ibraz edilmesine rağmen ibraz tarihinin yazılı olmadığı anlaşılmıştır. TTK.nun 796/1.maddesi uyarınca çekin keşide edildiği yer ile ödeme yerinin (muhatapbankanın bulunduğu yerin) aynı olması halinde ibraz süresi 10 gündür. Takip dayanağı çek 25.05.2016 tarihinde icra takibine konulmuş olup, bu durumda takip, çekin keşide tarihinden itibaren 10 gün içerisinde yapılmış olduğundan, TTK.nun 809. maddesi uyarınca; anılan çekin yasal sürede muhatap bankaya ibraz edildiğinin kabulü gerekmektedir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

²⁴⁶ Reisoğlu, s.198.

bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır”

Görüldüğü üzere ibraz süreleri kanunumuzda çekin düzenlendiği yerde ödenmesi halinde on gün, düzenlendiği yerden başka yerde ödenecekse bir ay, Akdeniz’e kıyıdaş ülkeler haricinde farklı kıtada ödenecekse 3 aylık ibraz süresi öngörülmektedir.

Bu süreler mehzaz İsv. BK. ve Cenevre Yeknesak Kuralları’ndan farklıdır. Gerek mehzazda gerekse de Cenevre Yeknesak Kuralları’nda bu süreler düzenlendiği ülkede ödenecekse 8 gün, düzenlendiği ülke ile ödeme yeri aynı kıtada yer alıyorsa 20 gün, farklı kıtada yer alıyorsa 70 gün olarak belirlenmiştir. Cenevre Yeknesak Kuralları’nda da Akdeniz’e kıyıdaş ülkelerin aynı kıta sayılması istisnası bulunmaktadır²⁴⁷.

Ödeme yeri hamilin belirleyebileceği bir husus değildir. Hamil farklı bir yere gidip ödeme talep ederek ibraz süresini değiştiremez²⁴⁸. Çekin düzenlendiği yer ise fiilen düzenlendiği yer olarak değil, çekin üzerinde yazan düzenleme yerine göre tespit olunur²⁴⁹.

Kanun’daki “yer” teriminden neyin anlaşılacağı, il sınırlarının mı, ilçe sınırlarının mı yoksa daha küçük belde sınırlarının mı göz önüne alınacağı hususu tartışmalıdır. Bir kısım yazarlar ilçe sınırlarının göz önüne alınarak “aynı yer” kavramının kabul edileceğini belirtmekte²⁵⁰ olup, bir kısım yazarlar ise il sınırlarının göz önüne alınacağını savunmaktadır²⁵¹. Ancak Yargıtay ve doktrinde büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde büyükşehir belediye sınırlarının aynı yer olacağı genel kabul görmektedir²⁵². 6360 Sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinde büyükşehir sınırları olarak tüm ilin kabul edilmesi ile birlikte ülkemizde pek çok şehirde artık il sınırının kabul edilmesi gereklidir. Kendigelen ve Pulaşlı

²⁴⁷ Poroy/Tekinalp, s.322, Pulaşlı, s.385 dn.1.

²⁴⁸ Kendigelen, s.287, Coşkun, s.694, Reisoğlu, s.202-203, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.307, Karahan, Sami/Arı, Zekeriyya/Bozgeyik, Hayri, Saraç/Tahir,Ünal, Mücahit, Kıymetli Evrak Hukuku, Mimoza Yayınları, 1. Baskı, Konya, 2013, s.375.

²⁴⁹ Kendigelen, s.288, Narbay/Çelik, s.6044.

²⁵⁰ Coşkun, s. 694, Ertekin/Karataş, s.237, Eriş, TTK, s. 4264, Bilgili/Demirkapı, s.867, Çeker, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku, Karahan Kitabevi, Yenilenmiş 5. Baskı, Adana, 2012, s. 598, Öztan, s.273.

²⁵¹ Arslan/Kayanççek, s.232, Kendigelen, s.292, Şimşek, s.45, Bahtiyar, s.150.

²⁵² Ertekin/Karataş, s.237, Bilgili/Demirkapı, s.867, Yarg.12. HD. T.26.12.2006, E.2006/21797, K.2006/24786 “İstanbul ilinin yerel idari yapısı Büyükşehir Belediyesi ve büyük şehir belediyesinin altında ilçe belediyeleri şeklinde olup, Bayrampaşa’da Büyükşehir Belediyesi içinde yer alan bir ilçe belediyesidir. Bu şekilde Büyükşehir Belediyesi içinde kalan alt belediyelerin aynı yer olduğunun kabulü gerekir. Bu duruma göre çekin keşide yeri ve muhatap bankanın bulunduğu yer aynı olduğundan takip dayanağı çek yönünden ibraz süresi 10 gün olarak kabul edilmelidir. “

da bu sebeple “yeknesaklığın sağlanması için büyükşehir belediyesi il belediyesi ayrımının kaldırılarak il sınırlarının tüm ülkede uygulanması gerektiğini” savunmaktadır. Esasen katıldığımız müellifin bir diğer görüşüne göre zaten takas odasına ibraz imkânı getirilmiş ve herhangi bir bankaya çekin ibrazı mümkünken ibraz zorluğu olmadığı gözetilerek ülke sınırlarının tamamında 10 gün, ülke dışında 1 ay kıta dışında 3 ay olacak şekilde düzenlemenin yapılması gerektiği de savunulmaktadır²⁵³.

İbraz süreleri düzenleyen tarafından uzatılıp, kısaltılamaz. Çek üzerinde buna dair yazılmış kayıtlar ise yazılmamış sayılır²⁵⁴.

3.1.2.2. İbraz Sürelerinin Başlangıcı ve Hesaplanması

İbraz süresinin hesaplanmasında çekin düzenleme günü göz önünde bulundurulmaz. Nitekim eTTK’da olmayan ancak TTK m. 796/3’e eklenen şu; “*Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar.*” fıkrası ile doktrinde önceden var olan keşide gününün hesaplamada göz önünde bulundurulup bulundurulmayacağına dair tartışma sona erdirilmiştir²⁵⁵.

İbraz süresinin son günü iş gününe denk gelmemesi halinde ise süre ilk iş günü sonuna dek uzamış sayılır.²⁵⁶ Ancak aradaki tatil günleri ibraz süresine etki etmez²⁵⁷.

Takvim farklılığı bulunan bir ülkede düzenlenen çekler için düzenlenme yerindeki takvim ödeme yerindeki takvime dönüştürülür²⁵⁸. Bu husus özellikle hicri takvim kullanan yahut Çin takvimi gibi farklı takvimlerin kullanıldığı ülkelerde düzenlenen çekler açısından önem arz etmektedir.

İbraz süreleri hak düşürücü süre olup, hakimce resen göz önünde bulundurulur²⁵⁹.

²⁵³ Kendigelen, s.292, Pulaşlı, s.331, 353. (Doktrinde artık tüm ülkede ibraz süresinin mehz İsviçre ve Alman hukukundaki gibi 10 gn olması gerektiği yönündeki görüş için bkz. Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.308)

²⁵⁴ Poroy/Tekinalp, s.322, Kınacıoğlu, s.284, Coşkun, s.694, Bozer/Göle, s.354, Pulaşlı, s.355, Ertekin/Karataş, s.225, Karayalçın, s.292.(Karayalçın ibraz süresinin uzatma halinde çekin, poliçe fonksiyonunu ifa edebileceğini, buna izin verilmemesini ama sürenin kısaltılmasında bir mahsur olmadığından kısaltabilmesinin mümkün olması gerektiğini belirtmektedir.)

²⁵⁵ Kendigelen, Abuzer, Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2012, s.583(Kendigelen, Değişiklikler), Teoman, Ömer, “Çekte İbraz Süresinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi”, Prof. Dr. Reha Poroy’a Armağan, İstanbul, 1995, ss.426-435, s.430

²⁵⁶ Kaçak, Açıklamalı, s.164, Reisoğlu, s.204, Arslan/Kayanççek, s.236, Coşkun, s.695, Kendigelen s.297, Bilgili/Demirkapı, s.868, Pulaşlı, s.425.

²⁵⁷ Reisoğlu, s.204, Bozer/Göle, s.354, Coşkun, s.695, Bilgili/Demirkapı, s.868, Kendigelen s.297, Ertekin/Karataş, s.239, Pulaşlı, s.425.

²⁵⁸ Eriş, TTK, s. 4275, Coşkun, s.694.

²⁵⁹ Kaçak, s.231, Kendigelen, s.237, Kınacıoğlu, s.284, Coşkun, s.693, Ertekin/Karataş, s.236, Bilgili/Demirkapı, s.868, Bozer/Göle, s.350, Narbay/Çelik, s.6043.

3.1.2.3. İbraz Yasağı Durumlarının Sürelere Etkisi

Ülkemizde üç dönem çekler hakkında ibraz yasağı getirilmiştir. Bunlar 5941 Sayılı Kanun'un geçici m. 1/5 fıkrası gereğince ÇekK.'nun yürürlüğe girdiği zaman karmaşaya sebep vermemek adına ileri tarihli çeklerin ibrazının yasaklanması, 7226 Sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi ile ibraz yasağı ve geçici 3. maddesi ile çeklerin ibraz yasağı dönemleridir. İleri tarihli çeklerde ibraz yasağı aşağıda ayrıntılı izah edilecek olup, bu kısımda pandemi döneminde koyulan ibraz yasakları incelenecektir.

Ülkemizde 2020 Covid-19 pandemisi döneminde 7226 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi ile *“Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesi amacıyla; a) Dava açma, icra takibi başlatma, başvuru, şikâyet, itiraz, ihtar, bildirim, ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler ve zorunlu idari başvuru süreleri de dâhil olmak üzere bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler; 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile usul hükmü içeren diğer kanunlarda taraflar bakımından belirlenen süreler ve bu kapsamda hâkim tarafından tayin edilen süreler ile arabuluculuk ve uzlaştırma kurumlarındaki süreler 13/3/2020 (bu tarih dâhil) tarihinden, ... itibaren 30/4/2020 (bu tarih dâhil) tarihine kadar durur.”* hükmü getirilmiştir.

Madde metninde yer alan ibraz süresinin çeklerin ibrazını karşılayıp karşılamadığı, çekler açısından da geçerli olup olmadığı başta tartışılmıştır²⁶⁰. Gerçekten de Kanun acele ile düzenlenmiş olup her türlü ibraz sürelerini, zamanaşımı ve hak düşürücü süreleri durduracak şekilde kaleme alınmışsa da “ibraz” süresinin dar mı yoksa geniş mi yorumlanacağı, çeklerin ibraz süresini de kapsayıp kapsamadığı net olarak belirtilmemiştir. Pandemi koşullarında acil kanun gerekliliği sebebiyle bu husus anlaşılabilirse de kanunun biraz daha dikkatli düzenlenmesi gerekirdi.

Doktrinde metnin dar yorumlanarak “çek ibraz sürelerini” kapsamadığı şeklinde yorumlar da bulunmaktadır²⁶¹.

Kanaatimizce bu ilk dönem olan geçici madde 1 ile getirilen dönemde esasen bir ibraz yasağı bulunmamaktadır. Çünkü kanun metni incelendiğinde ibrazın geçersiz olduğu belirtilmemektedir. “ibraz sürelerinin durması” hüküm altına alınmıştır. Esasen madde metni çek hamilini sokağa çıkma yasağının bulunduğu dönemde ibraz edememe sebebiyle hak

²⁶⁰ Yılmaz, Asuman, “Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Covid-19 Hukuk Özel Sayısı, Yıl:19, S. 38, ss.20-33, s.25.

²⁶¹ Yılmaz, s.27.

kaybına karşı korumayı amaçlamaktadır. İbraz süresi durmuş olsa bile geçerli şekilde ibraz edilen çekin karşılığının ödenmesi gereklidir. Asıl sorun bu dönemde karşılığın bulunmaması halinde “karşılıksızdır” işleminin yapılıp yapılmayacağı hususudur. Uygulamada bankalar “karşılıksızdır” işlemi yapmaktan bu dönem çekinmiş, hamilleri çeki daha sonra ibraz etmeleri hususunda yönlendirmiştir. Yine de “yasak” olmadığından kanaatimizce bu dönemde karşılıksızdır işlemi de yapılması gereklidir.

Pandemi döneminde tekrar sokağa çıkma yasağı uygulamasının gelmesi ile 7226 Sayılı Kanun’a bu defa geçici 3. madde eklenmiştir. Bu maddeye göre; *“Covid-19 salgın hastalığıyla mücadele kapsamında ülke genelinde uygulanan kısıtlamalar dikkate alınarak hak kayıplarının önlenmesi amacıyla; a) İbraz süresinin son günü 30/4/2021 ilâ 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasına isabet eden veya ibraz süresi bu tarihler arasında başlayan çeklerin ibraz süresi 31/5/2021 (bu tarih dahil) tarihine kadar durur. Bu çeklerin belirtilen tarihler arasında ibraz edilmesi ve çek karşılığının tamamen bulunması halinde ödeme yapılır, çek karşılığının bulunmaması veya kısmen bulunması halinde ise karşılıksızdır işlemi yapılmaz. Belirtilen tarihler arasında ibraz edilmeyen veya ibraz edildiği halde karşılıksızdır işlemi yapılmayan çekler 1/6/2021 tarihinden itibaren, kalan ibraz süreleri içinde ibraz edilebilir.”*

Görüldüğü üzere kanun koyucu bu ikinci dönemde açıkça çeklerin ibraz süresini düzenlemiş ve bu dönemde ilk dönemdeki tartışmalara son vermeyi amaçlamıştır. Madde metni incelendiği zaman yukarıdaki düşüncemizi destekler nitelikte yine “ibraz süresinin durması” kanunda yer almış ancak bu sürede ibraz edilip de karşılığı bulunan çeklerin ödenmesi düzenlenmiştir. Şu hâlde bu hüküm de ibrazı yasaklamamakta, hamile uzatılmış bir ibraz süresi sunmaktadır.

Kanun koyucu bu dönemde düzenleyenin ekonomik sıkıntıya uğrayabileceğini de öngörerek hesapta karşılığın bulunmaması halinde durma süresi boyunca “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına ise izin vermemiştir. Ancak bu maddenin uygulanmasına dair Ticaret Bakanlığı’ndan 30.04.2021 Tarih ve 31470 Mükerrer sayılı Resmi Gazete ’de “7226 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici 3’üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (A) Bendinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” yayınlanmıştır. Tebliğin 2. maddesinde *“ibraz süresinin son günü 30/4/2021 ila 31/5/2021 (bu tarihler dâhil) tarihleri arasına isabet eden çeklerin bu tarihler arasında ibraz edilemeyeceği; 1/6/2021 tarihinden sonra, kalan ibraz süresi içinde ibraz edilebileceği hükme bağlanmıştır.”* denilmektedir. Kanun’da ibraz yasağından bahsetmemesine rağmen tebliğde önce ibraz edilemeyeceğinin belirtilmesi ancak 2.maddesinin 2.fıkrasında ibraz edilmesi ve hesapta karşılığının bulunması

halinde ödeneceğine dair düzenleme de bu defa da tebliğin ne kadar aceleyle ve kötü kaleme alındığını göstermektedir.

Bu dönemde ibraz edilen ve karşılıksızdır işlemi yapılan bir çekle ilgili Van İcra Hukuk Mahkemesi ibraz yasağı olduğundan takibin iptaline karar vermiştir. Ancak bu ilk derece mahkeme kararı süresinde istinaf edilmemesi nedeniyle istinaf incelemesinden geçmeden kesinleşmiştir²⁶².

3.1.2.4. İbraz Sürelerinin Mücbir Sebeplerle Uzaması

Hamilin elinde bulunmayan sebeplerle kısa süreli ibraz süresi olan çeklerde ibraz etme imkânı olmayabilir. Bu durumda TTK m. 811 gereğince mücbir sebeplerle ibrazın mümkün olmaması halinde ibraz süresi uzamaktadır.

Kanun'da mücbir sebeplerin neler olduğu belirtilmemektedir. Bununla birlikte doktrinde “ibrazın ihtiyati tedbir kararı ile engellenmesi”, “deprem”, “yangın”, “su baskını”, “sıkıyönetim”, “savaş”, “ayaklanma”, “sokağa çıkma yasağı”, “adli kolluk, savcılık veya mahkeme tarafından çeke el konulması” gibi hususlar mücbir sebep olarak gösterilmektedir²⁶³. Hatta Yargıtay'ın bir kararında çekin tereke hakimliğinde bulunması hali de mücbir sebep olarak kabul edilmiş ve ibraz süresinin mirasçıların çeki teslim aldığı tarihten başlayacağı hüküm altına alınmıştır²⁶⁴.

Ancak kanun açıkça m. 811/5'te “hamilin veya çeki ibraz etmekle, protesto çekmekle ya da aynı nitelikte bir belirlemeyi yaptırmakla görevlendirdiği kişinin, sadece kendileriyle ilgili olgular mücbir sebep sayılmayacağını” düzenlemektedir. Bu kapsamda hamilin “çeki kaybetmesi”, “tutuklanması”, “ölümü” gibi halleri mücbir sebep olarak kabul edilmemektedir²⁶⁵.

²⁶² Van İcra Hukuk Mahkemesi T.20.04.2022, E.2021/501, K. 2022/188 “davacı taraf, ibraz yasağının olduğu dönemde çekin bankaya ibraz edilmiş olması nedeniyle geçersiz ibraz üzerine verilen karşılıksızdır kaşesine göre başlatılan icra takibinin iptaline karar verilmesini talep ettiği, davalı vekilinin ibraz yasağının sona erdiği dönemden itibaren süresi içerisinde bankaya çekin ibraz edildiğini iddia ettiği, ancak takibe konu edilen çekin görüntüsünde çekin ibraz yasağının olduğu dönemde 17/05/2021 tarihinde ibraz edildiği, bu haliyle 7226 sayılı Kanun'a eklenen Geçici 3. Maddesine göre ibraz süresinin son günü 30/4/2021 ile 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasına isabet eden veya ibraz süresi bu tarihler arasında başlayan çeklerin ibraz süresinin 31/5/2021 (bu tarih dahil) tarihine kadar duracağı, bu çeklerin belirtilen tarihler arasında ibraz edilmesi ve çek karşılığının tamamen bulunması halinde ödeme yapılacağı, çek karşılığının bulunmaması veya kısmen bulunması halinde ise karşılıksızdır işlemi yapılmayacağı, belirtilen tarihler arasında ibraz edilmeyen veya ibraz edildiği halde karşılıksızdır işlemi yapılmayan çeklerin 1/6/2021 tarihinden itibaren, kalan ibraz süreleri içinde ibraz edilebileceği, 30/4/2021 ile 31/5/2021 (bu tarihler dahil) tarihleri arasında vadesi gelen kambyo senedine dayalı alacaklar hakkında bu tarihler arasında icra ve iflas takibi başlatılamayacağı hükümleri dikkate alınarak davanın kabulü ile İcra Müdürlüğünün Esas sayılı dosyasından yürütülen icra takibinin davacı/borçlu yönünden iptaline dair karar vermek gerekmiş”

²⁶³ Coşkun, s.718, Arslan/Kayanççek, s.239, Eriş, s.1219, Narbay/Çelik, s.6054.

²⁶⁴ Yarg. 12.HD. T.23.02.2007, E.2007/70, K. 2007/3123(Pulaşlı, s.356.)

²⁶⁵ Pulaşlı, s.357, Bozer/Göle, s.354, Arslan/Kayanççek, s.240, Kayar, Kıymetli, s.190, Coşkun, s.718.

Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip, bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamakla zorunludur. İhbarı alan her bir ciranta da kendi cirantasına 2 iş günü içerisinde bu durumu ihbar eder. İhbarın yapılmaması müracaat haklarının kullanılmasına engel değilse de hamilin ihmaliinden doğan bir zarar varsa bu zarardan sorumlu olur²⁶⁶.

TTK m. 811/3 gereğince hamilin mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra çeki gecikmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek ve gereğinde protesto veya buna eş değerde bir belirlemeyi yaptırması gereklidir. Ancak mücbir sebep ihbar tarihinden itibaren 15 günden uzun sürerse hamil, çekin ibrazına ve protesto çekilmesine veya buna eş değerde bir belirlemeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir.²⁶⁷

Mücbir sebebin ibraz süresi içerisinde meydana gelmesi gerekli olduğu belirtilmekte²⁶⁸ ise de bu ifade kanaatimizce eksik olup, mücbir sebebin ibraz süresinden önce doğması da mümkündür. Mücbir sebebin ne zaman doğduğundan bağımsız olarak, ibraz süresinin son gününe kadar devam eden mücbir sebepler hakkında TTK m. 811 hükmünün uygulama alanı bulabileceğini düşünmekteyiz.

3.1.2.5. İleri Düzenleme Tarihli Çeklerin İbrazi (Çekte Vade Sorunu)

Çekte esasen vade bulunmaz. Çeklerde düzenlenme tarihi yer alır, hamil ibraz süresine göre çeki muhataba ibraz ederek bedelini talep eder. Bu çekin bir kredi aracı değil, tedavül fonksiyonu taşımasının bir sonucudur.

Ancak uygulamada çeki ödememenin cezai müeyyideleri de gözetildiğinde bir kredi aracı olarak sıklıkla çek kullanılmaktadır. Nitekim çekin üzerinde yer alan düzenlenme tarihinin gerçek düzenlenme tarihini yansıtması gerekmemektedir. İleri bir tarihe düzenleme tarihi yazılmasıyla sıklıkla karşılaşmaktadır. Hatta uygulamada bu minvalde ileri düzenlenme tarihli çeklere “vadeli çek” de denilmektedir²⁶⁹.

Kanun koyucu tarafından giderek uygulamanın yaygınlaşması üzerine 5941 sayılı ÇekK.’nin geçici 1. maddesi ile 31.12.2011 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibrazının geçersiz olduğu düzenlenmiştir. Daha sonra bu süre 31.12.2017 tarihine, 31.12.2020 tarihine, 31.12.2021 tarihine, 31.12.2023 tarihine, en son olarak 31.12.2025 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu tarihe kadar ileri düzenleme tarihli çeklerin

²⁶⁶ Coşkun, s.718, Bozer/Göle, s.354.

²⁶⁷ Narbay/Çelik, s.6054, Bozer/Göle, s.355.

²⁶⁸ Reisoğlu, s.206, Narbay/Çelik, s.6054.

²⁶⁹ Bozer/Göle, s.305, Kendigelen, s.270, Bilgili/Demirkapı, s.869, Pulaşlı, s.390, Kayar, Kıymetli, s.191, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.260.

üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankalara ibraz edilmesi halinde muhatap bankalarca ödeme ve karşılıksız işlemleri dahil herhangi bir işlem yapılmayacaktır²⁷⁰.

Bu hüküm olmasa idi TTK m. 795/2 ile düzenlenen “düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilen çekin ibraz günü ödeneceği” ne dair hüküm gereğince ileri düzenleme tarihi çekte yer alsa bile alacaklı bu ibraz gününü beklemeden çekin bedelini talep edebilecekti. Ancak kanun koyucu ticari hayatta hâlâ ileri vadeli çeklerin sayıca fazlalığını bildiğinden sürekli olarak bir ödeme krizine sebebiyet vermemek adına bu maddenin uygulamasını engellemektedir.

Hatta öyle ki kanun koyucu TTK’da çeklerin zorunlu unsurları arasına karekod eklemiş ve 5941 sayılı ÇekK.’nda ileri düzenlenme tarihli çeklerden kaynaklanan bir sorunu dahi bu karekod ile çözme yoluna gitmiştir. Çeklerin bir tüzel kişilik tarafından ileri bir tarih için düzenlendiği durumda sıklıkla karşılaşılan sorun çek üzerine yazılan düzenlenme tarihine kadar tüzel kişiliğin temsilcilerinin değişmesi durumudur. Önceki temsilci tarafından düzenlenen ve imzalanan çek, çek üzerinde yazılı düzenleme gününe kadar şirket yetkilisinin değişmesi halinde yeni şirket yetkilisinin imzası ile çek üzerindeki imza tutmadığından yetkisiz temsilci tarafından imzalanan bir çek gibi işlem görmekte, bu sebeple bankalar “imza uyuşmazlığı” işlemi yaparak çek bedelini ödemekten kaçınmaktadır. “Karşılıksızdır” işlemi de yapılmadığı için çekin gerçekten karşılığı olmasa bile hamil karşılıksız çek düzenlenmesi halinde sahip olduğu şikâyet hakkını kullanamamaktadır. Çekte imza bulunması zorunlu olup, imzanın düzenleyene ait olup olmaması çekin geçerliliğini etkilememekte ve başvurma hakkına zarar vermese de imza düzenleyene ait görünmediğinden düzenleyen şirkete başvuru imkânı da olmamaktadır. Uygulamada bu sorun “çek tevdi bordrosu” denilen çekin gerçek düzenlenme tarihini gösteren imzalı bir belgenin de muhatap bankaya ibraz edilmesi ve bu tevdi bordrosunda yer alan düzenlenme tarihinde eğer çek üzerinde yer alan imza, o tarihteki şirket yetkilisine ait ise ödeme yapılması yoluna gidilmektedir²⁷¹.

Kanun koyucu ileri düzenlenme tarihli çeklerin sıklığı ve şirketler açısından bu sebeple uygulamada çıkan sorunu da gözeterek karekodlarla bu sorunu da çözerek neredeyse çeklerin ileri düzenlenme tarihli olmasının önündeki tüm engelleri kaldırmaktadır. Gerçekten de 6728 Sayılı Kanun ile ÇekK. m. 3/10 ile getirilen hüküm ile lehine karekodlu çek düzenlenen lehtarın bu çeki sisteme kaydetmesi imkânı tanımış, çekin bu sisteme kaydından

²⁷⁰ Pulaşlı, s.386, 392, Bozer/Göle, s.307, Kayar, Kıymetli, s.192, Kendigelen, s.274, Eriş, TTK, s.4256, Coşkun, s.716, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.262.

²⁷¹ Bozer/Göle, s.308, ayrıntılı bilgi için bkz. Tüzel Kişi Yetkililerinin Değişmesi ve Tevdi Bordrosu Uygulaması

sonra düzenleyen tüzel kişinin yetkililerinde meydana gelen değişikliklerin çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı özel olarak düzenlenmiştir²⁷².

Yine ÇekK. m. 3/8 hükmü gereğince ileri düzenleme tarihli çekin çek üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibrazı ve kısmen yahut tamamen ödenmemesi halinde bu çekten dolayı hukuki takip yapılması da yasaklanarak çekin ileri düzenlenme tarihli olarak düzenlenebilmesi imkânı bir kez de burada kabul edilmiştir²⁷³.

3.1.2.6. Çeklerin Süresinde İbraz Edilmemesinin Sonuçları

Başvuru hakkının kullanılabilmesi için çekin ibraz süresi içerisinde muhataba veya takas odasına ibrazı gereklidir. Çekin ibraz edilip edilmediği, hangi gün ibraz edildiği ibraz yerine geçen muameleler yoksa ancak ibraz edilen bankanın çekin arkasına yazacağı ibraz tarihi haricinde başka delillerle özellikle bankadan sorularak kanıtlanamaz²⁷⁴.

Çekin süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde hamil başvurma hakkını yitirir. Doktrindeki hâkim görüşe göre ibraz süresi geçirilen çek kambiyo niteliğini yitirecektir ve kambiyo takibi dahi yapılamayacaktır²⁷⁵. Doktrinde aksi yönde Narbay ve Narbay/Çelik tarafından muhatabın ibraz süresi geçirilen bir çeki ödeme yetkisi olduğu, bu yetkisinin bir sonucu olarak muhatabın ibraz süresi geçen bir çeki ödemesi durumunda bunun çek niteliğinde yani kambiyo senedi niteliğinde olduğunu, ancak muhatap tarafından çekten cayma varsa veya resen ibraz süresi geçtiğinden ödememe halinde çekin kambiyo senedi niteliğini yitireceği savunulmaktaysa²⁷⁶ da bu görüşe katılma imkânı yoktur. Nitekim ibraz süresi geçirilen çek unsurlarının tam olması halinde kambiyo vasfını yitirse de belge adi havale hükmünde olur²⁷⁷. Kanaatimizce havale ilişkisinde havale ödeyicisi bu ilişkiyi kabul ederek öderse havale ilişkisi kurulur, aksi halde havale ilişkisi meydana gelmeyecektir. Banka

²⁷² Coşkun, s.625, Pulaşlı, s.394, Bozer/Göle, s.242.

²⁷³ Kendigelen, s.275, Bozer/Göle, s.309, Eriş, TTK, s.4256, Kayar, Kıymetli, s.192.

²⁷⁴ Pulaşlı, s.428, Yarg. 12.HD. T.27.04.2007, E.2007/4615, K.2007/8365 “Çek metninde yazılı olmayan ibraz tarihinin bankadan sorularak tamamlanması mümkün değildir.”(Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası) Yarg. 12. HD. T. 30.03.1993, E.1993/863, K.1993/5603 “TTK.nun 720/2. maddesi uyarınca; çekin muhataba ibraz edildiği, muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yapılan bir beyanla anlaşıldığı takdirde hamil, borçlulara karşı müracaat hakkını kullanabilir. Dayanak çekin bankaya ibraz şerhi varsa da tarihi çek üzerinde belirtilmediğinden takip alacaklısı, borçluya yönelemez. Bankadan sorulmak suretiyle yasada açıklanan hususun giderilmesi sözkonusu değildir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

²⁷⁵ Çeker, s.600, Coşkun, s.701, Ertekin/Karataş, s.237, Bozer/Göle, s.347, Reisoğlu, s.208, Bilgili/Demirkapı, s.869, Pulaşlı, s.356, 358, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.266, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.309.

²⁷⁶ Narbay, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999,(Narbay, Cayma) s.44, Narbay/Çelik, s.6066.

²⁷⁷ Reisoğlu, s.208, Yarg. 12.HD. T.13.01.2015, E.2014/32983, K. 2015/482; “çekte ibraz tarihi bulunmadığı gibi, ibraz süresi içerisinde de takibe geçilmediği görülmüştür. Bu durumda takip dayanağı olan 29.9.2010 keşide tarihli belge kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale niteliğinde olduğundan) 6098 Sayılı TBK'nun 146. maddesinde (mülga 818 Sayılı BK'nun 125. maddesi) düzenlenen on yıllık zamanaşımına tabi olup, sözkonusu senetteki alacak ile ilgili olarak anılan zamanaşımı süresinin dolmadığı açıktır.”

ibraz süresi geçmiş bir çeki ödeyerek kendisine yönelen bir havaleyi ödemiş olmakta olup bankanın ödemedede bulunması evrakın kambiyo niteliğinde olması zorunluluğunu doğurmayacaktır.

İbraz süresi geçirilerek kambiyo vasfını yitiren bir çek için hamilin elinde iki seçenek kalmaktadır. Bunlar, hamilin lehtar olduğu durumda çek düzenlenmesine sebep temel ilişkiye dayanarak temel ilişkinin dayandığı zamanaşımı süresi içerisinde genel hükümlere göre alacağın tahsili yoluna gitmek, ikincisi ise TTK 818/1 gereğince kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açmaktır²⁷⁸.

Çekin kambiyo niteliğini kaybetmesinin bir sonucu olarak hesapta karşılık bulunmasa dahi karşılıksızdır işlemi yapılamayacak, hatta bu durumda karşılıksızdır işlemi yapılması “müşteri sırrının ihlali” anlamına gelebilecektir²⁷⁹. Hamil karşılıksızdır işlemi yapılmamış çekle de karşılıksız çekte dayalı cezai hükümlerin uygulanmasını da talep edemeyecektir²⁸⁰.

İbraz süresinden sonra çekin muhataba ibrazı halinde muhatabın durumu çek arkasına şerh düşmesi gerekmekte birlikte çek bedelini ödeyip ödememekte serbesttir²⁸¹. Ancak bir kısım yazarlara göre bankanın çek ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekte ödeme yetkisi ancak sebepsiz zenginleşme zamanaşımı süresi ile sınırlı olmalıdır²⁸². Bankanın ödeme yetkisi düzenleyen tarafından “çekten cayma” ile kaldırılabilir. Nitekim düzenleyen süresinde ibraz edilmemiş bir çekin ödenmesinden cayma hakkına sahip olmaktadır. Bu durumda muhatap banka ödeme yapamayacaktır²⁸³.

Çekin ibraz süresinden sonra yapılmış bir ciro da alacak temlik hükümlerine tabi olacaktır²⁸⁴. Tabi ki ciro tarihi çek üzerinde genellikle yer almadığından ancak bankaya ibrazı ve süresinde ibraz edilmediğine dair kaşenin vurulmasından sonraki cirolarda alacak temlik hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.

3.1.3. İbraz Yeri

Çek bir ibraz senedi olduğundan ödenmesi için ibrazı gereklidir. Kural olarak çek ödeme yeri olan muhatap bankanın bulunduğu banka şubesine ibraz edilir. Ancak tedavül fonksiyonu olan çekin hamilinin tedavüldeki bir çekin düzenleyenin ticari ilişki içerisinde

²⁷⁸ Kendigelen, s.299, Poroy/Tekinalp, s.324, Çeker, s.600, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.309, Arslan/Kayanççek, s.237, Pulaşlı, s.358, Coşkun, s.701, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.267.

²⁷⁹ Reisoğlu, s.208, Coşkun, s.701.

²⁸⁰ Çeker, s.601, Poroy/Tekinalp, s.323, Bilgili/Demirkapı, s.869, Kayar, Kıymetli, s.190.

²⁸¹ Arslan/Kayanççek, s.238, Reisoğlu, s.207, Kendigelen, s.299, Bilgili/Demirkapı, s.869, Ertekin/Karataş, s.240, Pulaşlı, s.358, Bozer/Göle, s.341, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.309.

²⁸² Bozer/Göle, s.341, Reisoğlu s.207, Pulaşlı, s.460.

²⁸³ Reisoğlu, s.208, Kendigelen, s.299, Çeker, s.601, Bilgili/Demirkapı, s.869, Pulaşlı, s.358, Coşkun, s.695, Narbay/Çelik, s.6052, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.267.

²⁸⁴ Kendigelen, s.300, Coşkun, s.702, Pulaşlı, s.360, Reisoğlu, s.208, Bozer/Göle, s.348, Narbay/Çelik, s.6053, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.309.

bulunduğu banka şubesine gitmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumlar için çekin muhatabın diğer şubelerine hatta takas odasına ibrazına imkân tanınmıştır²⁸⁵.

3.1.3.1. Muhatap Bankaya İbraz

Kural olarak çek ödeme yerinde muhataba ibraz edilir. Ancak çeklerde ödeme yeri ayrıca gösterilmemekte olup, bu yer muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ve düzenleyenin çek hesabı açtığı şube olmaktadır. Ödeme yerine ilişkin bir açıklık olmaması ya da muhatabın unvanı yanında bir yer gösterilmemesi halinde ise muhatabın merkez şubesi ödeme yeridir²⁸⁶. Tabi bu hüküm artık çekler matbu şekilde düzenlendiğinden uygulama alanı kalmayan bir hükümdür.

3.1.3.2. Çek Hesabının Bulunduğu Şube Dışındaki Muhatap Banka Şubelerine İbraz

5941 Sayılı ÇekK.’nın 3/1. maddesi gereğince çekler muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebilir. Bu durumda hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir²⁸⁷.

ÇekK. 3/1 hükmü gereğince imza kontrolü yükümlülüğü ibraz edilen şubeye aittir. Muhatap imzanın teyit edilemediği, provizyon alınamadığı gerekçesi ile ödemedi kaçınmaz²⁸⁸.

3.1.3.3. Başka Bankalar Aracılığıyla Takas Odasına İbraz

Kural olarak çekin muhatap banka dışında başka bir şubeye teslimi ibraz olarak geçerli değildir²⁸⁹. Ancak ÇekK. m. 8’de hesaben ödeme düzenlenmektedir. Buna göre; “Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fizikî olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710 uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.

(4) Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3 üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz. Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi hâlinde

²⁸⁵ Çeker, s.593, Bilgili/Demirkapı, s.866-867.

²⁸⁶ Kendigelen, s.279, Pulaşlı, s.426, Bozer/Göle, s.360.

²⁸⁷ İmregün, s. 131, Bozer/Göle, s.360, Coşkun, s.687, Ertekin/Karataş, s.225, Pulaşlı, s.427, Bilgili/Demirkapı, s.866.

²⁸⁸ Kendigelen, s.281, Çeker, s.594.

²⁸⁹ Çeker, s.595, Coşkun, s.668, Arslan/Kayanççek, s.227, Bozer/Göle, s.361.

muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir.”

Görüleceği üzere takas odasına ibraz geçerli bir ibrazın sonucunu doğurmaktadır²⁹⁰. (TTK m. 798) Bu kapsamda 09.06.2018 tarih ve 30446 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” ile çek takas sistemi kurulmuştur. Sistemi işletme görevi “İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.(Takasbank)”e verilmiştir²⁹¹. Bankacılık Kanunu’na göre kurulan bankalar bu sisteme üye olurlar. Yani doğrudan takas odasına çekin ibrazı mümkün değildir. Takas odasına ibraz ancak takas odası sistemine üye bir banka eliyle olur²⁹².

Esasen takas odaları Türkiye’de 1985 tarihli “Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği” ile kurulmuştur. Daha önceleri her gün toplantılarla karşılıklı olarak üye bankalara ibraz edilen çeklerin fiziki değiş tokuşu yapılmaktaydı²⁹³. Ancak günümüzdeki yönetmeliğin 12. maddesine göre “*Takas odalarında, muhatap katılımcılara fiziki ibraz edilmeyen ve Banka tarafından yayımlanan Tebliğlere göre bastırılan, çek kodlama standartlarına uygun şekilde manyetik kodlaması yapılmış çekler işlem görür.*” Bu sebeple günümüzde fiziki çek takası ortadan kalkmış, çekler karşı bankadan sistem üzerinden provizyon alınarak takas işlemlerine tabi tutulmaktadır²⁹⁴.

ÇekK. m. 8/4 gereğince kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekler için tahsil bankası ödeme yapmamaktadır. Bu bedele çek yaprakları başına bankanın sorumlu olduğu tutar da dahildir. Ancak ÇekK. m. 8/4 c.son gereği kısmi karşılık bulunması halinde bu karşılık 15 gün süre ile muhatap banka tarafından bloke edilmektedir²⁹⁵. Tahsil bankası çekin arkasına ibraz tarihini ve ödememe sebebini yazarak çeki hamiline teslim etmektedir. Ancak bu durum hamilin muhatap bankadan çek yaprakları başına sorumlu olunan tutarı talep hakkına engel değildir.²⁹⁶

Bankalar Takasbank ile aralarındaki protokol gereği muhatap bankanın vekili olarak hareket etmektedirler. Bu sebeple de takas odasına bir çekin ibrazı halinde ibraz yahut karşılıksızdır kaşesi gibi kaşelerin altında tahsil bankası “vekaleten” imza atmakta ve bu durum matbu kaşelerinde yer almaktadır²⁹⁷.

²⁹⁰ Coşkun, s.620, Bilgili/Demirkapı, s.867, Pulaşlı, s.430.

²⁹¹ Kendigelen, s.283.

²⁹² Arslan/Kayanççek, s.227, Reisoğlu, s.217, Coşkun, s.687.

²⁹³ Kinacioğlu, s. 285, Eriş, TTK, s.4277, Ertekin/Karataş, s236.

²⁹⁴ Coşkun, s.691, Pulaşlı, s.431.

²⁹⁵ Coşkun, s.688, Kendigelen, s.285, Kayar, Kıymetli, s.188, Pulaşlı, s.430.

²⁹⁶ Kayar, Kıymetli, s.188.

²⁹⁷ Pulaşlı, s.433, Yarg. 12.HD. T.09.11.1999, E. 1999/13014, K. 1999/13850 “6762 Sayılı TTK’nın 710. Maddesine göre çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer. Resmi Gazete’nin 17 Nisan 1998 tarihli nüshasında yayımlanan, Bankalararası Takas Odası Merkezi Yönetmeliği’nde değişiklik yapılmasına dair

3.2. Muhatap Bankanın Ödeme Öncesi Yükümlülükleri ve Yükümlülüğün İhlalinden Doğabilecek Sorumluluğu

Muhatap banka kural olarak kendisine ibraz edilen bir çeki aşağıda ayrıntılı izah edilen gerekli incelemeleri yaptıktan sonra eğer karşılığı varsa bu karşılığı ödemekle yükümlüdür. ÇekK.’nun m. 3/7 fıkrası ile muhatap bankaya karşılığı olan kısmın yahut çek yaprakları başına sorumluluk tutarının ödemesinin geciktirilmesi halinde ödemede gecikilen gün başına binde 3 gecikme cezası ödeyeceği düzenlenmiş, yine ÇekK. m. 7/5 ile de karşılığı bulunan bir çekin bedelini ödemeyen yahut çek başına sorumlu olunan yaprak bedelini ödemeyen banka görevlisinin 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı açıkça düzenlenmektedir. Şu hâlde bankanın aynı gün aşağıdaki hususlarda incelemeleri yaparak çek bedelini ödemesi gerektiği, aksi halde sorumluluğunun doğabileceği açıktır.

3.2.1. Muhatabın İnceleme Yükümlülüğü

3.2.1.1. Kimliği Tespit Yükümlülüğü

3.2.1.2. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap bankanın ödemede bulunduğu kişinin kimliğini tespiti yarar bilgileri alması gereklidir. Nitekim ÇekK. m. 3/1 şu şekildedir; “*Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir.*”

Hamil vergi mükellefi ise vergi kimlik numarasının tespit edilmesi yasal zorunluluktur. Bununla birlikte hamilin vergi mükellefi olmaması ödeme yapılmayacağı anlamına gelmez. Kanun “varsa” vergi kimlik numarası tespit zorunluluğu getirmektedir²⁹⁸. Bununla birlikte gerçek kişiler için vergi kimlik numarası ile Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası birleşmiş olduğundan bu nevi ibrazlarda kimlik numarasının tespiti de yeterlidir²⁹⁹.

Yönetmeliğin 7. Maddesinin 7. Fıkrasında, “elektronik ortamda işlem yapan takas odalarında, muhatap bankalara fiziken ibraz edilmeyen çekler birbirlerine vekalet vererek hesaben tasfiye edilmek amacıyla işlem yapacak bankalar, Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetim Kurulunca hazırlanan protokolü imzalama suretiyle bu faaliyetlere katılabilirler” hükmü yer almaktadır. Bu durumda Yapı Kredi Bankası Hürriyet Şubesi yukarıda belirtilen Yönetmelik hükmü gereği ibraz işlemini muhatap banka adına vekaleten yapmaktadır.” (Pulaşlı, s.432)

Yarg. 15. CD. T.13.10.2011, E.2011/3988, K. 2011/4631 “ibraz kaşesinde takas odasının muhatap bankaya vekaleten hareket ettiği ve muhatap bankanın dosyadaki 08/12/2005 tarihli ihtar mektubuna göre, katılan bankanın çek hamili olarak gösterilmiş olması karşısında yasal hamil konumundaki katılan bankanın şikayet hakkının bulunduğu”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

²⁹⁸ Pulaşlı, s.439, Bozer/Göle, s.366, Arslan/Kayançıçek, s.241.

²⁹⁹ Çatıkkaş/Duran, s.47, Donay, s.66, Pulaşlı, s.440.

Nama ve emre yazılı çeklerde yetkili hamil çek üzerinden tespit edildikten sonra kimlik tespiti usulü ile bankanın yetkili hamilin kimliğini tespit etmesi, hamilin çekte yazan ad-soyad vb. bilgileri ile gösterilen kimlikteki bilgileri karşılaştırıp teyit etmesi gereklidir³⁰⁰.

Hamiline yazılı çeklerde doktrinde bir kısım yazarlar kimlik tespit zorunluluğu bulunmadığı görüşünde olmakla birlikte³⁰¹ Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun'un 3. maddesi ve 5941 Sayılı ÇekK.'nun hamiline çekin kara para aklanmasında kullanılmasını engellemeye yönelik aldığı tedbirler birlikte düşünüldüğünde hamiline çeki ibraz eden kişinin de kimlik tespitinin yapılması gerektiği de kabul edilmektedir³⁰². Bizce de ikinci görüş daha isabetli olmakla birlikte uygulamada da hamiline çekte de kimlik tespiti yapılmakta hatta ibraz eden hamilin kimlik fotokopisi bile bankalar tarafından saklanmaktadır.

Hamilin vekili tarafından çekin ibraz edilmesi halinde banka vekilin vekaletnamesinin geçerli bir vekalet olup olmadığını incelemeli, vekaletten azil olup olmadığını ilgili noterlikten teyit etmelidir. Vekaleten ödeme talep eden hamilin temsilcisinin özel vekaleti bulunmasına gerek bulunmamaktadır, genel vekalet ve özellikle ahzu kabz yetkisi yeterlidir. Çek lehtarını veya hamilin kısıtlı olması halinde ise yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç vardır³⁰³.

3.2.1.2.1. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Muhatabın yetkili hamile kimliği tespit, daha dar anlamda vergi kimlik numarasını tespit etmeden ödemede bulunması halinde meşru hamile ödemede bulunulduğu sürece muhatabın sorumluluğu doğmayacaktır. Nitekim muhatap her ne kadar kimlik bilgilerini saptamamış olsa da gerçekten yetkili hamile ödemede bulunup yetkili hamilin imzasını alması halinde doğru kişiye ödemede bulunmuş olacak ve TTK anlamında bir sorumluluğu doğmayacaktır. ÇekK.'nda da bu yükümlülüğün ihlali hususunda bir cezai yaptırım öngörülmemiştir.³⁰⁴

³⁰⁰ Pulaşlı, s.440, Arslan/Kayanççek, s.242, Şimşek, s.408, Bozer/Göle, s.364.

³⁰¹ Kendigelen, s. 323, Eriş, s.1168, Şimşek, s.408-409.

³⁰² Arslan/Kayanççek, s.242, Bozer/Göle, s.365, Pulaşlı, s.440, Domaniç eTTK döneminde hamiline çekte hamilin hüviyetini tespit zorunluluğunu muhatabın ödeme halinde hamilin imzasını veya hamilden makbuz alınması hakkına dayandırmaktadır bkz. Domaniç, s.617

³⁰³ Reisoğlu, s.235.

³⁰⁴ Arslan/Kayanççek, s.243, Bozer/Göle, s.366, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.379, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.270.

3.2.1.3. Çeki İnceleme Yükümlülüğü

3.2.1.3.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap banka kendisine bir çek ibraz edildiğinde öncelikle düzenleyen ile arasında bir çek anlaşması olup olmadığını araştırmalıdır. Düzenleyen ile yapılmış açık veya örtülü bir çek anlaşması bulunmaması halinde çek bedelini düzenleyen bankanın nezdinde bir hesabı bulursa dahi ödememelidir³⁰⁵. Ancak sahte olmayan bir çekte günümüz koşullarında çek üzerinde karekod, filigran, özel kâğıt, ışık altında görülen resimler gibi paralarda da kullanılan pek çok güvenlik önlemi bulunarak bankalar tarafından matbu bastırıldığından çek defterini veren bankanın örtülü de olsa bir çek anlaşması olmadığı düşünülemez. Yine de bir dolandırıcılık yahut kalpazanlık yöntemi olarak bankanın çek defterlerinin ele geçirilmesi ihtimaline binaen çek anlaşması bulunup bulunmadığını incelemesi gereklidir.

Muhatap banka geçerli bir çek anlaşması olduğunu tespit ettikten sonra çekin gereken yasal unsurları taşıyıp taşımadığını incelemelidir. Çekte bulunması gereken zorunlu unsurlar TTK m. 780 ve 5941 Sayılı ÇekK. m. 2/7’de düzenlenmelere uygun olarak değerlendirilmelidir³⁰⁶. Bankanın çekin zorunlu unsurlarına dair incelemesi şekli bir incelemeden ibarettir³⁰⁷. Yani banka düzenleme yeri, düzenleme tarihi, çek ibaresi gibi unsurların varlığını teyit etmelidir. Bu unsurların gerçeği yansıtmadığı veya taraflar arasındaki esas ilişkinin geçerliliğini inceleyemez.

Çekte gerek gerçek kişi gerekse de özellikle tüzel kişilerde çek düzenlemeye yetkili temsilci veya temsilcilerin imzalarının bulunup bulunmadığı, bu imzaların banka nezdindeki imza örnekleri ile uyuşup uyuşmadığı incelenmelidir³⁰⁸.

Tüzel kişilerde vekilin çek düzenlenmesi özel yetkili vekaletnamesi bulunduğu sürece mümkündür. Bu durumda bankanın vekilin imzasını da incelemesi gereklidir. Bunun için elbette bankaya vekilin vekaletnamesi sunulmuş olmalıdır³⁰⁹. Gerçek kişilerde ise ÇekK. m. 5/3 gereği gerçek kişilerin çek düzenlemek üzere vekil veya temsilci tayin imkânı olmadığı düzenlemesi bulunmaktadır. Ancak madde metninin devamında “*gerçek kişinin temsilcisi veya vekilinin çek düzenlemesi halinde bu çekten hukuki ve cezai sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olduğu*” şeklindeki düzenleme sebebiyle doktrinde genel olarak gerçek kişilerin vekili tarafından çek düzenlenmesi halinde bankanın karşılık varsa ödeme yapması gerektiği

³⁰⁵ Bozer/Göle, s.362, Ayli, s.89.

³⁰⁶ Coşkun, s.757, Ayli, s.89, Bozer/Göle, s.362.

³⁰⁷ Arslan/Kayanççek, s.244, Domaniç, s.608.

³⁰⁸ Domaniç, s.609, Şimşek, s.410-411, Bozer/Göle, s.362.

³⁰⁹ Bozer/Göle, s.363, Arslan/Kayanççek, s.245.

savunulmaktadır³¹⁰. Tabi ki bankanın bu durumda vekilin özel vekaletnamesini ve imzasını da teyit etmesi gereklidir.

Bankanın şüphe halinde hesap sahibiyle iletişime geçmesi, imzanın hesap sahibine ait olup olmadığını teyit etmeye çalışması gereklidir³¹¹. Bankanın imza teyit yükümlülüğü başka bankaya ibraz ya da takas odasına ibraz halinde de devam eder. Bu durumda provizyon alarak inceleme yapılmalıdır. Bu şekilde incelemenin daha zor olduğu kabul edilmekle birlikte banka bu incelemeyi sağlayacak altyapıyı kurmakla yükümlüdür³¹².

Bankanın çek üzerinde incelemesi gereken bir başka husus da çekin süresinde ibraz edilip edilmediği hususudur. İbraz süreleri yukarıda ayrıntılı izah edildiğinden tekraren burada ayrıntısına girilmemekle birlikte bankanın ibraz sürelerini dikkatli bir şekilde incelemesi, ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde çekten cayma olup olmadığını araştırması gereklidir³¹³. Çekten cayma yoksa ve çekin karşılığı varsa çeki ödemekte serbesttir. Ancak hesapta karşılık bulunmaması ve çekin süresinde ibraz edilmemiş olması halinde bu durumda muhatap “karşılıksızdır” işlemi yapamaz. Çekin ibraz süresinin geçirildiğine dair kayıt konulmalıdır. İbraz süresinin geçirilmesi muhatabın kanuni garanti kapsamında çek yaprağı başına ödemekle yükümlü olduğu bedeli ödeme yükümlülüğünü de kaldırır³¹⁴.

Muhatabın çek üzerindeki başkaca inceleme yükümlülükleri; yetkili hamili tespit, ciro silsilesini inceleme, çekte tahrifat ya da sahtelik durumları, ödeme yasağı bulunup bulunmadığı gibi haller aşağıda ayrı bir başlık altında irdelenmiş olup, burada sadece saymakla yetinilecektir.

3.2.1.3.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Bankanın bu inceleme yükümlülüğünü yerine getirmeyerek ödenme imkânı olmayan bir çeki ödemesi halinde bedelini düzenleyenden tahsil etme, düzenleyenin hesabına borç yazma imkânı olmayacaktır³¹⁵. Düzenleyene karşı ödediği çek bedeli sebebiyle sorumlu olacak olan bankanın bu sorumluluğunun hukuki dayanağı keşideci ile arasındaki çek anlaşmasıdır. Bu durumda düzenleyen, muhatap tarafından hesabına borç olarak yazılan bedelin iadesini çek anlaşması hükümlerine göre talep edebilecektir.

³¹⁰ Pulaşlı, s.416, Arslan/Kayanççek, s.245, Reisoğlu, s.46, Donay, s.56, Bilgili/Demirkapı, s.841, Topçuoğlu, Metin, “Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, Batider, C.26, s.4, 2010, ss. 135-154, s.140.

³¹¹ Ayli, s.100.

³¹² Kendigelen, s.320.

³¹³ Domaniç, s.609, Bozer/Göle, s.366.

³¹⁴ Ayli, s.92, Tekil, Fahiman, s.204, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.396.

³¹⁵ Ayli, s.87, Öztan, s.256.

3.2.1.4. Meşru Hamilin Belirlenmesi ve Ciro Silsilesindeki Kopukluğu İnceleme Yükümlülüğü

3.2.1.4.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap bankanın hamilin hüviyetini tespit yükümlülüğünden başka hamilin “meşru hamil” olup olmadığını da inceleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Muhatap banka ancak çekin türüne göre ciro zincirinin düzgün olduğu veya çekin devrinin usulünce yapıldığını inceleyerek meşru hamile ödemede bulunabilir³¹⁶. Bu inceleme çek türlerine ve ciro türlerine göre farklılık arz etmektedir.

Çekler kanunen emre yazılı kambiyo senetleridir. Aksi belirtilmediği sürece veya emre yazılı olarak yazmasa bile belirli bir kimse lehine düzenlenen çekler emre yazılı sayılırlar. Ayrıca özel olarak nama veya hamiline de yazılabilirler³¹⁷. Hamiline, emre ve nama yazılı çeklerin ne surette devredileceği özellik arz ettiğinden her bir çek türünün devri ayrı ayrı incelenecektir.

3.2.1.4.1.1. Hamiline Yazılı Çekte Meşru Hamil

Çek üzerinde “hamiline” veya lehtar ismi ile birlikte “veya hamiline” ibareleri yer alması yahut lehtar kısmının boş, üstü çizili olması veya geçersiz bir kişilik yazılması, “dostlar kıraathanesi” gibi işletme adı yazılması hallerinde de bu çek hamiline çek sayılır³¹⁸.

Hamiline yazılı çeki elinde bulunduran, hamil sayılır ve devri için ciro yahut yazılı devir beyanı aranmaz, çekin teslimi hamiline yazılı çekin devri için yeterlidir³¹⁹. Bunun yanında hamiline yazılı çekler de cirolanabilir. Ancak bu ciro sadece müracaat hakkı gereğince cirantayı sorumlu kılar, çekin hamiline çek niteliği değişmez. Nitekim TTK’nın m. 791 “hamiline yazılı çek üzerinde yapılan ciro” başlıklı maddesine göre “*Hamiline yazılı bir çek üzerine yapılan ciro, cirantayı, başvurma hakkına dair hükümler gereğince sorumlu kılar da senedin niteliğini değiştirerek onu emre yazılı bir çek hâline getirmez*”³²⁰. Bu

³¹⁶ Bozer/Göle, s.364, Kaçak, Açıklamalı, s.168, Ayli, s.92, Eriş, TTK, s.4292.

³¹⁷ Kendigelen, s.214, Poroy/Tekinalp, s.334, Reisoğlu, s.168, Coşkun, s.723, Pulaşlı, s.347.

³¹⁸ Bozer/Göle, s.268, Coşkun, s.729, Reisoğlu, s.168-169, Kendigelen, s.261, Karayalçın, s.37.(Doktrinde Kınacıoğlu lehtar ismi ile birlikte “veya hamiline” ibaresi yer alan çeklerin nama, hamiline, emre şeklinde düzenlenip düzenlenmediğinin açıklıkla ortaya konulmamış olması sebebiyle geçerli olmadığı yönünde bir görüşü bulunsa da doktrindeki hâkim görüş bu durumda da çekin hamiline çek olduğu yönündedir. Bkz:Kınacıoğlu, s.278)

³¹⁹ Ertekin/Karataş, s.23-25, Eriş, s.1091, Reisoğlu, s.168, Poroy/Tekinalp, s.107, Bilgili/Demirkapı, s.865, Kendigelen, s.261, Pulaşlı, s.350.

³²⁰ Reisoğlu, s. 169, Eriş, s. 1091, Coşkun, s.729, Bozer/Göle, s.338, Kendigelen, s.262, Bilgili/Demirkapı, s.865, Pulaşlı, s.351, Poroy/Tekinalp, s.334-335, Günay, Erhan, Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil, Seçkin Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, 2015, s.41,

hüküm emredici nitelikte olmayıp ciranta yine de ciroya sorumsuzluk kaydı ekleyebilir. Bu durumda çekin ödenmemesinden sorumlu olmaz³²¹.

Hamiline yazılı çekte cironun devir ve hak sahibini teşhis fonksiyonu bu sebeple yoktur. Sadece teminat fonksiyonu bulunmaktadır³²². Bu durumda da hamiline yazılı bir çekin ibrazı halinde muhatabın ciro silsilesini kontrol yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Ancak bu durum ibraz anına kadar geçerlidir. İbrazdan sonra ise artık çekin el değiştirmesi alacağın temlik hükümlerine tabi olduğundan ancak alacak temlik hükümlerine göre el değiştirebilecektir. Bu aşamadan sonra temlik kayıtlarında silsilenin kontrol edilmesi gereklidir³²³. Yargıtay da yerleşik içtihadında hamiline yazılı çekin ibrazdan sonra temlik hükmünü doğuran bir ciro olmaksızın devrinin mümkün olmadığına hükmetmektedir³²⁴.

Hamiline yazılı çeklerde; muhatap banka çeki elinde bulunduran kişinin meşru hamil olduğunu kabul etmesi gerektiğinden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek bulunmamaktadır³²⁵.

3.2.1.4.1.2. Emre Yazılı Çekte Meşru Hamil

Açıkça “emre yazılı” olarak veya belirli bir kimse lehine düzenlenen çek emre yazılı çek olarak kabul edilir. Emre yazılı çeklerin ise devri ciro ve çekin zilyetliğinin teslimi ile olur³²⁶.

Ciro literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Poroy/Tekinalp’e göre; “*kanun tarafından özel olarak düzenlenmiş, emre yazılı senetlerde senedin içerdiği hakkı devretmeye yönelik yazılı ve soyut bir irade beyanıdır*”³²⁷. Kendigelen’e göre; “*birisi çek kendisine ciro yoluyla devredilen kişiye çek bedelini muhataptan tahsil etmesinden, diğeri ise muhatabın,*

³²¹ Eriş, s.1092.

³²² Kendigelen, s.262, Eriş, s.1092, Reisoğlu, Coşkun, s.729, s.169, Bilgili/Demirkapı, s.865, Günay, s.44.

³²³ Günay, s.42, Eriş, s. 1092, Reisoğlu, s. 169, Pulaşlı, s.350, Bozer/Göle, s.337.

³²⁴ Yarg. HGK T. 24.04.1996, E. 1996/12-136, K. 1996/288, “ibrazdan sonra, takip alacaklısına geçtiğinden, alacalı T.T.K.nun 703. maddesinden de istifade edemez. Zira, hamile yazılı bir çekin, bankaya ibrazından sonra, ciro edilmeksizin başkasına elden devri olanaksızdır. İbraz işleminden sonra, alacaklının çekte hak sahibi olabilmesi için, T.T.K.nun 705 nci maddesi uyarınca adına alacağın temlik sonucunu doğuran bir cironun bulunması şarttır.”(legalbank.com elektronik hukuk bankası)

Yarg. 12. HD. T.24.02.2009, E. 2008/23084, K. 2009/3580 “Hukuk Genel Kurulu’nun 24.4.1996 tarih ve 1996/12-136 Esas, 1996/288 Karar sayılı ilamında da vurgulandığı üzere hamiline yazılı çeklerde takip alacaklısının ciro silsilesi içerisinde yer almaması halinde ve bankaya ibraz için ciro edenin de son hamil olduğunun belirlenmesi durumunda takip alacaklısının yetkili hamil olabilmesi için ibrazdan sonra adı geçene (temlik hükmünde de olsa) bir cironun varlığı zorunludur. Aksi taktirde takip alacaklısı yetkili hamil olmaz.”(Legalbank.com elektronik hukuk bankası) Benzer mahiyette: Yarg. 12. HD. T. 27.1.2014, E. 2014/624, K. 2014/1974 (lexpera.com)

³²⁵ Ayli, s.93, Eriş, TTK, s.4292, Domaniç, s.614, Bilgili/Demirkapı, s.858, Şimşek, s.409.

³²⁶ Günay, s.39, Coşkun, s.723, Reisoğlu, s.168, Pulaşlı, s.347, Eriş, s.1069, Ertekin/Karataş, s.349, Bilgili/Demirkapı, s.863, Poroy/Tekinalp, s.89, Hirsch, s.35, Yarg. T.23.10.1992, E. 1992/5268, K. 1992/12529 “Kambiyo senedinin ciro edilmiş olmasına rağmen, ciro edilene teslim edilmemiş olması halinde, senetteki alacak devredilmiş sayılmaz” (Kaçak, Açıklamalı, s.295)

³²⁷ Poroy/Tekinalp, s.187.

*keşidecinin(düzenleyenin) kural olarak kendi nezdinde bulundurduğu parasını ciro edilen kişiye ödemesinden oluşan bir çifte yetkilendirme işlemidir*³²⁸.” Pulaşlı’ya göre; “*emre yazılı senetten doğan hakları bir başka şahsa devir, rehin veya bu hakların tahsilini sağlamak amacıyla senet hamilinin yazı ile tespit ve imzasıyla teyit ettiği bir beyandır*³²⁹.” Bizce ciro çok fazla fonksiyonu olması, amacının sadece temlik olmaması, gibi sebeplerle kısa bir tanımlama yapılması zor olan bir kurumdur. Bu sebeple de cironun tanımlanmasından ziyade niteliğinin izahı yoluna gidilecektir.

Ciro doktrinde de belirtildiği üzere emre yazılı senetlerin devri için gerekli bir kurumdur. Nitekim nama yazılı senetler aşağıda izah edileceği üzere alacak temliki yolu ile devredilirken hamiline yazılı senetlerin devrinde ise zilyetliğin devri yeterlidir. Bunun için emre yazılı senedin mutlaka kambiyo niteliğine de sahip olması gereklidir. Aksi halde kambiyo niteliğine sahip olmayan bir senet emre yazılı senet olarak da kabul edilemeyeceğinden böyle bir senede yapılan ciro da hüküm ifade etmeyecektir³³⁰.

Ciro yapılış şekline göre, beyaz veya tam ciro olarak yapılabilir. Beyaz ciroda sadece ciro edenin imzası bulunur ve kim lehine temlik ettiğini ciroda belirtmez. Bu durumda bir sonraki ciranta herhangi birisi olabilir. Tam ciroda ise ciro eden “..... ‘a ödeyiniz, ... emrine ödeyiniz, ad soyad, imza” şeklinde kim lehine ciro edildiğini belirterek imzalar. Bu durumda bir sonraki cirantanın lehine ciro edilen kimse olması gereklidir³³¹.

TTK m. 801 gereği muhatap, çekteki cirantaların imzasının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını inceleme yükümlülüğü altında değildir³³².

Cirodaki imzanın mutlaka el yazılı olması gereklidir, parmak izi, tasdikli mühür veya elektronik imza ile ciro atılamaz³³³. Doktrinde Kaçak tarafından Yarg.12.HD.’nin “*parmak iziyle yapılan cironun geçerli olabilmesi için HUMK.nun 297/2. maddesindeki koşulların yerine getirilmesi gerekir.*” şeklindeki kararı³³⁴ (güncel HMK’da da cüzdan ile iş yapmayı

³²⁸ Kendigelen, s.227.

³²⁹ Pulaşlı, s.172.

³³⁰ Ertekin/Karataş, s.353, Reisoğlu, s.170, Günay, s.24, Yarg.11. HD. T.3.5.1998, E.1998/3166, K.1988/2926; “Çek’te keşide yerinin yazılı olmadığı, binnetice TTK’nun 692/5. Maddesi hükmüne göre çek vasfında bulunmadığı anlaşılmaktadır. Belgenin çek niteliği taşınamaması nedeniyle ciro yoluyla belgedeki (senetteki mündemiç hakkın) davacıya devredilmesi mümkün değildir. Senet bir temlik beyanı içermemektedir. Mahkemece, yukarıda açıklanan hususlar dikkate alınmadan davacının senetteki mündemiç hakkın sahibi olduğu kabul edilerek...”(Ertekin/Karataş, s.396)

³³¹ Bozer/Göle, s.325, Ertekin/Karataş, s.356, Eriş, s.1060, Kendigelen, s.227, Pulaşlı, s.178, Karayalçın, s.139, Hirsch, s.35.

³³² Tekil, s.79, Kendigelen, s.335, Domaniç, s.613, Ertekin/Karataş, s.251.

³³³ Eriş, s.1060, Reisoğlu, s.170, Pulaşlı, s.177, Ertekin/Karataş, s.352, Kendigelen, s.229, Bozer/Göle, s.324.

³³⁴ Yarg.12. HD. T. 01.06.2000, E.2000/7769, K.2000/9089 “Senetteki ara cirantalardan Ş.B. parmak basarak ciro işlemi yapmıştır. Bu parmak iziyle yapılan cironun geçerli olabilmesi için HUMK.nun 297/2. maddesindeki koşulların yerine getirilmesi gerekir. Mevcut haliyle Şerife’nin cirosu geçersiz olduğundan bu ciro ile senede hamil olan takip yapan Süleyman Şahin yetkili hamil değildir. İtirazın kabulüne karar verilmek gerekirken reddi isabetsizdir.”(Kaçak, Açıklamalı, s.254 ve legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

adet edinen kurumlar bakımından düzenlenen 206. Maddede HUMK'ya kıyasla bazı değişiklikler olsa da parmak izi yahut mühürle bu kurumlarda işlem yapılabilmesini benzer şekilde düzenlemektedir.) emsal gösterilerek parmak izi ile cironun mümkün olduğu³³⁵ dile getirilmekte ise de bu karara katılmak mümkün değildir.

Tüzel kişiler ise cirolarken ticaret unvanı altında ciro etmeleri gereklidir. Aksi durumda bu imza, imza edeni bağlar, tüzel kişiliği bağlamaz³³⁶.

Ciro ibraz anına kadar yapılabilir, ibrazdan sonraki ciro ise alacak temliki hükmündedir³³⁷.

Cironun kayıtsız ve şartsız olması gerekli olup şarta bağlı kayıtlar yazılmamış sayılır ve kısmi ciro da mümkün değildir. Yani çek bedelinin bir kısmının ciro ile temliki mümkün değildir³³⁸. Ancak Yargıtay 10.CD'nin "*kısmen ödeme yapılan çekin kalan kısmının ciro ile devri halinde bunun kısmi ciro sayılmayacağı*" yönündeki kararı³³⁹ dayanak gösterilerek doktrinde çekin kısmi ödenmesinden sonra kalan kısmının alacak temliki sonucu doğuracak bir ciro ile cirolanması kısmi ciro değildir. Nitekim kalan bedelin tamamı cirolanmaktadır³⁴⁰.

TTK m. 825 gereğince emre yazılı senetlerde iyiniyetli senet hamiline karşı ödeme def'i, bedelsizlik iddiası, senedin hata, hile ile alındığı gibi şahsi defilerin ileri sürülmesine imkân bulunmamaktadır. Ancak senet metninden anlaşılan defiler ve ehliyetle ilişkin defiler hamile karşı da ileri sürülebilir³⁴¹. Hamilin kötüniyetli olması halinde ise lehtara karşı ileri sürülebilecek defiler hamile karşı da ileri sürülebilir olup, hamilin kötüniyetli olduğunun da tanık dahil her türlü delil ile ispatı mümkündür³⁴².

³³⁵ **Kaçak**, Açıklamalı, s.254.

³³⁶ **Reisoğlu**, s.171,

³³⁷ **Coşkun**, s.725, **Ertekin/Karataş**, s.354, **Bilgili/Demirkapı**, s.865, **Pulaşlı**, s.180, **Bozer/Göle**, s.334, **Kayar**, Kıymetli, s.185.

³³⁸ **Eriş**, Uygulamalı, s.149, **Coşkun**, s.724, **Eriş**, s.1067, **Bilgili/Demirkapı**, s.863, **Reisoğlu**, s.172-173, **Günay**, s.19, **Poroy/Tekinalp**, s.192, **Ertekin/Karataş**, s.353, **Pulaşlı**, s.179.

³³⁹ Yarg.10.CD. T.07.06.1994, E.1994/3799, K.1994/8437; "çek bedelinin bir kısmı ödenmiştir. Bu çekin ödenmeyen kısmının cirosu mümkün olup, bu işlem kısmi ciro sayılmaz" (**Reisoğlu**, s.173)

³⁴⁰ **Eriş**, s.1067, **Reisoğlu**, s.173(Reisoğlu sadece kararı alıntılamaş ancak bu konuda açık bir görüş bildirmemiştir) Yarg. 11.HD. T.11.04.1989, 2383-2194; "bononun kısmi ödemededen sonra ifade ettiği bedelin tamamı üzerinden davacıya ciro edilmesinin kısmi ciro sayılamayacağı, cironun vadeden sonra yapıldığı ve bu nedenle alacağın temliki hükmünde olduğu" (**Ertekin/Karataş**, s.398)

³⁴¹ **Kaçak**, Açıklamalı, s.42, **Karayalçın**, s.31, Yarg. 12. HD. T. 02.05.2016, E. 2016/2820, K. 2016/12813; "TTK' nun 825. maddesi "(1) Borçlu, emre yazılı bir senetten doğan alacağa karşı ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senet metninden anlaşılan def'ilerle alacaklı kim ise ona karşı, şahsen haiz bulunduğu def'ileri ileri sürebilir. (2) Borçlu ile önceki hamillerden biri veya senedi düzenleyen kişi arasında doğrudan doğruya varolan ilişkilere dayanan def'ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması hâlinde caizdir." şeklinde düzenlenmiştir.

Buna göre, takibe konu çekin ...nin kullandığı kredilerin teminatı olarak alacaklı bankaya verildiği iddiası şahsi def'i niteliğinde olup alacaklı bankanın, iyiniyetli hamil olmadığı yönünde bir iddia ve ispat da bulunmadığından bu def'i alacaklı bankaya karşı ileri sürülemez." (Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası)

³⁴² Yarg.T.14.06.2012, E. 2012/4462, K. 2012/10187 "Ciro edilmiş kambiyo senedine karşı keşidecinin menfi tespit davası açması halinde, keşidecinin, lehbara karşı borçlu olmadığını yazılı delille ispat etmesi, daha sonra hamilin senedi ciro yoluyla devralırken kötü niyetli olduğunu ispat etmesi

Bunun yanında muhatabın cirosu da TTK. m. 789/2 gereğince batıldır. Bu hükümle çekte kabul yasağının ciro yoluyla aşılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır³⁴³.

Emre yazılı çeklerde; yine çek üzerinde yer alan lehtar tarafından ibrazı bir özellik arz etmemektedir. Ancak lehtar dışındaki bir kişi tarafından ibraz edilmesi halinde ciro zincirinin muntazam olması gereklidir³⁴⁴. Özellikle tam ciroda her bir cirantanın lehine yapılan cirodan sonra yer alması gerekliliği kuralı dikkatle uygulanmalıdır. TTK m. 801 gereğince bankanın ciro zincirini inceleme yükümlülüğü şekli bir inceleme olup, cirantaların imzalarını inceleme yükümlülüğü bulunmamaktadır³⁴⁵.

3.2.1.4.1.3. Nama Yazılı Çekte Meşru Hamil

TTK m. 788/2 gereğince “emre yazılı değildir” kaydı veya benzer bir kayıtla belirli bir kimse lehine düzenlenen çek ancak alacağın temliki sureti ile devredilebilir³⁴⁶. Kanunda “menfi emre kaydı” olarak adlandırılan emre yazılı olmadığına dair kayıt haricinde başka hangi kayıtların çeki nama yazılı hale getirdiği net olarak belirtilmemiştir. “sadece lehtara, ... sadece emrine ödeyiniz” gibi bir kayıt elbette benzer niteliktedir. Ancak “ciro edilemez” kaydının da benzer nitelikte olup çeki nama yazılı hale getirip getirmediği doktrinde tartışılmıştır. Genel kabul görmüş görüş “ciro edilemez” kaydının da çeki nama yazılı hale getirdiği yolundadır. Nitekim düzenleyen ciro edilmesini yasaklayarak çekin sadece lehtara ödenmesini arzulamakta, çekin ciro ile devrini engelleyerek şahsi defilerini alacak temliki ile devralan kişilere karşı da ileri sürebilmeyi arzulamaktadır³⁴⁷. Bu durumda çek, çek vasfını yitirmemekte ancak nama yazılı hale gelmektedir³⁴⁸.

Ancak burada cirantanın koyduğu “ciro edilmez” kaydı ile düzenleyenin koyduğu “ciro edilmez” kaydının sonuçlarının ayrılması gereklidir. Hukuk Genel Kurulu’nun bir kararında da açıkça belirtildiği üzere cirantanın koyduğu “ciro edilemez” kaydı kendisini

gerekir. Hamilin kötünietli olduğunun ispatı her türlü delille yapılabilirken keşidecinin lehbara karşı borçlu olmadığını H.M.K.nun 201. maddesi uyarınca yazılı delille ispat etmesi gerekir.”(Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası)

³⁴³ **Kendigelen**, s.235, **Şahinalp**, s.86, **Coşkun**, s.724, **Reisoğlu**, s.173, **Eriş**, s.1067, **Bozer/Göle**, s.336, **Bilgili/Demirkapı**, s.864.

³⁴⁴ **Coşkun**, s.757, **Arslan/Kayanççek**, s.242, **Eriş**, TTK, s.4293, **Bilgili/Demirkapı**, s.858, **Domaniç**, s.612, **Şimşek**, s.410.

³⁴⁵ **Çeker**, s.603, **Ayli**, s.93, **Arslan/Kayanççek** s.242, **Bilgili/Demirkapı**, s.858, **Eriş**, s.1167, **Domaniç**, s.613.

³⁴⁶ **Bozer/Göle**, s.271, **Coşkun**, s.723, **Kendigelen**, s.214, **Reisoğlu**, s.191, **Bilgili/Demirkapı**, s.863, **Pulaşlı**, s.351.

³⁴⁷ **Kendigelen**, s.216, **Reisoğlu**, s.191, **Pulaşlı**, s.352, **Bozer/Göle**, s.270.

³⁴⁸ **Kaçak**, Açıklamalı, s.42, **Günay**, s.128, **Reisoğlu**, s.191, **Poroy/Tekinalp**, s.336, **Pulaşlı**, s.352, Yarg. 12.HD. T.29.12.2022, E.2022/7334, K.2022/14329; “Bono, poliçe ve çek kanun gereği emre düzenlenen senetlerdir. Bu senetler üzerine ciranta tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı bir kambiyo senedi haline getirmeye ise de keşideci tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı hale getirir. (Prof.Dr.... Kıymetli evrak Hukuku 2.Bas. sayfa 638-639). Bu şekilde nama yazılı hale gelen senedin ciro edilme imkanı kalmaz. Ancak alacağın temliki yolu ile devredilebilir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

sorumluluktan kurtarmayı amaçlamakta olup, ciranta tarafından konulan bu kayıt çeki nama yazılı hale getirmez, sadece düzenleyen tarafından konulan bu minvaldeki kayıt çeki nama yazılı hale getirir³⁴⁹.

Nama yazılı bir çek kanunda da belirtildiği üzere ancak alacağın temlik ve zilyetliğin devri usulü ile devredilebilir. Şu hâlde çekin ancak alacak temlik sonucu doğuracak nitelikte ciro veya senet metni arkasına yahut ayrı bir kâğıda yapılacak yazılı devir beyanı ve bu devir beyanına çekin de eklenmesi ile devri mümkündür, nama yazılı bir senedin devri için beyaz ciro ise yeterli değildir³⁵⁰.

Nama yazılı bir çekin alacak temlik hükümlerine göre temlik edilebilmesinin sonucu ise düzenleyenin hamile, lehtara karşı sahip olduğu şahsi defileri (ehliyetsizlik, bedelsizlik, eksik borç, hile, hatır senedi olduğu gibi) ileri sürebilmesidir³⁵¹.

Nama yazılı çeklerde; çek doğrudan lehtar tarafından ibraz edilmişse meşru hamil çekte adı soyadı yahut unvanı yazan kişidir. Çek lehtar haricinde bir kişi tarafından ibraz edilmişse senet veya alonj üzerine yahut ayrı bir kâğıda yazılı bir temlik beyanı ile tespit edilir³⁵². Çek birden fazla kez el değiştirmişse imzalar arasında teselsül bulunmalıdır³⁵³.

³⁴⁹ **Bozer/Göle**, s.270, Yarg. HGK. T. 11.04.2007, E. 2007/12-206, K. 2007/202; “Bununla birlikte ciranta, borcunu iki şekilde ortadan kaldırabilir.

Öncelikle; poliçesinin (bononun) kabul edilmemesinden veya ödenmemesinden sorumlu olmayacağını poliçe (bono) üzerine yazarak, cirantanın senetten doğan sorumluluğunu bertaraf etmesi mümkündür. (TTK.m.597/1) Buna sorumsuzluk kaydı, ademi mesuliyet kaydı denir. Bunun için belirli bir ifadenin kullanılması mecburiyeti yoktur.Ciranta,“bilâ mesuliyet”, “bilâ teminat”, “ödenmemeden sorumlu değilim”, “kabulden sorumlu değilim” vb. gibi kayıtlar koyarak sorumluluğunu ortadan kaldırabilir.

İkinci olarak ise; Ciranta, “yeni bir ciroyu yasaklayabilir.” (TTK.m.597/II) Bir cirantanın, poliçenin (bononun) tekrar ciro edilmesini yasaklayarak, bu yasağa rağmen poliçeyi ciro yoluyla devralan şahıslara karşı garanti vecibesinin doğurduğu sonuçlardan kendisini kurtarması mümkündür.

Senet üzerinde “Ciro edilemez kaydını” nasıl ciranta koyabilirse, aynı şekilde keşideci de koyabilir.

Bono, poliçe ve çek kanun gereği emre düzenlenen senetlerdir. Bu senetler üzerine ciranta tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı bir kambiyo senedi haline getirmez. Bunun aksine keşideci tarafından konulan ciro edilemeyeceği kaydı senedi nama yazılı hale getirir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

³⁵⁰ **Kaçak**, Açıklamalı, s.41, **Pulaşlı**, s.352, **Coşkun**, s.728, **Reisoğlu**, s.191, **Kendigelen**, s.221, Yarg. 12.HD. T.18.01.2022, E.2021/7566, K.2022/569; “nama yazılı senetler ancak alacağın temlik sonuçlarını yaratmak üzere devredilebilirler. Nama yazılı senet üzerinde yapılan ciroda temlikin sonuçlarını yaratabilir. (Fırat Öztan Kıymetli Evrak Hukuku 2.Bas. sayfa 200)Bu durumda senedi temellük edene karşı keşideci her türlü defilerini ileri sürebilir. (H.G.K.11.4.2007 tarih 12-206/202 sayılı kararı) Takip dayanağı senet nama yazılı olarak düzenlenmiştir. Buna rağmen lehtar tarafından kaşe basılıp imzalanmak suretiyle yapılan ciro beyaz ciro olup bu devir alacağın temlik niteliği taşımamaktadır.

Bununla birlikte şekil olarak cironun alacağın temlik şartlarını bünyesinde barındırdığı söylenemiyorsa, artık senedi devralan kişi senede dayalı olarak hak sahibi sıfatını iktisap edemeyecek ve kambiyo hukukuna ilişkin hiçbir hukuki imkandan özellikle İİK.nun 170/a-2 uyarınca kambiyo hukuku kapsamında takip hakkından yararlanamayacaktır.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

³⁵¹ **Kendigelen**, s.220, **Reisoğlu**, s.191, **Kaçak**, Açıklamalı, s.42,

³⁵² **Ayli**, s.93, **Eriş**, s.1167, **Coşkun**, s.728, **Domaniç**, s.606-607, **Kaçak**, Açıklamalı, s.168, **Bilgili/Demirkapı**, s.857.

³⁵³ **Arslan/Kayanççek**, s.242, **Eriş**, TTK, s.4293, **Domaniç**, s.607, **Şimşek**, s.409, **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s.378.

3.2.1.4.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Öncelikle çek, hamiline yazılı ise hukuken çeki elinde bulunduran yetkili hamil olduğundan eğer çekin ödenmesini engelleyen bir ödeme engeli yoksa muhatabın zaten çeki elinde bulunduran kimseye ödeme yapması ve çek aslını alması halinde çeki elinde bulunduran kişi yetkili hamil olacağından düzenleyenin çekten kaynaklı borcu sona ermiş olacaktır. Bu durumda muhatabın bir sorumluluğundan bahsedebilmek oldukça güçtür.

Nama ve emre yazılı çeklerde ise muhatabın meşru hamili tespit yükümlülüğüne aykırı davranması halinde ciro silsilesinde görülen yetkili hamil dışında bir kimseye ödeme yapmış olabilecektir. Bu durumda muhatabın gerçek hamile ve düzenleyene karşı sorumluluğu olup olmadığının incelenmesi gereklidir.

Muhatabın yetkisiz bir kimseye meşru hamili tespit yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle ödemede bulunması halinde düzenleyenin mükerrer ödemede bulunması gerekebilir. Bu durumda muhatap düzenleyene karşı çek anlaşması gereğince sözleşme hükümlerine göre sorumluluğu gündeme gelebilir.

Gerçek hamile karşı ise kural olarak kambiyo hukukundan doğan bir yükümlülüğü olmadığı gibi aralarında sözleşme de bulunmadığından sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Ancak muhatap gerçek hamilin uğradığı zararın haksız fiil hükümlerine göre tahsili zorunda kalabilir³⁵⁴. Muhatabın sorumluluğu çekin takas odasına ibrazı üzerine vekil banka tarafından ödenmesi halinde ise kalkabilir ve bu durumda vekil bankanın meşru hamili tespit etmekteki kusurundan sorumluluğu doğar³⁵⁵.

³⁵⁴ **Doğanay**, s.2169, İstanbul BAM 14. HD. T. 15.03.2018, E.2017/823, K.2018/269; “Dava, hukuki niteliği itibarıyla, ciro silsilesi bozuk olan çekin ödenmiş olması nedeniyle, çekin meşru hamil olduğunu beyan eden davacı tarafından açılmış bir tazminat davasıdır.

...

Çekin ciro silsilesindeki kopukluk açık olup bankanın özen kurumu dikkate alındığında her türlü kusurundan sorumludur. Gerek çeki ciro yoluyla alan davalı gerekse çekin kendisine ibraz edildiği ...Bankası basit bir incelemeyle ciro silsilesinin kopukluğunu görebilecek durumdadır. Davalı.... çekteki ciro silsilesinin kopukluğunu göre göre çeki almış olup yetkili ve meşru hamil olduğunu ileri süremez. Yine çekin ibraz edildiği ... Bankası bir özen kurumu olarak basit bir incelemeyle göreceği ciro zinciri kopukluğunu incelemeyen ödeme yapmış olması nedeniyle artık davacı hamilin kusurlu olduğundan söz edemez.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

³⁵⁵ İstanbul BAM 43. HD. T.21.06.2021,E.2020/339, K.2021/768; “Uyuşmazlığa konu çekin emre yazılı olarak düzenlenmiş olması ve ilk cironun da davacı lehtar tarafından yapılmamış olması karşısında dava konu çekin ciro silsilesinde kopukluk bulunduğu sabit olup, bu durum basit bir inceleme ile anlaşılabilecek durumdadır. Davalı banka, dava konusu çekte muhatap banka olmamakla birlikte, çeki takas bank aracılığıyla ibraz eden banka olarak, düzgün bir ciro silsilesinin bulunup bulunmadığının inceleme yükümlülüğünü ihlal etmek suretiyle esasen yetkili hamil olmayan bir kişiye çek bedelini ödemek suretiyle davacının zararına neden olduğundan, oluşan bu zarar nedeniyle davacıya karşı sorumludur. Dolayısıyla Mahkemece davanın kabulüne karar verilmesinde bir isabetsizlik görülmemiştir.”(emsal.uyap.gov.tr)

3.2.1.5. Ödememe Yükümlülüğü Hallerini Araştırma Yükümlülüğü

Muhatap bankanın çekin yukarıda belirtilen unsurlarını inceledikten sonra çekte ödeme yapılmasını engelleyen başka herhangi bir durum olup olmadığını da incelemesi gerekmektedir. Nitekim düzenleyenin hesabında karşılık olmasına, çekin süresinde ibraz edilmiş olmasına ve çekin tüm unsurlarının tam olmasına rağmen ödeme yapılamayacak durumlar da oluşabilmektedir. Bu haller, ibraz süresinin geçirilmesinden sonra çekten düzenleyen tarafından cayılması, mahkeme veya savcılık kararı ile ödeme yasağı konulması, çek hesabı üzerinde haciz veya başkaca bir takyidat olması halleridir³⁵⁶.

eTTK döneminde m. 711/son “*keşideci(düzenleyen) çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten menedebilir*” hükmü bulunmaktaydı. Bu kural Cenevre Yeknesak Kuralları’nda yer almamasına rağmen İsviçre kanun koyucusu tarafından kanuna eklenmiş, eTTK’da da yer almıştır. Bu düzenleme ile amaç çek kendisinin veya hamilin elinden iradesi dışında çıkan düzenleyeni mahkemeden zayi davası açarak ödemeden men yasağı alma prosedürü ile uğraştırmadan tek taraflı beyan ile muhatabın ödeme yetkisini dondurmaktır³⁵⁷. Çekten cayma ancak ibraz süresinden sonra yapılabilirken ödemeden men ibraz süresinde veya ileri tarihli düzenlenen çeklerde ibraz süresi başlamadan yapılabilmekteydi. Ancak ülkemizde çekin karşılıksız çıkacağını bilen karşılıksızdır işleminin sonuçlarından kurtulmak isteyen düzenleyenlerce gerçek dışı iradesi dışında çekin elinden çıktığına dair beyanlarla bu kurumun kötüye kullanıldığına çokça şahit olunmuştur. Bu sebeple ödemeden men kurumu eTTK’dan 5838 Sayılı Kanun’un m. 32/19 hükmü ile mülga edilmiş, TTK’da da yer almamıştır. Günümüzde çek iradesi dışında elinden çıkan hamilin sahip olduğu tek imkân mahkemeden ödemeden men yasağı talep etmektir³⁵⁸.

3.2.1.5.1. Çekten Cayma

3.2.1.5.1.1. Yükümlülüğün Kapsamı

TTK m. 799/2 gereğince muhatap, ibraz süresi geçirilmiş bir çeki hesapta karşılığın bulunması halinde ödeme imkanına sahip olduğundan düzenleyen ibraz süresi geçirilmiş bir çekten cayararak muhatabın ödeme yapmasını engelleyebilir³⁵⁹. Çekten cayma durumunun oluşabilmesi için çekin ibraz süresinin geçirilmiş olması gerekmektedir. Nitekim çekin

³⁵⁶ Bozer/Göle, s.367, Tekil, Fahiman, s.204.

³⁵⁷ Tekil, s.64, Domaniç, s.635-636, Kayar, Kıymetli, s.198, Ertekin/Karataş, s.240.

³⁵⁸ Kendigelen, Değerlendirme, s.56-57, Kayar, Kıymetli, s.198, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.275, Teoman, Ömer, “Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.25, S. 2, 2009, ss.27-34, s.32.

³⁵⁹ Domaniç, s.634-635, Bozer/Göle, s.343.

tedavül fonksiyonu sebebiyle ibrazdan önce çekten cayma tedavül güvenliğini etkiler ve ticari hayatın devamını tehlikeye sokar. İbraz süresi içerisinde çekten cayma imkânı bulunmamaktadır. Ancak cayma beyanının ibraz süresi geçirildikten sonra yapılması zorunluluğu yoktur³⁶⁰. Cayma bozucu yenilik doğuran tek taraflı bir hukuki işlemdir³⁶¹. Herhangi bir şekle veya süreye tabi değildir, çek ödenene dek yapılabilir³⁶². Düzenleyenin herhangi bir sebep göstermesine de gerek yoktur³⁶³.

Mücbir sebeple ibrazın mümkün olmaması veya muhatap nezdinde çekin karşılığının devredilmiş olması hallerinde ise ibraz süresinin geçirilmiş olması halinde dahi cayma imkânı bulunmamaktadır³⁶⁴.

3.2.1.5.1.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Çekten cayma beyanının ibraz süresi içerisinde yapılması halinde muhatabın ödeme imkânı olup olmadığı, ödememe halinde hamile karşı bir sorumluluğunun bulunup bulunmadığı hususunda doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Bir kısım yazarlara göre düzenleyenin çekten ibraz süresi içerisinde cayması ve bankaya bir ödememe talimatı vermesi halinde bankaya bir seçim hakkı tanınmaktadır. Banka bu talimata uymakla yükümlü olmamakla birlikte talimat gereğince hesapta karşılık bulursa dahi ödeme yapmaktan kaçınabilir ve bu durumda hamile karşı bir sorumluluğu doğmaz, aksi düşünce çekte kabul yasağına ve bankanın hamille arasında hukuki ilişki bulunmadığı ilkesine aykırılık oluşturur³⁶⁵. Ancak bizim de katıldığımız doktrindeki çoğunluk görüşe göre muhatap, ibraz süresi içerisindeki bir cayma beyanı geçerli olmadığından, ancak ibraz süresinin bitiminden itibaren hüküm ifade ettiğinden karşılığın bulunması halinde hamile ödeme yapmakla yükümlüdür. Aksi durum muhatabın hamile karşı sorumluluğunu doğurur³⁶⁶. Hatta öyle ki ibraz süresi içerisinde çekten cayılamayacağı ilkesinin mutlaklığı sebebiyle temel ilişkideki sakatlıklar vb. kişisel defiler sebebiyle dahi cayma beyanına itibar edilemez, aksi muhatabın

³⁶⁰ Pulaşlı, s.361, Ayli, s.96, Kaçak, Açıklamalı, s.165, Coşkun, s.722, Narbay/Çelik, s.6052, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.276.

³⁶¹ Tekil, s.55, Ayli, s.96, Ertekin/Karataş, s.247.

³⁶² Coşkun, s.722, Poroy/Tekinalp, s.353, Ayli, s.96, Pulaşlı, s.365, Eriş, TTK, s.4282, Kayar, Kıymetli, s.198, Ertekin/Karataş, s.253, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.396.

³⁶³ Eriş, TTK, s. 4281, Kaçak, Açıklamalı, s.165, Bozer/Göle, s.343, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.276.

³⁶⁴ Pulaşlı, s.363, Kendigelen, s.352, Ertekin/Karataş, s.254, Eriş, TTK, s.4282, Domaniç, s.640, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.396.

³⁶⁵ Poroy/Tekinalp, s.353, Tekil, Fahiman, s.209, Ertekin/Karataş, s.254, Öztan, s.311, Coşkun, s.723.(Coşkun açık olarak muhatabın sorumluluğu doğduğunu belirtmemekte ancak bankanın bu talimata uyması halinde düzenleyenin sorumlu olacağını belirtmektedir.)

³⁶⁶ Pulaşlı, s.363, Kendigelen, s.351, Tekil, s.57, Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.315, Ayli, s.97, Eriş, TTK, s.4283, Kayar, Kıymetli, s.198, Bozer/Göle, s.346, Karayalçın, s.294, Narbay/Çelik, s.6052, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.275.

sorumluluğuna sebep olur³⁶⁷. Muhatabın ibraz süresi içerisinde ödeme yapmaması sebebiyle hamile karşı sorumluluğunun hukuki niteliği ise karşılığın bulunmasına rağmen ödeme yapmayan muhatap gibi değerlendirilmelidir³⁶⁸.

İbraz süresinin geçmiş olması ve çekten cayma beyanında bulunulması halinde muhatap ödemede bulunmamalıdır. Aksi halde ödediği tutarı düzenleyenin hesabına borç yazamayacak de düzenleyene karşı sorumlu olacaktır³⁶⁹. Muhatabın düzenleyene karşı sorumluluğunun hukuki niteliği çek sözleşmesine aykırılıktır³⁷⁰.

3.2.1.5.2. Mahkeme Kararı ve Ödeme Yasağı

3.2.1.5.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Bazı durumlarda mahkemelerden çek hakkında ödemeden men yasağı kararı alınabilmektedir. Bunun en yoğun uygulaması çekin hamilin elinde iken zayi edildiği durumlarda hamil tarafından çekin 3. kişilere ödenmesinin engellenmesi için ödemeden men yasağı kararı alındığı TTK m. 757 hükmüdür. Bununla birlikte taraflar arasındaki temel ilişkide yaşanan problemler sebebiyle menfi tespit davası ikamesi, çekin istirdatı davası ikamesi gibi hallerde de ödemeden men yasağı kararları verilebilmektedir³⁷¹.

Mahkemelerce verilen ödeme yasağı kararlarında bazen hamil kim olursa olsun ödeme yasağı kararı verilmekte, bazen ise talep eden taraflar dışındaki üçüncü kişilere şamil olmamak üzere tedbir kararı verilmektedir. Çekin zayi durumu istisna olmak üzere temel ilişkiye dayalı defiler sebebiyle ikame edilen davalarda ihtiyati tedbir yoluyla çekin ödenmemesi kararı verilirken hamil kim olursa olsun ödemeden men yasağı kararı verilmesi hatalıdır. Bu durumda 3.kişilere şamil olmamak üzere ihtiyati tedbir kararı verilmelidir³⁷².

Çek hakkında ödeme yasağı hususunda tedbir kararı alınması ibraz süresinde çekin bankaya ibraz yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Hamil tedbir nedeniyle ibraz süresinde bankaya çeki ibraz etmezse müracaat hakkını kaybeder³⁷³.

Muhatabın tedbir kararı bulunan bir çek kendisine ibraz edildiğinde hesapta karşılığı varsa bu bedeli geçici bir hesapta bloke etmeli, çekin arkasına ibraz anındaki hesap durumunu da yazarak tedbir sebebiyle ödenemediğini belirtmesi gerekir. Hamil tedbir kararı kalktıktan

³⁶⁷ Kendigelen, s.351, Bozer/Göle, s.344, Pulaşlı, s.368.

³⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. 3.4.4.1 Karşılığı Bulunmayan Çekin Ödenmesi Halinde Muhatabın Talep Hakkı

³⁶⁹ Bozer/Göle, s.345, Kendigelen, s.355, Kaçak, Açıklamalı, s.165, Ertekin/Karataş, s.254, Narbay/Çelik, s.6053, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.276.

³⁷⁰ Tekil, s.56, Ertekin/Karataş, s.247.

³⁷¹ Kayar, Kıymetli, s.199.

³⁷² Reisoğlu, s.271.

³⁷³ Reisoğlu, s.271.

sonra çeki ibraz ederek geçici hesapta bloke edilen parayı alabilmelidir³⁷⁴. Ancak uygulamada bankaların bu yolu uygulamadıkları, sadece çek arkasına ödemededen men yasağı sebebiyle ödeme yapılamadığı şerhini düşüp hamile çeki iade ettikleri görülmektedir.

Konkordato kurumunun kolaylaştırılması ile birlikte mahkemelerce konkordato davalarında çeklerde karşılıksızdır işlemi yapılmasını engellemeye veya hesapların konkordato komiserliği denetiminde kullanılmasına yönelik tedbir kararları verilmektedir.

Tedbir kararı ile çekte karşılıksızdır işlemi yapılması engellenmişse bankanın, tedbir kararı gereğince işlem yapılamadığını, ibraz tarihini ve hesap bakiyesini çeki şerh düşmesi gereklidir. Hesapların konkordato komiseri denetiminde kullanılması tedbirinde muhatap konkordato komiserliğinden onay alarak hamile ödeme yapmalıdır³⁷⁵. Konkordato komiserinin onay vermemesi ancak hesapta karşılık bulunması halinde muhatap aynı mahkeme tarafından verilen ödemededen men yasağı kararındaki gibi ödeme yapamayacaktır.

3.2.1.5.2.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Muhatap kendisine böyle bir karar tebliğ edilmesi halinde çek ibraz edildiğinde çek hakkında ödemededen men kararı olup olmadığını dikkatle incelemeli ve ödemededen men kararı varsa hamile ödeme yapmaktan kaçınmalıdır. Aksi durumda mükerrer ödeme yapmak zorunda kalacak düzenleyen ve hakkını elde edemeyecek hamile karşı sorumlu olacaktır³⁷⁶. Kararın sebebinin muhatap tarafından incelenmesine imkân bulunmamaktadır. Sorumluluğun dayanağının düzenleyen açısından aralarındaki çek anlaşması, hamil açısından ise haksız fiil sorumluluğu olduğu kanaatindeyiz.

3.2.1.5.3. Çek Hesabı Üzerinde Haciz veya Rehin Bulunması

3.2.1.5.3.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap bankanın inceleme yükümlülüğünün olduğu bir diğer husus da çek hesabı üzerinde haciz veya rehin bulunması halidir.

Düzenleyen tarafından çekle işleyen hesabın muhatap bankaya veya bir üçüncü kişiye karşı rehnedilmesi mümkündür. Hesapta üçüncü bir kişinin rehninin bulunması durumunda bu rehin aynı bir hak olarak öncelik taşıyacağından muhatapın hesapta rehin olması sebebiyle ödeme yapmaması gereklidir³⁷⁷.

Ancak bu durumda muhatapın sorumluluğu önem arz etmektedir. Muhatapın çek karnesi verdiği sırada rehin olmaması, sonradan rehnedilmesi veya rehnin önceden konulması

³⁷⁴ Reisoğlu, s.272.

³⁷⁵ Aydın/Badak, s.918-919.

³⁷⁶ Ayli, s.94, Pulaşlı, s.439.

³⁷⁷ Reisoğlu, s.274, Pulaşlı, s.439, Tekil, Fahiman, s.204.

ancak muhatabın bunu bilmemesi (muhataba rehin sözleşmesinin henüz bildirilmemiş olması) hallerinde muhatabın bir sorumluluğunun olmayacağı aşıkardır. Ancak muhatabın rehinli bir hesap üzerinde çek karnesi düzenlemesi bankanın basiretli davranma yükümlülüğüne aykırılık oluşturabilecek olduğundan bankanın sorumluluğunu da doğurabilecektir³⁷⁸.

Bankanın kendi lehine çekle işleyen hesaba rehin hakkı tesisine rağmen aynı hesap üzerinden çek karnesi vermesi halinde ise bankanın rehin hakkından vazgeçmiş olduğu, bu durumda hamile ödemede bulunması gerektiği de savunulmaktadır³⁷⁹. Ancak bizce eğer bankanın müşterisinin riskleri sebebiyle kendi lehine rehin hakkı tesis etmesi ve daha sonra müşterisinin temerrüdü sebebiyle hesaptaki paraya bloke koyması halinde bankanın rehin hakkından vazgeçtiğini kabule imkân bulunmamaktadır.

Hesapta üçüncü kişiler tarafından haciz konulması halinde de banka bu durumda karşılık bulursa dahi bu karşılığı hamile ödeyemeyecektir. Bu durumda banka tarafından çek arkasına “*hesapta karşılık vardır-yoktur, ancak üzerinde haciz bulunduğundan ödenmemiştir*” kaydının yazılması gereklidir³⁸⁰.

3.2.1.5.3.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Çek hesabı üzerinde haciz veya rehin bulunmasına rağmen muhatabın ödeme yapması halinde bu ödemeden dolayı zarara uğrayabilecek kişiler düzenleyen ve hesapta lehine haciz veya rehin olan kişilerdir. Hesaptaki bedeli tahsil eden hamilin ise bir zararı doğmuş olmayacaktır. Hatta öyle ki haciz veya rehin bulunan hesaptaki bedel kendisine ödenen hamil geçerli bir sebebe dayanarak bedeli tahsil etmiş olduğundan muhatap hataen yaptığı ödemeyi sebepsiz zenginleşme ilkeleri kapsamında hamilden talep edemez, ödeme geçerli bir ödeme olup hamil sebepsiz bir zenginleşme içerisinde değildir³⁸¹.

Muhatabın haciz veya rehin varken hamile ödemede bulunması halinde düzenleyenin bundan doğan bir zararı (rehinli paranın ödenmesi sebebiyle teminatsız kalan alacaklının borcu geri çağırması, alacağın tamamının muaccel hale gelmesi sebebiyle düzenleyenin ödeme güçlüğüne düşmesi gibi) doğarsa bu zarardan yine düzenleyen ile muhatap arasındaki çek anlaşması hükümlerine göre muhatabın sorumluluğu doğabileceği kanaatindeyiz.

Lehine rehin verilen veya hesaptaki bedeli haczedenden üçüncü kişiler de yine muhatabın kanuni olarak üzerine düşen bir yükümlülüğü ihlal etmesi sebebiyle haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olabilecektir. Ancak hesaptaki bedeli haczettirmesine rağmen bu bedelin üçüncü kişiye ödenmesi halinde haciz alacaklısının İİK’den kaynaklanan hakları da bulunmaktadır.

³⁷⁸ Tekil, s.50, Reisoğlu, s.274, Bozer/Göle, s.367.

³⁷⁹ Tekil, s.50.

³⁸⁰ Reisoğlu, s.275, Coşkun, s.765, Tekil, Fahiman, s.204.

³⁸¹ Kendigelen, s.331, Coşkun, s.764, Şahinalp, s.104, Bozer/Göle, s.377-378, Çeker, s.605.

Nitekim İİK m.89 gereğince alacaklının düzenleyene ait banka hesaplarını haczettirmesi mümkündür. Haciz ihbarnamesini alan muhatap bankanın süresinde müzekkereye veya ihbarnameye itiraz etmemesi durumunda, ki çoğu zaman hesaptaki bakiyeyi bildirir cevap verilmektedir, İİK gereğince kanundan doğan bir sorumluluğu bulunmaktadır. Hacz edilen parayı icra müdürlüğü tarafından talep edilmese dahi bloke altına almak zorunda olan bankanın bu bedeli hamile ödemesi halinde alacaklıya karşı İİK hükümlerine göre kanundan doğan bir sorumluluğu olacaktır³⁸².

3.2.1.6. Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekler Üzerindeki Banka Yükümlülükleri

3.2.1.6.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap banka ibraz edilen çekin sahte olup olmadığını, tahrif edilmiş olup olmadığını araştırmak yükümlülüğü altındadır³⁸³. TTK m. 812’de de bu yükümlülük şu şekilde düzenlenmiştir; *“Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun.”*

Cenevre Yeknesak Kuralları’nda sahte veya tahrif edilmiş çekten doğan sorumluluğun kambiyo ilişkisi dışında kaldığı, bu sebeple akit ülkelerin düzenleme serbestisi kapsamında kendi hukuklarına göre bu hususta düzenleme yapabileceği gerekçesi ile sahte veya tahrif edilmiş çekten doğan sorumluluk düzenleme dışı bırakılmıştır. Bu imkân gereğince İsv. BK m. 1132’de bu konu düzenlenmiş, kanun koyucu tarafından da bu maddenin karşılığı olarak eTTK m. 724’te düzenlenmiş daha sonra TTK m. 812’de dil sadeleştirilerek aynen alınmıştır³⁸⁴.

Kanun “sahte” ve “tahrif edilmiş” çekleri ayrı ayrı belirttiğinden doktrinde de bu ayrıma dikkat edilmektedir. Sahte çek doktrinde bazı yazarlar ve bir kısım Yargıtay kararlarında “çekte düzenleyene ait imzanın düzenleyene ait olmaması, düzenleyenin imzasındaki sahtelik” olarak tanımlanmakta³⁸⁵ ise kanaatimizce de daha doğru tanım

³⁸² Kuru, s.237, Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.174.

³⁸³ Öztan, s.251-252, Bilgili/Demirkapı, s.856, Pulaşlı, s.371, Teoman, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar, Kitap 4:1982-1983, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1995, s.98.(Teoman, YTH I-4)

³⁸⁴ Tekil, s.74.

³⁸⁵ Kendigelen, s.335, Eriş, s.1221, Reisoğlu, s.310, Poroy/Tekinalp, s.361, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.397, Teoman, YTH I-1, s.20, Yarg. HGK. T. 19.12.2019, E. 2017/131, K.2019/1395, “6762 sayılı TTK’nın 724. (6102 sayılı TTK’nın 812.) maddesi gereğince muhatabın sorumluluğuna yol açan sahte çekten kasıt, esasen çek üzerindeki keşideciye izafe edilen imzanın gerçekte keşideciye veya yetkili temsilcisine ait olmamasıdır.”

doktrinindeki pek çok müellif tarafından belirtildiği üzere “çekteki imza veya beyanların sahte olması” dır³⁸⁶.

Çekte sahtecilik genellikle düzenleyenin imzasının sahte olması halinde meydana gelmektedir. Düzenleyenin imzasının sahteliği halinde imzanın bulunması ve diğer çekte zorunlu unsurların da bulunması koşuluyla çek kambiyo niteliğine haiz olsa da muhatabın düzenleyene ait imzası sahte olan bir çeki ödeme imkânı yoktur³⁸⁷.

Düzenleyen dışındaki diğer çek borçlularının (aval veya teyit gibi) imzalarının sahteliği imzaların bağımsızlığı ilkesi uyarınca çeki geçersiz veya sahte hale getirmez³⁸⁸. Çekteki cirantalarla ait imzanın sahteliğinde de sahte çek olarak kabul edilemeyeceği kabul edilmektedir. Nitekim TTK m. 801 gereği muhatap çekteki cirantaların imzasının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını inceleme yükümlülüğü altında değildir. Esasen muhatap bankanın müşterisi olmayan, kendisinde imza örneği olmayan cirantaların imzalarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını incelemesi de imkânsız olarak görülmekte olduğundan kanunun bu durumdan muhatabın sorumlu olmamasını kabul ettiği görülmektedir³⁸⁹. Muhatabın kendi nezdinde imza örnekleri bulunan, imzasını bildiği cirantaların imzası ile sahteliği bariz belirli olan cirantaların imzasını incelemesi gerektiği aksi halde sorumluluğundan bahsedileceği hususundaki görüşlere³⁹⁰ ise TTK m. 801 açık hükmü gereği kanaatimizce katılma imkânı bulunmamaktadır.

Düzenleyenin sahte olan imzayı tanıması veya icazet vermesi halinde çek sahte olmaktan çıkar. Birden fazla düzenleyen olması halinde bunlardan birisinin imzasının sahteliği halinde de çek sahte olacaktır. Tüzel kişilerde de çift imza kuralının bulunduğu şirketlerde temsilcilerden birisinin imzasının sahteliği halinde de çek sahte çek vasfındadır³⁹¹.

Bir temsil ilişkisi bulunmadan hesap sahibinin temsilcisi sıfatıyla düzenlenen çekler de sahte çek³⁹². Ancak yetkisiz temsilcinin imzalaması sebebiyle çek kambiyo niteliğine haiz olduğundan ve TTK m. 678 gereğince bu durumda yetkisiz temsilcinin çek bedelinden şahsi sorumluluğu olmakla birlikte bu çeki ödeyen bankanın TTK m. 812 kapsamında sorumluluğu

³⁸⁶ Tekil, s.76, Şahinalp, s.107, Bozer/Göle, s.368, Pulaşlı, s.369, Göle, Celal, Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, s.149, İnan, Nurkut, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara, 1981, s.32,

³⁸⁷ Ayli, s.100, Pulaşlı, s.369.

³⁸⁸ Poroy/Tekinalp, s.362, Ayli, s.102, Aydın, Sema, “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S.1-2, 2010, ss. 73-96, s.78.

³⁸⁹ Tekil, s.79, Kendigelen, s.335, Domaniç, s.613, Ertekin/Karataş, s.251, Aydın, Hanife/Badak, Zehra, “Çekin Ödeme İçin İbrahimde Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.20, S.41, 2021, ss. 898-923, s.911, Yener Tanın, Hilal, “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Kaynaklanan Sorumluluk”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2-2, ss.805-828, s.810.

³⁹⁰ Ayli, s.102, Domaniç, s.613.

³⁹¹ Poroy/Tekinalp, s.362.

³⁹² Tekinalp, s.337, Tekil, s.80, Poroy/Tekinalp, s.361.

da devam etmektedir³⁹³. Temsilcinin, temsil yetkisini aşarak düzenlediği çeklerin sahte çek olup olmadığı özel olarak incelenmelidir. Kanaatimizce de doktrinin çoğunlukla kabul ettiği görüşe göre burada aldatma gayesi bulunmadığından yetki aşımı halinde çek sahte çek olarak kabul edilmeyecek ancak muhatap bankanın sorumluluğu devam edecektir³⁹⁴. Burada acaba bankanın yetkisi aşılın kısımdan mı yoksa yetki aşımı halinde tüm çek bedelinden mi sorumlu olduğu hususu önem arz etmektedir. Yetki aşımı yoluyla yetkili olduğu miktardan daha yüksek bedelde çek düzenlenmesi halinde düzenleyenin çekin yetkisiz temsilci tarafından düzenlendiğinden bahisle tüm çek bedelinden sorumlu olmadığı yolundaki görüş³⁹⁵ muhatap banka aleyhine sorumluluğu önemli ölçüde ağırlaştırmakta olup, bizim de katıldığımız görüş bankanın sadece aşkın miktardan sorumlu olduğu yolundadır³⁹⁶.

Tahrif edilmiş çek ise çekin metnine düzenleyenin onayı veya icazeti olmadan yapılan sorumluluk düzenini, ad soyadı, unvanı, tutarı yahut metni değiştiren eklemeler, silmeler yapan her türlü müdahale olarak tanımlanmaktadır³⁹⁷. Düzenleyenin çek üzerine yazdığı metni sonradan değiştirmesi ile ilgililerin tamamının rızası bulunan değişiklikler tahrifat sayılmaz³⁹⁸.

Çekte tahrifat, isimde tahrifat, bedelde tahrifat, düzenleme tarihi, yeri, ödeme yerinde tahrifat, çizgilerde yahut mahsup kaydında tahrifat gibi şekillerde gerçekleşebilmektedir. Bu durumların her birisinde farklı hukuki sonuçlar doğabilmektedir.

Düzenleyenin isminde tahrifat TTK'ya eklenen seri numarası ve karekod zorunluluğu ve ÇekK.'nda öngörülen çek yaprağı üzerine hesap numarası ve çek hesabı sahibinin ad soyadının matbu olarak yazılması zorunluluğu sebebiyle artık günümüzde çok zorlaşmıştır³⁹⁹. Ancak halen yabancı çeklerde bu zorunluluklar bulunmaması sebebiyle düzenleyenin isminde tahrifat yapılması olasılığı da bulunmaktadır.

³⁹³ **Pulaşlı**, s.370, **Aydın/Badak**, s.911, **Ertekin/Karataş**, s.251.(Bozer/Göle vekaletnamesiz veya yetkisiz temsilci tarafından düzenlenen çeklerde TTK m.812 hükmünün değil, yetkisiz temsilcinin sorumluluğunu düzenleyen TTK m. 678'in uygulanması gerektiği ancak temsilcinin bulunmadığı durumda bankanın TTK m. 812 gereğince sorumluluğunun doğabileceğini belirtmekteyse de kanaatimizce bu görüş muhatapın yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna gitmekteki hukuki dayanağı olabilir ancak muhatapın sorumluluğunu kaldırmadığından bu görüşe katılamamıştır. Bkz. **Bozer/Göle**, s.369)

³⁹⁴ **Ertekin/Karataş**, s.251, **Tekil**, s.81, **Arslan/Kayanççek**, s.245.

³⁹⁵ Von Büren, Rene, **La Responsabilite du Banquier en Droit Prive Français**, 3eme edition, Paris, 1983, s.145(akt; Tekil, s. 81)

³⁹⁶ **Tekil**, s.81.

³⁹⁷ **Poroy/Tekinalp**, s.362, **Teoman**, YTH I-1, s.20, **Bozer/Göle**, s.369, **Pulaşlı**, s.369, Bilgili, Abbas, "Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu", **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 90, S.3, 2016,ss.130-142,s.131.

³⁹⁸ **Ayli**, s.103, **Bilgili**, s.131, **Yener Tanın**, s.813, **Bozer/Göle**, s.369, **Tekil**, s.81, **Aydın/Badak**, s.914, Yarg. 12. HD. T. 05.04.2012 E.2011/26564, K. 2012/11221, "senet üzerinde yapılan değişikliklerin geçerli olabilmesi için, düzenleyen tarafından imza veya paraf edilmek suretiyle onaylanması gerekir."(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

³⁹⁹ **Ayli**, s.104.

Lehtar ismi-unvanında tahrifat iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar lehtarın isim yahut unvanının değiştirilmesi, kazınması şeklinde olabileceği gibi lehtar ismi-unvanının yanına “hamiline” ibaresi de eklenerek çekin hamiline çeke dönüştürülmesi durumudur⁴⁰⁰. Lehtarın isim-unvanının yanına hamiline ibaresinin eklenmesi halinde muhatap yetkisiz hamile ödeme yapmış olacağından TTK m.812 anlamında sorumluluğu doğacaktır. Ancak burada aşağıda ayrıntısı izah edileceği üzere düzenleyenin de lehtarın isim-unvanı yanında bu tahrifata imkân verecek ölçüde büyük boşluk bırakması, isim-unvandan sonra çizgi, kare gibi sembollerle kalan boşluğun doldurulmasını önlememesi halinde banka düzenleyenin sorumluluğunu ileri sürebilecektir.

Lehtarın isim-unvanının değiştirilmesi hali ise zararın meydana gelip gelmeyeceği ihtimallerine göre önem arz etmektedir. Eğer çek doldurulmuş ve lehtara teslim edilmeden önce çalınmış, kaybolmuş ise düzenleyenin lehtara karşı temel ilişki sebebiyle sorumluluğu devam edeceğinden bu şekilde tahrif edilmiş çekin ödenmesi düzenleyenin zararına sebep olacak ve TTK m. 812 kapsamında muhatapın da sorumluluğu doğabilecektir. Çekin lehtara tesliminden sonra tahrifat yapılması halinde ise çekin ne şartla lehtara verildiği önem arz etmektedir. Çekin ifa uğruna veya ifa yerine edim olarak teslimi mümkündür. Eğer ifa yerine edim olarak lehtara teslim edildiyse temel ilişkiden kaynaklanan borç çekin teslimi ile ifa edilmiş olacak, muhatapın çeki tahrifat olsa bile ödemesi halinde düzenleyenin ikinci bir ödeme yükümlülüğü doğmayacağından bir zararı oluşmayacaktır⁴⁰¹. Ancak ifa uğruna edim olarak çek teslim edilmişse ve isimde tahrifat yapılarak yetkisiz hamil tarafından çek bedeli tahsil edilmişse bu durumda gerçek lehtar, temel ilişkiden kaynaklanan borç da sona ermediğinden düzenleyenden temel ilişkiye dayalı olarak alacağını talep edebilecek, düzenleyen iki defa ödeme yapmak zorunda kalabilecektir.

Bir diğer tahrifat yöntemi bedelde tahrifat durumudur. Bedelde tahrifat bedelin artırılması yoluyla olabileceği gibi para biriminin tahrif edilerek daha yüksek bir para çekilmesi şeklinde de olabilir⁴⁰². Bedelin tahrif edilerek artırılması ve muhatapın bu tahrifata rağmen ödemede bulunması durumunda düzenleyenin ödemesi gerekenden fazla bedel ödeyeceği, bu sebeple zarara uğrayacağı kuşkusudur. Bu durumda Muhatap düzenleyenin zararını yani gerçek çek bedeli ile tahrifat sonucu ödenen bedel arasındaki farktan sorumludur⁴⁰³.

⁴⁰⁰ Aydın, s.81, Tekil, s.82, Ayli, s.104.

⁴⁰¹ Ayli, s.105.

⁴⁰² Aydın/Badak, s.915, Yener Tanın, s.814.

⁴⁰³ Kendigelen, s.338, Aydın, s.81, Domaniç, s.843.

Düzenleme tarihi ve düzenleme yerinde tahrifat halinde ise özellikle ibraz süresini uzatmak yahut kısaltmak için tahrifat yapılmaktadır. Nitekim düzenleme yerinde tahrifat yapılarak farklı yer yazılması halinde çekin düzenlendiği yer değiştiğinden ibraz süresi 1 aya hatta 3 aya çıkarılabilecektir. Düzenleme tarihinde tahrifat yapılarak da geçmiş bir ibraz süresi canlandırılabilir yahut henüz ibraz imkânı olmayan bir çekin erkenden tahsil imkânı doğabilecektir. Bu türden bir tahrifatta muhatabın ödeme yapması her durumda düzenleyenin zararına sebep olmamaktadır. Muhatap TTK m. 799/2 gereğince ibraz süresinden sonra ibraz edilen bir çeki ödeme imkanına sahiptir. Ancak düzenleyenin cayma beyanı varsa ve muhatap tahrifatla ibraz süresi geçirilmiş bir çeki ödemişse düzenleyenin zarara uğrayacağı şüphesizdir⁴⁰⁴.

3.2.1.6.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

TTK m. 812’de düzenlenen muhatap bankanın sahte veya tahrif edilmiş çekleri ödemesinden doğan sorumluluk “kanunen öngörülmüş objektif sorumluluk”tur. Bunun sonucu olarak bankanın kusuru aranmaz, banka kusursuz olsa sahtecilik veya tahrifat hiçbir şekilde anlaşılamayacak gibi olsa dahi sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemesinden doğan zarardan sorumludur⁴⁰⁵.

Muhatabın TTK m. 812’den doğan sorumluluğu çekin muhataba, muhatap bankanın başka şubesine ve hatta takas odasına ibrazında da devam etmektedir⁴⁰⁶. Eğer takas odasının

⁴⁰⁴ Aydın, s.82, Kendigelen, s.339, Yener Tanın, s.814, Reisoğlu, s.310, Tekil, s.83, Ayli, s.106.

⁴⁰⁵ Öztan, s.252, Bilgili, s.134, Göle, s.151-152, Reisoğlu, s.311, Doğanay, s.2167, Kendigelen, s.340, Ertekin/Karataş, s.250, Tekil, s. 84, Bilgili/Demirkapı, s.857, Coşkun, s.751, Eriş, s.1222, Poroy/Tekinalp, s.363, Teoman, YTH I-4, s.98, Şimşek, s.413, Şahinalp, s.109, Pulaşlı, s.371, Yarg. 11.HD. T.23.03.1989, E. 1988/4814, K. 1989/1859; “TTK’nun 724. maddesine göre (tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğer ki senette keşideci olarak gösterilen kimseye kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamış olması gibi bir kusurunun isnadı mümkün olsun) muhatap bankanın bu maddede öngörülen sorumluluğu kusur aranmayan bir sorumluluk olup muhatap kusursuzluğunu ispat etse bile bu sorumluluktan kurtulamaz.”

⁴⁰⁶ Kendigelen, s.342, Poroy/Tekinalp, s.365, Aksi görüşte; Pulaşlı, takas odasına sahte çekin ibrazı halinde muhatap bankanın çek elinde olmadığından kusuru olmadığı, sorumluluğu olmadığını savunmakta ve buna dayanak olarak da Yarg. 11.HD. T. 29.05.2015, E.2015/1604, K.2015/7261 sayılı kararını dayanak göstermekte ise de bu karar incelendiğinde “kararın karar düzeltme talebi hakkında olduğu, yerel mahkemenin ‘çekin takas yolu ile ödenmiş olması sebebiyle davalı bankaya atfedilecek kusur bulunmadığına’ dair gerekçesinin dairenin 21.10.2014 tarihli kararı ile **bozulduğu, karar düzeltme talebinin de reddine karar verildiği**” görülmektedir. Anılan karar düzeltme kararında atıfta bulunulan Yarg. 11. HD’nin T. 21.10.2014, E.2013/15613, K.2014/16098 sayılı bozma kararı ise şu şekildedir; “Uyuşmazlık, davalı bankanın sahte imzalı çeki ödemesi nedeniyle sorumluluğunun bulunup bulunmadığı noktasında toplanmaktadır. Yukarıda yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere 6762 sayılı TTK’nın 724. maddesi hükmü gereğince davalı banka sahte imzalı çeki ödemekle davacıya karşı kusursuz sorumlu olup, davaya konu **çekin takas yolu ödenmiş olması, dolayısı ile davalının imza incelemesi yapamamış olması davalının sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.**” (Karararama.yargitay.gov.tr) Şu halde müellif tarafından karar düzeltme kararı hatalı yorumlanarak bu sonuca varılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Pulaşlı, s.435, dn.73.

Yarg. HGK. T.19.12.2019, E.2017/131, K.2019/1395, “Hemen belirtilmesi gerekir ki; çekin ödenmek üzere, muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şubesinden **başka bir şubesine ibraz edilmiş olması da muhatabın 6762 sayılı TTK’nın 724. (6102 sayılı TTK’nın 812.) maddesinde öngörülen özen ve inceleme**

sorumluluğu varsa banka takas odasına da rücu edebilir⁴⁰⁷. Nitekim Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik'in 12. maddesinin 5. fıkrası ile getirilen “*Takas odası aracılığı ile ibraz edilen çekler muhatap katılımcıdan provizyon alınarak işlem görür.*” hükmü gereği takas odasına ibrazda da muhatabın başka şubesine ibrazda gibi provizyon alınarak işlem yapıldığı gözetildiğinde takas odasına ibrazın muhatabın imza incelemesi bakımından yükümlülüklerini değiştirmemektedir.

TTK m. 812 hükmü emredici bir hüküm olmadığından uygulamada bankaların çek anlaşmasına sahte veya tahrif edilmiş çeklerden kaynaklanan her türlü sorumluluğun düzenleyene ait olduğuna dair hükümler koyduğu görülmektedir. eBK döneminde bu nevi hükümlerin bankanın hafif kusurlu olduğu hallerde geçerli olduğu ancak eBK m. 99 gereği ağır kusur halinde sorumsuzluk anlaşması yapılamayacağı kabul edilmekte idi⁴⁰⁸. Ancak TBK döneminde m. 115/3 gereğince uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen bir izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına dair önceden yapılan anlaşmalar hükümsüzdür. Bu madde gereği banka faaliyetleri de bu kapsamda değerlendirildiğinden artık çek anlaşmalarındaki bu nevi maddeler hükümsüzdür⁴⁰⁹.

Kanun her ne kadar muhatabın kusursuz sorumluluğunu kabul etmişse de istisna olarak “senedi düzenleyen kişiye kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesinin mümkün olması” halini düzenlemiştir. Burada düzenleyenin sorumluluğundan bahsedebilmek için çek karnesinin kullanımı ve muhafazası hususunda kendisinden beklenecek özeni göstermelidir. Düzenleyenin tüm özenine rağmen sahtelik veya tahrifat gerçekleşmişse artık muhatabın sorumluluğunun ortadan kalkması veya azalması imkânı bulunmamaktadır⁴¹⁰.

Madde metninde geçen “gibi” ibaresi sebebiyle kanunun sadece bir örnek verdiği, düzenleyenin kusurlu olabileceği haller hakkında bir sınırlama getirmediği kabul edilmektedir⁴¹¹. Düzenleyenin çek defterini kaybetmesi, çek defterinin kaybolduğunu muhataba bildirmemesi, çek defterini çalışanına vermesi, çek defterinin koçanına kime verildiğinin yazılmaması, bedel kısımlarında önüne ve arkasına eklemeler yapılabilecek

yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır. Aynı durum çekin takas odasına ibrazı olasılığında da geçerlidir. Dolayısıyla sahte veya tahrif edilmiş çekin takas odasına ibraz edilmesi de muhatabın anılan maddeden kaynaklanan sorumluluğunu bertaraf etmeyecektir.”(karararama.yargitay.gov.tr)

⁴⁰⁷ Poroy/Tekinalp, s.365.

⁴⁰⁸ Ayli, s.121, Ertekin/Karataş, s.251, Teoman, YTH I-1, s.20, Karayalçın, s.301.

⁴⁰⁹ Aydın, s.91, Pulaşlı, s.376, Yener Tanın, s.822, Kendigelen, s.344, Ayli, s.121, Kayar, Kıymetli, s.202, Bozer/Göle, s.373.(Karayalçın muhatabın kusurunun bulunmadığı durumlarda sorumluluğun keşideciye ait olacağı şeklindeki anlaşmaların ise geçerli olduğunu belirtmektedir. Bkz. Karayalçın, s.301.)

⁴¹⁰ Tekil, s.85, Pulaşlı, s.372, Domaniç, s.632, Bozer/Göle, s.371.

⁴¹¹ Poroy/Tekinalp, s.364, Şimşek, s.413, Teoman, YTH I-4, s.98, Bilgili/Demirkapı, s.856.

mesafe bırakması, boş ve imzalı çek yaprağının kaybedilmesi gibi haller düzenleyenin kusuruna örnek olarak gösterilmektedir⁴¹².

Düzenleyenin kusurunun bulunduğu durumda muhatabın sorumluluğu kalkabilir ya da hafifleyebilir. Bu durumun tayininde muhataba kusur atfedilebilip atfedilemediği önem arz etmektedir. Düzenleyenin kusurunun bulunduğu halde muhataba hiçbir kusur atfedilemiyorsa bu durumda tüm zarardan düzenleyen sorumlu olacaktır. Ancak muhatabın da kusuru bulunuyorsa bu durumda kusurları oranında zarardan sorumlu olunacaktır⁴¹³.

Düzenleyenin ödeme ile uygun illiyet bağı içerisinde çek bedelini aşan zararları varsa bunların da tazminini muhatap bankadan yine genel hükümlere göre talep edebilir⁴¹⁴.

Muhatap tespit edilebiliyorsa bu sorumluluğundan dolayı ödemek zorunda kaldığı bedeli, tahrifatı yapan kişilere genel hükümlere göre rücu edebilir⁴¹⁵. Bunun yanında bankanın ödediği bedeli, çeki eline geçiren kişi kötünietli veya çeki iktisapta ağır kusurlu ise TTK m. 792 “Çek, herhangi bir suretle hamilin elinden çıkmış bulunursa, ister hamile yazılı, ister ciro yoluyla devredilebilen bir çek söz konusu olup da hamil hakkını 790 ıncı maddeye göre ispat etsin, çek eline geçmiş bulunan yeni hamil ancak çeki kötünietle iktisap etmiş olduğu veya iktisapta ağır bir kusuru bulunduğu takdirde o çeki geri vermekle yükümlüdür.” hükmü gereği çek bedelini bankaya iade ile yükümlü bulunduğu, yine haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme hükümlerinin de uygulama alanı bulduğu da ileri sürülmektedir⁴¹⁶. Hamilin iyiniyetli olduğu durumda ise bankanın rücu hakkının bulunmadığı kabul edilmektedir⁴¹⁷.

TTK m. 812’de düzenlenen sorumluluk sadece düzenleyene karşı bir kanundan doğan kusursuz sorumluluk halidir. Bunun dışında sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyen muhatap bankanın bu eylemi sebebiyle hamil ve lehtarın da zararı doğmuş olabilir. Örneğin hamilin elinden rızası dışında çıkmış bir çeki kötünietli kimse çekin lehtar hanesinin yanına “veya hamiline” yazarak hamiline çek haline getirip dolaşıma tekrar sokabilir, tahsil edebilirler. Bu durumda hamil de zarara uğrar. Muhatabın bu durumda hamil veya lehtara karşı sorumluluğu kusur sorumluluğudur. Bu sebeple haksız fiil sorumluluğuna dayanan sorumluluğu bulunmaktadır⁴¹⁸. Haksız fiil sorumluluğunun bir sonucu olarak da muhatap banka bu kişilere

⁴¹² Reisoğlu, s.312, Tekil, s.87, Pulaşlı, s.374, Ertekin/Karataş, s.252, Teoman, YTH I-3, s.166, Bilgili/Demirkapı, s.856, Teoman, YTH I-4, s.98.

⁴¹³ Teoman, YTH I-4, s.98, Pulaşlı, s.372, Tekil, s.89, Doğanay, s.2167, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.398.

⁴¹⁴ Tekil, s.91.

⁴¹⁵ Aydın, s.84, Pulaşlı, s.375, Bilgili/Demirkapı, s.857, Kendigelen, s.346, Ayli, s.123, Bozer/Göle, s.370.

⁴¹⁶ Reisoğlu, s.318, Bilgili/Demirkapı, s.857, Pulaşlı, s.375, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.398.r

⁴¹⁷ Tekil, s.94, Poroy/Tekinalp, s.366, Pulaşlı, s.375, Bilgili/Demirkapı, s.857.

⁴¹⁸ Ertekin/Karataş, s.252, Yener Tanın, s.822, Tekil, s.93, Aydın, s.89, ciranta veya lehtara karşı sorumluluğun TTK m. 812 gereğince kusursuz sorumluluk olduğu görüşü için bkz. Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.300, Doğanay, hamile karşı da sorumluluğun kusursuz sorumluluk olduğunu dile getirmişse de dayanak olarak gösterilen Yarg. 11.HD. T.21.02.1991, E.1989/9256, K. 1991/1139 sayılı kararında “davacının keşideci

karşı ancak kusuru oranında sorumlu olacak olup, hamilin de çeki gerektiği gibi saklamamak gibi kusurlu hareketlerinde müterafik kusur söz konusu olabilecek⁴¹⁹ hatta illiyet bağının kesilmesi, bankanın elinden gelen tüm imkânı kullansa dahi çekteki sahtelik veya tahrifatı ayırt edemeyecek olması gibi durumlarda kusuru bulunmaması sebebiyle bu kişilere karşı tazmin yükümlülüğü de doğmayabilecektir.

Çeki erken ibraz edebilmek için düzenlenme tarihinin tahrifatla öne alındığı, bu sebeple düzenleyenin de hesapta karşılık bulundurmadığı durumda karşılıksızdır işlemi yapılması yahut tahrifatla ibraz süresi ileri alınmış bile olsa normalde ibraz süresinin geçirilmesi sebebiyle ödememe gerekirken çek hakkında banka ibrazın süresinde olduğunu düşünerek karşılıksızdır işlemi yapmışsa bundan dolayı da düzenleyenin itibar kaybı, kredibilite kaybı olabilecektir. Ancak muhatabın TTK m. 812'den doğan sorumluluğu sadece ödeme yapılması halinde doğmaktadır. Bu nevi ikincil zararlar için düzenleyen muhataba karşı borçlar hukukuna dayalı tazminat talebinde bulunabilir⁴²⁰.

3.2.1.7. Tüzel Kişi Yetkililerinin Değişmesi ve Çek Tevdi Bordrosu Uygulaması

Ülkemizde ileri düzenleme tarihli çek(vadeli çek) uygulamasına çok sık rastlanması ve yoğun uygulanması sebebiyle daha önce de kanun koyucu tarafından bu çeklerin artık yasal altyapıya yavaş yavaş kavuşturulduğu, bu çeklerin üzerinde yazılı tarihten önce ibrazına dair yasağın ise yıllardır devam ettirildiği izah edilmişti.

Vadeli çekte çok sık karşılaşılan bir sorun da özellikle uzun vadeli (6 ay-1 yıl gibi) çekler düzenlenmesi ve düzenleyicinin tüzel kişi olması halinde tüzel kişi yetkililerinin bu süre içerisinde vefatı veya tüzel kişilik tarafından temsil yetkilisinin değiştirilmesi halidir. Çekte vade olmadığından düzenleme tarihinin gerçeği yansıtması beklenir. Düzenleme tarihinde de tüzel kişinin yetkili temsilcisi kimse bu kişi tarafından çekin imzalanması gereklidir. Ancak gerçek düzenlenme tarihinden sonra tüzel kişinin imza yetkilisinin değişmesi halinde eski temsilcinin imzası bulunan çekte çoğunlukla düzenleyen imzasının banka kayıtları ile uyuşmaması sebebiyle “imza uyuşmazlığı” işlemi yapılmakta, bu da hamili düzenleyene başvurmadan alıkoymakta, hesapta karşılık bulunsu bile karşılığın tahsil edilememesine sebep olmaktadır.

olduğu, lehdarın tahrifat yaptığı, bu durumda bankanın kusursuz da olsa lehtarla birlikte sorumlu olduğu” belirtilmekte olup anılan karardan hamile karşı sorumluluğun kusursuz sorumluluk olduğu değil, düzenleyene karşı kusursuz sorumlu olduğu çıkarılmakta olduğundan bu görüşe katılma imkânımız olmamıştır. Bkz. **Doğanay**, s.2170.

⁴¹⁹ **Tekil**, s.92.

⁴²⁰ **Tekil**, s.84.

Çekin hangi an tedavüle çıkarıldığı lehtarın hak sahipliğinin başlangıcı ve özellikle ileri düzenleme tarihli çeklerde düzenleyenin ölümü, kısıtlanması, iflası gibi durumlarda önem arz etmektedir⁴²¹. Nitekim TTK m. 800'e göre, "*Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra, düzenleyenin ölümü, medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflası çekin geçerliliğini etkilemez.*"

Tedavül, Türk Dil Kurumu'na göre "dolanım" anlamına gelmektedir⁴²². Çekin tam veya imza haricindeki unsurları doldurularak lehtara teslimi ile çek tedavüle yani dolanıma sokulmuş olur⁴²³.

Çekte keşide tarihinin gerçek düzenlenme tarihini yansıtmaya zorunluluğu da olmadığından çekin ne zaman tedavüle konulduğunun tespiti önem arz eder. Nitekim ibraz süreleri, düzenleyenin şahsında meydana gelen ölümü, iflası, fiil ehliyetini yitirmesi gibi değişikliklerin sonucu, tüzel kişilerde yetkilinin tespiti gibi hususlar buna göre tayin edilir⁴²⁴.

TTK m. 800 hükmünün sonucu olarak ileri düzenleme tarihli çeklerde düzenleyenin ölümü, kısıtlanması yahut iflası hallerinde önemli olan tedavüle çıkarılma tarihi olduğundan tedavüle çıkarılma tarihinde bu durumların bulunmaması ve imzanın da kendisine ait olması şartı ile çek geçerli olarak kabul edilecektir⁴²⁵. Bu hüküm emredici bir hüküm olup aksine sözleşme yapılamaz⁴²⁶.

Kanaatimizce her ne kadar Kanun'da şirket yetkilisinin değişmesi hali madde içerisine alınmamışsa da kıyasen bu hüküm gereği tüzel kişi yetkililerinde çekin tedavüle çıkarıldıktan sonra meydana gelen değişikliklerin çekin geçerliliğine etkili olmaması ve tüzel kişinin sorumsuzluğuna sebep olmaması gereklidir.

Uygulamada bankalarda bu husustan kaynaklanan sorunların çözümü için "çek tevdi bordrosu" denilen bir uygulama geliştirilmiştir. Buna göre pek çok banka eğer çekin gerçek düzenleme tarihini gösteren ve düzenlendiği tarihteki yetkilisinin imzasını içeren bir yazılı belge ibraz edilebiliyorsa eski tüzel kişi yetkili tarafından imzalanan çeklerde hesapta da karşılık bulunması halinde ödeme yapma yoluna gitmektedir⁴²⁷. Bu durum genellikle muhatabın müşterisinin ticari itibarını korumak istediği durumlarda, hesapta da karşılığın bulunması hallerinde uygulanmaktadır.

Yargıtay içtihatlarında ileri düzenleme tarihli çeklerde düzenleyen tüzel kişinin yetkili temsilcinin değişmesi durumunda hamilin çekin ileri düzenleme tarihli olarak çekin

⁴²¹ Reisoğlu, s. 160.

⁴²² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>(erişim tarihi:29.04.2024)

⁴²³ Pulaşlı, s.345, Reisoğlu, s.161, Arslan/Kayanççek, s.202.

⁴²⁴ Coşkun, s.670, Pulaşlı, s.345, Kendigelen, s.211, Reisoğlu, s.167.

⁴²⁵ Kendigelen, s.211, Reisoğlu, s.167, Coşkun, s.670, Pulaşlı, s.345.

⁴²⁶ Eriş, s.1165, Kendigelen, s.212, Pulaşlı, s.347.

⁴²⁷ Bozer/Göle, s.308.

düzenlendiğini tarafların müşterek imzası bulunan belge ile ispat etmesi halinde çekten tüzel kişinin sorumlu olduğu genel kabul görmektedir⁴²⁸.

Bu durumda tevdi bordosu her ne kadar kanunda düzenlenmese de çekin tedavüle çıkarılma tarihini yazılı olarak ispatlayan bir belge olması sebebiyle bu belgenin ibrazı halinde TTK m. 800 gereğince çekin tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyenin şahsında meydana gelen değişiklikler çekin geçerliliğini etkilemeyeceğinden muhatabın imza uyuşmazlığı işlemi yerine varsa karşılığı ödemesi, yoksa karşılıksızdır işlemi yapmasının doğru bir uygulama olduğu kanaatindeyiz. Her ne kadar TTK m. 800’de “düzenleyenin ölümü”, “medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesi” ve “iflası” olarak üç durum düzenlenmişse de gerek kıyasen bu hükmün uygulanabilecek olması gerek aşağıda izah edilen ÇekK. m. 3/10 düzenlemesi birlikte düşünüldüğünde Yargıtay içtihatlarının da kanun koyucunun iradesini yansıttığını düşünmekteyiz.

Kanun koyucu tarafından da ileri tarihli düzenlenen çeklerde tüzel kişi temsilcilerinin değişmesine dair sorun görülerek TTK’ya eklenen çeklerde bulunması zorunlu olan karekoda 6728 Sayılı Kanun’un 62. maddesi ile 5941 Sayılı ÇekK.’nın 3. maddesine 10. fıkra ile yeni bir fonksiyon eklenmiştir. Bu fıkraya göre lehine karekodlu çek düzenlenen lehtar, teslim aldığı çeki TTK’nın 780. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder. Karekodlu çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişiklikler, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz⁴²⁹.

⁴²⁸ Yarg. 12. H.D, T. 09.05.2018, E. 2018/8858, K. 2018/4505;“Çeke dayalı kambyo takibinde lehtar borçlu şirketin icra mahkemesine başvurusunda, takibe dayanak çekin keşide tarihi itibarıyla borçlu şirketin çift imza ile temsil edildiği, takibe dayanak çekte tek imza olduğundan borçlu olmadıkları bu nedenle takibin iptalini talep ettiği, mahkemece alacaklı tarafından sunulan çek tevdi bordrosundaki teslim tarihi itibarıyla borçlu şirketin tek temsilcisi olduğu gerekçesiyle istemin reddine karar verildiği anlaşılmıştır.

Çekin asli unsurlarından olan keşide tarihi, gerçek keşide tarihinden sonraki bir tarih olarak da yapılabilir. Bu durumda ibraz süresi uzatılmış olmaktadır (...Kıymetli Evrak Hukuku sayfa: 1054).

Çekin ileri tarihli düzenlendiği ancak tarafların müşterek imzasını taşıyan bir belgeyle kanıtlanması halinde kabul edilir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

Yarg. 19. HD. T. 24.11.2005, E. 2005/2040, K. 2005/11611;“Davacı, dava konusu çekin esasında 2.2.2001 tarihinde verildiğini, ancak keşide tarihi olarak 31.7.2001 tarihinin yazıldığını, çekin düzenlenip verildiği tarihte kendisinin kooperatifi temsile yetkili olduğunu, keşide tarihi olarak yazılan günde yetkisinin sona ermiş olmasının kendisini sorumlu kılmayacağını iddia ederek bu yönde yeterince araştırma ve inceleme yapılmasını talep etmiştir.

Bu durumda mahkemece davacı yanca dosyaya ibraz edilen çek tevdi bordrosunun tarihi, davalı kooperatif defterlerindeki kayıtlar ve tarihleri, yeni yöneticilerin Asliye Ceza Mahkemesindeki beyanları ve keza çeklerin ileri tarihli olarak düzenlendiği hususunun mahkemenin de kabulünde olduğu gözetilerek konusunda uzman bilirkişilere kooperatif defter ve kayıtları üzerinde inceleme yaptırılarak alınacak rapor ve varılacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” (Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

⁴²⁹ Kendigelen, Abuzer/Kırca, İsmail, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambyo Senedi**, Oniki Levha Yayınları, Güncellenmiş6.Baskı, İstanbul, 2022, s.320.

Şu hâlde karekodlu çeki lehtar teslim aldığı anda özellikle tüzel kişiden alınan ileri tarihli çeklerde bu çeki sisteme kaydetmek sureti ile çekin gerçek düzenlenme tarihini veya en azından karekodlu sisteme kayıt tarihi itibarı ile kendisine teslim edildiğini ispatladığı kanuni karine olarak kabul edilmiş olmaktadır.

3.3. Muhatap Bankanın Ödeme Aşamasındaki Yükümlülükleri ve Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluğu

3.3.1. Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü

Kural olarak çekler yetkili hamile nakden ödenir. Çekin Türk Lirası üzerine düzenlenmiş bir çek olması halinde bu durum bir özellik arz etmemektedir. Ancak çekin yabancı para üzerine düzenlenmiş bir çek olması halinde TTK m. 802 hükmü gereğince ibraz günündeki ödeme yeri parası ile ödenir.

Bu durumda ödeme yeri parasının değeri ödeme yerindeki ticari teamüle göre belirlenir. Ancak düzenleyen ödenecek tutarın çekte yazılı belirli bir kurdan yapılmasını şart koşabilir. (TTK m. 802/2)⁴³⁰

Eğer aynen ödeme şart koşulmuşsa bu durumda ödeme yeri parasına çevirim mümkün değildir. Çek üzerinde yazılı para biriminin aynen ödenmesi gereklidir⁴³¹.

3.3.2. Ödemede Özellik Arz Eden Durumlar

3.3.2.1. TTK’da Yer Alan Durumlar

3.3.2.1.1. Çizgili Çekte Ödeme

Çizgili çek, düzenleyen veya hamil tarafından çekin ön yüzüne birbirine paralel iki çizgi çekilmek suretiyle oluşturulan ve bu çizgiler arasının boş bırakıldığı veya sadece banka vb. bir ibare konulmak suretiyle doldurulduğu hallerde “genel çizgili çek”; belirli bir bankanın adının yazıldığı hallerde ise “özel çizgili çek” şeklinde adlandırılan ve böylece muhatap bankanın genel çizgili çekte ancak bir diğer bankaya veya kendi müşterilerinden birine; özel çizgili çekte çek üzerinde gösterilen bankaya veya bu banka bizzat muhatap ise kendi müşterilerinden birine ödeme yapabildiği çek türüdür⁴³².

Çeklerin bu şekilde kullanılmasındaki amaç özellikle emre ya da hamiline yazılı çeklerde çekin çalınması halinde ortaya çıkabilecek risklerin azaltılması ve hak sahibi

⁴³⁰ Kayar, Kıymetli, s.194.

⁴³¹ Poroy/Tekinalp, s.348, Bilgili/Demirkapı, s.871, Kayar, Kıymetli, s.194, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.271.

⁴³² Tekil, s.95, Bozer/Göle, s.275, Coşkun, s.586, Bilgili/Demirkapı, s.872, Domaniç, s.649-650, Şimşek, s.393-394, Kayar, Kıymetli, s.195.

olmayan kişilere ödenmesini engellemektir⁴³³. Nitekim çizgili çekle amaç ancak çekin bir banka tarafından ya da bir bankanın müşterisi tarafından ibrazını sağlamaktır. Uygulamada bu durum bankaya teminat ya da tahsile verilen çeklerde karşılaşılabilmektedir. Zaman zaman bankalar müşterilerinin özellikle ileri vadeli düzenlenen çeklerini müşterilerinin kredi işlemlerinin teminatı olarak kabul etmekte veya müşterileri tarafından günü geldiğinde ibraz vb işlemlerini yapmak için bankaya tahsile bırakılmaktadır. Bankalar teminat olarak aldığı veya sürekli ilişki içerisinde olup tahsil için çekini emanet aldığı müşterisi ile sıkı ilişki içerisinde olacağından bu kişi tanınmış, sahte yahut çalıntı çek kullanma ihtimali düşük kimseler olacaktır. Çizgili çeki genel veya özel olmasına göre bir banka müşterisi adına ibraz edeceğinden çekin yetkisiz hamiller eline geçme riski böylelikle azaltılmış olacaktır.

Burada müşteriden ne anlaşılması gerektiği kanunda açık olarak belirtilmemektedir. Cenevre konferansında müşteri terimi; *“gerek muhatap gerek çekin tahsile verildiği bankanın, kimliği, ehliyeti ve ahlaki hakkında emin bir bilgiye sahip olmasını sağlayacak kadar eski ve devamlı bir iş ilişkisinin bulunduğu kişi”* olarak dile getirilmiştir. Buradan hareketle de kısa süre önce müşterisi olmuş, sadece bir hesap açtırmış, geçiş hesabı bulunan kimselerin müşteri olarak kabul edilmemesi gerektiği çoğunlukla savunulmakta ise⁴³⁴ de kanunda müşteri terimi hususunda bir sınırlandırma olmadığından bahisle düşük bir bedelle bir hesap açtıran kişinin de müşteri olarak kabul edilmesi gerektiğine dair görüş de doktrinde yer almaktadır⁴³⁵.

Genel çizgili çek özel çizgili çeki dönüştürülebilir ancak özel çizgili çek genel çizgili çeki dönüştürülemez. (TTK m. 803/5) TTK m. 803 gereğince çeki düzenleyen veya hamili çizebilir. Bir banka çizgili çeki ancak müşterilerinden veya bir diğer bankadan iktisap edebilir⁴³⁶.

Burada dikkat edilmesi gereken ve uygulamada gördüğümüz bir soruna daha dikkat çekmek gereklidir. Çizgili çeki benzer şekilde senet üzerine birbirine paralel iki çizgi çekilerek arasına “iptal” yazılması senedin ödendiği yahut borcun bir sebeple sona erdirildiği

⁴³³ Ayli, s.154, Tekil, s.96, Poroy/Tekinalp, s.349, Karayalçın, s.296, Coşkun, s.585, Domaniç, s.652, Pulaşlı, s.302, Bozer/Göle, s.274.

⁴³⁴ Tekil, s.96, Coşkun, s.758, Kayar, Kıymetli, s.196, Kendigelen, s.475, Bozer/Göle, s.275, Şimşek, s.393, Bilgili/Demirkapı, s.872, Pulaşlı, s.302, Karayalçın, s.297, Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.295.

⁴³⁵ Kınacıoğlu, s.288, Domaniç ayrıntıya girmemekle birlikte benzer şekilde “hesap açarak bu sıfatı alması” şeklinde tanımladığından benzer görüşte olduğu değerlendirilmektedir. Bkz. Domaniç, s.650, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya ise hesap açılmasını bile aramamış, en azından kimliği ve adresi konusunda güvenilir bilgiye sahip olunan kişi tarafından tahsile verilebileceği veya ibraz edilebileceği belirtilmiştir. Bkz. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.292.

⁴³⁶ Bozer/Göle, s.276, Coşkun, s.586, Eriş, s.1181, Pulaşlı, s.304, Domaniç, s.650, Bilgili/Demirkapı, s.872, Karayalçın, s.296.

anlamına gelirken içinde herhangi bir şey yazmayan iki paralel çizgi ile çekin çizilmesi yahut içine banka yazılması çizgili çek anlamına gelir ve senedin kambiyo niteliğini etkilemez⁴³⁷.

3.3.2.1.2. Muhatabın Çizgili Çek Hükümlerine Aykırılığından Doğan Sorumluluğu

TTK m. 804/5 gereğince çizgili çek hükümlerine aykırı hareket eden muhatap veya banka, çek bedelini aşmamak üzere, oluşan zarardan sorumludur⁴³⁸. Bu sorumluluk kanundan doğan objektif ve kusursuz sorumluluktur. Nitekim muhatabın çek anlaşmasına, hamilin de haksız fiil hükümlerine dayanarak zararını tahsil etmesi imkânı varken kanun koyucu, kanundan doğan objektif ve kusursuz bir sorumluluk hali ihdas ederek diğer hallerde muhatabın kusurunu ispat zorunluluğu varken bu hükümlere aykırı hareket eden muhatabın kusuru bulunmasa dahi sorumlu tutulmasına karar vermiştir⁴³⁹. Kanun metninde “muhatap veya banka” ibaresi kasıtlı olarak kullanılarak sadece muhatap bankanın değil, tahsile verilen bankanın da sorumluluğu kabul edilmiştir. Ancak bu sorumluluk müteselsil sorumluluk değildir, muhatap banka tahsile alan bankanın kusurlu hareketlerinden sorumlu olmayacaktır⁴⁴⁰.

3.3.2.1.3. Mahsup Çekinde Ödeme

Çek bedelinin nakden ödenmesi esas olmakla birlikte nakit olarak tahsilat özellikle yüklü meblağlı çeklerde güvenlik riskleri, paranın sayılmasından kaynaklanan hata, nakil masrafı gibi sorunlara yol açabilmektedir. Bu sorunlardan kurtulmak için çekin ön yüzüne “hesaba geçirilecektir” veya benzer bir kaydın yazılması sureti ile hesaba ödeme-kayden

⁴³⁷ Yarg. 12.HD. T.13.07.2010, E. 2010/7417, K. 2010/19195, “Takip dayanağı 27.10.2008 keşide tarihli çekin ön yüzünde sol alt köşeden sağ üst köşeye birbirine paralel iki çizginin çizili olduğu ve çizgiler arasında herhangi bir yazı ve ibarenin bulunmadığı görülmektedir. Dayanak çek bu hali ile TTK. nun 715.maddesinde öngörülen umumî olarak çizilen bir çek niteliğindedir. Bir diğer ifade ile çekin ön yüzüne birbirine paralel iki çizgi çizili olması halinde belge çizgili çek olup, bu durum kambiyo senedi vasfını etkilemediği gibi çek bedelinin ödendiği anlamına da gelmez. Öte yandan çizgili çek hükümlerine aykırı hareket TTK. nun 716/son maddesi uyarınca muhatap bankanın tazminat sorumluluğu ile ilgili olup, çekin yetkili hamilinin takip hakkını etkilemez. O halde mahkemece 30.04.2009 keşide tarihli ve 4.400 TL bedelli çekin iptal edildiğinden bahisle çek aslı ve buna temas eden feri alacaklar yönünden takibin iptaline şeklinde karar verilmesi isabetsizdir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

⁴³⁸ Coşkun, s.587, Bilgili/Demirkapı, s.873, Kınacıoğlu, s.291, Doğanay, s.2159, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.292.

⁴³⁹ Kınacıoğlu, s.291, Ayli, s.160, Tekil, s.101, Bozer/Göle, s.277, Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.295.

⁴⁴⁰ Tekil, s.105.

ödeme zorunluluğu getirilebilir⁴⁴¹. Banka hesaba ödemeyi hesaba alacak kaydı, takas ya da hesap nakli gibi yöntemlerle yapabilir⁴⁴².

Hamile bankada bir hesap açılarak hamil hesabına geçen parayı derhal hesabından nakit olarak çekme imkanına sahiptir. Ancak bankanın hesap açması için hamilin kimliği, ikametgahı, imza örnekleri, vb. gerekli bilgileri alması gerekecektir. Bu da hamilin gerçek hak sahibi olmadığının anlaşılması ve ileride gerçek hak sahibinin ortaya çıkması halinde ödeme yapılan hamil hakkında takibatın daha rahat yürütülmesini sağlayacaktır⁴⁴³.

TTK m. 805/1 gereğince çeki düzenleyen veya hamili çeki mahsup çeki haline getirebilir, ancak muhatabın mahsup çeki haline getiremeyeceği kabul edilir⁴⁴⁴. Mahsup çeki ciro edilebilir, dolaşımı kısıtlanmamıştır⁴⁴⁵.

“Hesaba geçirilecektir” kaydının silinmesi geçersizdir⁴⁴⁶. Ancak önceden bu kaydın ne olduğunun okunamayacak derecede karalanmış olması ve çekin esaslı unsurlarında bir eksiklik olmaması halinde muhatabın ödemede hile veya ağır kusuru olmadıkça sorumluluktan kurtulması gereklidir⁴⁴⁷.

Muhatap banka tarafından çekin ödenmesinin şüpheli olduğu hallerde muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa bile ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhine herhangi bir icra takibi semeresiz kalmışsa muhataptan nakden ödeme talep edilebilir⁴⁴⁸. Muhatabın iflası veya ilamla ödemelerinin tatil edilmesi bir mahkeme kararı gerektirmektedir. Kararın kesinleşmesi gerekmemektedir. Ödemelerin tatili halinde bu tatil halinin devamlı olması aranmaktadır. İcra takibinin semeresiz kalması ise ödemeden aciz vesikası ile tespit olunabilir⁴⁴⁹. Böylelikle hamilin, iflas etmiş ya da ödemelerinde sıkıntı olan bir muhatap nezdinde hesap açmak ve paranın yine muhatap hesaplarında kalarak tahsil zorluğu yaşaması engellenmiş olmakta, bu durumda nakit ödeme talep hakkı getirilmektedir.

⁴⁴¹ Ayli, s.162, Kınacıoğlu, s.291, Kendigelen, s.477, Domaniç, s.652, Bilgili/Demirkapı, s.873, İmregün, s. 133, Şimşek, s.395, (Pulaşlı bu yazının eğik şekilde yazılması gerektiğini, metne paralel yazılması ya da metin içinde yazılması halinde kaydın geçersiz olduğunu belirtmekte ise de Kendigelen tarafından TTK tasarısında eğik yazılacağına dair hükmün kaldırılması sebebiyle böyle bir zorunluluğun olmadığı görüşündedir. Bkz. Kendigelen, Değerlendirme, s.59, Pulaşlı, s.305.)

⁴⁴² Poroy/Tekinalp, s.351, Kınacıoğlu, s.292, Kendigelen, s.478, Pulaşlı, s.305, Domaniç, s.652, Şimşek, s.396, Coşkun, s.589, Bilgili/Demirkapı, s.873, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.383.

⁴⁴³ Tekil, s.98, Domaniç, s.652, Pulaşlı, s.306, Bozer/Göle, s.278.

⁴⁴⁴ Coşkun, s.588, 758, Bozer/Göle, s.278.

⁴⁴⁵ Poroy/Tekinalp, s.351, Coşkun, s.758.

⁴⁴⁶ Domaniç, s.653, Coşkun, s.759, Poroy/Tekinalp, s. 351, Bilgili/Demirkapı, s.873, Pulaşlı, s.306, Kayar, Kıymetli, s.196.

⁴⁴⁷ Poroy/Tekinalp, s.351.

⁴⁴⁸ Kınacıoğlu, s.292, Bilgili/Demirkapı, s.873, Pulaşlı, s.306, Kendigelen, s.478, Domaniç, s.655, İmregün, s. 133.

⁴⁴⁹ Eriş, s.1186, Domaniç, s.655, Şimşek, s.396, 397.

3.3.2.1.4. Muhatabın Mahsup Çekinde Ödeme Yükümlülüğüne Aykırılıktan Doğan Sorumluluğu

Mahsuben ödemeye dair hükümlere aykırı hareket eden muhatap tarafından yapılan ödeme geçerlidir ancak eğer mahsuben ödeme yapılmamasından doğan bir zarar varsa muhatap, çek bedelini aşmamak üzere zarardan sorumludur⁴⁵⁰. Buradaki sorumluluk da çizgili çekteki sorumluluk gibi kanundan doğan objektif ve kusursuz sorumluluktur⁴⁵¹. Ancak çek bedelini aşan bir zarar varsa hamil haksız fiil hükümlerine göre, düzenleyen de çek anlaşmasına dayanarak genel hükümlere göre muhatabın sorumluluğuna gidebilirler. Ancak bu durumda çek bedelini aşan sorumluluk bir kusur sorumluluğu olacağından muhatabın kusuruyla zarara sebep olduğunun ispatlanması gerekecektir⁴⁵².

3.3.2.2. TTK'da Yer Almayan Durumlar

3.3.2.2.1. Teyitli Çekte Ödeme

3.3.2.2.1.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Çekin “teyit” edilmesi düzenleyenin talebine bağlı olarak muhatap tarafından çek bedelinin ibraz süresince bloke edilmesi ve bu durumun çek üzerine banka yetkilileri tarafından imzalanarak kaydedildiği işlem olarak tanımlanmaktadır. Çekte vize işlemi de buna benzer olmakla birlikte vize işleminde sadece talep tarihindeki hesap durumu tespit edilmekte, muhatap ibraz süresince karşılığı bloke etme yükümlülüğü altına sokmamaktadır⁴⁵³.

TTK'da “teyit” işlemi düzenlenmemiştir. Cenevre Konvansiyonu Ek II m. 6'da taraf devletlerin “kabul neticesini doğurmamak şartıyla, muhatabın çek üzerine teyit, tasdik, vize veya bunlara denk başka bir beyanda bulunabileceği” hususunu ve bu tür beyanların hukuki sonuçlarını düzenlemeye yetkili oldukları belirtilmiştir⁴⁵⁴.

Gerek mehzaz İsv. BK, gerekse de TTK ile yasaklanmamış olması sebebiyle çekin vize ve teyidinin mümkün olduğu kabul edilmektedir⁴⁵⁵. Teyitli çekler, genellikle çekin ön yüzüne

⁴⁵⁰ Bozer/Göle, s.279, Pulaşlı, s.306, Coşkun, s.759, Kayar, Kıymetli, s.196, Bilgili/Demirkapı, s.873, Karayalçın, s.298.

⁴⁵¹ Tekil, s.101, Ayli, s.164, Eriş, s.1184, Şimşek, s.396.

⁴⁵² Ayli, s.164.(Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, tarafından muhatabın kötünietli olması halinde Alman hukukunda çek bedelini aşan zarardan da muhatabın sorumlu tutulmasına dair düzenleme emsal gösterilerek bizim hukukumuzda da muhatabın kötünietine delalet eden delillerin varlığı durumunda muhatabın çek bedelini aşan zarardan sorumlu tutulması gerektiği belirtilmektedir. Yazarın görüşüne katılmakla birlikte muhatabın kötünietli halinde çek bedelini aşan bedelden TTK uyarınca değil haksız fiil veya çek anlaşması hükümleri uyarınca sorumlu olması gerektiğini, burada sorumluluğun dayanağı bakımından bir ayrıma gidilmesi gerekliliği yönündeki Ayli'nin görüşünün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Müellifin görüşü için bkz. Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.296)

⁴⁵³ Tekil, s.107, Kendigelen, s.482, Eriş, TTK, s.4152, Bilgili/Demirkapı, s.861-862, Bahtiyar, s.154, Can, Mertol, s.77.

⁴⁵⁴ Karayalçın, s.289, Kendigelen, s.480, Şimşek, s.367, Tekil, s.106, Teoman, YTH I-1, s.25, Can, Mertol, s.77.

⁴⁵⁵ Tekil, s.106, Eriş, TTK, s.4151, Kendigelen, s.481, Teoman, YTH I-1, s.25, Öztan, s.261.

“bedeli blokelidir”, “bedel hamilin emrine hazırdır”, “teyitlidir” şeklinde vb. ifade konulması⁴⁵⁶ ve banka yetkilileri tarafından imzalanması⁴⁵⁷ suretiyle düzenlenir. Ancak sadece “karşılığı mevcuttur” veya “görölmüştür” gibi ibareler teyit olarak değil vize şerhi olarak değerlendirilmelidir⁴⁵⁸.

Teyitli bir çekin karşılığının ibraz süresi içerisinde banka nezdinde başka bir hesaba alınması veya çekle işleyen hesapta bloke edilerek icra makamları tarafından haczini veya üçüncü kişiler lehine rehni engellemek için muhatap banka lehine rehin hakkı kurulması gereklidir⁴⁵⁹.

Muhatabın teyitli çekte ödeme yükümlülüğüne rağmen ifa engelinin bulunduğu “ibraz süresinin geçirilmesi”⁴⁶⁰, “mahkemece ödeme yasağı konulması”, “ciro zincirinde kopukluk olması-hamilin yetkili hamil olmaması”, “çekte sahtecilik veya tahrifat yapılmış olması” hallerinde muhatap ödemededen kaçınabilir⁴⁶¹. Ancak kanaatimizce muhatap teyit verdiği anda bilinen ve basiretli bir tacir olan banka tarafından bilinmesi gereken hususlarda ifa engeli olduğundan bahisle ödemededen kaçınmamalıdır. Örneğin; sahte bir çekte teyit veren muhatap teyit sırasında çekin sahteliğini inceleyerek teyit vermekten kaçınması gerekirken bu yükümlülüğüne uymamışsa yahut düzenleyenin imzasının uyuşmaması, teyit anında çekte zaten bulunan bir tahrifat, teyit anından önce konulmuş ve bankaya tebliğ edilmiş bir ödeme yasağına rağmen teyit verilmesi gibi durumlarda muhatabın ifa engeli olduğu savunmasına itibar edilmesine imkân olmamalıdır.

⁴⁵⁶ Poroy/Tekinalp, s.343, Kendigelen, s.482, Eriş, TTK, s.4151, Domaniç, s.571, Bilgili/Demirkapı, s.861, Şimşek, s.368, Pulaşlı, s.298.

⁴⁵⁷ Coşkun, s.585, Kendigelen, s.482, Eriş, TTK, s.4151, Tekil, s.112, Şimşek, s.368, Bozer/Göle, s.281, Bilgili/Demirkapı, s.861, Pulaşlı, s.298.

⁴⁵⁸ Tekil, s.112, Kendigelen, s. 482-483, Bozer/Göle, s.286.

⁴⁵⁹ Bozer/Göle, s.281, Ayli, s.172, Tekil, s.108, Bilgili/Demirkapı, s.861, Teoman, YTH I-1, s.26, Reisoğlu s. 155, Pulaşlı, s.298, Bahtiyar, s.154. Yarg. 11.HD. T.03.10.2012, E.2011/8218, K.2012/14979; ” T.T.S.G.'de imza sirküleri ilan edilmediğinden bankanın imza incelemesini ancak elindeki imza sirküleriyle yapabilecek olması, çek bedeli kadar bloke koyulmasının da ancak teyitli çekler (bloke çekler) için söz konusu bulunması sebebiyle mahkemenin bu yönleri ilişen kabulü yerinde görülmemiştir. Şöyle ki; çekin teyit veya sertifikasyonu, muhatap banka tarafından, çekin ön veya arka yüzüne “teyitli”, “bloke”, “teyit edilmiştir”, “karşılığı vardır”, “çek bedeli bloke edilmiştir” veya benzeri sözcükler yazılarak, tarih ve imza atılmak suretiyle yapılmakta, muhatap banka bu teyitle çek bedelini ve teyit ettiği miktarda ödeme zorunluluğunu peşinen kabul edip, çek bedelinin blok edilmesi ve bloke edilen çek bedelinin ayrı bir hesaba alınması işlemini yapabilmektedir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası)

⁴⁶⁰ Coşkun, s.585, Kendigelen, s.487, Eriş, TTK, s.4151, Bilgili/Demirkapı, s.862, Domaniç, s.571, Şimşek, s.391, Teoman, YTH I-1, s.26, Pulaşlı, s.298.

⁴⁶¹ Çeker, s.585, Kendigelen, s.487, Bilgili/Demirkapı, s.862, Pulaşlı, s.301, Kayar, Kıymetli, s.177.(Kayar kitabında haciz sebebiyle de ödeme imkânı olmadığını belirtmekte olup teyit sırasında hesapta haciz varsa muhatabın teyit vermemesi, yoksa da parayı başka bir hesaba alarak üzerine rehin tesis etmesi gerektiği görüşünde olduğumuzdan çekle işleyen hesaba haciz tesis edilmesi halinde bankanın ödeme yükümlülüğünün kalkmadığı görüşündeyiz.)

3.3.2.2.1.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Muhatap çekte kabul yasağı olduğundan çeki teyit etmekle çeki kabul etmiş ve kambiyo ilişkisinin tarafı haline gelmiş olmamaktadır⁴⁶². Ancak tabi ki muhatap banka çekin üzerine çek bedelinin teyitli olduğunu şerh ederek ve imzalayarak bu bedelin ödenmesinden sorumlu hale gelmektedir. Muhatabın sorumluluğu çek bedeliyle sınırlıdır⁴⁶³. Muhatabın bu sorumluluğunun dayanağı kambiyo ilişkisi olmadığından kambiyo hukukuna dayanmamaktadır⁴⁶⁴. Sorumluluğun dayanağı öğretide açıklıkla ifade edilmemekte olup, Yargıtay “çekten bağımsız bir sorumluluk” olarak değerlendirmektedir⁴⁶⁵. Ancak genellikle muhatabın bu sorumluluğu borçlar hukukuna dayandırılmaktadır⁴⁶⁶. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre dayanağı “üçüncü kişinin fiilini yüklenmek” niteliğindedir⁴⁶⁷. Sorumluluğun kambiyo ilişkisine dayanmaması sebebiyle muhatabın teyitli çekten doğan sorumluluğu kambiyo zamanaşımına değil, 10 yıllık genel zamanaşımına tabidir⁴⁶⁸ aynı zamanda hamil muhataba karşı kambiyo senetlerine özgü takip yollarına girişemez⁴⁶⁹.

3.3.2.2.2. Garantili Çekte Ödeme

3.3.2.2.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Garantili çek, muhatap bankanın belirli bir miktara kadar olan çeklerin, düzenleyenin hesabında yeterli karşılık bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kendisine ödeneceği hususunda bizzat çek yaprağı veya çek kartı diye adlandırılan bir belge üzerinde yer alan taahhüdünü ifade eder⁴⁷⁰.

⁴⁶² Yarg. İİD. T.18.11.1968, E1968/11105, K.1968/10596; “imzayı koyan memurun yetkisine matuf itiraz bir itibar müessesesi olan bankanın iç muamele ve münaebetlerine taalluk edip iyi niyetli üçüncü şahısları etkilemez. Bu şerh poliçelerde olduğu gibi bir(kabulmeşruhatı) değil çek bedelinin banka nezdinde mevcudiyetini, hesap sahibi ile çek keşidesi hususunda mütekaddim bir anlaşmanın varlığını ve çek bedelinin bloke suretiyle hamil lehine garanti edildiğini teyit edici bir muameledir.”(Ertekin/Karataş, s.290)

⁴⁶³ Çeker, s.585, Yarg. 19.HD. T.11.02.1992, E. 1992/214, K. 1992/110, “Çeklerde teyit Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiş olmayıp, Yargıtay kararları ve öğretide kabul edilmiştir. Çeki teyit eden muhatap banka, ibraz süresi içinde çek bedelini bloke etmek ve başvuru olduğunda bedelini ödemekle yükümlüdür. Somut olayda, çek arkasında mevcut olan kayıt, bu çekin teyitli çek olduğunu gösterir. Bankanın çek hamiline sorumluluğu çek bedeliyle sınırlıdır. T.T.K.nun 695, 722/4. maddeleri ile 3167 Sayılı Kanunun 16/2. maddesinden doğan tazminat sorumluluğu ise keşideciye aittir.”(Legalbank.com Elektronik Hukuk Bankası), Doktrinde Mertol Can eğer teyit işleminin yapıldığı sırada karşılığı yoksa muhatap bankanın teyidinin kabil olduğunu ama muhatabın böyle bir çeki ödeme yükümlülüğü olmadığını savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Can, Mertol, s.78.

⁴⁶⁴ Reisoglu, s.154, Ayli, s.172, Tekil, s.113, Kendigelen, s.489, Pulaşlı, s.299, Bozer/Göle, s.283, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.295.

⁴⁶⁵ Tekil, s.113.

⁴⁶⁶ Reisoglu, s.152, Tekil, s.114, Ayli, s.172, Kendigelen, s.490, Teoman, YTH I-1, s.26, Pulaşlı, s.299, Bozer/Göle, s.281, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.295.

⁴⁶⁷ Poroy/Tekinalp, s.343.

⁴⁶⁸ Ayli, s.175.

⁴⁶⁹ Kendigelen, s.490, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.295.

⁴⁷⁰ Pulaşlı, s.294, Bozer/Göle, s.285, Coşkun, s.583, Tekil, s.115, Kendigelen, s.491-492.

Türkiye’de genellikle çek arkasına garanti ile ilgili bu husus basılı olarak çek defteri verilmektedir⁴⁷¹. Çek kartı uygulamasında banka hesap sahibine çek defteriyle birlikte “çek kartı” diye adlandırılan bir kart verir. Kartta kartın kullanılma şartları, kart numarası, banka unvanı, hesap numarası ve kart sahibinin adı-soyadı ile imzası yer alır. Banka çekin kanuni unsurlarının tam olması, karttaki şartlara uyulması, çekin ibraz süresi içinde ve çek kartının geçerlilik süresi içerisinde ibraz edilmesi kaydıyla belirli bir miktarın ödeneceği hamile taahhüt edilir⁴⁷². Düzenleyen çekle ödeme yapmak istemesi halinde çek yaprağını doldururken senedin arka yüzüne çek kartının numarasını yazmalı ve hamile çek kartını da teslim etmelidir⁴⁷³. Lehtar çeki normal çekler gibi devretme imkanına sahiptir⁴⁷⁴.

Muhatap çekin zorunlu unsurlarında eksiklik, çekin süresinde ibraz edilmemesi,⁴⁷⁵ çekin ödenmemesi için ihtiyati tedbir konulması,⁴⁷⁶ garanti şartlarına uyulmaması, çekin mülkiyetinin iktisap edilmemiş olması⁴⁷⁷ çekin arkasına çek kartı numarasının yazılmamış olması⁴⁷⁸ hallerinde garantiden ötürü sorumlu değildir. Ancak muhatabın garantisi düzenleyen hesabına haciz konulması halinde de devam eder, nitekim banka provizyon sormadan belirli bir limite kadar ödeme yapacağını taahhüt etmektedir⁴⁷⁹.

Muhatabın garantili çekten sorumluluğuna benzer bir sorumluluk esasen kanunla da tanınmıştır. Nitekim muhatap bankanın her bir çek yaprağı için ödemekle yükümlü olduğu bir bedeli bulunmaktadır. ÇekK.’nin ilk düzenlendiği zaman gayet yüksek olan bu yaprak başına sorumluluk bedeli sebebiyle garantili çek uygulaması önemini yitirmişse⁴⁸⁰ de 31.01.2024 itibarı ile 9270TL olan çek başına sorumlu olunan bedelin düşük kalması sebebiyle garantili çek uygulamasının yeniden artması beklenebilir.

Garantili çekte ÇekK. uyarınca çek yaprağı başına ödenmesi gereken tutarın bankanın garantisine dahil olup olmadığı düşünülebilir. Tekil’e göre “garantili çekte bankanın ödeme taahhüdü kanuni garantiyi de içermektedir.”⁴⁸¹ Yani kanuni garanti bedeli ayrıca ödenmez. Ancak kanımızca burada öncelikle garantili çekin kanuni garantiyi de içerdiği düşünülmeli ancak çekin arkasına ya da çek kartında yer alan şartlara göre bu durum tespit edilmelidir.

⁴⁷¹ Ayli, s.176, Kendigelen, s.492, Coşkun, s.583.

⁴⁷² Poroy/Tekinalp, s.346, Eriş, TTK, s.4152, Kendigelen, s.492.

⁴⁷³ Tekil, s.115.

⁴⁷⁴ Tekil, s.116, Ayli, s.177.

⁴⁷⁵ Coşkun, s.584, Reisoğlu, s.156, Kendigelen, s.494, Göle, Celal, “Mavi Çek ve Benzeri Belgelerin Çek Hükmünde Sayılıp Sayılmayacağı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.49, S.1, 1994, ss.235-242, (Göle, Mavi Çek),s.239.

⁴⁷⁶ Reisoğlu, s.157, Kendigelen, s.494.

⁴⁷⁷ Coşkun, s.584.

⁴⁷⁸ Tekil, s.123.

⁴⁷⁹ Kendigelen, s.495, Tekil, s.122.

⁴⁸⁰ Reisoğlu, s.157.

⁴⁸¹ Tekil, s.119.

Eğer muhatap kanuni garantiyi aşan bir bedeli taahhüt etmişse bu durumda garantinin, kanuni garantiye ek olarak sağlandığı kabul edilmeli, aksi halde iç içe olduğu düşünülmelidir.

3.3.2.2.2. Yükümlülüğe Aykırılıktan Doğan Sorumluluk

Muhatap banka garantili bir çekte garanti tutarıyla sınırlı olarak sorumludur. Garantili çekte bankanın hamile karşı sorumluluğunun hukuki dayanağının ne olduğuna da değinilmelidir. Doktrinde genel olarak bankanın hamile karşı sorumluluğunun dayanağı borçlar hukukunun “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” olduğu, bankanın üçüncü kişi yararına düzenleyen ile yaptığı sözleşme gereğince garanti bedelinden sorumlu olduğu kabul edilmektedir.⁴⁸² Ancak uygulanabilecek en yakın hüküm tam üçüncü kişi yararına sözleşme hükümleri olsa da özellikle hamiline çeklerde veya beyaz ciro ile devredilen çeklerde alacak temlik yazılı yapılması şartı olduğundan üçüncü kişi yararına sözleşme hükümleri de bu ilişkiyi tam olarak kapsamakta zorlanmaktadır⁴⁸³.

Garantili çekte garanti bedelinin ödenmesinde muhatapın keşideci ile arasındaki hukuki ilişki ise kanuni garantiye dair ÇekK.’nundaki düzenleme gereğince gayri nakdi kredi olarak tanımlayan yazarlar olduğu⁴⁸⁴ gibi düzenleyenle muhatap ilişkisinin çek anlaşması hükümlerine göre çözülmesi gerektiği de savunulmaktadır⁴⁸⁵.

3.3.3. Çekin Ödenmesinde Karşılık

3.3.3.1. Karşılığı Bulunan Çekin Ödenmesi

Karşılığı bulunan bir çekin ödeme engeli durumlarından birisinin de olmaması halinde muhatap banka tarafından meşru hamile ödenmesi gerekli olup bu ödeme ile birlikte gerek düzenleyenin gerekse de diğer müracaat borçlularının işbu çekten doğan sorumluluğu ve kambiyo ilişkisi sona erer⁴⁸⁶.

3.3.3.2. Karşılığı Bulunmayan Çekin Ödenmesi Halinde Muhatabın Talep Hakkı

Muhatap banka bazı durumlarda müşterisini çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması halinde yaşayacağı cezai ve hukuki durumlardan ayrıca itibar kaybından korumak için aralarında bir kredi anlaşması bulunmasa dahi karşılığı ödeyebilir ve bu karşılığı

⁴⁸² **Poroy/Tekinalp**, s.346, **Ayli** s.178, **Tekil**, s.122, **Kendigelen**, s.493, **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s.296, Doktrinde Mertol Can çekte kabul yasağı dolayısıyla karşılığı olmayan çekte verilen garanti sebebiyle muhatapın sorumlu olmayacağını ancak güven kurumu olmaları dolayısıyla bankaların bedeli ödeyeceğinden uygulamada bununla karşılaşılmasının düşünülemeyeceğini savunmaktadır. Bkz. **Can**, Mertol, s.80.

⁴⁸³ **Poroy/Tekinalp**, s.346.(**Bilgili/Demirkapı** muhatapın başkasının edimi için taahhütte bulunmadığını, kendisinin asli bir borcu olduğunu belirtmektedir. Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s.862.)

⁴⁸⁴ **Göle**, Mavi Çek, s.240.

⁴⁸⁵ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s.297.

⁴⁸⁶ **Kaçak**, Açıklamalı, s.168, **Coşkun**, s.605, **Bilgili/Demirkapı**, s.878, **Öztan**, s.290, **Hirsch**, s.36.

düzenleyenin hesabına borç olarak kaydedebilir. Bankaların bilerek fazla ödeme yapması “açık kredi” olarak isimlendirilmektedir⁴⁸⁷. Ancak açık kredi işleminin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bir kısım yazarlar düzenleyenin hesapta bulunmayan bir karşılık için çek düzenlemiş olmalarını bankaya karşı bir icap, bankanın da bunu kabul ederek ödemesini kabul olarak değerlendirip kredi sözleşmesi olarak nitelemekte⁴⁸⁸ bir kısım bunu vekaletsiz iş görme olarak kabul etmekte,⁴⁸⁹ bir kısım bankanın bu bedeli havale ilişkisine göre talep edebileceğini ileri sürmekte⁴⁹⁰, bir kısım yazarlar tarafından bu işlemin hukuki niteliği tüketim ödöncü olarak değerlendirilmektedir⁴⁹¹ bir kısım yazarlar tarafından ise tüm bu hukuki sebeplerle göre talep edileceği belirtilmektedir⁴⁹². Yargıtay ise genellikle “açık kredi”nin hukuki temeline değinmemekte, açık krediyi bir kredi gibi değerlendirmekte muhatabın da ödediği bedele reeskont faiz oranı üzerinden faiz talep hakkı olduğuna hükmetmektedir⁴⁹³.

Muhatap karşılığı olmayan çekin bedelini bilerek ödeyebileceği gibi karşılığı olmayan bir çeki hataen de ödeyebilir. Muhatap hataen ödeme yapsa bile bu bedeli sebepsiz zenginleşme ilkeleri kapsamında hamilden talep edemez, ödeme geçerli bir ödeme olup hamil sebepsiz bir zenginleşme içerisinde değildir⁴⁹⁴.

⁴⁸⁷ **Kendigelen**, s.68, **Ertekin/Karataş**, s.245, **Bilgili/Demirkapı**, s.850, **Kayar**, İsmail, “Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.19, S.1, 1997, ss.65-79, s.66.

⁴⁸⁸ **Domanıç**, s.569, **Şimşek**, s.407, **Arkan**, Sabih/Göle, Celal, “Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.12, S. 2-3, 1984, ss.53-61,s.55, **Şahinalp**, s.105(Şahinalp bunun sadece önceden verilmiş bir kredi limitinin artışı açısından geçerli olabileceğini belirtmektedir.)

⁴⁸⁹ **Kayar**, s.67, **Bozer/Göle**, s.382, **Can**, s.2366.

⁴⁹⁰ **Şahinalp**, s.104.

⁴⁹¹ **Poroy/Tekinalp**, s.331.

⁴⁹² **Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya**, s.273, **Doğanay**, s.2115, **Coşkun**, s.764, **Kendigelen/Kırca**, s.323.

⁴⁹³ **Doğanay**, s.2116, Yarg. 11. HD. T. 19.02.2002 E. 2001/8755, K. 2002/1396;“Dava, bankada karşılığı bulunmayan çek bedelinin ödenmesinden kaynaklanan alacak istemine ilişkindir. Davacı banka ile davalı arasında çek taahhütnamesi bulunduğundan banka, çekin ibraz edildiği 29.7.1994 tarihinde karşılığı olmamasına rağmen çek bedelini ödeyerek davalıya açıktan kredi kullandırmıştır. Bu nedenle ödeme tarihi olan 29.7.1994 ile bankanın çek bedelini tahsil ettiği 24.11.1995 tarihleri arasında davalıdan akdi faiz talep etme hakkı vardır. Davacı akdi faizden doğan bu alacağın kapitalize ederek çek tutarı hariç 74.725.288-lira faiz, 3.736.265-lira BSMV, 224.178-lira KKDF ve % 10 temerrüt komisyonu olmak üzere toplam 83.106.172-lira için dava açtığından, taraflar arasındaki çek taahhütnamesine uygun olan davacı taleplerinin kabulü ile anılan dönemde işleyen faize ana paraya eklenmesi suretiyle tekrar faiz yürütülmesi mümkündür. 83.106.172-lira olan toplam alacağa dava tarihinden itibaren TC. Merkez Bankası'nın kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont oranı üzerinden faiz yürütülmesine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir” (legalbank.com elektronik hukuk bankası) Benzer mahiyette kararlar için Bkz. **Tekil**, s. 27.

⁴⁹⁴ **Kendigelen**, s.331, **Coşkun**, s.764, **Şahinalp**, s.104, **Bozer/Göle**, s.377-378, **Çeker**, s.605, **Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya**, s.273.

3.3.4. Çekin Ödenmemesi

3.3.4.1. Karşılığı Bulunan Çekin Ödenmemesi ve Muhatabın Sorumluluğu

Karşılığı bulunan ve unsurları tam olan bir çekin ödenmemesi halinde muhatabın, düzenleyenin bundan doğan zararlarından sorumlu olduğu kuşkusuzdur. Nitekim çek anlaşması ile muhatap düzenleyene karşı sorumlu hale gelmektedir⁴⁹⁵.

Karşılığı olan bir çekin geçerli bir sebep olmamasına rağmen ödenmemesi halinde hamilin de bankadan talep ve dava hakkı olup olmadığı ve hamilin talep hakkı varsa bunun hukuki dayanağının ne olduğu hususu tartışmalıdır. Doktrinde özellikle eÇekK.’nın yürürlüğe girmesinden önce muhatabın hamil ile arasında bir hukuki ilişki bulunmadığından muhatabın hesapta karşılık olsa bile yetkili hamile ödeme yapmak zorunda olmadığı savunulmuştur⁴⁹⁶. İsviçre Federal Mahkemesi de bir kararında çek anlaşmasının üçüncü kişi yararına sözleşme olmadığına ve çekte hamilin hiçbir talep hakkı olmadığına karar vermiştir⁴⁹⁷. O dönemde bir kısım azınlık yazarlar ise muhatabın yine de karşılığın bulunması halinde ödeme yükümlülüğü bulunduğunu vurgulamışlardır⁴⁹⁸.

eÇekK.’nin yürürlüğe girmesi ile birlikte bu tartışma genel anlamda sonlanmış, bankanın karşılığın bulunması halinde ödeme yükümlülüğü altında olduğu genel olarak kabul edilmiştir⁴⁹⁹.

Muhatabın karşılığı bulunan çeki ödememesi halinde hamilin muhataptan olan talep hakkının dayanağı da bir başka tartışma konusu olmuştur. Bazı yazarlarca çek anlaşmasının tam üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu, bu sebeple hamilin muhataba başvurma hakkı olduğunu savunulmuş⁵⁰⁰ bazı yazarlarca başvuru hakkının olduğu ancak bu hakkın kaynağının haksız fiil olduğu ve açılacak davanın da alacak davası değil tazminat davası olduğu⁵⁰¹ savunulmuş, bir kısım yazarlar ise bu durumda “kanuni bir borç ilişkisinin” kurulduğunu,

⁴⁹⁵ Şimşek, s.408, Can, Mertol, s.70, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.381.

⁴⁹⁶ Şimşek, s.408, Öztan, s.284, İnan, Nurkut, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara, 1981, s.49, Kalpsüz, Turgut/Erem, Faruk/ Çelebican,Gürcan, İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek, 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1974, s. 40

⁴⁹⁷ Tekil, s.33.

⁴⁹⁸ Domanic, Hayri, Karşılıksız Çek, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1983, (Domanic, Karşılıksız Çek),s.387,393, çek anlaşması ve çek keşidesinin hukuki niteliğine göre farklı sebeplerle hamile başvuru olduğuna dair görüşlerin incelenmesi için bkz. Can, Mertol, s.70-75.

⁴⁹⁹ Tekil, s.32, Coşkun, s.757, Pulaşlı, s.439, Ertekin/Karataş, s.590, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.381, Ayli, s.125, Kendigelen,s.302, Reisoğlu, s.305-306, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.267, Narbay/Çelik, s.6050, Özdamar, Mehmet, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, S.2, 2002, ss.95-146, s.110, aksi görüşte; Poroy/Tekinalp, s.352-352, Bilgili/Demirkapı, s.855, Kayar, Kıymetli, s.180, Can, Mertol, s.74.

⁵⁰⁰ Karayalçın, s. 281, Arslan/Kayanççek, s.281

⁵⁰¹ Tekil, s. 40-41, Kayar, Kıymetli, s.180, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.381.

aksine bir düzenleme olmadıkça sözleşmeye aykırılık hükümlerinin uygulanacağını savunmaktadır⁵⁰².

Kanaatimizce hukukumuzda Kanun gereği bankanın karşılığı bulunan bir çeki ödemesi gerektiği açıktır⁵⁰³. Nitekim ÇekK. m. 3/1 hükmünde “*Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir*” denilmekte m. 3/7-b bendinde “*Banka; a) Çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline ödenmesinin geciktirilmesi, b) Kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi, hâllerinde, çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder.*” denilmekte ve hukuki sorumluluk düzenlenmektedir. Aynı zamanda Kanun’un 7/5. maddesinde “*Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” denilerek banka personelinin cezai sorumluluğuna da yer verilmektedir. Yargıtay da muhatapın hesapta yeterli karşılık varsa hamile ödeme yükümlülüğü olduğunu kabul etmektedir. Özellikle bölge adliye mahkemeleri arasındaki bir uyuşmazlığın giderilmesi kararında sonuç olarak bankanın ödeme zorunluluğu olduğuna hükmetmiştir⁵⁰⁴. Bu sebeple ödeme muhatapın sorumluluğunun dayanağının kanuni bir borç ilişkisi olduğuna dair görüş olduğunun kabulü gerektiği görüşündeyiz.

Her ne kadar kanun ödemede gecikme halinde bankanın günlük binde 3 gecikme cezası ödeyeceğini düzenlemişse de bu yükümlülüğün makul ve kabul edilebilir bir sebebe dayanması halinde faiz talep edilemeyeceği, özellikle yüklü meblağlı çeklerde ödemenin de nakit olarak talep edilmesi halinde şubenin nakit pozisyonunun uygun olmaması sebebiyle başka şubelerden paranın getirtilmesinin zaman alabileceği, bu gibi durumlarda faiz ödeme mecburiyetinin doğmayacağı, bunun mücbir sebep olarak kabul edilebileceği de savunulmaktadır⁵⁰⁵.

⁵⁰² Kendigelen, s.308, Reisoğlu, s.305-306, Ayli, s.130, Çeker, s.604, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.268, Kendigelen/Kırca, s.318.

⁵⁰³ Arslan/Kayanççek, s.251, Çeker, s.604, Eriş, TTK, s.4139, Bilgili/Demirkapı, s.875.

⁵⁰⁴ Yarg. 19. CD. T. 27.1.2020 E. 2019/35817 K. 2020/415, “Çekin kanuni süresinde yetkili hamil tarafından bankaya ibrazında, muhatap banka tarafından çek üzerinde yapılacak inceleme, 6102 sayılı TTK ve 5941 sayılı Kanun’da yazılı hususlarla sınırlı olmak zorundadır.

Muhatap banka tarafından çek hesabında yeterli karşılık varsa çek bedelinin hamile ödenmesi zorunludur. Çek hesabında yeterli karşılık bulunmuyorsa, bu durumda yetkili hamilin talebi üzerine, 5941 sayılı Kanun’un 3/4. maddesinde yazılı hususlar çekin arkasına yazılmak suretiyle karşılıksızdır işlemi yapılması zorunludur.” (lexpera.com)

⁵⁰⁵ Donay, s.74 aksi görüş için bkz. Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.381.

3.3.4.2. Kısmen veya Tamamen Karşılığın Bulunmaması Sebebiyle Çekin Ödenmemesi

3.3.4.2.1. Genel Olarak

Yukarıdaki karşılığı bulunan kısım bakımından muhatap bankanın kısmen ödemededen çekinip çekinemeyeceği hususundaki açıklamalarımız karşılığın kısmen bulunmasında da geçerlidir. Muhatap banka kısmen karşılığın bulunması ve muhatabın kısmen karşılığı talep etmesi halinde çek arkasına bedelin tamamı bakımından karşılıksızdır işlemi yapmaması gereklidir. Böyle bir durumda hamilin ve varsa düzenleyenin de zararlarından muhatap sorumlu olacaktır⁵⁰⁶.

Hamile kısmi ödemede bulunabilmek için hamilin kısmi ödemeyi kabul etmesi gereklidir. Esasen TTK m. 818/1-h bendinin m. 709'a yaptığı atıf sebebiyle hamil kısmi ödemeyi reddedemez. Reddi halinde reddettiği tutarda başvurma hakkını yitirir. Hamil kısmi başvuru hakkını yitirmeyi göze alarak kısmi ödemeyi reddetmesi halinde banka kanuni garanti bedelini ödeyerek karşılıksız kalan bedeli hesaplar, durumu ve kısmi ödemenin reddini çekin arkasına yazarak hamilin imzasını alır⁵⁰⁷.

Muhatabın ibraz anında çekle işleyen hesapta gerekli karşılığın bulunmaması, düzenleyen tarafından kendisine verilmiş bir virman talimatı da olmaması halinde hamile ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu durumda "karşılıksızdır" işlemi yapılır. Karşılıksızdır işlemi bir çek hesabında, çek meblağının kısmen veya tamamen bulunmamasının banka tarafından usulüne uygun olarak saptanmasıdır⁵⁰⁸. Karşılıksızdır işlemi hamilin talebi üzerine yapılır. Nitekim 5941 Sayılı ÇekK.'nin 3/4 fıkrası gereğince karşılıksızdır işleminde hamilin imzası alınır ve hamil imzalamaktan imtina ederse karşılıksızdır işlemi yapılmaz. Bu durumda çek hamile iade edilir. Çekin arkasına ibraz tarihinin belirtilmesi de karşılıksızdır işlemi yapılmadan hukuki sonuç doğurmayacaktır, bu durumda hamil ne bankadan ne de düzenleyenden karşılıksızdır işlemi yaptırmadan talepte bulunamaz⁵⁰⁹. Hamil talepte bulunduğu anda ise muhatap banka bu işlemi yapmakla yükümlüdür, reddedemez, erteleyemez⁵¹⁰. Nitekim 5941 Sayılı ÇekK. m. 7/4 gereğince talebe rağmen karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisinin şikâyet üzerine 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilir. Çekin arka yüzü doluysa bu işlem alonja da yapılabilir.

⁵⁰⁶ Ayli, s.125, Bilgili/Demirkapı, s.876.

⁵⁰⁷ Poroy/Tekinalp, s.397, Bozer/Göle, s.376, Domaniç, s.619, Bilgili/Demirkapı, s.877, Pulaşlı, s.456, Can, s.2364, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.380, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.272.

⁵⁰⁸ Pulaşlı, s.446, Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s.278, Poroy/Tekinalp, s.394.

⁵⁰⁹ Reisoğlu, s.262, Pulaşlı, s.449, Kayar, Kıymetli, s.204.

⁵¹⁰ Poroy/Tekinalp, s.395, Öztan, s.289, Kayar, Kıymetli, s.206.

Karşılıksızdır işlemi bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır.

3.3.4.2.2. Muhatabın Kanuni Garanti Tutarını Ödeme Yükümlülüğü

3.3.4.2.2.1. Yükümlülüğün Kapsamı

Muhatap hesapta kısmen karşılık bulunması halinde kısmi karşılığı ve kanuni garanti tutarını ödemekle yükümlüdür⁵¹¹. ÇekK. m.3/3 hükmü gereğince muhatap bankalar çekin kısmen yahut tamamen karşılıksız olması halinde çek bedeline göre belirli miktarlarda (2024 yılı için 9270TL) ödemeyi hamile yapmak zorundadır.

Anılan hükme göre kanuni garanti olarak adlandıracağımız bu yükümlülükle banka hesapta karşılık olmasa dahi bu bedeli, çek bedelini geçmemek kaydıyla, hamile ödemekle yükümlüdür. Kanun koyucu bu yükümlülükle bankanın çek hesabı açarken ve çek defteri verirken daha özenli davranması, verdiği çek defterindeki her bir yaprak için bankanın da belirli bir tutara kadar sorumlu olacağı bilinci ile hareket etmesini amaçlamıştır⁵¹².

Kanuni garanti ödeme yükümlülüğünün doğması için ödenmemenin hesaptaki karşılığın çek bedelini tamamen veya kısmen karşılamamasından doğması gereklidir. Çekin ödenmesini engelleyen bir ödememe yükümlülüğü hallerinden birisi (süresinde ibraz edilmemesi, mahkemece verilmiş ödeme yasağı, haciz, rehin olması gibi) hallerinde banka kanuni garanti bedelini ödemekle yükümlü değildir. Yine bankanın kanuni garanti bedelini ödemesi için çekin çek vasfına haiz olması için gerekli unsurları da taşıması zorunludur⁵¹³.

3.3.4.2.2.2. Yükümlülüğün İhlalinden Doğan Sorumluluk

Kanuni garanti tutarını ödeme yükümlülüğü, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir. Kanun bu hususun gayri nakdi kredi olduğunu (nakdin hemen ödenmediği ancak sorumluluğun üstlendiği krediler) açıkça ortaya koymuş olup düzenleyenin hesapta yeterli karşılığı bulundurmaması halinde muhatabın ödemek zorunda olacağı bu bedellerin düzenleyenden kambiyo hukukuna dayalı olarak değil, kredi sözleşmesi hükümlerine göre

⁵¹¹ Çeker, s.604, Donay, s.73 Pulaşlı, s.450, Bozer/Göle, s.376.

⁵¹² Tekil, s.135, Poroy/Tekinalp, s.396, Kendigelen, s.313, Reisoğlu, s.252, Ayli, s.133, Teoman, Ömer, Otuz Yıl Ticaret Hukuku Tüm Makalelerim Cilt:2 1982-2001, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s.521-522.(Teoman, Otuz Yıl)

⁵¹³ Reisoğlu, s.252, Ayli, s.135, Şahinalp, s.102, Coşkun, s.609, Teoman, Otuz Yıl, s.522, Can, s.2368.

tahsiline imkân tanınmıştır⁵¹⁴. Bunun pratik sonucu olarak da muhatap banka düzenleyenden bu bedelleri ticari faizi ile birlikte talep edebilecek, banka nezdinde bulunan teminatları(ipotek, rehin, işletme rehni gibi) teminatlar bu kredinin de teminatını oluşturacaktır⁵¹⁵. Ancak uygulamada bankalar özellikle şüphe duyduğu müşterilerinden çek defteri verirken bu kanuni garanti tutarını teminat olarak depo etmesini talep etmektedir. Banka diğer kredilerde de olduğu gibi teminat talep edebilir⁵¹⁶. Bu durum bankanın riskini düşürmekte ve çek defteri verirken göstermesi gereken özeni göstermekten alıkoyabilecekse de bu defa da kısmen ve yetersiz de olsa bu teminatı ödemek istemeyen dolandırıcıları da önleyici bir etkisi bulunmaktadır⁵¹⁷.

Muhatabın hamile karşı kanuni garanti bedelini ödeme yükümlülüğü ise kanundan doğan bir yükümlülüktür⁵¹⁸. Muhatabın bu bedeli ödemekten imtina etmesi halinde hamil cebri icra yoluna başvurulabilir ancak muhatap kambiyo ilişkisinin tarafı olmadığından kambiyo senetlerine mahsus takip yoluyla değil genel haciz yoluyla takip yapılması mümkündür⁵¹⁹.

Kanuni garantiye dair muhatap bankanın hukuki sorumluluğu çekin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren 5 yıl içerisinde ibraz edilmemesi halinde sona erer, ancak bu sürede ibraz edilmiş ve kanuni garanti tutarı alınmamış çek yaprağı için kanuni garanti bedeli 10 yıllık zamanaşımına tabidir⁵²⁰.

3.3.4.3. Ödediği Çekler Üzerindeki Aşlını Kabz Etme ve Onaylı Fotokopi Verme Yükümlülüğü

5941 Sayılı ÇekK. m. 3/6 gereğince muhatap bankanın asal garanti tutarı da dahil kısmî ödeme hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile

⁵¹⁴ **Can**, s.2366.

⁵¹⁵ **Reisoğlu**, s.258, **Tekil**, s.137, **Eriş**, Uygulamalı, s.798, Yarg. 17.HD. T.26.01.2012, E.2011/5827, K. 2012/609, “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (mülga)’un 10.maddesi gereğince "muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üçyüz milyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üçyüz milyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmündedir." Bu kanun 20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 9.maddesiyle yürürlükten kaldırılmış olup "ibraz ödeme, çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve gecikme cezası" başlıklı 3.maddesi ile de aynı nitelikte hüküm konulmuştur. Bu zorunlu kredi sözleşmesi için banka çek karnesi vermeden istediği teminatı talep edebilecek, eğer hesap sahibi bankanın kredi müşterisi ise bankaya karşı doğmuş ve doğacak tüm borçları için ipotekler, ticari işletme rehinleri, menkul rehni, mevduat ve alacaklar üzerindeki rehinler ve bankanın aldığı kefaletler bu kredinin de teminatını oluşturacaktır.”(karararama.yargitay.gov.tr)

⁵¹⁶ **Şahinalp**, s.101, **Poroy/Tekinalp**, s 396, **Reisoğlu**, s.258, **Özdamar**, s.126.

⁵¹⁷ **Poroy/Tekinalp**, s.396.

⁵¹⁸ **Can**, s.2366.

⁵¹⁹ **Çeker**, s.604, **Can**, s.2382.

⁵²⁰ **Coşkun**, s. 607,762, **Can**, s.2383, sorumluluğun çekin zamanaşımı süresi olan 3 yılla sınırlı olduğunu iddia eden görüş için bkz. **Çeker**, s.570.

verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyetle bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi hâlinde çekin aslı bu mercilere gönderilir⁵²¹.

3.3.4.4. Düzenleyene Ait Adres Bilgisini Çek Hamiline Verme Yükümlülüğü

Çek hamili tarafından gerek karşılıksız çeker dayanan şikâyet hakkının kullanılması, gerek düzenleyene karşı kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurulması gibi yasal imkanların kullanılabilmesi için çeki düzenleyene ulaşılabilmesi gerekir⁵²². Çekin tedavül fonksiyonu gereği çoğu zaman çek hamili düzenleyen ile doğrudan ticari ilişkide bulunan birisi olmadığından düzenleyene ait adres bilgisine ulaşma imkânı olmayabilir. Bu sebeple kanun koyucu 5941 Sayılı ÇekK.’nın 2/2 c.son gereğince “çekin kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması halinde düzenleyene ait bankaca bilinen adresleri hamile verilir.”

Kanun’da bankaca bilinen adresleri ifadesi yer aldığından buradan bankaca bilinen tüm adreslerinin anlaşılması gereklidir⁵²³. Günümüzde bankalar MERNİS kayıtlarına erişim imkanına sahiptir. Ancak kanaatimizce bankanın kişinin MERNİS kayıtlarını sorgulayarak hamile vermesi değil, kendi kayıtlarında yer alan adresleri vermesi gereklidir. Nitekim bu kayıta bankanın erişebilme imkanının olması bankaca bilinen adres olarak değerlendirilemez. Tabi ki günümüzde UYAP sistemi üzerinden alacaklı tarafından borçlunun MERNİS adresi görüntülenebildiğinden teorik olarak MERNİS adresine erişim talep etmenin gerekliliği de kalmamıştır.

3.3.4.5. TCMB’e Bildirim Yükümlülüğü

Mülga 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’un 9. maddesi ile kısmen veya tamamen karşılıksız çek düzenlemesi halinde bankalarca hesap sahibine ait bilgilerin TCMB’e bildirilmesi, TCMB tarafından da bu bilgilerin bankalara duyurulması düzenlenmekteydi. Kanun koyucu bu yolla çek hamillerini ve çeker duyulan güveni korumak ve hamillerin gerekli tedbirleri alabilmesine imkân tanımayı amaçlamıştır⁵²⁴. Ancak 5941 Sayılı ÇekK. tasarısında benzer madde yer almasına rağmen komisyon görüşmeleri sırasında 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nda(TCMBK) benzer düzenleme olduğundan tasarıdan çıkarılmıştır.

⁵²¹ Çeker, s.604-605, Pulaşlı, s.441, Öztan, s.289, Kayar, Kıymetli, s.205, Özdamar, s.112.

⁵²² Ayli, s.151.

⁵²³ Bozer/Göle, s.421, Ayli, s.151.

⁵²⁴ Arslan/Kayanççek, s.341, Özdamar, s.121.

1211 Sayılı TCMBK m. 43'te TCMB'nin bankalardan her türlü bilgiyi isteyebileceği düzenlenmiştir. TCMB tarafından 2003/1 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğ ile bunun usulü düzenlenmişti. Ancak bu tebliğin dayanağı 3167 sayılı Kanun'un mülga olmasından sonra bu hususta yeni bir tebliğ düzenlenmemiştir.

TCMB tarafından 20.09.2007 tarih ve 26649 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bankalar Ve Diğer Mali Kuruluşların Müşterilerinin Risk İşlemleri Hakkında Yönetmelik'in 7/A maddesi ile muhatap bankaların karşılıksız işlemi yapılarak ödenmeyen çekler ve hesap sahibiyle ilgili bilgileri ibraz tarihinden itibaren 10 gün içinde TCMB'e bildirmek, TCMB tarafından da 15 gün içerisinde bu bildirimleri bankalara, finansal kiralama şirketlerine, faktöring şirketlerine, Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.'e bildireceği düzenlenmiştir⁵²⁵. Ancak kanaatimizce bu düzenleme hukuka aykırı bir düzenlemedir. Nitekim anılan yönetmeliğin 2. maddesi TCMBK'nın 44. maddesine istinaden yönetmeliğin çıkarıldığını açıkça belirtmektedir. TCMBK m. 44'te TCMB'nin *"gerçek ve tüzel kişilerin döviz pozisyonunu etkileyen işlemlerini izlemek amacıyla"* belirleyeceği gerçek ve tüzel kişilerden her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkili olduğu düzenlenmektedir. Şu halde TCMB bu maddeye dayanarak sadece kişilerin döviz pozisyonunu etkileyen işlemleri izleyebilmek yani kur istikrarını sağlama görevinin icrası için bu bilgileri toplayabilir. Türk Lirası cinsinden düzenlenen çekler "kişilerin döviz pozisyonunu" etkilemediğinden TCMBK m. 44'e dayanılarak TL cinsinden düzenlenmiş çeklere ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılırsa dahi TCMB'nin bilgi toplamasına imkân bulunmamaktadır. Kaldı ki yönetmelikte bu bilgilerin banka ve diğer finans kuruluşları ile paylaşılması da düzenlenmektedir. Kanun'da Yönetmelik'in dayandığı m. 44'te TCMB'e bu hususta verilmiş bir yetki bulunmamaktadır.

Bu sebeplerle 3167 Sayılı Kanun'da yer almasına rağmen 5941 Sayılı Kanun'da bu hususta bir düzenlemenin yer almaması hatalı olmuştur. Yahut TCMB eksikliği gidermek için TCMBK m. 44'e dayalı değil, m. 43'e dayalı yeni bir tebliğ yayımlayabilirse de m. 43'te bu bilgileri toplama yetkisi bulunmakla birlikte bu bilgileri sadece BDDK ve diğer düzenleyici kurumlarla paylaşma imkânı bulunmaktadır. Finans kuruluşları ile bu nitelikte bilgilerin paylaşılabilmesi için ÇekK.'nda düzenleme zorunluluğu bulunduğu kanaatindeyiz.

⁵²⁵ Arslan/Kayanççık, s.343.

SONUÇ

Genel anlamda kambiyo senetleri insanlığın birikim yaptığı ilk zamandan beri bu birikimin tedavüle sokulması için ihtiyaç duyulan bir unsur olmuşsa da gerçek anlamda bir kambiyo senedi ancak ticari hayatın gelişmesi ile ortaya çıkabilmiştir. Bir kambiyo senedi ve kıymetli evrak olduğu Türk hukukunda tartışmasız olan çek ise diğer kambiyo senetlerine nazaran esasen hukuk düzenimize en son giren kambiyo senedi olmasına rağmen yaygın kullanım imkânı, poliçedeki gibi muhataptan kabul alma zorunluluğu bulunmaması, elektronik bankacılığın gelişmediği zamanlarda hızlı bir tahsilat imkânı sağlaması gibi sebeplerle bugün en yaygın kullanılan kambiyo senetlerindendir.

1914'te Çekler Hakkında Kanun'la hukukumuzda ilk kez yazılı olarak yer bulan çek kurumu Cenevre Yeknesak Kuralları'ndan ayrılmadan yıllar içinde gelişimini göstermiştir.

Kanun koyucu tarafından çekin gerçek ödeme aracı olarak düzenlenmesine re TTK'da da Cenevre Yeknesak Kuralları gereğince çekin görüldüğünde ödeneceği hüküm altına alınmasına rağmen uygulamada görülen çekin kredi aracı olarak yaygın kullanımının önüne geçilememekte, bu sebeple giderek kanun koyucu tarafından uygulama kabul edilerek ibraz yasağı düzenlemeleri getirilerek ve sürekli uzatılarak çeke uygulamada yüklenen kredi fonksiyonu örtülü olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde çeklerde kare kod gibi günümüz elektronik dünyasının getirdiği imkanların kullanılması ve çek düzenleyenin geçmiş kredi durumunu inceleme imkanını hamile getirerek çeke duyulan güvenin tekrar artırılmaya çalışılması olumlu olsa da özellikle küçük bedelli çeklerde elektronik bankacılığın gelişmesi ile çek kullanım alanı daralmaktadır.

Bu konuda her ne kadar 12. Kalkınma planından kaldırılmış olsa da elektronik çek hakkındaki çalışmaların hızlandırılması, çekin düzenlenmesi, imza uyumsuzlukları ve rızası dışı elden çıkma durumlarının en aza indirilmesi gelecekte çeke duyulan güvenin ve bu sayede çekin ticari hayatımızdaki yerinin korunmasının teminatı olacaktır.

3167 Sayılı eÇekK. ile bankalara getirilen bankaların çek hesabı açma aşamasındaki yükümlülükleri 5941 Sayılı ÇekK. ile ağırlaştırılmış, çeke olan güveni sarsabilecek ve çeki kötü niyetlerle kullanabilecek kişilere çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak Yargıtay'ın karşılıksız çeklerde bankanın sorumluluğunun ikincilliği ilkesini katı şekilde uygulaması, karşılıksız çıkan bir çekte muhatap bankanın da sorumlu olabileceği gerek hukuk eğitiminde gerek sonrasında avukat olarak görev alan hukukçularımıza anlatılmaması ve avukatlar tarafından bile karşılıksız çıkan çeklerde

muhatap bankanın sorumluluğuna dair yasal yollara gitme eğiliminin çok az olmasından doğan bankaların fiili sorumsuzlukları sebebiyle halen bankalar tarafından gerekli özen yükümlülüğü sıkı şekilde uygulanmaksızın müşterilerine çek hesabı açılmaya devam edilmektedir.

Karşılıksız çıkan çeklerde çek hamiline sadece muhatap banka nezdinde çek hesabı sahibinin adresini talep etme imkânı verilmesi de bizce eksik bir düzenleme olmuştur. Muhatap bankanın çek hesabı açarken teslim alması gereken belgeleri eksiksiz şekilde teslim alıp almadığı, tüzel kişi ve gerçek kişi çek hesabı sahipleri hakkında gerekli araştırmayı yapıp yapmadığını hamilin inceleme imkânı bulunmamaktadır. Öyle ki çek hesabının ne tarihte açıldığı bile hamil tarafından bilinmemekte, sadece çekin baskı tarihi çekler üzerinde yer almaktadır. Bunun sonucu olarak çek hamilinin, bankanın hangi tarihte çek hesabı açtığı, bu tarihte çek düzenleyen sosyal ve ekonomik durumunun ne olduğu, düzenleyen çek hesabı açılmaya veya çek defteri verilmeye uygun olup olmadığını, bankanın gerekli belgeleri temin edip etmediğini inceleme imkânı bulunmazken karanlıkta muhatap bankanın sorumluluğuna giderek dava açmaya zorlanması da davanın kaybı halindeki yargılama giderleri ve vekalet ücretleri de gözetildiğinde hatalı olmaktadır.

Elbette kanun koyucu tarafından ticari hayatın dinamik olması düşüncesi ile birtakım kolaylaştırmaların yapılması anlayışla karşılanırsa da ticari hayatta düzen ve devamlılığın daha önemli olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Salt çekler hakkındaki düzenlemeler veya ağır cezalar çeklerin ödenmesini sağlamaya yetmemektedir. Örneğin ticaret şirketi kurulması kolaylaştırılmak istenirken limited şirketlerde günümüz ekonomik koşullarına göre komik sayılacak sermayelerle, tek ortaklı olarak limited ya da anonim şirket kurulmasına imkân tanınması, özellikle limited şirketlerde belirlenen düşük sermayenin bile peşin olarak yatırılmasının gerekmemesi suiistimalleri de beraberinde getirmektedir.

Karşılıksız çıkabilecek çeklerin önlenbilmesinin bir diğer yolu da çek hamillerini bilgilendirmek olmalıdır. Uygulamada görülen büyük bir sorun, çek hamillerinin genelinin ticaret erbabı olmasına rağmen TTK'nın aradığı basiretli tacir tanımına uymadıkları, genel bir eğitim seviyesi düşüklüğünün tacirler arasında yaygın olduğu, eğitim seviyesi yüksek dahi olsa kendi alanında bilgi sahibi olan tacirlerin de ticaret hukuku konusunda bilgisinin zayıf olduğudur. Kambiyo senedi ile iş yapan bir tacirin kambiyo hukukunun ve özellikle çek hukukunun temel düzenlemelerine vakıf olması, özellikle tam ciroda ciro silsilesinin ne olduğu, çekin düzenlenmesi anında üzerlerine düşen yükümlülükler, çekin tedavüle sokulması anında çekin temel ilişki ile arasındaki bağı gösteren delillerin sağlanması ve saklanması, çekin yetkisiz kişilere ödenmesini engelleyebilecek çizgili çek, mahsup çeki gibi imkanlara

vakıf olup bunları kullanması, teyitli çek, çekin vizesi gibi yolları öncelikli olarak deneyerek ve çek ile iş yaptığı kişilerin ekonomik ve mali durumunu sorgulayarak çek kabul etmeleri de büyük bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arkan, S. ve Göle, C. (1984). “Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 12(2-3): 53-61.
- Arslan, Ç. ve Kayañççek, M.(2010). *5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi Hukuk-Ceza*, Sözkeseñ Matbaacılık, Ankara.
- Aydın, S. (2010). “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1-2): 73-96.
- Aydın, H. ve Badak, Z. (2021). “Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(41): 898-923.
- Ayli, A.(2019). *Çek Hukukunda Muhatapın Yükümlülükleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Bahtiyar, M.(2019). *Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Barclay, G. (1913). “The Use of Cheques in France”, *Journal of the Society of Comparative Legislation*, 13(2):182-185.
- Berberoğlu Yenipınar, F. (2020). *Uygulamada Çek Davaları*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Bilgili, A.(2016). “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu”. *İstanbul Barosu Dergisi*, 90(3):130-142.
- Bilgili, F. ve Demirkapı, E.(2012). *Ticaret Hukuku Dersleri*, Dora Yayınları, Bursa.
- Bozer, A. ve Göle, C. (2017). *Kıymetli Evrak Hukuku*. T.İş Bankası A.Ş Vakfı, Ankara.
- Can, M. E. (2009). “Çek Muhatapı Bankanın Yasal Miktarı Ödeme Sorumluluğu”. *Legal Hukuk Dergisi*, (80):2361-2386
- Can, M.(1998). “Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,2(2): 63-81.(Can, Mertol)
- Coşkun, M. (2022). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çakıcı, M. (2019). *19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Kıymetli Evrakların Hukuki ve İktisadi İşlemleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Çatıkkaş, Ö ve Duran, H. (2012). “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Bankaların Yükümlülükleri”. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 1(95), 23-58.
- Çeker, M. (2012). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku*. Karahan Kitabevi, Adana.

- Çelik, B. N.(2020). *Karekodlu Çek*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul.
- Domaniç, H. (1990). *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi IV*. Ekin Matbaası, İstanbul.
- Domaniç, H. (1983). *Karşılıksız Çek*. Arpaz Matbaacılık, İstanbul.(Domaniç, Karşılıksız Çek)
- Doğan, B. F. (2010). “5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1):86-107.
- Doğanay, İ.(2004). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Donay, S. (2010). *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Göle, C. (1989). *Çek Hukuku*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Göle, C.(1994). “Mavi Çek ve Benzeri Belgelerin Çek Hükmünde Sayılıp Sayılmayacağı”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49(1):235-242.(Göle, Mavi Çek)
- Günay, E.(2015). *Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil*. Seçkin Kitabevi, Ankara.
- İmregün, O.(2007). *Kıymetli Evrak Hukuku Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri, Makbuz Senedi-Varant*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- İnan, N. (1981). *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*. Ankara.
- Eldem, E. (1986). “18. Yüzyılda İstanbul’da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında”. *X. Türk Tarih Kongresi*, 22-26 Eylül 1986, Ankara, 1671-1684
- Eren, F. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Eriş, G.(2004). *Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.(Eriş, Uygulamalı)
- Eriş, G.(2010). *Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu 4.Cilt*. Seçkin Yayınevi, Ankara.(Eriş,TTK)
- Eriş, G. (2016). *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Ertekin, E. ve Karataş, İ.(1998), *Uygulamada Ticari Senetler Poliçe-Bono-Çek*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Helvacı, M. (2019). “Çek Kanunu Tasarısının Genel Olarak Değerlendirilmesi”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 25(4): 229-251.
- Hirsch, E.E.(1939). *Ticaret Hukuku Dersleri Cilt 3 Kıymetli Evrak*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kaçak, N. (2010). *Yeni Çek Kanunu Şerhi Hukuk-Ceza*. Adalet Yayınevi, Ankara.

- Kaçak, N. (2015), *Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono-Poliçe-Çek*. Seçkin Yayınevi, Ankara.(Kaçak-açıklamalı)
- Kalpsüz, T. ve Erem, F. ve Çelebican, G. (1974). *İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek*. Türkiye Bankalar Birliği, Yayınları, Ankara.
- Karahan, S. ve Arı, Z. ve Bozgeyik, H. ve Saraç, T. ve Ünal, M. (2013). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Mimoza Yayınları, Konya.
- Karayalçın, Y. (1970). *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler, Kambiyo Senetleri*. Sevinç Matbaası, Ankara.
- Kayar, İ. (1997). “Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 19(1): 65-79.
- Kayar, İ.(2013). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Seçkin Yayınevi, Ankara.(Kayar, Kıymetli)
- Kendigelen, A.(2009). “TTK Tasarısının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 25(3):27-66.(Kendigelen, Değerlendirme)
- Kendigelen, A.(2012). *Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler*. On İki Levha Yayınları, İstanbul.(Kendigelen, Değişiklikler)
- Kendigelen, A.(2021). *Çek Hukuku*. Oniki Levha Yayınları, İstanbul.
- Kendigelen, A.(2018). *Makalelerim Cilt II:2001-2017*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.(Kendigelen: Makalelerim II)
- Kendigelen, A. ve Kırca, İ.(2022). *Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senedi*. Oniki Levha Yayınları, İstanbul.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Kıratlı, M. ve Çakıcı, M. (2022).“Osmanlı Devleti İle İslam Dünyasında Kıymetli Evrak ve Türkiye Cumhuriyetine Etkileri”. *Adalet Dergisi*, 69:375-403
- Kırca, İ. (2010). “5941 Sayılı Çek Kanunu, Konferans”. *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Ankara.
- Kuru, B.(2016). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku*. Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Malkoç, İ. (2010). *5941 Sayılı Çek Kanunu*, Ankara.
- Narbay, Ş. (1999). *Çekten Cayma ve Ödeme Yasası*. Beta Yayınları, İstanbul. (Narbay, Cayma)
- Narbay, Ş.(2010). “5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 43: 65-97.
- Narbay, Ş. ve Çelik, F.(2016). “Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”. *Legal Hukuk Dergisi*, 14(167):6039-6073.

- Oğurlu, Y. (1997)., “Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1): 333-343.
- Oğuz, S. (2022). “Muhatap Bankanın Çekten Doğan Hukuki Sorumlulukları”. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,10(2):371-393.
- Oğuzman, K ve Öz, T. (2012). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Oğuzman, K ve Öz, T. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.(Oğuzman/Öz, Cilt 2)
- Özdamar, M.(2002). “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2):95-146.
- Özdemir, S. S. (2021). “Çek Kanunu Çerçevesinde Bankanın Hesap Açtırmak İsteyen kişiye İlişkin Araştırma Yükümlülüğü Üzerine Değerlendirmeler”.*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(03): 761-799.
- Özsoy, A.(2020). *Muhatabın Çek Kanunu’na Dayalı Hukuki Sorumluluğu*. On İki Levha Yayınları, İstanbul.
- Öztan, F. (2018). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Poroy, R. ve Tekinalp, Ü. (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Poroy, R.(1981), “Fransız Çek Hukukunda Son Gelişmeler”. *Batider*, 11(2): 13-32.
- Pulaşlı, H. (2023). *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Pulaşlı, H. (2010). *Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat*. Adalet Yayınevi, Ankara.(Pulaşlı, Yeni Çek)
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek Hukuku*. Ankara.
- Reisoğlu, S. (2011). “Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları”. *Bankacılar Dergisi*, 76:21-41
- Reisoğlu, S. (29.12.2009). “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, *TBB/Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum*, 1-19.
- Sancar, T.(2002), “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Söylemi, Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanun’la İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu”. *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Ankara.
- Selçuk, R.N.(1993), “Ticaret Hukuku Yönünden Çek”, *Mali Hukuk Dergisi*, 43:15-22.
- Şahinalp, K. (2000). “Çekte muhatap ve Muhatabın Hukuki Sorumluluğu”. *Sayıştay Dergisi*, 39:78-113.
- Şimşek, E.(1982). *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*. Yonca Matbaası, Ankara.
- Tekil, M. (1997). *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*. Beta Yayınları, İstanbul.

- Tekil, F.(1994). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Tekil Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul. (Tekil, Fahiman)
- Tenekeci, C. (2018). “Çek Kanunu 2. Madde Kapsamında Muhatabın Sorumluluğu”. *Terazi Hukuk Dergisi*,13(143):157-167.
- Teoman, Ö. (1992). *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I:Hukuki Mütalaalar, Kitap 1:1989-1991*, Kazancı Yayınları, İstanbul.(Teoman, YTH I-1)
- Teoman, Ö. (1994). *Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap 3:1984-1985*, Kazancı Yayınları, İstanbul.(Teoman, YTH I-3)
- Teoman, Ö.(1995). *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar, Kitap 4:1982-1983*, Kazancı Yayınları, İstanbul.(Teoman, YTH I-4)
- Teoman, Ö.(1995). *Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I:Hukuki Mütalaalar, Kitap 6:1994*, Beta Yayınevi,İstanbul. (Teoman, YTH I-6)
- Teoman, Ö.(1995). “Çekte İbraz Süresinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi”, *Prof. Dr. Reha Poroy’a Armağan*, İstanbul.
- Teoman, Ö.(2001). *Otuz Yıl Ticaret Hukuku Tüm Makalelerim Cilt:2 1982-2001*. Beta Yayınları, İstanbul.(Teoman, Otuz Yıl)
- Teoman, Ö.(2009). “Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 25(2):27-34.
- Topaloğlu, M(2017). “Elektronik Ticarete Ödeme Sistemleri: Kredi Kartları, Elektronik Para, Elektronik Çek”. *Terazi Hukuk Dergisi*, 12(130):70-80.
- Topçuoğlu, M. (2010). “Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Tüzel Kişilerin Temsili ve Sonuçları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14 (2):141-167.(Topçuoğlu, Tüzel)
- Topçuoğlu, M. (2010). “Yeni Çek Kanunu Çerçevesinde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları. *Batider*, 26 (4): 135-154.
- Ulusoy, E. (2010). “Çek Kanunu Tüzel kişilik Perdesini Aralıyor”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1): 68-84.
- Uzun Şenol, P. (2013). “Çekte Muhatap Banka Sorumluluğunun Kapsamı”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,8(2):945-967 .
- Ülgen, H. ve Helvacı, M. ve Kendigelen, A. ve Kaya, A. (2015). *Kıymetli Evrak Hukuku*. On İki Levha Yayınları, İstanbul.
- Ülgen, H. ve Helvacı, M. ve Kaya, A. ve Nomer Ertan, F. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Vedat Kütapçılık, İstanbul.

- Yardımcıoğlu, M. ve Gül, M. R. (2019). “Türk Ticaret Hukuku’nun Tarihsel Süreci”. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*,3(2):129-135.
- Yener Tanın, H. (2017). “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Kaynaklanan Sorumluluk”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,12(2-2):805-828.
- Yıldırım, M.K. ve Deren-Yıldırım, N. (2016). *İcra ve İflas Hukuku*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Ş. (2010). “5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Çek Hukukuna Etkileri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18):71-83.
- Yılmaz, A. (2020). “Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(38):20-33.

Elektronik Kaynaklar

- Legalbank.com Hukuk Bilgi Bankası (erişim tarihi:25.05.2024)
- Lexpera.com.tr Hukuk Bilgi Sistemi (erişim tarihi:25.05.2024)
- Karararama.yargitay.gov.tr (erişim tarihi:25.05.2024)
- Emsal.uyap.gov.tr (erişim tarihi:25.05.2024)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), RG:23.07.2019/30840Mükerrer (erişim tarihi:25.05.2024)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı (2019-2023), RG:1.11.2023/32356Mükerrer (erişim tarihi:25.05.2024)
- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi, Bankalara İbraz Edilen ve Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Bilgileri, <https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23>(erişim tarihi:9.04.2024)
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>(erişim tarihi:29.04.2024)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Oğuzhan Bilgay
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Özel Ufuk Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2017
Yabancı Dil / Diller	İngilizce(iyi)
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Erasmus Staj Programı- Rechtsanwalt Ramazan Aygar, Berlin, 2015. Mutlu Avukatlık Ortaklığı, İstanbul, 2017. Avukatlık Stajı-Dare Hukuk Bürosu, İstanbul, 2017-2018.
Çalıştığı Kurumlar	Yalçın Hukuk Bürosu-Avukat, 2018-2022 Bilgay Hukuk ve Danışmanlık-Kurucu Avukat,2022-devam ediyor.